T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TRAKYA PAŞAELİ CEMİYETİ VE LÜLEBURGAZ–EDİRNE KONGRELERİ

AKİF ÇEVİK

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. BÜLENT ATALAY

EDİRNE, 2015

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKİF ÇEVİK tarafından hazırlanan **TRAKYA PAŞAELİ CEMİYETİ VE LÜLEBURGAZ-EDİRNE KONGRELERİ** Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca **19.10.2015 Pazartesi** günü saat 10:30 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin * Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Yard. Doç. Dr. Bülent Hale	Kabul Edilmesi	
Yard. Doç. Dr. Bülent Yıldırım	Kabul Edilmesi	
Yard. Doç. Dr. Tarık Özçelik	Kabul Edilmesi	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10091731
Yazar Adı / Soyadı	AKİF ÇEVİK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 31603970346
Telefon	5358718271
E-Posta	akifcevik02@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	TRAKYA PAŞAELİ CEMİYETİ VE LÜLEBURGAZ–EDİRNE KONGRELERİ
Tezin Tercümesi	The Trakya Paşaeli Association and Congresses of Lüleburgaz - Edirne
Konu	Tarih = History
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Tarih Bölümü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tarih Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2015
Sayfa	212
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. BÜLENT ATALAY 61282437878 YRD. DOÇ. DR. BÜLENT YILDIRIM 23081125912 YRD. DOÇ. DR. TARIK ÖZÇELİK 16300095622
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Trakya Paşaeli Cemiyeti, Trakya Paşaeli Gazetesi, Trakya Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Paşa, Lüleburgaz Kongresi, Edirne Kongresi, Doğu Trakya,Batı Trakya, Cafer Tayyar, Paris Barış Konferansı, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Gelibolu, Çatalca
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 02.11.2018 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

02.11.2015

İmza:.....

Tezin Adı: Trakya Paşaeli Cemiyeti ve Lüleburgaz–Edirne Kongreleri.
Hazırlayan: Akif ÇEVİK

ÖZET

XIV. ve XV. yüzyıldaki fetihler ile tam bir Türk yurdu haline gelen Trakya'nın siyasî ve coğrafi bütünlüğü Balkan Savaşı (1912-1913) sonunda bozulmuş, Meriç nehri esas olmak üzere Batı Trakya ve Doğu Trakya şeklinde iki Trakya ortaya çıkmıştır.

I. Dünya Savaşı'nda İttifak Bloğunda yer almak mecburiyetinde kalan Osmanlı Devleti, Mondros Mütârekesi ile savaştan çekilmiştir. Ülke, yapılmış olan gizli antlaşmalara göre işgal edilip paylaşılırken Trakyalı Türkler harekete geçerek Millî bir cemiyet olan Trakya Paşaeli Cemiyetini kurmuşlardır. Düzenledikleri kongreler ile teşkilâtlanmayı ve direnişi hayata geçirmişlerdir. Temmuz 1920'de Doğu Trakya'nın Yunan ordusu tarafından işgal edilmesinden sonra da oluşturdukları silahlı milis kuvvetleri ile İğneada, Dereköy, Saray, Çerkezköy, Vize, Pınarhisar, Kırklareli, Muratlı, Babaeski ve Edirne dolaylarında Yunan askerlerine ve Rum çetelerine karşı aylarca mücadele etmişlerdir. Trakya Paşaeli Cemiyeti mensuplarının oluşturdukları müfrezeler ve çetelerin (komitacılık) gerçekleştirdikleri vur-kaçlar ve yoğun direnişler, Yunanlıları bu bölgede iki-üç tümenlik kuvvet bulundurmak zorunda bırakmıştır. Böylece Yunanistan'ın Anadolu'daki kuvvetlerini güçlendirmesini engelleyerek Millî Mücadele'ye önemli destek sağlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Trakya Paşaeli Cemiyeti, Lüleburgaz Kongresi, Edirne Kongresi, Trakya Paşaeli Gazetesi.

The Name of the Thesis: The Trakya Paşaeli Associatıon and Congresses of Lüleburgaz - Edirne

Author: Akif ÇEVİK

ABSTRACT

The political and geographic integrity of Thrace, which became a part of Turkish country in the course of time, deteriorated at the end of the Balkan war (1912-1913). The Meriç River being its main part, Thrace was divided into two: West Thrace and East Thrace.

Taking place near alliance countries and defeated, The Ottoman Empire drew back the war with Mondros Truce. While the country was being occupied and shared according to secret treaties, the Thracian patriots, taking action, founded the Association of Trakya-Paşaeli, which was the first national association. They also pioneered the resistance and organization in the congresses they arranged. After East Thrace was conquered in June 1920 by the Greek Army, they struggled against the Greek soldiers and gangs for months in İğneada, Dereköy, Saray, Çerkezköy, Vize, Pınarhisar, Kırklareli, Muratlı, Babaeski and Edirne by forming armed militia forces. The Greek had to keep two or three divisions in the territory thanks to squads, gangs, hit-and-run attacks and massive resistance organized by patriots from the Association of Trakya Paşaeli. Hence, they supported the national struggle greatly by preventing Greece from reinforcing its forces in Anatolia.

Key words: The association of TrakyaPaşaeli, the congress in Lüleburgaz, the congress in Edirne, the newspaper of Trakya Paşaeli.

ÖNSÖZ

Batılı gelişmiş ülkelerin geçmişten günümüze doğu dünyasını paylaşma projesi olan Şark Meselesi ile XIX. ve XX. yüzyılda Türklerin önce Avrupa'dan daha sonra Anadolu'dan atılması hedeflenmiştir. Türklerin Avrupa'dan atılması, Balkan Savaşları ile büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bundan sonra ise önce Trakya'nın ve daha sonra Anadolu'nun Türklerin elinden alınması fikrini hayata geçirmek isteyen emperyalistlere karşı Trakya Türkleri teşkilâtlanma yoluna gitmiştir.

Trakya olarak adlandırılan bölgenin sınırları tarih boyunca bölgeye hâkim olan devletlerin durumuna göre değişmiştir. Bizim incelediğimiz dönem olan XX. yüzyılın ilk yarısında Trakya'nın sınırları; kuzeyde Balkan Dağlarından batıda Ustruma-Karasu, güneyde Ege Denizi ile doğuda Karadeniz ve Marmara Denizi arasında kalan sahadır. Bu coğrafya 1912-1913 Balkan Savaşları sonunda ikiye bölünmüş ve Meriç Irmağı'nın ötesinde kalan Trakya toprakları Bulgaristan'ın işgaline uğramıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Bulgaristan'ın elindeki Batı Trakya toprakları Meriç Irmağı'na kadar İtilaf Devletleri adına Fransa tarafından işgal edilmiştir. Bu bölgedeki toprakları Doğu Trakya ile birlikte mandası altına almak isteyen Fransa, bunun mümkün olmayacağını anlayınca İngiltere'nin Yunanistan'ı desteklemesi sonucu buraların Yunanistan'a bırakılmasına rıza göstermiştir. Osmanlı Devleti ise I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış ve Mondros Mütârekesi ile savaştan çekilmiştir. Çok ağır şartları olan bu anlaşmaya dayanılarak ülke toprakları İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Bu haksız işgallere karşı Anadolu'da ve Rumeli'de bölgesel direnişler başlamıştır. Bu direnişlerden bir tanesi de Trakya'da ortaya çıkan Trakya Paşaeli Cemiyetinin faaliyetleridir.

Bu çalışmanın amacı, Mondros Mütârekesi sonrası kurulan Millî cemiyetlerden olan Trakya Paşaeli Cemiyetinin ve bu cemiyetin topladığı kongrelerin Millî Mücadele içindeki yerini ve önemini ortaya koymaktır. Trakya Paşaeli Cemiyetinin kurucuları ve üyeleri arasında hem Doğu hem de Batı

Trakya'dan isimler yer almıştır. Bu sebeple Trakya Birliği, temel düsturları olmuştur. Bunun gereği olarak; Wilson İlkeleri esas alınarak Balkan Savaşı ile Türklerin elinden çıkmış olan Batı Trakya'nın Doğu Trakya ile kader birliği yapıp bir bütün olarak savunulmaya veya Osmanlı ile bütünlüğünün sağlanmaya çalışılması, bu da olmazsa bağımsız Trakya Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi gibi düşünceler ortaya atılmıştır.

Üç bölümden meydana gelen tezimizin birinci bölümünde; Batı Trakya meselesinin ortaya çıkışı, Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Cemiyetinin kuruluşu ve çalışmaları ele alınmıştır. İkinci bölümde; Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Cemiyetinin düzenlediği kongreler ve alınan kararlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise; Trakya'daki Yunan işgaline ve bu işgal sonrası Trakya Paşaeli Cemiyetinin yeniden faaliyete geçmesine yer verilmiştir.

Çalışmamız kapsamında temel kaynak olarak; Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünde bulunan konumuzla ilgili bazı arşiv belgelerinden istifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dönemin basını ve özellikle Trakya Paşaeli Gazetesi araştırmamıza önemli katkı sağlamıştır. Bu kaynaklar dışında başta Tevfik BIYIKLIOĞLU'nun *"Trakya'da Millî Mücadele I-II"* adlı eseri olmak üzere pek çok telif eser, hatırat ve Nutuk'tan yararlanılmıştır.

Çalışmamız sırasında yardımlarını esirgemeyen ve bana sabırla yol gösteren, her zaman görüşlerinden faydalandığım danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bülent ATALAY'a, yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm Sayın Prof. Dr. İbrahim SEZGİN ve Sayın Doç. Dr. Zekai METE hocalarıma ve bilhassa tashihde Hilâl YILMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Akif ÇEVİK

Kırklareli-2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR ..... **viii**
GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM
TRAKYA PAŞAELİ MÜDÂFAA HEYET-İ OSMANİYE CEMİYETİNİN KURULUŞU VE İLK DÖNEM FAALİYETLERİ 9

A. CEMİYETİN KURULUŞ SÜRECİ, TÜZÜĞÜ, PROGRAMI ve BEYÂNNÂMELERİ
1- Cemiyetin Kuruluş Fikrinin Oluşumu 9
2- Cemiyetin Tüzüğü, Programı ve Beyânnâmeleri 15
a. Cemiyetin Tüzüğü 15
b. Cemiyetin Programı 17
c. Cemiyetin Kuruluş Dönemindeki Beyânnâmeleri 19
B. CEMİYETİN TEŞKİLAT YAPISI 23
C. BULGAR-YUNAN TEHDİTİ ÜZERİNE CEMİYETİN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ İLK FAALİYETLER 26
1-Batı Trakya'daki Bulgar Zulmünün Türk ve Dünya Kamuoyuna Duyurulması 28
2-Trakya Davasını Savunmak İçin Hazırlanan Vesikalar 31
a. Birinci Vesika 33
b. İkinci Vesika 34
c. Üçüncü Vesika 37
d. Dördüncü Vesika 39
e. Beşinci Vesika 40
f. Altıncı Vesika 41
3-Yunan İşgali Karşısında Yapılan İstanbul Toplantısı 44

D. CEMİYET TARAFINDAN PARİS BARIŞ KONFERANSI'NA BİR HEYETİN GÖNDERİLMESİ 49
E. OSMANLI DEVLETİ TARAFINDAN KURULAN NASİHAT HEYETİNİN TRAKYA'YA GİDİŞİ VE FAALİYETLERİ 52
F. MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN TRAKYALI LİDERLER İLE YAPTIĞI İŞBİRLİĞİ 55
1- Erzurum ve Sivas Kongreleri Kararlarından Sonra Cemiyetin Tutumu ve Adında Yapılan Değişiklik 58
2- Amasya Görüşmeleri'nde ve Misak-ı Millî'de Trakya Meselesi 62

II. BÖLÜM

TRAKYA PAŞAELİ MÜDÂFAA-İ HUKUK-U OSMANİYESİNİN DÜZENLEDİĞİ KONGRELER 64
A. I. Kongre (Edirne) (10 Temmuz 1919) 66
B. II. Kongre (Edirne) (16 Ekim 1919) 70
C. III. Kongre (Edirne) (15 Ocak 1920) 76
1. Kongre Öncesi Doğu Trakya'da Rum Çetelerinin Faaliyetleri 76
2. Yunan ve Rum Faaliyetleri Karşısında İstanbul Hükümetinin Tutumu ve Mustafa Kemal'in Aldığı Tedbirler 80
3. Kongrenin Toplanması (15 Ocak 1920) 82
4. İstanbul'un İşgali Üzerine Cemiyetin ve I. Kolordu'nun Aldığı Tedbirler 84
D. IV. Kongre: Lüleburgaz Kongresi (31 Mart-2 Nisan 1920)… 89
1. Lüleburgaz Kongresi'nden Sonra Doğu Trakya'da Meydana Gelen Gelişmeler ve İstanbul Hükümetinin Tutumu 96
2. General Franchet d'Esperey'in Edirne'de Cafer Tayyar Bey ile Görüşmesi 100
3. Cafer Tayyar Bey'in İstanbul'a Gidişi ve Trakya'da Askeri ve Mülki İdarede Yapılan Değişiklikler 103
E- V. Kongre: Büyük Edirne Kongresi (9-13 Mayıs 1920) 106
1. Trakya'nın Silahlı Savunması İçin Yapılan Tartışmalar. 110
2. Osmanlı Heyetiyle Birlikte Avrupa'ya Gönderilecek Üyelerin Seçimi ve Bu Üyelere Verilecek Selâhiyetnâme Hakkında Yapılan Tartışmalar 127

3. Trakya Paşaeli Cemiyeti ile Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyetinin Birleştirilmesi 132
4. Edirne Kongresi Kararları ve Trakya Heyetinin Roma'ya ve Paris'e Gönderilmesi 137

III. BÖLÜM

DOĞU TRAKYA'DA YUNAN İŞGALİ VE CEMİYETİN FAALİYETLERİ 142
A- DOĞU TRAKYA'NIN YUNAN KUVVETLERİ TARAFINDAN İŞGALİ 142
1-Yunan Taarruzunun 1. Günü: Ereğli ve Tekirdağ'a Yunan Çıkarması (20 Temmuz1920) 145
2- Yunan Taarruzunun 2. Günü (21 Temmuz 1920) 148
3- Yunan Taarruzunun 3. Günü (22 Temmuz 1920) 149
4- Yunan Taarruzunun 4. Günü (23 Temmuz 1920) 149
5- Yunan Taarruzunun 5. Günü (24 Temmuz 1920) 153
6- Yunan Taarruzunun 6. Günü (25 Temmuz 1920) ve I. Kolordunun Bulgaristan'a İlticası 154
7- I. Kolordunun Mağlup Olma Nedenleri ile İlgili Görüşler 156
8- Sevr Antlaşması ve Trakya'nın Taksimatı 159
B- YUNAN İŞGALİ SONRASI CEMİYETİN YENİDEN FAALİYETE GEÇMESİ 160
1- Trakya Heyetinin Kurulması 166
2- Avrupa'ya Kaçmış Olan Eski İttihatçıların Cemiyete Müdahale Teşebbüsleri 171
3- Cemiyetin Doğu Trakya'daki Gizli Faaliyetleri ve Millî Müfrezelerin Kurulması 173
4- Mudanya Mütârekesi Sonrası Trakya'nın Teslim Alınması 177
SONUÇ 183
KAYNAKÇA 186
DİZİN 197

KISALTMALAR

ABD	**:** Amerika Birleşik Devletleri
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
a.g.e.	**:** Adı geçen eser
a.g.m.	**:** Adı geçen makale
Bel	**:** Belediye
Bkz.	**:** Bakınız
BTTD	**:** Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
C.	**:** Cilt
Çev.	**:** Çeviren
BOA	**:** Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH. EUM. AYŞ	**:** Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti Asayiş Kalemi
DH. EUM. SSM	**:** Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti Seyr-ü Sefer Kalemi
DH. İUM	**:** Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye
DH. KMS	**:** Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus
DH. UMVM	**:**Dâhiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye-i Vilâyet Müdiriyeti
Haz.	**:** Hazırlayan
HTVD	**:** Harp Tarihi Vesikaları Dergisi
F	**:** Fihrist
FK	**:** Fon Kodu
Gös. Yer.	**:** Gösterilen yer
K	**:** Kutu
NR	**:** Numara
s	**:** Sayfa
S	**:** Sayı
TBMM	**:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	**:** Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi
TPMHC	**:** Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti

TPMHO C **:** Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti
TTK **:** Türk Tarih Kurumu
Üsttğm **:** Üstteğmen
vb. **:** Ve benzeri
Yb **:** Yarbay
Yzb **:** Yüzbaşı
Yy **:** Yüzyıl

GİRİŞ

İlkçağlardan itibaren doğuda Karadeniz, güneyde Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi ile sınırlanmış olan Trakya'nın, kuzey ve batı sınırları siyasî gelişmelere göre birçok defa değişmiş ise de kuzeyde Tuna Nehri, batıda Ustruma Nehri en geniş sınırı olarak kabul edilmektedir. Bölgeye verilen Trakya ismi, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra kullanılmaya başlanmıştır. II. Balkan Savaşı'ndan sonra da Trakya'nın Rumeli'de kalan kısmı için Doğu Trakya adı öne çıkmıştır[1].

Tarih boyunca değişik kavimlerin istilâsına uğrayan Trakya bölgesi İlk Çağ'dan itibaren Makedonya, Pers, Roma ve Bizans devletlerinin hâkimiyetinde kalmıştır. Türklerin Trakya'ya gelişleri kavimler göçünden sonra Hun, Avar, Peçenek, Kuman gibi topluluklarla gerçekleşmiştir. Fakat Trakya'nın açıkça Türk hâkimiyetine geçişi ve Türkleşmesi Osmanlı Devleti ile mümkün olmuştur. Kuruluşundan itibaren Batıya doğru topraklarını genişletme politikası izleyen Osmanlı Devleti'nin ilk hedeflerinden birisi Trakya olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye yerleşmeye başlaması, 1353'de Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'ne asker çıkarması ile başlamıştır[2]. Bundan sonra fetih hareketleri hızla devam etmiş ve XIV. ve XV. yüzyıllarda Trakya tamamen fethedilmiştir. Balkanların alınmasından sonra XVI. yüzyılda Macaristan da ele geçirilmiştir[3]. Güçlü bir orduya ve adaletli bir idareye sahip olan Osmanlı Devleti, büyük bir sorumlulukla bu toprakları uzun süre sorunsuz bir şekilde yönetmiştir. Fakat XVIII. yüzyıldaki Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı-Rus Savaşları'nda Balkan toprakları savaş alanı haline gelmiştir. Sonrasında da Fransız İhtilali'nin getirdiği Milliyetçilik ve bağımsızlık fikirleri sonucu özellikle Osmanlı Devleti'nin Hristiyan Balkan tebaası arasında isyanlar çıkmış ve bunlar

---

[1] Abidin Özmen, *Trakya*, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 1948, s. 3; Şemseddin Sami, *Kamusü'l Alam*, C. III, Mihran Matbaası, İstanbul 1308, s. 1632.
[2] Halil İnalcık, *Osmanlılar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 203.
[3] Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", *Türkiye Tarihi 1300-1600,* C. II, Hazırlayan Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 2007, s. 121.

menfaatleri gereği Avusturya, Rusya, Fransa ve İngiltere gibi güçlü devletler tarafından da kışkırtılmış ve desteklenmiştir[4]. Çıkan ayaklanmalar sonucunda da öncelikle Gayr-i Müslimler büyük devletlerin yardımıyla bağımsızlıklarını gerçekleştirmişlerdir.

1878 Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları sonrasında Osmanlı Devleti Balkan topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiş ve elinde sadece Batı Trakya, Makedonya ve Arnavutluk kalmıştır. Bu kalan topraklarda da Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ hak iddia ederek çeteler kurmuşlar ve karışıklıklar çıkartmışlardır. 1908'de Meşrutiyet'in ilanı ile gelen hürriyet ortamında pek çok düşünce akımı teşkilâtlanarak siyasî partiler kurulmuş ve gazeteler çıkarmıştır. Fakat bu durum daha büyük bir kargaşanın da ortamını hazırlamıştır. Bir türlü asayiş sağlanamamış ve ayaklanmaların da ardı arkası kesilmemiştir[5].

Osmanlı Devleti'nin böylesine büyük bir iç bunalım geçirmesi ve ardından Trablusgarp Savaşı'na girmesi Balkan devletlerinin emellerini gerçekleştirmesi için gereken ortamı hazırlamıştır. Aynı zamanda 1912 yılında Rusya'nın Balkan devletlerini teşvik etmesi de bu devletler arasında yakınlaşmayı hızlandırmıştır. Bunun en büyük sebebi ise Almanya'nın 1872'de siyasî birliğini sağlaması sonrasında Osmanlı ile yakınlaşması, Berlin-Bağdat Demiryolu Projesi, Osmanlı kara ordusunun Alman subayları tarafından yeniden düzenlenip eğitilmesi Rusya'ya boğazların kapanması anlamına geliyordu. Bu durum Rus Çarı II. Nikola'yı endişelendirmekteydi. Çar Petro zamanından beri tüm Rus Devleti İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından Alman tehlikesini uzaklaştırmak, kendine bağlı bir Balkan ittifakı oluşturmak ve boğazları ilk fırsatta alabilecek şekilde el altında bulundurmak arzusundaydı. Özellikle Avrupa'nın ikiye bölündüğü ve büyük bir savaşın başlayacağının belli olduğu bir dönemde Rusya faaliyetlerini arttırdı[6].

---

[4] Sina Akşin, "Siyasal Tarih (1789-1908)", *Türkiye Tarihi 1600-1908*, C. III, Editör Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1992, s. 83, 97.
[5] Ahmet Mumcu, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, C. I, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2007, s. 33-37.
[6] İbrahim Artuç, *Balkan Savaşı*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1988, s. 68.

Buna bağlı olarak Osmanlı Devleti'ne yönelik faaliyetler sonucunda 13 Mart 1912'de önce Bulgarlar ile Sırplar anlaşmışlardır. Ardından 29 Mayıs 1912 tarihinde Bulgaristan-Yunanistan İttifakı kurulmuştur. Sırbistan ile arası açık olan Karadağ, Bulgaristan ile yakınlaşma yolunu seçmiş ve topraklarını genişletmek için Arnavutluk'a göz dikmiştir. Karadağ bazı küçük toprak istekleri karşılanması ve para yardımı yapılması halinde 40.000 kişilik ordusuyla savaşı başlatıp ve en az 100.000 kişilik bir Osmanlı ordusunu üzerine çekebileceğini belirtmiştir. Bu isteklerin Bulgarların kabul etmesi üzerine Ağustos 1912'de Bulgaristan ile Karadağ anlaşmıştır[7]. 6 Ekim 1912'de ise Sırbistan-Karadağ İttifakı imzalanmıştır[8].

Balkan devletlerinin anlaşmasında Bulgarlar asıl büyük rolü oynamış ve hepsini kendi mihveri etrafında toplamıştır. Gerçekte ise Balkan devletlerini birleştirip Türkleri Makedonya ve Trakya'dan atmak ve Balkanlarda mutlak bir Rus nüfuzu oluşturmak Rusya'nın temel hedefiydi. 8 Ekim 1912'de Karadağ Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Bunu 17 Ekim 1912'de Bulgar, Sırp ve Yunan devletleri takip etmişlerdir[9].

Osmanlı Devleti bu savaşa çok kötü şartlar içinde girmiştir. Batı Rumeli'deki bir kısım subaylar arasında çıkan "*Halaskarlık Hadisesi"* (Haziran 1912), Arnavutluk isyanı (Temmuz 1912) ve bu isyanları bastırmak için giden orduda, subaylar arasında çıkan *" İttihatçılık-İtilafçılık"* kavgaları Osmanlı ordusunu maddi ve manevi yönden zayıflatmış ve küçük Balkan devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı saldırmaya teşvik etmiştir. Ordunun politika ile ilgilenmesi subaylar arasında ikilik yaratmıştır. Subaylar politika ve komitacılıkla uğraşıyor, bunun doğuracağı tehlikeler düşünülmeden her geçen gün ordu içinde particilik daha fazla gelişiyordu[10]. Bunun dışında ordudaki bu iç bozuklukların yanı sıra eğitim, öğretim ve disiplin de kötü durumdaydı. İtaat, sabır, dayanıklılık, cesaret gibi değerler geri planda kalıyordu. Osmanlı Başkomutanlığının yaptırdığı yanlış yığınak ve verdiği

[7] İbrahim Artuç, *a.g.e.*, s. 69.
[8] Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi,* C. II., I. ks., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 226-229; Tahsin Ünal, *Türk Siyasi Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 1978, s. 405-410.
[9] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücâdele*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 64.
[10] Mehmet Nihat, *Balkan Harbi*, C. I, Askerî Matbaa, İstanbul 1340, s. 10.

mevsimsiz taarruz emirleri ve idaresizlik yüzünden[11] Kırcaali-Edirne (22-23 Ekim 1912) ve Lüleburgaz (28 Ekim-2 Kasım 1912) Meydan Muharebeleri kaybedilmiş ve Osmanlı ordusu Çatalca hattına çekilmiştir (3-8 Kasım 1912). Edirne Kalesi de 161 günlük kahramanca savunmadan sonra 16 Mart 1913'de Bulgarların eline geçmiştir[12].

Bu yenilgiler sonucu Osmanlı Devleti 3 Aralık 1912'de Yunanistan dışındaki Balkan devletleriyle mütâreke imzalamak zorunda kalmıştır. 17 Aralık 1912 tarihinde Londra'da toplanan barış konferansı, Osmanlı Devleti'nin Ege Adaları ve Edirne'yi bırakmak istememesi yüzünden sonuçsuz kalmıştır. Bu arada İttihatçılar Enver Bey liderliğinde 23 Ocak 1913'de Babıali Baskını sonucu iktidarı ellerine aldılar[13]. Bu hareket sonucu Mahmut Şevket Paşa sadrazam olmuştur[14]. 30 Mayıs 1913'de imzalanan Londra Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez Hattı olarak belirlenmiştir. Osmanlı Devleti Arnavutluk ve Ege Adalarının geleceğinin belirlenmesini büyük devletlere bırakmıştır. Yunanistan, Selanik, Güney Makedonya ve Girit'e; Bulgaristan Kavala, Dedeağaç ve bütün Trakya'ya; Sırbistan ise Orta ve Kuzey Makedonya'ya sahip olmuştur[15].

I. Balkan Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nden aldıkları geniş toprakların paylaşımı konusunda Balkan devletlerinin aralarında çıkan anlaşmazlık sonucu II. Balkan Savaşı çıkmıştır. Sırbistan ve Yunanistan'ın kendisine karşı ittifak oluşturduğunu gören Bulgaristan 29-30 Haziran 1913'te bu iki devlete savaş açmıştır. Bulgar ordusu Sırp ve Yunan ordusu karşısında yenilmiştir. Bulgaristan'dan Dobruca'yı isteyen Romanya da bu durumdan yararlanarak Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir. Her taraftan saldırıya uğrayan Bulgaristan'ın Edirne'den asker çekmesi

---

[11] Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 90-91.

[12] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*, C. I, s. 64-65.

[13] Ahmet Mumcu, "Devletler Hukuku Açısından I. Dünya Savaşı Öncesi Balkanlar", *90. Yılında Balkan Savaşları ve Lüleburgaz Muharebeleri*, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, Lüleburgaz 2004, s. 23; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler,* C. III, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 514.

[14] Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi,* C. II, II. Ks., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 309-314; Muzaffer Erendil, *Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri*, Gen. Kur. Yay., Ankara 1976, s. 87; Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul 1985, s. 353; Cemal Paşa, *Hatıralar*, (Yay. Haz. Behçet Cemal), Çağdaş Yayınları, İstanbul 1977, s. 67.

[15] Zekai Güner, *Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 4.

Osmanlı Devleti'ni de harekete geçirmiştir. Bu şekilde 23 Temmuz 1913 tarihinde Edirne kurtarılmıştır[16]. Osmanlı Devleti Doğu Trakya'nın kurtulduğu günlerde % 85'i Türk olan Batı Trakya'nın geleceğini ciddi olarak düşünmeye başlamıştır. Batı Trakya'da Bulgar çetelerinin Türklere zulüm yapmakta olduğu hakkında raporlar alınması üzerine Kuşçubaşı Eşref komutasında müfrezeler oluşturulmuştur[17]. Enver Bey'in desteği ile bütün Batı Trakya'nın işgali kararlaştırılmıştır. Gümülcine'nin kurtarılması ile beraber 1 Eylül 1913'de *"Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkate"*si kurulmuştur[18].

Batı Trakya'daki bu faaliyetler, işgal altındaki bölgelerin kurtarılması ve Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesinin kurulması, İstanbul ve Sofya'da tedirginlik yaratmıştır. Dış baskılar artınca İstanbul Hükümeti Batı Trakya'ya gidenlere yurda dönmeleri için emir vermiştir. Fakat Batı Trakya idarecileri bu emre *"Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi"*ni ilan ederek cevap vermişlerdir. *"Ay yıldızlı ve yeşil, beyaz, siyah renkli bayrağı"* törenle resmî binalara çekmişlerdir (12 Eylül 1913)[19]. Fakat Batı Trakya Hükümetinin siyasî ömrü ancak 55 gün sürmüştür. Başta Rusya olmak üzere diğer büyük devletlerin Osmanlı Devleti'ne baskıları sonucu 29 Eylül 1913'de Osmanlı-Bulgar Heyetleri arasında yapılan İstanbul Antlaşması'na göre bütün Batı Trakya Bulgaristan'a bırakılmıştır[20]. Ekim 1913 ortalarında başlayan Bulgar işgali 30 Ekim 1913'de tamamlanmıştır. Batı Trakya Müstakil Hükümeti de 25 Ekim 1913'de kendini feshetmiştir[21]. Böylece Kırklareli, Dimetoka ve Edirne geri alınmış ama Trakya'nın bütünlüğü bozulmuş; Meriç Nehri'nin batısında kalan ve nüfusunun çoğu Türk ve Müslüman olan Batı Trakya elden çıkmıştır[22]. Balkan savaşlarının hemen

---

[16] Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s.105-108; Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1982, s. 140.
[17] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 74.
[18] Kemal Şevket Batıbey, *BatıTrakya Türk Devleti (1919-1920),* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2000, s. 119; Cemal Kutay, *1913'de Garbi Trakya'da İlk Türk Cumhuriyeti,* Ercan Matbaası, İstanbul 1962, s. 251-255.
[19] Nevzat Gündağ, *Garbî Trakya Hükümet-i Müstakilesi,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987, s. 130; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 80.
[20] Nevzat Gündağ, *a.g.e.,,* s. 146.
[21] İsmet Görgülü, *Batı Trakya Mücadeleleri*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1991, s. 9-11; Nevzat Gündağ, *a.g.e.,* s. 164; Mehmet Şahingöz, *Tarihte Türk Devletleri,* C. II, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1987, s. 776-777; Ahmet Aydınlı, *Batı Trakya, Facianın İç yüzü,* Akın Yayınları, İstanbul 1971, s. 173-196.
[22] Batı Trakya ve Doğu Trakya temsilcilerinin İstanbul'da toplanıp aldıkları karar sonucu olarak 26 Ocak 1919'da İtilaf Devletlerinin temsilcilerine verdikleri notada; *"Tarihî ve coğrafî bir değeri*

ardından yapılan yeni idarî taksimata göre de Edirne vilâyeti; Edirne merkez sancağı, Kırkkilise sancağı, Tekfurdağı sancağı ve Gelibolu sancağı olmak üzere dört sancaktan oluşmuştur[23].

Balkan Savaşları'ndan sonra Avrupa'lı sömürgeci devletlerin yayılmacı politikaları sonucu I. Dünya Savaşı çıkmıştır.1914 yılında Avusturya-Macaristan Kralı'nın oğlunun öldürülmesi ile başlayan kıvılcım[24] önce bütün Avrupa'yı sonra da bütün dünyayı, tarihin o zamana kadar görmediği en büyük savaşa sürüklemiştir[25]. Savaş başlamadan önce Osmanlı Hükümeti yalnızlıktan kurtulmak için İngiltere ve Fransa'ya ittifak teklifinde bulunmuştur. Müttefikleri Rusya, Osmanlı Devleti'nin dostluğunu değil onun parçalanmasını istediği, kendilerinin de Osmanlı topraklarında emelleri bulunduğu için İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti ile ittifaka yanaşmamışlardır[26]. Emperyalist devletler Osmanlı ordularının donanımının yetersiz olduğunu biliyorlar bu yüzden yapılacak bir ittifakın yarardan çok zarar getireceğini düşünüyorlardı. Ancak Osmanlı Devleti'nin coğrafi konumunun öneminden dolayı da bu devletin tarafsız kalmasını sağlamaya çalışıyorlardı[27].

I. Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletleri yaptıkları gizli antlaşmalar ile Osmanlı Devleti'ni parçalayıp paylaşmayı ve Avrupa kıtasından çıkarmayı kararlaştırmışlardı. Öyleki çok sayıda gizli antlaşma mevcuttu[28]. Bu antlaşmalar hazırlanırken yapılan görüşmelerde Yunanistan'a da Doğu Trakya vaat edilmişti[29]. Fakat bunun öncesinde İtilaf Devletleri, Bulgaristan'ı kazanmak için son bir girişim daha yaparak 29 Mayıs 1915'de Sofya Hükümetine verdikleri notada, *"Türkiye'ye*

---

olmayan Doğu ve Batı Trakya tabiri Balkan Savaşı'nın gayrimeşru bir çocuğu ve gayri tabiî siyasî bir isimlendirmesinden başka bir şey olmadığını" ifade etmişlerdir. Mehmet Şeref Aykut, *Trakya Millî MücâdeleTarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler,* Alfa Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 72.

[23] V. Türkan Doğruöz, *Millî Mücâdele'de Kırklareli,* Kırklareli Belediyesi Kültür Yayınları, Kırklareli 2007, s. 6.

[24] Mete Tunçay, "Siyasal Tarih 1908-1923", *Türkiye Tarihi 1908-1980*, C. IV, Editör Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1992, s. 41-42.

[25] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, C. I-II, Alkım Yayınevi İstanbul 2007, s. 70; Kemal Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi,* Genkur. Atase Yayınları, Ankara 1997, s. 6 -13.

[26] Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Ankara 1983, s. 3.

[27] Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih (1789-1960),* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 212-213.

[28] Bülent Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920),* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, s. 21.

[29]Ahmet Bedevi Kuran, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücâdele*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2012, s. 788.

karşı harekete geçecek olursa Midye-Enez hattını işgal edebileceğini" bildirmişlerdir. Bulgaristan ise kendisine vaat edilen yerlerin hemen teslimini şart koştuğu halde gerçekleşmeyen vaatlerden dolayı Bulgaristan da Osmanlı Devleti gibi İttifak grubuna katılmıştır[30].

Osmanlı Devleti ve Bulgaristan I. Dünya Savaşı'nda yenilmişler ve çok ağır şartlar içeren antlaşmalar imzalayarak savaştan çekilmişlerdir[31]. Bunun sonucunda Osmanlı hâkimiyetinde bulunan Doğu Trakya ile Bulgaristan idaresinde bulunan Batı Trakya'nın geleceği belirsiz bir duruma düşmüştür. Wilson İlkeleri* doğrultusunda barış yapmak için İtilaf Devletlerine başvuran devletler, Amerika gibi büyük bir devletin ve başkanın verdiği sözün gerçekleşmesini bekliyorlardı[32]. Buna göre halkının büyük çoğunluğu Türk ve Müslüman olan ve savaşın sonuna kadar Türk sınırları içinde kalan Doğu Trakya'nın Yunanlılara verilmesini insanlık, hak ve adalet ilkelerine aykırı görmekteydiler. Hatta Doğu Trakya'nın elinden alınacağını düşünmek bir yana Balkan Savaşları'ndan sonra Bulgaristan ve Yunanistan'a geçmiş olan Batı Trakya'nın da aynı prensipler doğrultusunda alınabileceğine inanmaktaydılar. Türk kamuoyu, halkının yüzde 85'i Türk ve Müslüman olan bu bölgenin yabancılara verilmesini kesinlikle reddediyordu[33]. Ancak bölge üzerinde Yunan ve Bulgar emelleri ortaya çıkınca Trakya Türkleri teşkilâtlanmaya başladılar.

İngiltere ise Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının gelecekte tehlikeye düşmesini istemediği için Venizelos'un isteklerini desteklemiş, Batı Anadolu ile birlikte Batı

---

[30] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s.119.

[31] Yuluğ Tekin Kurat, "Türkiye Topraklarının Paylaşılması Hazırlıkları-Sevr" *B.T.T.D.* C. X, S. 58, Ankara 1972, s.7; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya savaşı (1908-1918)*, C. IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 522-523.

* Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson, I. Dünya Savaşı sonrası barışının temel ilkelerini çeşitli bildiri ve söylevleriyle yayınlamış ve ilan etmiştir. Bunların arasında 8 Ocak 1918 tarihli 14 maddelik bildiri en ünlüsüdür. Bildirinin sadece Osmanlı ile ilgili 12. maddesi şöyledir: *"Şimdiki Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk bölgelerine mutlak egemenlik tanınmalıdır. Ancak, Türk boyunduruğu altında yaşayan diğer milletlere kesin bir yaşama güveni, hür ve engelsiz tam bir gelişme olanağı verilmelidir. Boğazlar her devlete açık olmalıdır."* Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980),* C. I, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, s. 139. Wilson'un sözü edilen bütün mesajları ve söylevleri için bkz. Ali Fuat Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütârekelerinin Tarihi,* Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1948,s. 12-15; Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi,* İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1988, s. 26-27.

[32] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl…1914-1995*, s. 137-139.

[33] Zekai Güner, *a.g.e,* s. 10.

Trakya ve Doğu Trakya'nın da Yunanistan'a verilmesini istemiştir. Fakat Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson, Bulgarların gönlünü alabilmek için hiç olmazsa Doğu Trakya'nın Bulgaristan'a bırakılmasına taraftar görünüyordu[34].

[34] Doğan Avcıoğlu, *Millî Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e,* C. I, Tekin Yayınevi, İstanbul 1996, s. 163, 309.

I. BÖLÜM

TRAKYA-PAŞAELİ MÜDÂFAA HEYET-İ OSMANİYE CEMİYETİNİN KURULUŞU VE İLK DÖNEM FAALİYETLERİ

A- CEMİYETİN KURULUŞ SÜRECİ, TÜZÜĞÜ, PROGRAMI ve BEYÂNNÂMELERİ

1. Cemiyetin Kuruluş Fikrinin Oluşumu

İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı'nın başında Doğu Trakya'yı Bulgaristan'a vaat etmişlerdi. Böylece Bulgaristan'ı kendi saflarında savaşa çekebileceklerini umuyorlardı. Lakin Türklerin Çanakkale'deki zaferi üzerine Bulgaristan, savaşa İttifak Devletleri yanında katılmıştır[35]. Çünkü Almanya'nın teklifi ile 6 Eylül 1915'de Sofya'da Osmanlı-Bulgar Hudut Düzeltme Antlaşması yapılarak Bulgaristan'a Kırklareli'nin kuzeyinde ve Edirne çevresinde geniş bir toprak parçası ile Meriç yöresinin hemen hemen tamamı bırakılmıştı. Böylece Meriç Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiş ve bunun sonucu olarak Edirne için hayatî önem taşıyan verimli topraklarla birlikte, Karaağaç-Kuleliburgaz demiryolu Osmanlı Devleti'nden koparılmıştır[36].

Bulgaristan'ın Almanya'nın yanında savaşa girmesinden sonra İtilaf Devletleri Doğu Trakya'yı, bu kez Yunanistan'a vermek istediler. Buna karşı çıkan Çarlık Rusyası savaş devam ederken rejim değişikliğine uğradı ve savaştan çekildi. İtalya ise pek etkili değildi. Bu planlardan haberi olmayan Osmanlı devlet adamları bu dönem içinde bütün hazırlıklarını Bulgarların bazı yeni istekleri olabileceğini varsayarak yapıyorlardı. Nitekim Trakya Paşaeli Cemiyetinin ilk zamanlarda hazırlatıp yayınladığı istatistikler, grafikler ve gazete haberleri Bulgarlara yönelik

[35] Yusuf Hikmet Bayur, *a.g.e.*,, C. II, IV.ks., s. 658-665.
[36] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*, C. I, s. 105-107.

olacaktır. Eylül 1918 sonunda Talat Paşa, Berlin dönüşü Edirne'den geçerken istasyonda İttihatçı son Edirne Valisi Zekeriya Zihni Bey'e ve Trakya ileri gelenlerine durumun ümitsizliğini anlatarak Edirne'nin geleceğinden duyduğu kaygıyı belirtmiş ve halkın teşkilâtlanmasını tavsiye etmiştir[37].

28 Eylül 1918'de Selanik Mütârekesi ile Bulgaristan I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Bu olay Doğu Trakya için yeni ve tehlikeli bir durum yaratmıştır. Bu mütârekeye göre İtilaf Devletleri Bulgar topraklarından asker geçirmek hakkına sahip oluyorlardı. Bu ise Doğu Trakya'ya batıdan bir saldırı ihtimâlinin doğması demekti. Bu durum Türk kamuoyunu derin bir üzüntüye sevk etmiştir. İşte bu şartlarda Trakyalılarda, memleketin geleceği ile yakından alâkadar olacak bir cemiyetin kurulması fikri İttihat Terakki yöneticileri ve özellikle Talat Paşa'nın tavsiyesiyle hız kazanmıştır. Böylece Trakya'ya olabilecek bir saldırı ve ilhaka direnmek üzere bir teşkilâtlanmaya gidilmiştir[38].

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütârekesi ile Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Çok ağır şartlar içeren bu anlaşma ülkenin geleceğini, milletin bütünlüğünü tehlikeye sokmuştur. Haberleşme araçları ve demiryolları İtilaf Devletlerinin denetimine bırakılıyor, bu durum milletin teşkilâtlanıp birlikte harekete geçmesine engel teşkil ediyordu. Boğazlar ve Toros tünelleri de emperyalist devletlerin kontrolünde olacağı için Trakya'nın Anadolu ile Akdeniz Bölgesinin Anadolu'nun iç bölgeleriyle bağlantısı kesilecekti. Yine Osmanlı ordusu terhis edilecek, silahları toplanacaktı[39]. Böylece sömürgeci devlerler I. Dünya Savaşı içinde yaptıkları gizli antlaşmalara dayalı olarak Osmanlı topraklarını ciddi bir direnişle karşılaşmadan işgal edilebileceklerdi[40]. Böylesine ağır şartlarla bu savaşı bitiren bir devletin artık bağımsız yaşayabilmesi imkânsızdı. Osmanlı Devleti "devlet olma" özelliğini yitirmişti. Böylece altı yüzyıldan fazla yaşayan son Türk-İslâm İmparatorluğu fiilen tarihe karışıyordu. Bu gelişmeler üzerine karşı önlemlerin alınmasına, millî hareketin planlanmasına, halkın tehlikelere karşı hazır ve uyanık

[37] Kamil Erdeha, *Millî Mücâdelede Vilâyetler ve Valiler,* Remzi Kitapevi, İstanbul 1975, s. 421.
[38] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl…1914-1995,* s. 141.
[39] Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından...,*, s. 21.
[40] Ali Fuat Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya…,* s. 69.

tutulması gerekiyordu. Bu maksatla ülkenin her yerinde vatansever önderler harekete geçtiler[41].

Osmanlı devlet adamları, Mondros Mütârekesi'nin imzalandığı süreçte Yunanistan'ın Doğu Trakya üzerindeki emellerini fark edememişler, Batı ve Doğu Trakya'nın Bulgaristan'a verileceği endişesini taşımışlardır. Nitekim Dışişleri müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Edirne mebusu Faik (Kaltakkıran) Bey*'e, Bulgaristan'ın barış konferansında Batı ve Doğu Trakya'yı almak için faaliyetlerde bulunduğunu, bunu sağlamak için de *"Trakya Komitesi"* adında bir teşkilât kurduklarını söylemiştir. Trakya ileri gelenlerinin de harekete geçerek Trakya'nın Doğu-Batı ayrımı yapılmaksızın Türk olduğunu ortaya koyacak belgeleri toplamalarını ve bir cemiyet kurmalarını istemiş, kendisinin de belge teminine yardımcı olacağına dair söz vermiştir[42]. Aynı gün içerisinde henüz İstanbul'dan ayrılmamış olan Talat Paşa ile görüşen Faik (Kaltakkıran) Bey, Reşat Hikmet Bey'in verdiği bilgi ve tavsiyelerden bahsetmişti. Talat Paşa da ona, hemen Edirne'ye giderek, şehrin ileri gelenleriyle görüşerek, cemiyetin kurulması için çalışmaya başlamaları gerektiğini belirtmişti. İstanbul'dan bu haberler Edirne'ye ulaşınca şehrin ileri gelenleri mahalli bir cemiyetin teşkili konusunu konuşmuşlardı[43]. Mehmet Şeref (Aykut) Bey**'in isteği, Edirne Valisi Zekeriya Zihni Bey'in destek ve teşviki sonucu Şevket (Dağdeviren) Bey'in***de bu fikri kabul etmesiyle İttihatçıların ileri

---

[41] Ahmet Mumcu, *Atatürk İlkeleri…,* s. 22.

[*] Faik Kaltakkıran (Edirne-1871-1954); Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin dört kurucusundan biridir. Ünlü Ahmet Badi Efendi'nin oğludur. Edirne'de doğdu. Galatasaray ve Hukuk Fakültesini bitirdi. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. Uzun dönem Edirne milletvekilliği yaptı. İlk İttihatçılardandır. Mehmet Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 5.

[42] Zülal Keleş, "İstiklâl Savaşı'nda Trakya Bölgesi ve Başarısızlık Nedenleri", *Atam Dergisi*, C. XIX, S. 57, Ankara 2003, s. 1021.

[43] Mehmet Şeref Aykut, *.a.g.e.,* s. 34.

[**] M. Şeref Aykut (Edirne 1874-18 Mayıs 1939): Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin dört kurucusundan biridir. Aykutoğlu Albay Arif Bey'in oğludur. Hukuk öğrenimi gördü. Gazetecilik ve avukatlık yaptı. II. Abdülhamit döneminde sürgüne gönderildi. Son Meclis-i Mebusan'da Edirne'den milletvekili seçildi. Misak-ı Milli'nin kabul ve ilanında etkili oldu. İngilizler tarafından Malta Adası'na sürüldü. TBMM'nin 1. Dönem ve 4. ve 6. Dönemlerinde milletvekili seçildi. Tercüman-ı Hakikat gazetesinde çalıştı. İzmir'de Tevfik Nevzat ile birlikte Hizmet gazetesini çıkarmaya başladı. Edirne'de 1908-1914 yılları arasında Yeni Edirne gazetesini daha sonra da 2 Aralık 1918 tarihinde Trakya-Paşaeligazetesini çıkardı. Ankara'da çıkan Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde de başyazarlık yaptı. Daha fazla bilgi için Bkz H. Adnan Önelçin, *Nutkun İçinden*, Yüce Yayınları, İstanbul 1981, s. 178; M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 5-10.

[***] Şevket (Dağdeviren) Bey; Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin dört kurucusundan biridir. Edirne'nin sayılı mülk sahiplerinden birisi olan Şevket Bey, 16 Ekim 1919 Edirne Kongresi

gelenlerinden olan Kasım Efendi ile görüşmek üzere yola çıkmışlardı. Havsa-Babaeski arasındaki Kuleli köyünde Yolageldili Kasım Efendi* ile buluşmuşlar ve görüşmenin sonunda cemiyetin kurulması hususunda görüş birliği sağlamışlardı[44].

Edirne'deki bu görüşmeler ve alınan kararlar sonrası Mehmet Şeref Bey ile Belediye Reisi Şevket Bey İstanbul'a giderek Trakya'nın ileri gelenleri ile 2 Kasım 1918'de meseleleri görüşmüşlerdir. İttihat ve Terakki Partisinin Edirne eski temsilcilerinden Kasım Yolageldili'nin Meydancık'ta Küçük Kınacıyan Hanı'ndaki yazıhanesinde yapılan bu toplantıya Garbî ve Şarkî Trakyalılardan 42 kişi katılmıştır[45]. Edirne Mebusu Faik (Kaltakkıran), Edirne Belediye Reisi Şevket Bey, Mehmet Şeref, tüccardan Yolageldili Kasım Efendi'nin önderliğinde yapılan bu toplantıda Faik Bey'in önerisiyle *"Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti"* adlı bir cemiyetin kurulması kararlaştırılmıştır[46]. Alınan karara göre Edirne'de bir merkez olacak ayrıca İstanbul'da beş kişilik bir siyasî heyet bulunacaktı[47]. Faik Bey, arkadaşlarının kararıyla cemiyetin İstanbul temsilcisi olarak İstanbul'da kalmıştır.

---

kararı ile müftü Hilmi Efendi'nin yerine reisliğe seçildi. Yunan işgaline kadar, dokuz buçuk aylık buhranlı bir devirde Trakya Paşaeli Cemiyeti reisi olarak Trakya'nın mukadderatı üzerinde tesiri olan çok çalışkan bir kişiydi. Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgali üzerine, Bulgaristan'a geçmeyerek Edirne'de kalmış, bir müddet işgal altında Edirne Belediye reisliği yapmıştı. Yunanistan'da Venizelos'un yerine kral ve kralcılar hükümete geçince, diğer milliyetçi Türklerle birlikte sürgüne gönderilmişti. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 134.

* Kasım Bey (Yolageldili), Bulgaristan'ın Selvi kasabasında 1874 yılında doğdu. Babası Hacı İbrahim Ağa, annesi Ayşe Hanımdır. 1878 yılında ailesiyle Edirne'ye göç ederek Yolageldi köyüne yerleşti ve burada Yolageldi çiftliğini kurdu. Edirne'de ortaöğretimini gördükten sonra ticarete atıldı. 1908'de Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu ve politikaya atıldı. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin dört kurucusundan biri oldu. Cemiyetin Merkez Heyeti üyesidir. Cemiyete mali destekte bulundu. Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine Bulgaristan'a geçerek önce Kızanlık, daha sonra Eski Zağra'da faaliyetlerine devam etti. Zaferin kazanılmasından sonra, 25 Kasım 1922'de Edirne'nin kurtuluşu günü, Bulgaristan'dan gelerek diktirdiği büyük Türk bayrağını Selimiye Camiinin iki minaresi arasına çektirdi. Cumhuriyet'in ilanıyla Edirne'ye ilk Belediye Başkanı oldu. İstiklâl madalyasını şerefle taşıdı. 22 Haziran 1936'da hayata veda etti. (Bu bilgiler Kasım Yolageldili'nin torunu ve İstanbul'da yaşayan Bercis Peta (Yolageldili) tarafından, Hasan Berke Dilan'a yazılan bir mektupla verilmiştir. M. Şeref Aykut, *a.g.e.*, s. 8.

[44] Mehmet Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 34-35. M. Şeref Aykut'un Hatıratının 23. sayfasında yukarıdaki olayın tarihi, Mondros Mütârekesi'nin on dördüncü günü olarak verilmektedir. Kitabın 57. sayfasında, *"ülkede kurulan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tam Mütâreke'nin 16. günü teşekkül eden Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetidir"* denilmektedir. Bu ifade ile muhtemelen İstanbul'daki toplantı kastedilmektedir.

[45] M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 36.

[46] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 13.

[47] M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 36.

Diğerleri Edirne'ye giderek cemiyetin kurulması için gerekli olan çalışmalara başlamışlardır.

Bu gelişmelerin yaşandığı sıralarda İstanbul'da bulunan Batı Trakyalılar ayrıca bir araya gelerek *"Batı Trakya Komitesi"*ni 10 Kasım 1918'de kurmuşlardır. Kurulan komiteye Hasan Tahsin (Argun), Hüseyin Sabri (Tüten) ve İskeçeli Arif Beyler seçilmişlerdir. Komitenin amacı, Batı Trakya'yı yeniden Türkiye'ye kazandırmaktı. Özellikle Wilson İlkeleri'ne dayanarak halkoyuna gidilmesi için çalışmalar yapacaklardı[48].

İstanbul'dan dönüldükten sonra cemiyetin kurulması için Edirne Belediyesinde yapılan ve Şevket Bey'in idare ettiği toplantıya başta İttihatçı bir çok memur olmak üzere çeşitli düşüncelere sahip çok sayıda ileri gelen katılmıştır. Toplantı sırasında Mehmet Şeref (Aykut) Bey İstanbul'daki görüşmelerde kurulmasını kararlaştırdıkları cemiyet adının *"Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti"* olduğunu belirtmiş fakat Trakya'nın tarihi adının *"Paşaeli"** olduğundan bahisle bu ismin de kullanılmasını önermiştir. Onun bu teklifi kabul edilerek cemiyetin adı *"Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti"* olarak değiştirilmiştir. Bu toplantı ile Trakya Paşaeli Cemiyeti, resmen değilse bile fiilen kurulmuş demekti[49]. 1 Aralık 1918'de Edirne Valiliğine verdikleri kuruluş beyânnâmesinde küçük bir değişiklik daha yapılarak cemiyetin adı *"Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi"* olarak kaydedilmiştir. Böylece Cemiyet çalışmalarına resmen başlamıştır[50].

---

[48] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 138-139.

[*] Trakya, Balkan yarımadasının eski bölünmesine ait bir alandır. Bu bölgeye Paşaeli denmesi Osmanlı dönemlerine rastlamaktadır. Eski Osmanlı idari bölümlenmesinde Gelibolu ve civarı Kaptan Paşa eyaletine bağlı bulunduğu için Güney Trakya'ya Paşaeli denirdi. Daha sonra bu isim Doğu Trakya için de kullanılmaya başlamıştır. Paşaeli bugünkü Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerini içine alan 19.000 kilometre karelik bir alandır. Hamid Sadi Selen, "Paşaeli", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C. I, Evkaf Matbaası, İstanbul 1931, s. 72-75. Trakya yerine Paşaeli kelimesinin kullanılmasının nedeni Rumeli'deki ilk fetihlerden beri Trakya'da kurulan Paşa Livası teşkilatından alınmış olmasıdır. İbrahim Sezgin, "Paşa Livası" *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s.183-184. Osmanlı Türkleri Rumeli'ye Gelibolu'dan geçmişlerdi. Süleyman Paşa, Padişah Orhan Gazi'nin yazdığı Ferman-ı Hümayun ile alınan bu yerleri Paşaeli olarak adlandırmıştı. "Paşaeli", *Trakya Paşaeli*, No: 1, 2 Kanun-ı Evvel 1918, s. 2.

[49] M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 36-38.

[50] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 123-125; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952*, Arba Yayınları, İstanbul 1952, s. 478. Cemiyetin kuruluş tarihi Tevfik Bıyıklıoğlu'nun Millî Mücâdele'de Trakya adlı eserinin I. cildinde 30 Kasım 1918 olarak verilmiştir.

Cemiyet çalışmalarını, esas itibarıyla kendi çıkardığı ve ilk sayısını 2 Aralık 1918'de yayınladığı *"Trakya Paşaeli Gazetesi"* aracılığıyla duyuruyordu[51]. Ayrıca Millî Mücadele yanlısı *"Yeni Edirne"* ve *"Ahali"** gazeteleri de yardımcı yayınlar olarak kabul edilmişti[52].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin kuruluşuna ait ilk basın haberleri 1 Aralık 1918'de İstanbul gazetelerinde de çıkmaya başlamıştır[53]. Vakit gazetesi cemiyetin kuruluşunu şöyle duyurmuştur;

"*Merkezi Edirne'de olmak üzere 'Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi' unvanı altında bir cemiyet teşkil etmiştir. Cemiyetin maksadı Edirne vilâyeti ahalisini teşkil eden Türk ve Müslümanların hukukunu müdâfaa etmektir." [54]*

Söz gazetesi de, *"Edirne Vilâyetinde Türklerin Hukukunu Müdâfaa"* başlığı altında aşağıdaki bilgileri vermiştir:

"*Edirne vilâyetinde Türklerin ve Müslümanların hukukunu her suretle müdâfaa etmek üzere Edirne Müftüsünün başkanlığında (Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi) namıyla bir heyet teşekkül etmiştir*"[55].

Ati (İleri) gazetesi de cemiyetin kuruluş haberini; *"Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, Garbî ve Şarkî eski Edirne vilâyetini teşkil eden Trakya'da yaşayan Türk, Ermeni, Musevi, Bulgar milletleriyle beraber elyevm Edirne vilâyetinde 1.094.371 nüfus olduğunu bunun 615.720 kişisinin Türk ve Müslüman olduğunu dikkate alırsak vilâyetin yarıdan fazlasını Türklerin teşkil*

Fakat Trakya Paşaeli gazetelerine bizzat ulaşarak Trakya Paşeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri konusunda doktora tezi hazırlayan Zekai Güner Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin resmen kuruluş tarihini, Nizamnâme ve Beyânnâmesini Edirne Vilayetine teslim ettiği tarih olan 1 Aralık 1918 olarak belirtmiştir. Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 13.

[51] *Trakya Paşaeli*, No: 1, 2 Aralık 1918, s. 1. Sahibi ve mesul müdürü Mehmet Şeref Bey olan Trakya Paşaeligazetesi, Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi hakkında en önemli ve güvenilir kaynak konumundadır. Çünkü 25 Temmuz 1920'de Yunan işgali sırasında vilayet dosyaları ve cemiyet evrakı yok edildiği için bu konuda resmî evrak bulunmamaktadır.

[*] Mehmet Behçet (Perim)'in Edirne'de çıkardığı bu gazete Edirne'nin Temmuz 1920'de Yunan işgaline girmesiyle faaliyetine Sofya'da devam etmiştir. Ömer Sami Coşar, *Millî Mücâdele Basını,* Gazeteciler Cemiyeti Yayını, As Matbaası, İstanbul 1964, s. 210.

[52] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 42.

[53] "Edirne Heyetinin Teşkili ve Beyannâmeleri", *Tasvir-i Efkâr,* No: 2577, 1 Aralık 1918, s. 2.

[54] *Vakit*, No: 399, 2 Aralık 1918, s. 2.

[55] *Söz,* No: 20, 2 Aralık 1918, s. 2.

*ettiğini ve Cemiyet-i Akvam maddelerine nazaran Trakya'nın Türklere ait olduğunu ispatla Edirne'de 'Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi' namıyla vilâyet müftüsü başkanlığında bir heyet teşkil edilmiştir. Heyet neşrettiği beyânnâmeyi hükümet ve matbaalara tebliğ etmiştir[56]"*şeklinde ifade etmiştir. Bunlardan başka diğer İstanbul gazeteleri de cemiyetin kuruluşuyla ilgili haberleri vermişlerdir[57].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, Trakya halkının haklarını korumayı sadece hükümetten beklemeyerek bu hakların savunmasını bizzat kendi ellerine alarak halka dayanmayı amaç edinmiştir[58]. Vatanlarının tehlikeye düştüğünü gören Trakyalılar, Talat Paşa'nın uyarısını dikkate alarak kısa sürede teşkilâtlanma yoluna gitmişlerdir. İşte bu Müdâfaa-i Hukuk ruhu ile programını uygulamaya başlayan cemiyet Edirne, Kırklareli, Çatalca, Tekirdağ ve Gelibolu'da kuvvetli teşkilâtlar kurarak kongreler yapmıştır[59].

2. Cemiyetin Tüzüğü, Programı ve Beyânnâmeleri

Cemiyetin kuruluşu ile ilgili bütün vesikaları ve evrakı, Trakya'nın Yunan işgali sırasında yok edildiği için arşivlerde bulunamamaktadır[60]. Yine de Cemiyetin kuruluşu ile ilgili birkaç vesika mevcuttur. Bunlardan birincisi Cemiyet'in tüzüğüdür[61].

a- Cemiyetin Tüzüğü

Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla kurulan cemiyetin tüzüğü 10 maddeden oluşmaktadır;

---

[56] *Ati (İleri),* No: 324, 2 Aralık 1918, s. 1.
[57] *Alemdar,* No: 1316, 2 Aralık 1918, s. 1; *Tarik*, No: 20, 2 Aralık 1918, s. 1.
[58] M.Tayyip Gökbilgin, *Millî Mücâdele Başlarken Mondros Mütârekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 79.
[59] Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal…,* C. III, s. 479.
[60] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s.159.
[61] M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 38-39.

1- Cemiyetin gayesi ilmî, siyasî, medenî vasıtalarla Türk Trakya'nın Osmanlı camiasından ayrılmamasına hizmetten ibarettir.

2- Cemiyetin 12 kişilik seçilmiş bir merkez heyeti ve merkeze bağlı yerlerde çeşitli şubeleri vardır. Ayrıca İstanbul'da da beş kişilik bir siyasî heyeti mevcuttur.

3- Her şube merkeze bağlı olacaktır. İstanbul siyasî heyeti her türlü yazıyı düzenlemeden önce Heyet-i Merkeziyeyi haberdar etmeye mecburdur.

4- Cemiyetin bir başkanı, bir başkan yardımcısı, bir temsilcisi, bir sandık emini aralarından seçilir.

5- Kararlar ekseriyetle verilir. Başkan görüşmeleri ve toplantıları idare eder. Cemiyetin mührü başkan ve üyelerden birinin mührüyle mühürlenerek tatbik olunur.

6- Cemiyetin bir bütçesi vardır. Yazı heyeti bunun müsveddelerini hazırlayarak cemiyete gösterir, münasip görürlerse neşrolunur.

7- Cemiyetin malî idaresi üç üyeye verilmiştir. Yardım ve aidat istemek bu heyete aittir.

8- Cemiyet; broşürler, kitaplar, konferanslar, metinler ve yayınlar hazırlayarak Trakya Türk davasını bütün dünyanın gözü önünde müdâfaa edecektir.

9- Cemiyetin, şimdiye kadar Osmanlı Padişahlığında teşekkül etmiş olan hiç bir siyasî fırka ve cemiyetle münasebeti yoktur ve olamaz. Her Trakyalı cemiyetin azasıdır. Muhtelif siyasî düşünce, Trakya gayesinde bir bütün halinde birleşecek ve Trakya hukukunu müdâfaa edecektir.

10- Cemiyet; resmen hükümete beyânnâme vererek işe başlamış olacak ve malî, idarî, siyasî ve yayın heyetleri topluca ve ahenk içinde çalışacaklardır.

Cemiyet tüzüğünün 2. maddesine göre 12 kişiden oluşan Cemiyet Merkez Heyeti aşağıdaki isimlerden meydana gelmiştir:Şevket (Dağdeviren) Bey, Dr. Rıfat Osman Bey, Kasım Efendi (Yolageldili), M. Şeref Bey (Aykut), İsmail Nazım Bey, Müftüzâde Cemal Bey, Fethi Bey, Cevdet Kazım Bey, Müftü Sinan Efendi*, Ali Seyfi Bey (Tülümen), Ahırköylü Ahmet Bey (Merter) ve Münir Mustafa Bey'dir. Bunun dışında İstanbul'daki beş siyasî üyesi; Galip Bahtiyar Bey (Göker), Hüseyin Sabri Bey (Tüten), Nedim Bey, Faik Bey (Kaltakkıran) ve Hasan Tahsin (Argun) Bey'den oluşmuştur[62].

Cemiyet tüzüğünün 4. maddesine göre Müftü Mestan Efendi başkan, Şevket (Dağdeviren) Bey başkan yardımcısı ve Ali Seyfi Bey (Tülümen) sandık emini olmuştur[63].

b- Cemiyetin Programı

2 Aralık 1918'de cemiyetin yayın organı olarak yayımlanmaya başlayan Trakya Paşaeli gazetesinin 1. sayısında Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin programı neşredilmiş[64] ve bu program İstanbul gazetelerinde de yayınlanmıştır[65]. Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin programının tam metni şöyledir.

"1. *Trakya'nın Osmanlı Padişahlığındaki bağlılık ve toprak bütünlüğünün sağlanması maksadıyla Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi adında bir Cemiyet teşkil edilmiştir.*

*Müftü Sinan Efendi ile Mestan Efendi aynı kişidir. M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 39.
[62]*Trakya Paşaeli*, No: 3, 16 Aralık 1919, s. 2.
[63] M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 39-40; Zekai Güner ise şu isimleri vermektedir: Reis: Edirne Müftüsü Mestan Efendi, Edirne Belediye Reisi Şevket Bey, Maksutbeyzâde Derviş Bey, Müftüzâde Cemal Bey, Nazmibeyzâde İsmail Bey, Faik Bey, Doktor Rifat Osman Bey ve Mustafa Paşazâde Fethi Bey'dir. Komanlızâde Ömer Efendi, Mustafa Beyzâde Neyyir Bey, Yolageldili Kasım Efendi, Ali Seyfeddin Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 16.
[64]Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 15-16; *Trakya Paşaeli*, No: 1, 2 Aralık 1918, s. 1.
[65]*Tasvir-i Efkâr*, No: 2583, 7 Aralık 1918, s. 2.

2 . Cemiyetin idare merkezi Edirne şehridir.

3 . İdare Heyetinin itimadnâmesini haiz kişilerden oluşan göndereceği yetkili murahhaslar[*] *vasıtasıyla yabancı memleketlerde ve payitahtta gayesini savunacaktır.*

4 .Cemiyetin gayesi, Cemiyet-i Akvâm nazariyesinin müessisi olan Wilson İlkelerine riayetle memleketin hâkimiyet hakkı ve tamamiyetini kanun dairesinde savunmak ve sağlamaktır.

5 . Cemiyet bir reis ve 12 üyeden oluşan bir idare heyetiile yönetilir.

6 . Cemiyetin bütün teşebbüsleri senedat ve vesikalara dayalı olarak içeride ve dışarıda neşriyat ve telkinat ile meşru davasını ve tarihe dayalı olan hakkını savunmak ve sağlamaktır.

7 . Cemiyetin Osmanlı Padişahlığında mevcut partilerden hiç birisiyle alâkası yoktur.

8 . Cemiyet: kanun mucibince kendi tedârik edeceği kaynaklar ile işleri idare edecektir.

9 . Cemiyetin gayesi olan Trakya birliği ve tamamiyetinin gerçekleşmesiyle Cemiyet fesh olacaktır.

10. Cemiyet Osmanlı Devleti kanunlarına tabi bir şahsı manevidir[66]*."* şeklinde ifade edilmiştir.

---

[*] İstanbul'da, Osmanlı ve yabancı devlet adamlarıyla siyasi temaslarda bulunmaya önem verilmiş, bu temas ve teşebbüs vazifesi, Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi ve Batı Trakya Komitesinden seçilen murahhas azalara verilmişti. Önce Faik Bey (Kaltakkıran), sonra Kasım Yolageldili'den ibaret olan murahhaslara, Batı Trakya Komitesinden Hüseyin Sabri (Tüten), Hasan Tahsin (Argun) Beyler de katılmışlardır. Bu murahhaslar heyetine 1919'da Sobranya'da Türk Mebusu Nevrekoplu Celal (Perin), Galip Bahtiyar, Şakir (Kesebir), Kocabaş Arif ve Mahmut Nedim Beylerin de katılımıyla heyet genişletilmiştir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*, C. I, s. 134, 135-139.

[66] *Trakya Paşaeli*, No: 1, 2 Aralık 1918, s. 1; *Tasvir-i Efkâr*, No: 2583, 7 Aralık 1918, s. 2; Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 16.

c- Cemiyetin Kuruluş Dönemindeki Beyânnâmeleri

Cemiyetin kuruluşu ile ilgili ilk beyânnâme, Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyeti adına Reis Edirne Müftüsü Mestan Efendi, Edirne Belediye Reisi Şevket Bey, Maksutbeyzâde Derviş Bey, Müftüzâde Cemal Bey, Nazmibeyzâde İsmail Bey, Faik Bey, Doktor Rifat Osman Bey, Mustafa Paşazâde Fethi Bey, Komanlızâde Ömer Efendi, Mustafa Beyzâde Neyyir Bey, Yolageldili Kasım Efendi ve Ali Seyfeddin Efendi tarafından imzalanarak yayımlanmıştır[67].

Cemiyetin kuruluş amacının geniş bir şekilde açıklandığı ilk beyânnâmede özetle şu bilgilere yer verilmiştir:

Tarihi, dünya tarihi ile başlayan doğu medeniyetini batıya naklettiğini, bütün medeni milletler gibi en meşru haklarını ve bağımsızlığını dünya barışının sağlanacağı Umumî Şura'dan talep ettikleri ifade edilmiştir. Bu haklarını ve varlıklarını ispat için merkezi Edirne olan Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi adıyla bir cemiyet kurduklarını bildirmişlerdir. Gayelerinin doğu ve batısı ile eski Edirne vilâyetinde 1.094.371 nüfus sakin olduğu ve bunun 615.720 kişisinin Türk ve Müslüman olduğu belirtilmiştir. Vilâyet nüfusunun yarısından fazlasını Türklerin teşkil ettiği gözönüne alınınca Cemiyet-i Akvam nazarında Türk ve Müslüman davasını savunmak görevini yerine getireceklerini ifade etmişlerdir. Bu maksatla sancak, kaza, nahiye, köy ahalisinin maddi ve manevi yardımda bulunmasını ve her tarafta cemiyet temsilcileri olmak üzere seçilen temsilcilerin yapacağı tebligat ve yazışmalarına itimat edilerek yardımda bulunulmasını istenmiştir. Cemiyetin varlığının Hükümet tarafından resmen tasdik edildiğini ve

---

[67] Kuruluş beyânnâmesi olarak Tevfik Bıyıklıoğlu, cemiyetin *"Edirne Merkez İdaresi'nin Trakyalılara"* hitaben yayınladığı beyânnâmeyi vermiştir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî ...,* C. II, s. 34-36. Zekai Güner ve Orhan Kabataş eserinde cemiyetin kuruluş beyânnâmesinin, Trakya Paşaeligazetesinin ilk nüshasına ek olarak verilmiş orijinalinden matbaada basılarak çoğaltıldığı ve üzerinde tarih kaydı bulunmadığını belirtmiştir. Zekai Güner-Orhan Kabataş*, Millî Mücâdele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basını*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990, s. 71-73; Trakya-Paşaeligazetesinin 10 Mart 1919 Tarihli No: 15 sayılı nüshasında Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi Edirne Merkez İdaresinin Trakyalılara beyânnâmesinin altındaki üyelerin adları ise şöyledir: Müftüzâde Cemal, Maksudbeyzâde Derviş, Avukat Şeref (Aykut), Edirne Belediye Reisi Şevket (Dağdeviren), Edirne Müftüsü Mestan, Komanlızâde Ömer, Ali Rıza Efendizâde Ali Seyfi (Tülümen), Nazmi Beyzâde İsmail'dir.

bütün Edirne vilâyeti ahalisinin cemiyete yardımda bulunacaklarına inandıklarını beyan etmiştir[68].

Cemiyetin ikinci beyânnâmesi, Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Edirne Merkez İdaresinin Trakyalılara hitaben yayınladığı beyânnâmedir[69]. Cemiyet bu beyânnâmede özetle gayesini şöyle belirtmektedir: Atalarımızın yiğitlik yadigârı olarak Avrupa'da sadece Edirne vilâyeti kalmış olduğunu, bu toprakların da Müslüman olan mühim bir kısmının kötü idare yüzünden Bulgar boyunduruğuna geçtiğini, bu da yetmiyormuş gibi payitahtın bekçisi olan Edirne'ye de göz dikildiğini görmekten elem ve ızdırap duyulduğunu belirttikten sonra bu durum karşısında yapılacak şeyleri kararlaştırmak ve bu toprakların çok eskiden bu yana Türklere ait olduğunu kıymetli varlıklarıyla birlikte tesbit ederek XX. yüzyılın geleceğine hâkim geçinen medeni milletlere karşı Türklerin gadre uğramış haklarını savunmak üzere Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin kurulduğunu ve gerçekleştirilen kongrede seçilen heyete bu vatan hizmetinin sorumluluğunu yüklediğini duyurmuştur[70].

Açıkça görüldüğü üzere cemiyet, Trakya'nın bir Türk vatanı olduğunu, XX. yüzyılın kaderine hâkim olan medeni milletlere vesikalarla anlatmak ve bu yoldan Türklerin haklarını müdâfaa etmek üzere kurulmuştur[71]. Cemiyetin kuruluşunda, Trakya'nın Türklere ait olduğunu ve bunun için silahlı mücadeleden çok, siyasî mücadeleyi tercih ettiği kanaati ağır basmaktadır.

---

[68] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 17. Cemiyetin Kuruluş Beyânnâmesi, Trakya Paşaeli gazetesinin ilk nüshasına ek olarak verilmiştir. Cemiyetin programına uygun olarak Reis Mestan Efendi ve 12 aza tarafından oluşturulmuş idare heyeti imzalarıyla yayınlanmıştır. Tam metin için bkz. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 178.

[69] Bu beyânnâme Bıyıklıoğlu'nun eserinde kuruluş beyânnâmesi olarak verilmiştir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. II, s. 130. Tam metin için bkz. *Trakya Paşaeli*, No: 15, 10 Mart 1919, s. 2.

[70] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 18.

[71] *"Cemiyet, Türk unsurunun fiili mukavemeti artırmak ve teşkilâtlandırmak üzere, Müdafaa-i Hukuk ve silahla mukavemet gayesiyle kurulmuş ilk cemiyettir."* Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal…,* C. III, s. 479. *"Silahla mukavemet gayesine müsteniden kurulmuş ilk cemiyetlerden biridir"* Ahmet Bedevi Kuran, *a.g.e.,* s. 749. Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi kuruluşundan yaklaşık bir buçuk sene sonra, topladığı Lüleburgaz Kongresi'nde (31 Mart 1920) silahlı savunma kararı alacaktır.Daha fazla bilgi için bkz. Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilâli,* Burçak Yayınevi, İstanbul 1968, s. 95, 97, 99; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s. 80-82; Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 17.

İkinci Beyânnâmenin ilk kısmında, çalışma metodu açıklandıktan sonra ikinci kısmında vatan gayesinin Trakya birliğini meydana getirmekten ibaret olduğunu hiçbir şüphe ve tereddüte yer vermeyecek şekilde tespit edilmiştir. Balkan Savaşı'ndan önce Batı Trakya'yı teşkil eden Gümülcine ve Dedeağaç sancakları Edirne vilâyetine bağlıydı. Ahalisinin % 85'i Türk olan Batı Trakya davasının, Doğu Trakya'nın mukadderatıyla birleştirilerek Trakya birliği parolası altında ele alınması, bütün Trakyalılara çok tabii ve benimsenmesi kolay bir dava gibi geliyordu.

Beyânnâmenin son bölümünde, parti kavgalarının tehlike geçinceye kadar bırakılması istenmekte, memlekette var olan bütün cemiyet ve partilerden istifa ederek, yalnız Trakya Paşaeli Cemiyetine bağlı kalınacağı vurgulanmakta ve halkın da bu gayeye ulaşana kadar Cemiyeti takip etmeleri rica edilmektedir. Beyânnâmenin bu son bölümünde Trakya davası partiler üstü bir memleket meselesi olarak ele alınmıştır. Cemiyet böylece büyük memleket davalarının bütün milletçe yürütülebilmesi için parti program ve faaliyeti dışında ve üstünde tutulması gibi çok yerinde bir görüşü benimsemiştir.

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, Trakya davasını partiler üstü bir memleket meselesi olarak ele almış olmakla beraber bunu bütün Millî Mücadele boyunca sürdürememiş, İttihatçı-İtilafçı kavgalarının önüne geçememiş, Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarının bozguncu tahriklerini önlemekte tamamıyla muvaffak olamamıştır[72].

Trakyalılar ve cemiyet mensupları, kurulduğu dönemde Batı ve Doğu Trakya üzerinde Yunan iddialarından ve Yunan tehlikesinden henüz haberdar değildiler. Bununla birlikte cemiyetin kuruluşundan bir buçuk ay sonra 14 Ocak 1919'da Sirkeci-Uzunköprü demiryolu bir Yunan taburu tarafından işgal edildikten[73] ve her iki Trakya üzerindeki Yunan emelleri meydana çıktıktan sonra dahi Cemiyet, Trakya Birliği davasından vazgeçmemiştir[74]. Nitekim Mustafa Kemal (Atatürk) de Trakya

[72]BOA, *DH.KMS*, No. 57-2, G. 37, B.3,27 Ocak 1920; M. Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 76 .
[73] Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi,* ATASE Yayınları, Ankara 1996, s. 1-3; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 151.
[74] Edirne Vali Vekili Salih Selim, "Trakya Garben ve Şarken Baştan Başa İliklerine Kadar Türk'tür Müslümandır", *Trakya Paşaeli*, No: 16, 17 Mart 1919, s. 1.

Paşaeli Cemiyetinin ileri gelenlerinden bazılarıyla daha İstanbul'da iken görüştüğünü ve Osmanlı Devleti'nin çökeceğini kesinliğe yakın bir ihtimâl içinde gördüklerini belirtmiştir. Osmanlı yurdunun parçalanacağı korkusu karşısında Trakya'yı, olabilirse Batı Trakya'yı da birleştirerek İslâm ve Türk topluluğunu bir bütün olarak kurtarmayı düşündüklerini ifade etmiştir. Bu amaca ulaşmak için o zaman akıllarına gelen tek çıkar yolun, İngiltere'nin, olmazsa Fransa'nın yardımını sağlamak olduğunu ve bu düşünce ile kimi yabancı devlet adamlarıyla ilişki kurmak ve konuşmak yollarını da aramış olduklarını belirttikten sonra amaçlarının bir Trakya Cumhuriyeti kurmak olduğu anlaşılıyordu demiştir[75].

Fuat Balkan* da hatıralarında bu konuyla ilgili olarak şunları belirtmiştir: Trakya Paşaeli Cemiyeti İstanbul şubesiyle başta Nevrekoplu Celal ve Edirne mebusu Faik (Kaltakkıran) Bey, Doğu ve Batı Trakya'nın birleşmesiyle 'Muhtar bir Trakya' kurulması girişimlerinde bulunduklarını bildirmiştir. Ayrıca bu kişilerin Anadolu'nun kurtulacağına akıl erdiremeyenlerin tesiri altında kalarak Fransız işgal kumandanı General F. d'Esperey ile temasa geçtiklerini ifade etmiştir. Bu kişilerle birlikte Galip Bahtiyar ve Mehmet Şeref Beylerden oluşan heyetin, uzun müzâkereler neticesinde şimdilik Batı Trakya'yı kapsayacak şekilde ve iyi netice alındığı takdirde Doğu Trakya'yı da içine alacak bir 'Trakya Cumhuriyeti' kurulmasının hazırlık programını

---

[75] Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. I, 14. Basılış, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1982, s. 3-4; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, 2. Basım, Bellek Yayınları, Edirne 2011, s. 399. Derneğin amacı bazı kaynaklara göre aşağıdaki gibi verilmiştir: Dernek temsilcileri yurt içinde ve yurt dışında gerekli görüşmeler yaparak ve çeşitli yollarla girişimlerde bulunarak Trakya'nın Rum olduğu yolundaki yoğun Yunan propagandasını belgelerle çürütmeye, Doğu ve Batı Trakya'daki egemen unsurun Türk olduğunu göstermeye çalışırlar. Ayrıca dernek amacı olan Trakya birliği ve bütünlüğünü sağladıktan sonra kendini fesh edecekti. Kamil Erdeha, *a.g.e.*, s. 422-423. Trakyalıların haklarını savunmayı sadece hükümetten beklemeyerek bu hakların savunulmasını bizzat kendi ellerine alarak, halka dayanmak amacı ile kurulmuş bir cemiyetti. M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 79. Derneğin amacı, Türk çoğunluğunun haklarını korumak ve müstakil bir millet olarak yaşamak azmi idi. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Türk İstiklâl Harbi Mondros Mütârekesi ve Tatbikatı*, Gnk. Bşk. Yayınları, Ankara 1962, s. 193. Merkezi Edirne olmak üzere Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi unvanı altında bir cemiyet teşkil edilmişti. Cemiyetin maksadı Edirne vilayeti halkını teşkil eden Türk ve Müslümanların hukukunu müdafaa etmekti. *Vakit*, No: 399, 2 Aralık 1918, s. 2.

* Fuat Balkan (İstanbul 1887-1970), Türkiye'nin ilk komitacısıdır. 1908-1923 yılları arasında gizli görevlerde bulunmuştur. Makedonya'da komitacılık yapmıştır. Türk İstiklâl Savaşı yıllarında özel görevle gizlice Yunanistan topraklarına girerek komitacılık faaliyetlerinde bulunan ve Yunanistan'dan Anadolu'ya daha fazla asker gönderilmesine engel olan kişidir. Lozan Antlaşması'nın ardından Mareşâl Fevzi Çakmak, Fuat Balkan'a bir takdirnâme göndermiş ve *"sonsuz hizmetleri"* için kendisine ve maiyetindeki komitacılara teşekkür etmiştir. 6. ve 7. dönem Edirne, 8. dönem Kocaeli milletvekili olarak TBMM'de görev almıştır. Turgut Gürer, *Komitacı, BJK'nin Kurucusu Fuat Balkan'ın Hatıraları,* Gürer Yayınları, İstanbul 2008, s. 6.

düzenlemek konusunda uzlaştıklarını belirtmiştir. General d'Esperey'e isteklerinin yerine getirileceğini vaat ederek yanından ayrılan heyet azasından Faik (Kaltakkıran) Bey'in ilk iş olarak 'Trakya Cumhuriyeti' diye bir mühür kazdırdığını ve heyetçe yola çıkarak Gümülcine'ye geldiklerini ifade etmiştir[76].

B. CEMİYETİN TEŞKİLAT YAPISI

Trakya Paşaeli Cemiyetini kuran ve bu cemiyette görev alanların çoğu dönemin iyi okullarını bitirmiş asker, sivil devlet görevlileri ve serbest meslek sahipleri idi. Türk vatanının işgali ile birlikte kendileri için hayatlarını Türk olarak devam ettirme imkânı kalmadığını anlayan yerel eşraf da kurulan derneklerde gönüllü olarak çalışıyorlardı. Cemiyet toplantılarının genellikle okullarda yapılması da eğitimin, binaları, öğretmenleri ve öğrencileri ile beraber Millî Mücadele içinde yer aldığının en güzel örneğini vermektedir[77]. Cemiyetin kurucuları olarak aşağıda isimleri belirtilmiş olan 12 kişi aynı zamanda ilk merkez heyetini de oluşturmuştu[78];

Reis: Edirne Müftüsü Mestan Efendi

Üyeler: Edirne Belediye Reisi Şevket (Dağdeviren) Bey, Maksud Beyzâde Derviş Bey, Müftüzâde Cemal Bey, Nazmi Beyzâde İsmail Bey, Faik (Kaltakkıran) Bey, Doktor Rıfat Osman Bey*, Mustafa Paşazâde Fethi Bey, Komanlızâde Ömer Efendi, Mustafa Beyzâde Neyyir Bey.

---

[76] "Fuat Balkan'ın Hatıraları", *Yakın Tarihimiz*, C. III, S. 27, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul 1962, s. 171-172; Turgut Gürer, *Komitacı, BJK'nın…,* s. 108-110.

[77] Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 276-282.

[78] Zekai Güner-Orhan Kabataş, *a.g.e.*, s. 71-73.

* Dr. Rıfat Osman, 1874-1933 yılları arası yaşamış Tosyavizâde soyundan gelmektedir. Balkan Savaşı'nda Edirne'de mahsur kalan Türk ordusuna değerli hizmetlerde bulunmuştur. I. Dünya Savaşı'nda binbaşılık rütbesiyle Edirne Merkez Hastanesi başhekimi olmuştur. Edirne üzerine yapmış olduğu bilimsel çalışmalarla bilinir. Edirne Rehnüması, Edirne sarayları, Edirne Evkâf Tarihi ve ünlü Edirne Tarihi adıyla eserleri bulunmaktadır. Türk siyasi tarihini içeren çok sayıda makaleleri

Üye ve Veznedâr: Yolageldili Kasım Efendi

Üye ve Kâtip: Hafız Rıza Efendizâde Ali Seyfeddin Efendi** .

Yukarıda belirtildiği gibi Cemiyetin ilk reisi Edirne Müftüsü İskeçeli Mestan Efendi idi. Birkaç ay sonra bu vazifeye, cemiyetin yabancılarla temasını kolaylaştırmak düşüncesiyle Dedeağaç Konsolosu Şükrü Bey getirilmiştir[79]. Damat Ferit Paşa'nın ikinci sadareti esnasında ise Müftü Hilmi Efendi reis yapılmıştır. Ali Rıza Paşa kabinesi idareye geçince Müftü Hilmi Efendi'nin yerine de 16 Ekim 1919 Edirne Kongresi kararıyla Edirne Belediye Reisi Şevket (Dağdeviren) Bey seçilmiştir. Cemiyetin kuruluş döneminde İstanbul'daki siyasî cereyanlara göre Cemiyet reislerinin değiştirilmesi ve İstanbul Hükümetinin ve onun emriyle hareket eden Trakya mülkiye memurlarının ve özellikle de Edirne Valisi olan Salim Paşa'nın Millî Mücadele çabalarına karşı zorluk çıkarmalarından dolayı Cemiyet teşkilâtının Trakya'da nahiye ve köylere kadar genişletilmesine rağmen çok kuvvetlendirememiştir. Kazalarda ise cemiyetin idaresi görevini kimse üzerine almadığından dolayı müftülere bırakılmıştır[80].

Kuruluş döneminde her livada (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Gelibolu) ikişerden sekiz kişilik (altı yedek aza) merkez heyetleri oluşturan cemiyet daha sonra Edirne, İstanbul, Tekirdağ, Çorlu, Lalapaşa, Lüleburgaz, Malkara, Uzunköprü, İpsala, Saray, Kırkkilise, Babaeski, Havsa, Pavli (Pehlivanköy), Hayrabolu, Kavaklı,

---

bulunmaktadır. Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyetinin kuruluşunda bulunmuş ve Merkez Heyeti üyesi olmuştur. Ayhan Tunca, "Rıfat Osman'a Notlar", *Yöre Dergisi,* S: 25-26, Edirne Nisan-Mayıs 2002, s. 12,14; Süheyl Ünver, *Dr. Rifat Osman Edirne Sarayı,* Ankara 1989, s. 11-12.

**Ali Seyfettin Tülümen, 1885 Cisr-i Ergene (Uzunköprü) doğumludur. Kırkkilise Bidayet Mahkemesi üyelerinden Hafız Ali Rıza Efendi'nin oğludur. 1909 yılında, Mülkiye okulunu bitirdi. Sırasıyla, Edirne vilayeti maiyet memurluğu, Bursa vilayeti iskân-muhacirîn memurluğu, Edirne iskân-muhacirîn müdürlüğü, Sivrihisar kaymakamlığı, üçüncü sınıf mülkiye müfettişliği, Trakya Bölgesi imar iskân müdürlüğü, ikinci sınıf mülkiye müfettişliği, Bilecik valiliği, 1945 yılında İçişleri Bakanlığı zat işleri genel müdürlüğü ve son olarak 1949'da Emekli Sandığı İdare kurulunda görev aldı. 1951 yılında emekliye ayrıldı. Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, C. II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1968, s. 47.

[79] "Trakya Kongresi", *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 1.

[80] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 20-21.

Vize, Enez, Pınarhisar, Çatalca, Çerkezköy, Keşan, Evreşe, İğneada, Gelibolu, Ömerbey nahiyesi ve Maksutlu olarak teşkilâtını tamamlamıştı[81].

[81]Heyetlerde yer alan kişiler; İstanbul: Galip Bahtiyar (Göker) Bey, Hüseyin Sabri (Tüten) Bey, Nedim Bey, Faik (Kaltakkıran) Bey, Hasan Tahsin Bey. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 21; *Trakya Paşaeli*, No: 3,16 Aralık 1918, s. 2. Edirne (Merkez): Reis Edirne Müftüsü Mestan Efendi, Azalar: Edirne Belediye Reisi Şevket Bey, Maksud Beyzâde Derviş Bey, Müftüzâde Cemal Bey, Nazmi Beyzâde İsmail Bey, Faik (Kaltakkıran) Bey, Doktor Rıfat Osman Bey, Mustafa Paşazâde Fethi Bey, Komanlızâde Ömer Efendi, Mustafa Beyzâde Neyyir Bey, Aza ve Veznedar: Yolageldili Kasım Efendi, Aza ve Kâtip: Hafız Rıza Efendizâde Ali Seyfettin (Tülümen) Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 21; *Trakya Paşaeli,* No: 5, 30 Aralık 1918, s. 2. Tekirdağı: Mümessil: Eşraftan Adil Beyefendi, Reis: Müftü Ömer Râci Efendi, Azalar: Belediye Reisi Halis Bey, Emin Bey, Hacı Hüseyin Ağazâde Mehmed Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 21; *Trakya Paşaeli,* No: 6, 6 Ocak 1919, s. 2. Çorlu:Mümessil: İhsan Bey, Reis: Müftü Şaban Sırrı Efendi, Azalar: Müderris Hafız Şükrü Efendi, Müfti-i Sabık Hafız Aşur Efendi, Eşraftan Münib Bey, Eşraftan Hulusi Beyzâde Ali Bey, Bakkal Mustafa Mazhar Efendi Sandık Emini: Uncu Ahmed Efendi, Kâtip: Rüşdiye Mektebi Başmuallimi Hüsnü Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 21; *Trakya Paşaeli*, No: 3, 16 Aralık 1918, s. 1; Lalapaşa: Reis: Müftü Adem Vasfi Efendi, Azalar: Erşaftan Ahmed Beyefendi, Taşlı Müsellim karyesinden Emin Ağa, Süleoğlu Hüseyin, Sandık Emini: Mehmed Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 21; *Trakya Paşaeli,* No: 5, 30 Aralık 1918, s. 2. Lüleburgaz: Mümessil: Müftü Ömer Efendi, Reis: İmam Veli Efendi, Azalar: Doktor Ahmed Bey, Mestan Efendizâde Enver Bey, Aza ve Veznedar: Belediye Reisi İsmail Efendi, Tüccardan Bakkal Berri Efendi, Tüccardan Bakkal Ali Haydar Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 22; *Trakya Paşaeli*, No: 6, 6 Ocak 1919, s. 2; Malkara:Mümessil: Ali Bey, Heyet-i Maliye ve Reisi: Eşraftan Hacı Rakım Beyzâde Ali Bey, Azalar: Şeyh Ali Efendi, Müftü Kâzım Efendi, Sandık Emini: Şakir Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 22; *Trakya Paşaeli*, No: 6, 6 Ocak 1919, s. 2. Uzunköprü: Mümessil: Eşraftan Hafız İsmail Efendizâde Mustafa Efendi, Reis: Müftü Abdurrahim, Azalar: Eşraftan Sofyalı Hüseyin, Abdullâtif, Derviş Ahmed, Hacı Yunusoğlu Mustafa ve Dimetokalı Emin Beyzâde Ali Beyefendi. İpsala: Mümessil: Hüseyin Beyefendi, Reis: Müftü Abdülkadir Efendi, Azalar: Hüseyin Sadık, Yunus, Nizam ve Hüsnü Beyefendiler, Veznedar: Rıza Efendi. Saray: Mümessil: Emirzâde Sadık Bey, Reis: Müftü Ahmed Nuri Efendi. Azalar: Saatçızâde Hüseyin Basri Efendi, Veznedar: Kırımîzâde Kamil Efendi, Murad Giray ve Süleyman Beyler. Kırkkilise:Mümessil: Müftü Bahaeddin Efendi, Azalar: Eşraftan Zahid Bey, Muhiddin Bey, Doktor Fuad Bey, Cemal Bey, Avukat Şükrü Efendi, Tosunzâde Arif Efendi, Eşraftan Hilmi Bey, Salim Efendi, Raif Bey, Bankacı Ahmed Efendi ve Hatip Mehmet Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 22; *Trakya Paşaeli,* No: 5, 30 Aralık 1918, s. 2. Babaeski: Hurşid Bey, Sultan Efendi, Şevket Bey, Adil Bey, Hüsnü Efendi, Hulusi Efendi. Havsa: Edip Bey, Recep Efendi, Hüsnü Efendi, Edhem Efendi, İbrahim Efendi, Naib Efendi, Ahmet Bey (İpsala'yı vekâleten). Pavli (Pehlivanköy): Said Efendi, Mehmet Efendi. Hayrabolu: Hafız Hasan Efendi, Osman Efendi, Zeynel Bey, Mehmed Tevfik Bey, İsmail Efendi. Kavaklı: Şerif Efendi, Haydar Efendi. Vize: Hurşid Efendi, Hüsnü Efendi. İnoz (Enez): Arif Bey, Osman Bey.Pınarhisar:Hasan Efendi, Emin Efendi, Mehmed Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 22; *Trakya Paşaeli,* No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 2. Çatalca: Cemal Bey, Osman Bey. Çerkesköy: Molla Mehmed Efendi. Keşan: Müftü Raşit Efendi, Mehmed Adil Bey, Belediye Reisi Mustafa Bey, Lütfullah Efendi'dir. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 23; *Trakya Paşaeli,*No: 3, 16 Aralık 1918, s. 2. Evreşe: naib ve muhtarı sabık Mehmet Kadri Efendi. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 23; *Trakya Paşaeli,* No: 3, 16 Aralık 1918, s. 2. İğneada:Eşraftan İsmail Bey, Tüccardan Hacı Ali. Gelibolu: Şevket ve Mestan Beyler. Sarayakpınar: Mustafa Bey. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 23; *Trakya Paşaeli,* No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 2. Ömerbey nahiyesi (Uzunköprü):Reis: Muhacir Kadıköyü'nden Hatip Osman Efendi, Azalar: Mandıra'dan Molla Hüsnü Efendi, Kırkkavaklar'dan Hafız Şaban Efendi, Çongara'dan Nazaroğlu Mehmet Ağa, Aza ve Veznedar: Hafiz Şerif Efendi, Bıldır karyesinden Said Ağa, Siyahi'den Saidoğlu İbrahim Ağa, Sultanşah'tan Salim Çavuş. Maksudlu nahiyesi:Reis: Müderris Osman Efendi; Azalar: Küneli Hacı Ahmed Ağa, Hacı İsmail Ağa, Veznedar: Kurtbeyli Molla Mehmed Efendi, Harmanlı'dan Recep Ağa, Karapınarlı Mıstık Ağa. Zaluf nahiyesi (Kırcasalih): Reis: Aslıhan'dan Hafız Süleyman Efendi, Aza: Sazlı Malkoç'dan Derviş Ağa,

İmkânlar dâhilinde Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, Trakya'nın il, ilçe ve nahiyelerine kadar sistemli bir şekilde teşkilâtlanmıştır. Bunlardan ayrı olarak cemiyetin Trakya dışında da teşkilâtlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Balkan Savaşları (1912-1913) sonunda Bulgarların yaptıkları zulümler neticesinde, yurtlarını bırakıp Anadolu'ya gelen Trakyalılar, Adapazarı'nda Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin şubesini kurmuşlardır. Bu teşkilât, Adapazarı Şubesi Reisi Hüseyin Hilmi Bey'in Trakya Paşaeli gazetesine göndermiş olduğu ve gazetede neşredilen mektubundan anlaşılmaktadır[82].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin teşkilâtlanmasını tamamladıktan sonraki ilk icraatı, bölgede Bulgar ve Yunan tehditine karşı aldığı tedbirler ve yaptığı çalışmalar olmuştur. Trakya'da çoğunluğu teşkil eden Türklerin haklarını, gazete yayınları, bu maksatla çıkarılacak risalelerle, İtilaf Devletlerinin siyasî temsilcileri ve barış konferansı nezdinde yapılacak siyasî girişimlerle kısacası barış yoluyla savunmayı düşünüyorlardı. Zaten İtilaf Devletlerinin kontrol ve denetimi altındaki İstanbul'da ve Trakya'da çalışan bu cemiyetin açıktan açığa silahlı savunma taraflısı görünmesi de pek mümkün değildir[83].

C. BULGAR-YUNAN TEHDİTİ ÜZERİNE CEMİYETİN GERÇEKLEŞTİRDİĞİ İLK FAALİYETLER

Cemiyetin resmî yayın organı durumunda olan Trakya Paşaeli gazetesinde cemiyetin faaliyetleri haftalık olarak düzenli bir şekilde verilmiştir. Nitekim cemiyetin ilk faaliyetleri gazetede şu şekilde ifade edilmiştir:

1- Trakya'nın Cemiyet-i Akvam nazariyesine göre neslî cetvelleri tamamıyla hazırlanmaktadır.

Veznedar: Yeniköylü Muhtar Ali Efendi, Çakmak'tan Hacı İsmail Efendizâde Ali Efendi, Hamidler'den Şakir Ağa. Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 23; *Trakya Paşaeli,* No: 5, 30 Aralık 1918, s. 1.

[82] "Trakya gazetesi müdiriyet-i valasına" *Trakya Paşaeli,* No: 10, 3 Şubat 1919, s. 2.

[83] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 24.

2- Nüfus kayıtları, unsurların arazi üzerine dağılımı üzerine çalışmalar yürütülmektedir.

3- Trakya'nın *"etnografik"* her köy, kasaba ve şehrinin ırk itibarıyla taksimini gösteren haritaların hazırlanmasına başlanmıştır.

4- Arazi tasarruflarının tedâvül kayıtlarıyla Hazine-i Hümayun'da saklı esas şekli toplanmış ve arazinin ırk itibarıyla tevzi cetvelleri hazırlanmaya başlanmıştır[84].

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Mütârekesi'nde doğrudan doğruya Trakya ile ilgili bir hüküm bulunmuyordu. Fakat mütârekenin 15. maddesinde yer alan *"Bütün demiryollarında İtilaf Devletleri kontrol subayları görevlendirilecektir."* hükmü Trakya'daki demiryolu hattını da kapsıyordu[85]. Fransa, mütârekenin bu maddesine dayanarak 4 Kasım 1918'de Uzunköprü-Sirkeci demiryolu hattını işgal etmiş[86] ayrıca hattın işletmesine de el koyarak işgal için bütün ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılanmak üzere 50 subay ve 3000 asker görevlendirmiştir[87]. Yaptıkları bu hazırlıklara rağmen bölgedeki Fransız işgali uzun sürmemiş ve Fransız askerleri 14 Ocak 1919'da yerlerini Yunan askerlerine bırakarak bölgeden çekilmiştir[88].

Doğu Trakya demiryolunun, Yunan taburu tarafından işgalinden ve Venizelos'un barış konferansına Yunanistan'ın muhtırasını vermesinden evvel Trakya üzerindeki Yunan hırs ve emelleri açığa vurulmamış olduğu için cemiyet, kuruluşundan Ocak 1919 başlarına kadar geçen bir buçuk ay içinde, bütün dikkat ve çalışmasını Batı Trakya'ya çevirmiştir[89]. Bunun için cemiyetin ilk tepkisi, Gümülcine sancağında Bulgarların Türklere yaptıkları zulmü, hem Trakya Paşaeli

---

[84] *Trakya Paşaeli,* No: 3, 16 Aralık 1918, s. 2.
[85] Ali Fuad Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya…,* s. 71; N. Fahri Taş, "I. Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Trakya'yı İşgali", *Atam Dergisi,* C. XX, S. 60, Ankara 2004, s. 663.
[86] Tevfik Bıyıklıoğlu; *Trakya'da Millî…,*C. I, s. 145.
[87] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*,s. 11.
[88] "Trakya'da Yunan Asakiri", *Muvakkit,* No. 446-7, 19 Ocak 1919, s. 1; N. Fahri Taş, *a.g.m.*,s. 665; Veysi Akın, *a.g.e.*,s. 1-3; Sabahattin Selek ise işgal tarihi olarak 9 Ocak 1919'u vermektedir. Sabahattin Selek, *a.g.e.,* s. 187.
[89] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 25.

gazetesinde düzenli olarak yayınlayıp hem de İstanbul gazetelerine verilen açıklamalarla protesto etmek olmuştur[90].

1. Batı Trakya'daki Bulgar Zulmünün Türk ve Dünya Kamuoyuna Duyurulması

Bulgarlar hâkimiyetleri altındaki Batı Trakya'yı yoğun ve sistemli bir şekilde Bulgarlaştırmayı hedeflemişlerdir. Buna karşılık Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi resmî vesikalara dayanarak buraların tartışılmaz bir Türk vatanı olduğunu ortaya koymaya çalışmış, bu çalışmalarını yayın organı olan Trakya Paşaeli gazetesinde Türk ve dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır.

Trakya Paşaeli gazetesinde 3 Şubat 1919 tarihli *"Batı Trakya Havadisleri"* başlıklı ilk haberde, Bulgarların yaptığı zulümler şöyle sıralanmaktadır:

" 1- Gümülcine yolunda Suluyolu Hanları civarında beş askerimiz köylerine giderken Bulgarlar tarafından öldürülmüştür.

2-Terziurun havalisinde ma'ile beş hane Bulgar tarafından öldürülmüştür.

3- Eğridere, Darıdere, Kırcaali vesair Balkan havalisinin Gümülcine ile muvasalası Bulgar eşkiyası tarafından öldürülmüş ve yola çıkan bütün İslâmlar tecavüzlere maruz kalmışlardır.

4- Burgazdere köyüne gelen bir Bulgar askeri müfrezesi Türklere hakaret etmek için dereyi köylülerin sırtına binerek geçmiştir.

5- Silah aramak bahanesiyle İslâm evlerine girerek para ve eşya gasp etmektedirler.

6-Orman parası namıyla köy başına külliyetli miktarda para talep edilmektedir.

7- Askerlik yaşında olmayan 15, 16 yaşındaki Türk çocukları askere alınmaktadır[91]."

---

[90] *Trakya Paşaeli*, No: 3, 12 Aralık1918, s. 2; *Vatan*, No: 411, 14 Aralık 1918, s. 2.
[91] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 24-25; *Trakya Paşaeli*, No: 10, 3 Şubat 1919, s. 2.

Cemiyet tarafından İstanbul gazetelerinden bazılarına yapılan açıklamada, Batı Trakya Türklerinin 1912'den beri Bulgar idaresi altında uğradıklan zulüm ve imha siyaseti, şahıs, zaman ve yer gösterilerek anlatıldıktan sonra bu bölge için tarafsız ve kontrol altında bir halk oylaması yapılması istenmektedir. Batı Trakya'da halk oylaması yapılması fikrini ilk defa ortaya atan millî teşekkülün Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi olduğu, bu suretle ortaya çıkmış bulunmaktadır. Cemiyet, Batı Trakya'da 40.000 Bulgar ve 50.000 Rum'a karşılık 400.000 Türk bulunduğunu açıklamıştır[92].

Cemiyetin kamuoyunu bilgilendirmede en etkili ve resmî aracı olan Trakya Paşaeli gazetesinin 30 Aralık 1918 tarihli nüshasında şu bilgiler yer almaktadır:

"Makedonya'dan gelen Bulgarları yerleştirmek için bölgedeki Müslüman nüfusun imha edilmesi maksadıyla Bulgar resmî idaresinin Müslümanları hükümete çağırdığını ve bu çağrıların genellikle havanın kararmasına yakın bir zamana denk getirildiği belirtilmiştir. Burada Türklere kum dolu bir torba ile pek çok darbe indirildiğini ve muayene sırasında haricen bir darbe izi bulunmadığından ölüm sebebinin gizlendiğini bildirmiştir. Batı Trakya'da Müslümanların bu uygulamalarla göç etmeye zorlandığını ve başta Radoslovof'un damadı KaraağaçMutasarrıfı Rozental'ın Müslümanları tespit edip öldürtüğü haberi verilmiştir"*[93].

Bulgar zulümlerinin anlatıldığı ikinci önemli vesika, olayların canlı şahidi olan Pomak Abdülkerim'in Trakya Paşaeli gazetesinde yayınlanan mektubudur. Bu mektupta: Köyün her evinden bütün ihtiyarlar ve çocuklara varıncaya kadar herkesin sürüklenerek köy meydanına getirildiğini, genç kızların saçlarından tutularak sürüklendiğini, yavrusunu göğsüne basmış annelerin, üç yaşındaki çocuğunun kolundan tutmuş taze gelinlerin kamçı, tüfek, kasaturalarla meydana topladıklarını, henüz silah altına alınmamış 40-50 askerlik çağındaki gence hendek kazdırıldıktan sonra el ve ayaklarını bağlayarak bu çukurlara üst üste yığdıklarını ve kadınların ellerine kürekler vererek hendekleri doldurttuklarını ifade etmiştir. Kalanlara yaylım ateşi açarak birçok

---

[92] *Tasvir-i Efkâr,* No: 2595, 19 Aralık 1918, s. 2; *Vakit,* No: 411, 14 Aralık 1918, s. 2; No: 414, 17 Aralık 1918, s. 2; No: 423, 26 Aralık 1918, s. 2.

* O dönemin Bulgar Başvekili.

[93] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 28; "Vesaik-i Resmiye'ye Müstenid Bulgar Mezalimi", *Trakya Paşaeli*, No: 5, 30 Aralık 1918, s. 1.

kadın ve kızın da bu garip mezarın üstüne yığıldığını belirtmiş, bu sırada bir papazın ortaya çıkarak artık bunların Müslüman değil aslen Bulgar ve Hristiyan olduğunu ve şimdi hakiki ana dinlerine döneceklerini söyleyerek bir kazan getirildiğini ve vaftiz edildiklerini ifade etmiştir. Sonra da camiinin minaresinin Müslümanlara yıktırıldığını söyleyerek *"Şimdi siz gözümün önünde geçen vak'adan daha canlı olarak Bulgar mezalimine şahit mi arıyorsunuz?"*şeklinde yazmıştır[94].

Batı Trakya'da Bulgar Meclisi için yapılan seçimlerde Türklerin Bulgar idaresini istemediklerini medeni dünyaya ilan etmeleri üzerine 18 Ağustos 1919'dan itibaren Bulgarlar tekrar Türklere ağır zulümlere başladılar. Bu mezalimden 22 Ağustos 1919'da bir un arabasının içinde kaçmayı başarabilmiş olan iki genç bu korkunç durumu, yaşanılanları ve bunlardan sorumlu Bulgar çetecilerini şu şekilde anlatmışlardır: *"Bugün Trakya dâhilinde birçok çeteler dolaşmakta ve her gün İslâm köylerine tecavüz ederek yağma, öldürme ve ırza tecavüz gibi fiiller işlemektedirler. Bu çeteleri idare edenler Gümülcine'de sabık mutasarrıf Monçef, eski belediye reisi Hristo, Hacı Dinef, Gaskof, İskeçe'de Topçu mülazımıevveli Zizof, Serez katliamlarıyla meşhur Tatinikof, Dimitri Benef ve Kavala katliamını yaptıran Çakof'tur. Bulgaristan bu baskı siyasetiyle Türklere istediklerini yaptırmayı ve 27 Ağustos'ta yeniden seçim yapmayı düşünmektedir[95]"*.

Trakya Paşaeli gazetesinin *Bulgarların yeni zulüm ve şenaatleri* başlıklı haberinde de; *"Köyler sarılıyor, erkek kadın ayrılıyor, erkekler kamçı darbesi, tüfek dipçiği ile can veriyordu. Boş kalan hanelerdeki kıymetli eşyalar birer birer çalınıyordu. Hayvan sürüleri Bulgaristan'a sürülüyordu. Bulgarlar bu zulüm ve baskılarıyla halka zorla Bulgar hâkimiyetini kabul ettirmeye çalışmaktaydılar. Köy ağalarını, ileri gelenlerini toplayarak kanlı süngüler altında Bulgar hâkimiyetini istediklerini evraklar üzerinde zorla kabul ettirmeye uğraşıyorlardı"* şeklinde bilgiye yer verilmektedir[96].

---

[94] Pomak Abdülkerim, "Bulgar Zulümleri", *Trakya Paşaeli*, No: 7, 13 Ocak 1919, s. 1-2.
[95] "Trakya'da Bulgar Mezalimi Yeniden Başladı", *Türk Dünyası*, No: 5, 25 Ağustos 1919, s. 1.
[96] "Bulgarların Yeni Zulüm ve Şenaatleri", *Trakya Paşaeli*, No: 37, 10 Eylül 1919, s. 1.

2. Trakya Davasını Savunmak İçin Hazırlanan Vesikalar

İtilaf Devletlerine, özellikle de İngiltere'ye dayanan Yunan Başbakanı Venizelos'un takip ettiği emperyalist politika, sadece Batı Anadolu ile sınırlı değildi. Doğu Trakya için de emeller beslemekteydi. Osmanlı Devleti'nin tepkisiz ve hareketsiz hale geldiği bu buhran günlerinde, Trakya halkının tek dayanağı Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi idi. Öyle ki Ocak 1919 ortalarında Yunanlıların Doğu Trakya demiryolunu işgalleri karşısında Osmanlı Devleti'nin bu duruma *'bir işgal mahiyetinde değildir'* diyerek adeta kayıtsız kalmasına karşılık[97] Bulgarlar, Bulgar menfaatlerine bir tecavüz saydıkları bu işgali, İtilaf Devletleri nezdinde protesto etmişlerdi[98]. Nitekim Venizelos, Paris Barış Konferansı huzurunda, Trakya üzerindeki Yunan isteklerini açıklarken hasım olarak Osmanlı Devleti'nden ziyade, Bulgaristan'ı gördüğünden bütün etkileyici söz söyleme gücünü ve zekâsını, Trakya üzerindeki esassız Bulgar iddiaları üzerinde topluyordu. Bunları çürütünce Türklerin sesini engellemek de kolaylaşmış olacaktı. Zaten barış konferansında Türkler temsil edilmedikleri için Venizelos'un ileri sürdüğü sahte rakamların ve buna dayanarak ortaya attığı isteklerin yersiz ve haksız olduğunu konferansta belirtmek ve Türklerin haklarını savunmak mümkün olmayacaktı.

Venizelos, 30 Aralık 1918 tarihinde Paris Barış Konferansı'nda verdiği muhtırada, Trakya'da ve İstanbul'da, 731.000 Rum'un yaşamakta olduğunu söylemiştir. *"Trakya'nın Yunanlılığı aşikârdır… İstanbul ile birlikte bütün Trakya, Yunanistan'a verilmelidir[99]"* derken Doğu Trakya üzerinde hiçbir hakkı olmaması lazım gelen Bulgaristan da Balkan Savaşı'nda uzaklaştırılan 360.000 Bulgarın, tekrar Edirne ve civarına yerleştirilmesini ve bu bölge mukadderatının Wilson

[97] "Trakya İşgal Edilmemiş", *Muvakkit,* No. 448-9, 21 Ocak 1919, s. 1.
[98] "Bulgaristan'ın Protestosu", *Muvakkit,* No. 447-8, 20 Ocak 1919, s. 1; M. Tayyib Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 33-34.
[99] Salahi R. Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri,* Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 116.

İlkeleri'ne göre tayinini istiyordu[100]. Bundan başka Bulgarlar, arazi davalarını savunmak için "*Bulgar Meselesi ve Balkan Devletleri*" adlı bir kitap çıkarmışlardı. Yunanlılar da "*Makedonya ve Yunanlılık*" isimli bir risale ile Trakya'nın Yunanlılığını ispatlama gayretindeydiler. Bütün bu Türk düşmanı propaganda eserleri, Avrupa kamuoyunu ve barış konferansı çevrelerini yanlış bilgilendirerek ikna etmeye yönelikti[101].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi bu durum üzerine harekete geçmiştir. İstanbul'da Osmanlı devlet dairelerinin[102] özellikle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, Dahiliye Vekaleti ve Hariciye Vekaletinin[103] yardımıyla Doğu ve Batı Trakya'nın Türklüğü hakkında aydınlatıcı vesikalar, grafikler, haritalar, krokiler ve risaleler hazırlayarak bunları yabancı devlet adamlarına, yerli ve yabancı gazetelere dağıtmışlardı. Bundan başka cemiyet, Trakya davası etrafındaki fikirlerini, Edirne'de kendisinin çıkardığı Trakya Paşaeli gazetesi vasıtasıyla yaymaya çalışıyordu. Cemiyetin ve İstanbul Murahhaslığının dosyaları ortada yoksa da cemiyetin kuruluşu ile beraber yayın hayatına başlayan Trakya Paşaeli gazetesi bu konuda gayet tafsilatlı bilgiler vermektedir. Trakya Paşaeli gazetesi, yayın hayatı süresince Trakya'nın ve Türkiye'nin siyasî tarihi açısından çok önemli altı muhtıra yayınlamıştır. Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi veya Trakya mebusları tarafından Trakya davasını savunmak için hazırlanan bu vesikalar şunlardır:

---

[100] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 50; Balkan Savaşı'ndan sonra, Doğu Trakya'da kalmış olan 12 Bulgar köyü de, 8 Kasım 1913'de Kırklareli'de imzalanan antlaşma ile mübadele edilmişti. Bu suretle Doğu Trakya'dan Bulgaristan'a gönderilen Bulgarların sayısı en aşağı bir tahminle 18.000, resmî vesikalara göre ise 40.741'dir. Edirne vilayetinde Balkan Savaşı'ndan önce, resmî kayıtlara göre 615.000 Türk'e karşılık 101.000 Bulgar vardı. 50-60 bin Bulgarın Balkan Savaşı içinde ve istila sırasında yaptıklarından korkarak Bulgaristan'a kaçtıkları anlaşılıyor. Bulgarların iddia ettikleri gibi hiçbir vakit, 360.000 Bulgar nüfusu yoktu. *Tasvir-i Efkâr*, No: 2577, 1 Aralık 1918, s. 2; No: 2579, 3 Aralık 1918, s. 1; No: 2581, 5 Aralık 1918, s. 2.

[101] Zekai Güner, *a.g.e.,*s. 53.

[102] Edip Başer, *Mütârekeden Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s.124. Tevfik Paşa Hükümetinin 25 Kasım 1918'deki toplantısında alınan karar gereği oluşturulacak encümen tarihi ve istatistik belgeleri toplayıp inceleyerek sonuçlarını broşürler halinde yayınlayacaktır.

[103]Yeni Gazete'nin 1 Mart 1919 tarihli 91-1600 numaralı nüshasında Hariciye Nezaretinde Trakya'nın coğrafi ve tarihi vesikalarını toplamakla görevli bir komisyonun kurulduğundan bahsedilmektedir.

a) Birinci Vesika

Trakya Paşaeli gazetesinde, cemiyet tarafından yayınlanan, 2 Aralık 1918 tarihli *"Hak ve Hakikat Devrindeyiz, Sofya'daki Edirne Komitesi ve Hakikat"* başlıklı yazıdır. Bu yazıda Bulgar Edirne Komitesinin bütün Edirne vilâyeti üzerinde emelleri olduğundan bahsedilerek yanlış bir yol tuttuğu anlaşılan bu komitenin başarılı olmasının mümkün olmayacağı ifade edilmiştir. Çünkü artık hak devrinde olunduğu, bundan sonra gizli diplomasi olmayacağı, her milletin hakkını ve varlığını kabul ettirmek için ilme ve vesikalara dayanmanın gerekliliği belirtilmiştir.

Bulgarların sağduyulu çoğunluğunun da Edirne vilâyetinin ne doğusu ne de batısı için hiçbir emel beslemeyeceği çünkü Bulgarların haksız olarak işgal ettikleri Gümülcine ve Dedeağaç livaları da dâhil olduğu halde bütün Trakya'da Bulgar nüfusunun 40.000'i geçmediği belirtilmiştir. Balkan Savaşı'ndan önce vilâyetin resmî vesikalar ve cemaat kaydına göre nüfusunun 615.712 Türk'e karşılık 101.432 Bulgar'dan ibaret olduğu bildirilmiştir. Balkan Savaşı'ndan önceki kayıtlara müracaat etme sebeplerinin ise hiçbir tahmini hesaba gerek kalmaması olarak açıklanmıştır. Çünkü Balkan Savaşı'nda Bulgar ordusuna gönüllü olarak katılan Bulgarların gerek Türkiye'ye karşı gerekse Yunanistan ve Sırbistan'a karşı olan muharebelerde büyük kayıplar verdiklerini, ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nda Makedonya'daki muharebelerde pek çok Bulgarın hayatlarını kaybettiğini ve yine birkaç sene önce Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında Türk ve Bulgar ahalinin hudutlara yakın olanların değiştirilmesi için yapılan antlaşma üzerine değiştirilen Bulgarların da bu nüfustan düşülmesi gerektiği halde bütün bunların yapılmadığını, Balkan Savaşı'ndan önce Bulgarların tamamıyla vilâyet dâhilinde bulundukları zamana ait kayıtları sunduklarını belirtmişlerdir. Komşu hükümetin pek lehinde olan bu dönem nüfus kayıtlarına dayanarak Sofya Edirne Komitesi'nin Bulgarlar için Edirne vilâyeti üzerinde istekler ve iddialar ileri sürmesi, ilim ve mevcut durum karşısında imkânsızdır denildikten sonra Edirne sancağına dâhil illerdeki Türk ve Bulgar ahalilerinin ayrı ayrı nüfusları verilmiştir. Toplamda 615.712 Türk ahaliye karşılık

101.432 Bulgar ahali olduğunu gösteren tablo verilmiştir. Şehirlere göre nüfus dağılımı şöyledir:

Sancak	Türk Ahali	Bulgar Ahali
Edirne Sancağı	173.643	29.330
Kırkkilise Sancağı	77.942	29.749
Gümülcine Sancağı	233.942	17.679
Gelibolu Sancağı	34.506	4.253
Tekfurdağı Sancağı	51.109	3.618
Dedeağaç Sancağı	44.570	16.803
Toplam	**615.712**	**101.432**

b) İkinci Vesika

Sofya'da teşkil edilen Edirne Komitesi tarafından hazırlanan muhtıra üzerine[104] Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin Wilson'a gönderdiği izahnâmedir[105]. Burada Trakya'nın Türklüğünün ortaya konulması yanında Bulgarların çevirdiği entrikalar, olayları saptırmaları kesin delillerle açıklanmakta ve Bulgar zulümleri bir defa daha dile getirilmektedir. Bu izahnâmede şunlardan bahsedilmektedir: Trakya'nın Türkve Müslüman halkı gerçekleri Amerika'nın hissiyatına vesika ve delillerle takdim etmekten şeref duyduklarını belirttikten sonra açıklamalarını maddelendirmişlerdir. Maddeler özetle aşağıdaki gibidir;

1. maddede 1913 senesi Londra Antlaşması'nın[106] Türkler tarafından ihlâl edilerek Hurşid Paşa ordusunun Trakya'da bütün Bulgarları boğazladığına dair olan muhtıranın birinci maddesinin bir iftiradan ibaret olduğu belirtilmiştir. Londra Antlaşması, Bulgarlara pekçok menfaatler sağladığı halde Türklerin Londra Antlaşması'nı ihlâl ettikleri iddiasına çevirerek olayları çarpıttıkları ve Londra Antlaşması'nı Türklerin değil Bulgarların ihlâl ettiğini ve kendilerinin yaptıkları bir

[104] "Hayal Arkasında", *Tasvir-i Efkâr,* No. 2583, 07 Aralık 1918, s. 2.
[105] "Trakya Paşaeli Müdafaâ Heyet-i Osmaniyesinin Wilson'a gönderdiği izahnâmedir", *Trakya-Paşaeli*, No: 2, 11 Aralık 1918, s. 1; No: 3, 16 Aralık 1918, s. 1.
[106] Fahri Belen, *20. Yüzyılda Osmanlı Devleti,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1973, s. 169-170.

olayı Türklere isnat etmek marifetini göstermekle Bulgarların, medeni dünyayı temsilde kabiliyetsiz olduklarını ortaya koydukları belirtilmiştir.

2. maddede: Hurşid Paşa ordusunun Çatalca'dan hareketle önüne gelen Bulgar köylerini tahrip ederek halkını kadın, erkek ve çocukları idam ettiği, köylerine İslâm muhacirlerini iskân ile kiliselerini camiye çevirdikleri ileri sürülmüştür. Fakat bunun gerçek olmadığının incelenerek ortaya çıkacağı ifade edilmiştir. Bunun aksine olarak tarafsız Avrupa gazetelerinin, Balkan Savaşı'nın hasarı ortada dururken Trakya'yı baştan başa gezdiklerini ve facialara sahne olan Çatalca'dan eski Bulgaristan hududuna kadar bütün İslâm köylerinin camilerinin yıkılmış, bütün haneler tahrip edilmiş ve Bulgar tecavüzünden kaçamayan kadın, ihtiyar, çocuk ahalisi boğazlanmış olduğuna şahit olduklarını belirterek buraya gönderilecek bir komisyonun mevcut Türk ve Bulgar köylerini gezerek olayları tetkik etmeleriyle gerçeğin meydana çıkacağı ifade edilmiştir.

3. maddede: Hurşid Paşa'nın ordusu tarafından Bulgar köyünün bütün erkek ahalisi katledilerek diğer köylerinin de tamamen boşaltılarak göçe mecbur edildiği iddia edilmektedir. Buna karşı Edirne Türk Trakya Heyeti açıklamasında; Bulgar köyü dedikleri 410 hanede 1.900 nüfus olduğunu ve bunların İstanbul Antlaşması gereğince Türk-Bulgar hükümetlerinin oluşturdukları mübadele komisyonunun bilgisi ahilinde Bulgaristan'daki İslâm ahali ile mübadele edildiklerini ifade ettikten sonra 1913'de katledildiği söylenen köy nasıl oluyor da yine Bulgar resmî memurları vasıtasıyla 1914'de mübadeleye tâbi tutuyorlar denilerek Bulgar iddialarının asılsızlığı ortaya konmuştur. Dolayısıyla bu köy ahalisinin katledilmediğini, hepsinin Bulgaristan'a yine Bulgar Hükümetinin uygun bulmasıyla nakledildiğini, dolayısıyla iddiaların açık bir yalan olduğu ifade edilmiştir. Ahalisinin tamamının zorla boşalttırıldığı iddia edilen diğer köylerin de İstanbul Antlaşması gereğince ve iki devlet başkanı tarafından tasdik olunanarak gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bu ailelerin sayısının 75.000 kadar olduğu ve Bulgaristan'a gittikleri bildirilmiş ve dolayısıyla bunların öldürüldüğü iddialarının iftira olduğunu belirtilmiştir.

4. Maddede: 1878 senesi Edirne vilâyetinden göç ettiği iddia olunan 300.000 Bulgar'a gelince bunların savaşmak için Rus ordusuna katılmak üzere sonra Bulgaristan'ın teşekkülü üzerine Bulgaristan hizmetine girmek ve orada imha edilen zavallı Türk köylerini doldurmak için gittiklerini, Bulgaristan'a gidemeyen nüfusun gayet az olduğu ifade edilmiştir.

5. Maddede: Bulgar Komitesinin Mösyö Wilson'a takdim ettiği muhtırada zulüm görmüş ve ocakları yıkılmış olan milyonlarca Bulgar'dan kılıç artığı olarak kalan 85.000 aile ile 16.000 Bulgarın anayurtları Trakya'ya dönmelerinin adalet ve hakkaniyet namına rica edildiğinin öğrenildiği bildirilerek hâlbuki durumun tersine olduğu, Bulgar zulmünden kaçan silahsız ve müdâfaasız Türk ve Müslümanların Bulgarlar tarafından Hain Boğazı'nda, Hasköy, Kızanlık, Zara'da katledildikleri ifade edilmiştir.

6. Maddede: 1912 Balkan Savaşı'nda birçok Bulgar köylerinin tahrip ve Bulgarların zorla göç ettirildiği iddiası ile Bulgar ordusuyla komitecilerinin zulümlerini karşılaştırmak için Avrupa devletlerinin yaptırdığı tetkikat ve buna dayanan raporlara bakılmasının gerçekleri açıkça göstereceği belirtilmiştir. Yaşanan bu olayların yakın zamanın gelişmeleri olduğunu, Edirne vilâyetinde ne kadar Türk köyü varsa hepsini yaktıklarını, ne kadar cami varsa hepsini yıktıklarını ve Pomak Müslümanlarını ise zorla Hrıstiyanlaştırarak camiilere çan taktıklarını, Lüleburgaz, Babaeski gibi kasabalarda Osmanlı'nın eski ve en güzel eserlerinden Mimar Sinan Minaresi'ni yıkarak bütün insanlığa ait bu güzide eserleri tahrip ettiklerini belirterek Bulgar komitecilerinin ve resmî ordusunun işlediği cinayetleri tespit eden Avrupa'nın tarafsız yazarlarıyla Edirne ve Dedeağaç gibi yerlerdeki konsolosların da şahit olduğu zulümlerin Vandallara rahmet okutacak derecede inkâr edilemeyecek gerçekler olduğu ifade edilmiştir. Bulgar muhtırasının sonunda Edirne vilâyetinin Bulgaristan'a verilmesi gerektiği, olmazsa serbest oya müracaat edileceği belirtilirken 'Bulgar' denilen şu kan döken ve daima komşularının huzur ve rahatını bozan kanlı kavimin yaptıklarının biraz bu bölge tarihiyle ilgilenenlere sunulur denilmiştir. Bu uzun izahattan sonra Trakya'nın milattan önceki zamanlarda Turan ırkından Mesketler, Çetler, Traklardan bahisle Strabon ve Heredot gibi coğrafyacılar ve

tarihçiler tarafından da belirtildiği üzere Trakya tarihinde Türk ve Yunan kavimlerinin adı geçtiği halde Bulgar namına hiçbir kavmin olmadığı, Bulgarların bu bölge ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığı açıklanmaktadır[107].

Üzerinde durulan bir başka konu ise Wilson İlkeleri olmuştur. İnsan hakları yönünden bu ilkelerin değeri belirtilmiş ve Türk Milletine bir nefes alma hakkı verdiği için Türkiye'de olumlu karşılandığı ifade edilmiştir. Türk halkıyla meskûn Trakya'da, Bulgarların artık neye dayanarak hak isteyecekleri sorularak Wilson'a şu durum arz edilmiştir: Trakya üzerinde esasen tek bir Bulgar olmadığı, Bulgar denilen ve şimdi Bulgar olduklarını söyleyen bu kişilerin Rum ırkından oldukları, bunları Bulgar Milliyetçiliğinin ortaya çıkmasıyla bunları zorla Bulgar yapmaya ve Fener Kilisesi'nden ayırarak Eksarhlığa bağlamaya ve o günün politikası icabı geçildiğini, Tekfurdağı'nda, Gümülcine'de, Dedeağaç'ta ise ne önce ne de şimdi Bulgar olmadığını belirttikten sonra tarafsız olarak genel bir halk oylamasına gidilirse hakikâtin ortaya çıkacağını ve tamamı 40.000 Bulgarın tahakkümüne bırakılmasının Cemiyet-i Akvam tarafından kabul edilmemesini ve Trakya ile hiçbir şekilde tarihi ve ırkî alâkası olmayan Bulgaristan'ın masum Türk memleketlerine çöken kara ve zalim idaresine son verilmesini bütün Trakya halkı adına Wilson'dan rica etmişlerdir[108].

c) Üçüncü Vesika

Bulgar Meclisindeki Türk mebusların, Sofya'daki yabancı devlet temsilcilerine verdikleri 18 Aralık 1918 tarihli muhtıradır[109]. Muhtıra, ayrıntılı rakam ve bilgiler vererek Batı Trakya'nın Türklüğünü vurgulamaktadır. Bu muhtırada özetle şunlardan bahsedilmektedir:

---

[107] "Trakya Paşaeli Müdafaâ Heyet-i Osmaniyesinin Wilson'a gönderdiği izahnâmedir" *Trakya Paşaeli,* No: 2, 11 Aralık 1918, s. 2; No: 3, 16 Aralık 1918, s. 1. Tam metin için bkz. Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 150-154.

[108] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 43.

[109] M. Tayyib Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 34; "Garbî Trakya Mebuslarının Muhtırası", *Trakya Paşaeli*, No: 9, 27 Ocak 1919, s. 1; Abdürrahim Dede, *Balkanlar'da Türk İstiklâl Hareketleri*, Türk Dünyası Yayınları, İstanbul 1978, s. 63-68; *Yeni Gazete*, No: 56-1620, 24 Ocak 1919, s. 1; *Tasvir-i Efkâr*, No: 2631, 24 Ocak 1919, s. 1.

Aşağıda imzaları bulunan Batı Trakya Türk-Müslüman mebusları olarak aşağıdaki açıklamayı yapmaktan şeref duyduklarını öncelikle belirtmişlerdir. Bundan sonra adlarına söz söylemeye görevli bulundukları Batı Trakya hakkında bilgi vermişlerdir. Bu sahanın hali hazırda iki mutasarrıflığa ayrılmış olduğunu belirterek Gümülcine sancağının; Gümülcine, İskeçe, Eğridere, Paşmaklı (Ahiçelebi), Kırcaali, Koşukavak, Ortaköy, Sofulu, Ferecik, Dedeağaç kazalarından meydana geldiğini, Karaağaç (Odrin) sancağının ise Karaağaç, Mustafapaşa, Svilengrad, Dimetokakazalarını ihtiva ettiğini, ayrıca Balkan Savaşı'ndan sonra Filibe sancağına dâhil edilen Devlen (Ropçoz) kazasıyla Usturumca sancağına bağlı Nevrekop kazasını coğrafya ve milliyet bakımından Batı Trakya'dan saydıklarını ifade etmişlerdir. Batı Trakya ahalisinin ise yoğun bir kitlesinin Türk ve Müslüman olmak üzere Rum ve Bulgarlardan oluşan bir azınlıktan meydana geldiğini belirttikten sonra istatistikî bilgiler verilmiştir.

1912 Balkan Savaşı'ndan önce Batı Trakya'nın 800.000 nüfusundan720.000'inin Türk, 56.000'inin Rum ve yalnız 24.000'inin Bulgar olduğu buna göre Batı Trakya ahalisinin % 90'ının Türk, % 7'sinin Rum, % 3'ünün de Bulgarlardan oluştuğu bildirilmiştir. 1912 Muharebesi esnasında ve sonrasında Dimetoka'nın, Ortaköy'ün, Ferecek'in, Sofulu'nun, Mustafapaşa'nın Müslüman ahalisinin hemen hemen tamamen Gümülcine ve İskeçe'nin kısmen Türkiye'ye göç etmek mecburiyetinde kaldığı belirtilmiştir. Bu göçlerden sonra Bulgar hükümetinin 1916 istatistiğine göre Batı Trakya'daki Türk nüfusu 209.618 (136.772 Türk ve 72.846 Pomak), Bulgar nüfusunun ise 127.736 olarak gösterilmiştir denilerek Bulgar istatistiğinin doğru olmadığı ifade edilmiştir. Makedonya'dan göç eden Bulgarlar da dahil olduğu halde Batı Trakya'nın Bulgar nüfusunun 60.000'i geçmediği I. Dünya Savaşı sona erdiği zaman dahi Batı Trakya'daki Türk nüfusunun 200.000 değil 500.000'den fazla olduğu belirtilmiştir. Batı Trakya'nın yerli halkını teşkil eden Türklerden Türkiye'ye göç etmiş bulunan vatandaşların memleketlerine dönmelerine müsaade edilmesini ve Wilson İlkeleri'ne uyularak geleceklerini tayin etmek hususundaki selahiyetlerinin tanınmasını talep etmişlerdir. Bu hak ve hürriyeti, hududu belli olan BatıTrakya'da uzun asırlardan beri yaşayan

büyük çoğunluğa sahip 700.000 Türk ve Müslümanadına talep ettiklerini bildirmişlerdir.

d) Dördüncü Vesika

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi tarafından İstanbul'da bulunan İtilaf Devletleri temsilcilerine 13 Ocak 1919 tarihinde gönderilen muhtıra suretidir. Burada söz konusu edilen hususlar şunlardır: Edirne vilâyetinden Bulgaristan'a nakledilen ve Yanbolu ile Kızılağaç civarında ikâmet ettiklerini söyleyen bir kısım Bulgar ahalinin 3 Aralık 1918 tarihiyle Amerika Büyükelçi Vekili Mösyö Mörfi'ye verdikleri ikinci muhtırada yazılanlara verilen cevaptır. Bu muhtırada Bulgarlar için Balkan Savaşı'nın, müthiş bir felâket olduğu söylenerek menkul ve gayrimenkullerinin zorla gaspedildiği ve bunların geri verilmesi istenmiştir. Fakat hakikatte Balkan Savaşı'nın Bulgar milletine mi yoksa Türk milletine mi dehşetli felâketler getirdiğini anlamak için Rodop silsilesinden Çatalca'ya kadar bütün arazi üzerinde Bulgarların kestiği, doğradığı mazlum Türklerin hala hendeklerde, vadilerde kül ve enkaz halinde kalan köy harabelerinde mevcut Türk ölülerinin kemik yığınlarının buna şahit olduğu belirtilmiştir. Bulgarların verdikleri bu muhtırada hiçbir hakkı ve doğru sözü olmadığını, 1913 senesinde Osmanlı-Bulgar Mübadele Komisyonu kararıyla Türkiye'deki bir kısım Bulgarlar Türklerle mübadele edilmiş, buradan nakledilen Bulgarlar, Bulgar toprağında kalan Türklerin köylerine ve oradan göç eden Türkler buradaki Bulgarlardan kalan köylere yerleştirilmiştir. Sonuçta Bulgarların Edirne'den zulümle çıkarılmamış, Bulgar memurların nezaretinde, menkul ve gayrimenkullerini, her şeylerini alarak gitmişlerdir denilerek Bulgarların sızlanmasının boş yere olduğu ifade edilmiş ve İtilaf Heyetinden Bulgarların bu taleplerine ehemmiyet verilmemesi istenmiştir[110].

[110] "Trakya Paşaeli Heyetinin Muhtırası", *Trakya Paşaeli*, No: 7, 13 Ocak 1919, s. 2.

e) Beşinci Vesika

16 Mart 1919'da Edirne'de yazılmış ve İstanbul'da Ebussuud Caddesinde Necm-i İstikbal basımevinde basılmış 34 sayfalık bir risaledir. *"Cenubi Trakya'da Hakk-ı Hâkimiyet Kimindir?"* başlığını taşımaktadır. Yazarı belli değildir. Risalenin sağ üst köşesinde *"Yunan Başvekili Mösyö Venizelos Cenaplarına"* ithafı vardır. Yunan başbakanının Paris Barış Konferansı'nda ve Avrupa basınında, Doğu ve Batı Trakya'yı bir Rum memleketi olarak gösteren ve gerçeklere uymayan nutuklarına ve propagandalarına karşı Türklüğün ve Müslümanlığın ortak cevabî yazısı olduğu belirtilmiştir[111]. Aşağıda belirtilen sebeplere dayanılarak Doğu ve Batı Trakya'nın Türk olduğu, Türk kalması gerektiği ispatlanmaktadır: Risalenin;

1. maddesinde, Doğu ve Batı Trakya'nın nüfusu, toprak mülkiyeti, kültür ve tarihi yönleriyle öz Türk yurdu olduğu ve yeni dünya düzeninin temel taşı olarak ilan edilen Wilson İlkeleri'ne görede Türklerin haklarının tanınması gereklidir denmiştir.

2. maddede Venizelos, nutuklarında Edirne vilâyetiyle Çatalca sancağında en az 600.000 Rum bulunduğunu ve Rumların, mevcut ahalinin beşte üçünü oluşturduğunu iddia etmiştir. Hâlbuki Çatalca'dan Drama ve Serez'e kadar uzanan Trakya'da 1.280.355 Türk'e karşı en geniş bir hesapla ancak 364.189 Rum yaşadığına dikkat çekilmiştir.

Risalenin 3. maddesinde *'Çoğunluğun haklarını, azınlık düşüremez'* prensibine göre Venizelos'a *'Artık bizim, Edirne vilâyetimizle Çatalca sancağımızdan vazgeçmeli, Drama ve Serez sancaklarımızı da bize geri vermelisiniz'* ihtarında bulunulduktan sonra *'Yeni yeni Alsas Loren'ler yaratmakla milletinize huzur ve saadet temin edemezsiniz'* denilmektedir.

Risalenin 4. maddesinde Güney Trakya'daki 364.189 Rum'un hepsinin de ırken Grek olmadığı, bunlardan ancak Marmara ve Ege kıyılarındaki şehir ve

[111] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 160.

kasabalarda yaşayan 105.927'sinin halis Rum olduğu[112], kıyılardan içerideki kasaba ve köylerde oturan ve Rum olarak gösterilen büyük kısmın ise (200.000 kadar) Osmanlıların gelişinden önce Ortodoksluğu kabul etmiş olan yerli ahali olduğu ifade edilerek bunların Traklarla Hunlar, Avarlar, Peçenekler ve Romenlerden meydana geldiği söylenmiştir.

5. maddede tarihi hak ve din bakımından da Güney Trakya üzerinde Türk'ün hâkimiyet hakkının Yunanlılardan kat kat üstün olduğu açık misallerle anlatılmıştır.

6. maddede kültür noktasından da bütün Trakya, halis bir Türk diyarıdır denilmiştir.

7. maddede Trakya'da toprağın % 79'unun Türklerin elinde % 13'ünün Rumlara ait olduğu ifade edilmiştir.

Son olarak Venizelos'a hitaben şu cümleler yer almaktadır:

"Türklüğü kendinize düşman etmeyiniz. Bugünden ziyade yarını düşününüz. Yarın biz bize kalacağız[113]" denilerek aynı coğrafyada yaşamaya mecbur olunduğunun altı çizilmiştir.

f) Altıncı Vesika

Trakya'nın geleceği ile ilgili kararların da verileceği Paris Barış Konferansı'ndan sızan haberlerde, Trakya'nın Yunanistan'a verileceği söylentisi üzerine Trakya Paşaeli Cemiyetinin konferansa gönderdiği 10 Eylül 1919 tarihli muhtıradır. Muhtırada özetle şöyle denmiştir: Yunan Başbakanı Mösyö Venizelos'un, Trakya meselesi hakkındaki izahları sırasında bazı yerler istisna edilerek Trakya'da Rumların çoğunlukta olduklarını iddia ettiğini, hâlbuki Trakya'nın

[112] Bunların içinde de Karamanlı TürkHrıstiyanlar bulunduğu gibi Roma hâkimiyetinin neticesi olarak Romalı ve Latin kanı da vardır denilmiştir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 161.

[113] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 160-162. (Tam metin için bkz. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. II, Vesika No. 35, s. 52-69.)

her tarafında Müslümanların fazla olduğu kendilerine defalarca bildirilmiştir denilerek gerek Bulgar, Yunan ve gerekse Türk istatistiklerinden hangisinin nüfus hakkında doğru olduğunun tarafsız bir komisyon tarafından araştırılması istenmiştir. Hangi ırkın çoğunlukta olduğunu ortaya çıkarabilmek için bir heyet seçilmesini, gerekirse plebisit yapılmak suretiyle Trakya'nın geleceğinin belirlenmesi istenmiştir. Hem Yunanistan hem de Bulgaristan, Trakya'dan ve İstanbul'dan kendilerinin tercih edilmekte olduğuna dair ve hatta Yunan işgalinin talep edildiğine dair konferansa telgraflar çekildiğini ama bu telgrafların tamamen asılsız ve esassız olduğu[114] ifade edilerek bütün Trakyalıların ne Yunan ne de Bulgar idaresine tahammül edemeyeceklerini bildirmişlerdir. Trakya'nın Ustruma-Karasu'ya kadar tabii hududu ve tarihi içinde kalmasını talep ettiklerini aksi halde Trakya'nın yine kan ve ateş içinde yuvarlanmaya devam edeceğini arz etmişlerdir[115].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin ilmî çalışmaları arasında hazırladığı haritalar da vardır[116]. Cemiyetin hazırladığı haritada Edirne'nin fetih tarihi olan 1361 ile 1918 arasında Osmanlı hâkimiyeti altında genişlemesini, kültür ve sanat eserlerini göstermektedir.

Bu haritaya göre:

1- Edirne, Osmanlılar tarafından fethedildiği zaman Hadrian duvarları içinde küçük bir kasabadan ibarettir.

2- Fetihten sonra 45 yıl gibi kısa bir zamanda Osmanlılar, Roma kalesi dışında ve etrafında olmak üzere yeni 29 mahalle kurmuşlar ve yüzyıl içinde şehri yedi misli genişletmişlerdir. Camii, medrese, imaret, mektep, han, hamam, hastane gibi her biri

---

[114]Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinden duyurulan bir tebliğde: *"Trakya meselesinin Trakya'da çoğunluğu teşkil eden Türklerin arzuları doğrultusunda halledileceğini gören Yunanlıların eskiden beri çevirdikleri entrikalara yenilerini ekleyerek son günlerde Paris Barış Konferansı üyelerine Türklerin arzuları hakkında şüphe ve tereddüt oluşturacak telgraflar çekmek istedikleri ve bu hususta bazı Trakyalı Müslümanlara da müracaat ederek, imzalı bir telgraf gönderene 1.000 lira gibi büyük bir para vaat ettikleri duyulmuştur. Bütün Türkleri bu konuda uyanık olmaya ve hiçbir vaad karşılığında, şimdiye kadar cemiyetimizin direktiflerinden ayrılmayacağını bekleriz"* denilmektedir. *Türk Dünyası*, No: 19, 11 Eylül 1919, s. 2.

[115]Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 45; *Vakit*, No: 667, 11 Eylül 1919, s. 2.

[116]*Edirne Vilâyet Salnâmesi*, İstanbul 1309, s. 124; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. II, Harita No: 3, Tıpkı Basım Vesika 36, 36a.

aynı zamanda çok güzel birer sanat eseri olan binalarla bir medenî site haline getirmişlerdir. Osmanlılar daha sonra şehri güzel saraylarla da süslemişlerdir.

3- Planın yapıldığı ilk mütâreke senesinde Edirne'nin nüfusu 87.687'dir. Bunun 47.289'u Türk, 19.608'i Rum, 14.466'sı Yahudi, 4.000'i Ermeni ve 2.000'i de Bulgar'dır.

İkinci harita, resmî Osmanlı kaynaklarına ve Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin verdiği esaslara göre İstanbul'da çizilip Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey tarafından Roma'da yayımlanmıştır. Bu haritaya göre de her iki Trakya'da nüfus çoğunluğu ile Türk ve Rumların sahip oldukları toprak nispeti açıkça Türklerin lehinedir[117].

Her iki Trakya'da Türklerin hakları açıkça ortada iken, galip devletler bu durumu Batı kamuoyundan özelikle o zamanlar Avrupa ve Türkiye ahvalini bilmeyen Amerikalılardan saklamak için İstanbul'un ve Osmanlı Devleti'nin dış âlemle her türlü münasebet ve irtibatını kesmeye gayret göstermişlerdir. Türklerin hakkını savunmaya yarayacak haberlerin dışarıya sızmasını önlemeye çalıştıkları gibi hiçbir Türk heyetinin, hatta hususi şahısların bile dışarı seyahatine izin vermiyorlardı. Türklerin haklarını savunmaya yarayacak vesikalar ancak İstanbul'daki İtilaf muhitlerine verilebiliyor veya bir yolunu bulup ancak Roma'ya kadar gidebilen birkaç Trakyalı veya Galib Kemali (Söylemezoğlu)Bey gibi bazı vatansever diplomatlar tarafından Roma'dan duyurulmaya çalışılıyordu. Galib Kemali Bey, Türk davasını savunmak için işe yarayacak vesika ve malûmatı Paris Konferansı'ndaki İtilaf heyetlerine gönderdiği gibi o zamanlar Paris'te bulunan Dr. Nihat Reşat (Belger) Bey ve İsviçre'deki Türk talebe cemiyetleri kanalıyla da Avrupa kamuoyuna duyurmaya çalışıyordu[118].

Osmanlı Hükümeti ve Türkiye etrafında bir çember oluşturulup dünya ile ilişkileri kesilirken dünya siyasetinde etkin olan İngiltere Başbakanı Lloyd George ile Yunanistan Başbakanı Venizelos gerçekleri işlerine geldiği gibi değiştirerek kendi

---

[117] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 162.
[118] Ahmet Bedevi Kuran, *a.g.e.,* s. 698; Zekai Güner, *a.g.e.,*s. 47-48.

emelleri doğrultusunda konferanstan kararlar çıkartmakta pek zorluk çekmiyorlardı. Parçalanmasına karar verilmiş olan Osmanlı Devleti'nin yerine Anadolu ve Trakya'da boğazların koruyuculuğu rolü Yunanistan'a verilmek isteniyordu. Fakat her türlü engellere rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesi sonrasında Türk milleti nihayet Anadolu yaylalarından sesini dünyaya duyurmaya başlayacaktır[119].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin bu faaliyetlerde bulunduğu sıralarda Doğu Trakya üzerinde de tehlike çanları çalmaya başlamış ve Yunan tehlikesi iyice belirginleşmiştir.

3. Yunan İşgali Karşısında Yapılan İstanbul Toplantısı

I. Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Mondros Mütârekesi'nde doğrudan doğruya Trakya ile ilgili bir hüküm bulunmuyordu. Fakat Mütârekenin 15. maddesinde yer alan *"Bütün demiryollarında İtilaf Devletleri kontrol subayları görevlendirilecektir."* hükmü Trakya'daki demiryolu hattını da kapsıyordu[120]. Mütârekenin bu maddesine dayanan Fransa, 4 Kasım 1918'de Uzunköprü-Sirkeci demiryolu hattını işgal etmişti. Ayrıca hattın işletmesine de el koyarak bütün ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılanmak üzere 50 subay ve 3000 asker görevlendirmişti[121].

Yapılan bu hazırlıklara rağmen bölgedeki Fransız işgali uzun sürmemiştir. Fransız askerleri 14 Ocak 1919'da yerlerini Yunan askerlerine bırakarak bölgeden çekilmişlerdir[122].

Doğu Trakya'da, demiryollarının Yunan birlikleri tarafından işgal edilmeye başlanması, Trakya'ya yaklaşmakta olan felâketlerin ilk habercisi olmuştur. Yunan

---

[119] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 163.
[120] Ali Fuat Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya…*, s. 71.
[121] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 11.
[122] "Trakya'da Yunan Asakiri", *Muvakkit,* No. 446-7, 19 Ocak 1919, s. 1; Veysi Akın, *a.g.e.*, s. 1-3

askerinin bölgeye girmesiyle birlikte yüzlerce yıl birlikte barış içinde yaşadıkları Türkve Müslüman halka karşı yerli Rumların taşkınlıkları ve eziyetleri başlamıştır. Demiryolu hattı boyunca yerleşen Yunan askerleri, Rumları Türklere karşı kışkırtarak silahlandırmaktaydı. Bu işgalle Doğu Trakya'nın mütâreke sonucu karşılaştığı gerçek tehlikenin, işgalci Yunan emelleri olduğu açıkça görülmüştür. Bu gelişmelerden sonra Osmanlı Devleti gibi yenilmiş olan Bulgaristan'ın, Trakya için bir düşman olarak düşünülmemesi fikri ön plana çıkmıştır. Yunanlıların Doğu ve Batı Trakya'ya göz koymalarından dolayı Bulgar Komiteleri ile Trakya'yı temsil eden Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi ve Batı Trakya Komitesi arasında zamanla menfaat ve olayların gelişimine göre kısmen işbirliği de meydana gelmiştir[123].

Trakyalıların şikâyetleri karşısında Osmanlı Hariciye Vekili Mustafa Reşit Paşa, Doğu Trakya demiryolu boyuna Yunan askeri getirilmesinin işgal mahiyetinde olmadığını ve Doğu Trakya'nın her tarafında Osmanlı memurlarının yerinde bulunduklarını açıklayarak ortalığı yatıştırmaya çalışıyordu. Nitekim Osmanlı Hükümeti çaresizlik içinde Trakya'ya Yunan askeri getirilmesine göz yummaktan başka sanki bu işgalin normalliğini savunur bir görüntü arzetmekteydi[124].

Fakat Trakyalılar, Osmanlı Hükümeti gibi düşünmüyorlardı. Ortaya çıkan bu yeni durumu değerlendirmek için cemiyet ileri gelenleri, İstanbul'daki murahhaslık binasında 22 Ocak 1919 günü bir toplantı düzenlemek lüzumu hissetmişlerdir. Bu toplantıya, cemiyetin merkez heyetiyle İstanbul murahhaslarından başka Doğu Trakya'nın birçok şehirlerinden temsilcilerle İstanbul'da bulunan Bulgar Meclisindeki Türk mebuslar da katılmışlardır[125]. Trakyalıların bu önemli İstanbul toplantısında şu kararlar alınmıştı:

"1 —Trakya'nın geçirmekte olduğu felâketli durum karşısında birleşmeleri lüzumunun Trakyalılara anlatılması.

---

[123] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 49.
[124] "Trakya İşgal Edilmemiş", *Muvakkit,* No: 448-9, 21 Ocak 1919, s. 2; M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.,* s. 33-34.
[125] "Trakyalılara Davet", *Muvakkit,* No. 448-9, 21 Ocak 1919,s. 2; M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 66, 67, 68; Sebahattin Selek, *a.g.e.,* s. 188.

2— Trakya, parçalanmaz bir bütündür. Trakya'nın gerçek sahipleri, ahalisinin % 75'inden fazlasını teşkil eden Türklerdir. Şüphe edilirse Wilson İlkeleri'ne göre plebisit yapılmasının istenmesinin uygun olacağı.

3— Doğu Trakya'ya gelen Yunan askerinin çıkarılması için gerekli teşebbüslerde bulunulması."

İkinci maddenin uygulanması sorumluluğu, Cemiyetin "*İstanbul Murahhaslar Heyetine"* bırakıldı. Bu heyete bu maksatla gerekli vesikaları hazırlamak ve Osmanlı ve yabancı makamlar nezdinde teşebbüslerde bulunmak vazife ve yetkisi de verildi. Bu maddeye göre cemiyet, yalnız yabancı işgali altında bulunan Batı Trakya'da değil Türk vatanının bir parçası olan Doğu Trakya için de farkında olmayarak plebisit kabul etmiş oluyordu. Bu kararın sakıncaları büyüktür. Her iki Trakya arasında bu bakımdan bir fark gözetmek gerekiyordu[126]. Nitekim Mustafa Kemal (Atatürk)'in 3 Şubat 1920 tarihinde Edirne'de bulunan Cafer Tayyar ve Rauf (Orbay) Beyler ile yaptığı fikir alışverişinde Doğu Trakya'nın itiraz ve münakaşa olunmaz bir şekilde memleketin bir parçası olduğunu fakat Batı Trakya'nın daha önceden bir antlaşma ile terk edilmiş olduğunu belirtmiştir. Bu iki Trakya parçasının mülkî birliği iddiasının düşmanlarca Doğu Trakya üzerinde bazı iddialara konu edebileceklerini belirttikten sonra Doğu Trakya'nın ancak Batı Trakya'nın kurtuluşuna çalışanların bir hareket üssü olabileceğini ifade etmiştir[127].

Üçüncü maddede sözü geçen teşebbüsü hemen gerçekleştirmek üzere Edirne Belediye Reisi Şevket, Cemiyet Reisi Müftü Mestan, Nevrekoplu Celal (Perin)*, Salim Nuri (Dağlı), Çorlulu İhsan, Avukat Şeref (Aykut), Kırklarelili Şevket (Dingiloğlu), Mahmut Nedim, Hasan Tahsin (Argun) ve Hüseyin Sabri (Tüten) Beylerden geçici bir heyet meydana getirildi. Oluşturulan bu Heyet, birkaç gün içinde Sadrazam Tevfik Paşa, ilk mütâreke kabinesini kurmuş olan Müşir Ahmet

---

[126] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 153.

[127] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K: 33, G: 39, 3 Şubat 1920; Kemal Atatürk, *Nutuk,* C. I, s. 406; *Nutuk,* C. III, s. 1225.

* Celal Perin (Nevrekop-13.11.1964); Bulgar Millet Meclisi Sobranya'da Türk milletvekili olarak görev yapmış bulunan bu değerli Türk vatanseveri, memleketi için hayatını tehlikeye atmış çok değerli bir şahsiyet olarak tanınmıştır. Nevrekoplu Celal Bey uzun süre Tekirdağ'da dava vekilliği yaptıktan sonra Çorlu'ya yerleşmiş ve avukatlık yapmıştır. 13.11.1964'te ilerlemiş yaşta bakılmakta olduğu huzurevinde vefat etmiştir. H. Adnan Önelçin, *a.g.e.,*s. 32.

İzzet, eski vekillerden Çürüksulu Mahmud Paşa, Ayan Reisi Ahmet Rıza, Hariciye Vekâleti Müsteşarı Reşat Hikmet ve Mütâreke Komisyonu Reisi Galib Kemali (Söylemezoğlu) Beylerle görüşmeler yapmıştı. Sadrazam Tevfik Paşa, heyete; muhasara altında olduklarını, dışarı ile irtibatlarının çok sınırlı olduğunu ve aleyhlerinde çevrilen entrikalardan haberli olamadıklarını ifade etmiştir. Trakya için bugün bir şey söyleyemeyeceğini ama Trakyalıların, vatanları için gösterdikleri alâkayı şükranla karşılayacaklarını belirterek, çalışmalarını fakat Osmanlı Devleti'nin varlığına zarar getirmemeye dikkat etmelerini aksi takdirde hareketlerinin isyan olacağını söylemiştir[128].

Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey ise *"Yunan veya Yunan maskesi altında İngiliz istilâ emellerine karşı koymak için zamanı gelince ve Türkiye'ye kalmayacağı anlaşılınca Trakya'nın bağımsızlığının ilan edilmesi"* tavsiyesinde bulunmuştur. Çürüksulu Mahmud Paşa da Ahmet Rıza Bey'in fikirlerini destekler mahiyette fikirlerini belirtmiştir. Eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa ise heyete, Trakya'nın Türk kalmasına çalışılması gerektiğini fakat çok darda kalınırsa yine bir gün Türkiye ile birleşmek emeliyle Trakya'nın bağımsızlığının ilan edilmesi tavsiyesinde bulunmuştur.

Reşat Hikmet Bey ise Trakya'yı bekleyen tehlikelere işaret ettikten sonra bağımsızlık ve muhtariyet gibi teşebbüslerden vazgeçmelerini ifade ederek, Trakya teşkilâtının geliştirilmesini ve yabancı çevrelerde yapılacak temaslarda, Trakya davasını duyurmaya çalışmanın faydalı olacağını belirtmiştir. Mütâreke Komisyonu Reisi Galib Kemali Bey ise, haklarını silahla savunmaktan başka bir çıkar yol görünmediğine dikkat çekmiştir[129].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin İstanbul daimi murahhasları, daha sonra da temas ve çalışmalarına devam ettiler. 7 Şubat 1919'dan itibaren bu murahhaslardan Celal (Perin), Nedim, Hüseyin Sabri (Tüten) ve Hasan Tahsin (Argun) Beyler, o zaman İstanbul'da bulunan Arıburnu ve Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa'yı da birkaç defa ziyaret ederek Trakya davası

---

[128] M. Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 66-68; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 153.
[129] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 154-156.

üzerinde kendisiyle konuşmuşlardır[130]. Mustafa Kemal Paşa görüştüğü Trakyalılara, Doğu ve Batı Trakya davalarının birleştirilmemesi tavsiyesinde bulunmuştu. Doğu Trakya, ahit ve hukuk bakımından Türk sınırları içinde bulunan bir vatan parçası idi. Ona göre burası her vasıta ile sonuna kadar müdâfaa edilmeliydi. Bir antlaşma ile bıraktığımız Batı Trakya'daki Türk çoğunluğunun varlığını ve haklarını başka yollardan savunmak gerekiyordu[131].

Nitekim bazı Osmanlı devlet adamlarının, Trakya Heyetine çok darda kalınca Trakya'nın muhtariyeti veya istiklâli fikrini telkin ettikleri anlaşılmaktadır. Bu fikrin daha sonra Fransız Şark orduları kumandanı F. Despere (Franchet d'Eperey) gibi yabancılarla yapılan temaslarda veya Avrupa'da siyasî teşebbüslerde bulunmak üzere Edirne Kongresince seçilen murahhaslara verilen talimâtta da yer aldığı görülecektir. İstanbul temasları sonunda Trakya için duyulan endişeler artmış bulunuyordu. Heyet, Batı hatta Doğu Trakya'nın da Yunanlılara vaadedilmiş olduğu şüphe ve kaygısı içinde Edirne'ye dönmüştür.

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Reisliğinden İstanbul görüşmeleri hakkında şu açıklama yapılmıştır: *"Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Trakya birliğini savunmak üzere ortaya koyduğu muhtırada, vilâyetin nüfusunun ezici çoğunluğunun İslâm ve arazinin % 90'ının Müslüman malı olduğu vesikalar ile de sabittir"* denilerek Trakya'nın anavatandan ayrılmasının mümkün olmadığını bildiren muhtıra İngiltere Sefaretinde Mösyö Hollar'a takdim etmiştir. Mösyö Hollar'ın samimi bir şekilde heyeti kabul ederek muhtırayı derhal Londra Hükümetine göndereceğini söylediği belirtilmiş bundan başka hiçbir söz ve vaadde bulunmadığı halde Mösyö Hollar'ın güya heyete pekçok vaatte bulunduğu gibi söylentiler olduğunun duyulması üzerine de bunların kesinlikle gerçeğe uygun olmadığını beyan ve ilan etmiştir[132].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin İstanbul siyasî temsilcileri, Osmanlı Hükümeti üyeleriyle ve İtilaf Devletleri temsilcileriyle temaslarından bir sonuç çıkmayacağını düşünmeye başlamışlar, Paris Barış

[130] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. I, s. 3, 20; M. Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 73.
[131] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 155.
[132] "Cemiyetin Bildirisi", *Trakya Paşaeli*, No: 17, 24 Mart 1919, s. 2.

Konferansı henüz Doğu Trakya hakkında kesin kararını vermemişken siyasî çalışmaların ağırlık merkezini Paris'e nakletmeyi uygun görmüşlerdir. Bu düşünce, özellikle 22 Ocak 1919 tarihinde yapılan İstanbul toplantısı ve sonrasında gerçekleştirilen görüşmeler üzerine ağırlık kazanmıştır. Sadrazam Tevfik Paşa'ya Trakya ile ilgili hakikâtleri ve millî talepleri açıklayan yazı ve belgelerin Paris'teki barış konferansına iletilmesinde aracılık yapması rica edildiğinde Sadrazamın adeta ağlayan bir sesle *"Aman efendim biz Paris'teki memurumuza bile gönderilmesi gereken evrakı gönderemiyoruz*[133]*"* demesiüzerine de Heyet, görüşlerini İtilaf Devletlerine doğrudan iletebilmek amacıyla Paris'te toplanan barış konferansına gitmeyi gündemine almıştır[134].

D–CEMİYET TARAFINDAN PARİS BARIŞ KONFERANSI'NA BİR HEYETİN GÖNDERİLMESİ

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, 1919 ve 1920 yıllarında Paris'te çalışmalarını sürdüren barış konferansına iki kez heyet göndererek Osmanlı Devleti'ne kabul ettirilecek olan antlaşmanın kesin metninin hazırlanmasından önce Trakya ile ilgili isteklerini ve Trakya davasını anlatmaya çalışmıştır. Batı ve Doğu Trakya'da nüfusun büyük çoğunluğunun Türk olduğu Avrupa kamuoyuna ve barış konferansına iyice anlatıldığında, Wilson'un 12. ilkesi gereğince buraların Türklere bırakılacağına inanılıyordu[135].

20 Mart 1919'da Cemiyet adına seçilen siyasî temsilciler, Trakya'nın hukukunu müdâfaa etmek amacıyla Paris Barış Konferansı'na katılmak üzere yola çıkmışlardır[136]. Konferansa gidecek olan heyette, Trakya Mebuslarından Kocabaş

---

[133] M. Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 67.
[134] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 156.
[135] Yahya Akyüz, "Millî Mücâdele'de Trakya'daki Kongrelerin Avrupa ile İlişkileri", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi,* Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, Lüleburgaz 2001, s. 109.
[136] "Siyasî Mümessillerimiz Avrupa Yolunda", *Trakya Paşaeli*, No: 17, 24 Mart 1919, s. 2.

Arif, Mahmud Nedim, Bulgar Sobranyası Mebusu Celal (Perin) ve İskeçeli Hüseyin Sabri (Tüten) Beyler bulunmaktaydılar[137].

Paris'e gidecek olan heyete şu talimâtlar verilmişti:

"1- Batı ve Doğu Trakya'nın Osmanlı idaresiyle birleştirilmesi tezi, murahhas heyet tarafından savunulacaktır.

2- Doğu Trakya Osmanlı hâkimiyetine, Batı Trakya ise başka devletin hâkimiyetine bırakılırsa veya Batı Trakya'ya istiklâl verileceği anlaşılırsa bütün gayret Batı Trakya üzerine toplanarak burasının da Osmanlı hâkimiyetine bağlanması için çalışılacak, olmazsa istiklâli kabul olunacaktır.

3- Doğu Trakya'nın da Osmanlı hâkimiyetinden alınarak başka bir devlete verileceği anlaşılırsa Batı ve Doğu Trakya'nın birlikte İngiltere'nin himayesi altında istiklâli veya Milletler Cemiyetinin garantisi altında tarafsız bir halde istiklâli savunulacaktır.

4- Heyet, Piyer Loti gibi Türk dostu edip, muharrir ve devlet adamlarıyla temas ederek Trakya davası için yardımlarını sağlamaya çalışacaktır.

5- Heyetçe karar verilmedikçe murahhaslar, kendi başlarına gazetelere veya yabancı devlet adamlarına beyanlarda bulunmayacaklardır[138]."

Paris Barış Konferansı'na gitmek isteyen heyete İstanbul'da Paris için vize verilmemiştir. Bunun üzerine heyet İtalyan Elçiliği Tercümanı Galli'nin yardımıyla ve bir İtalyan yatıyla 20 Mart 1919'da İstanbul'dan hareket etmiş ve Toranto üzerinden Roma'ya gitmişti. Heyet, Paris'e gitmek için Roma'da da Yunanistan'ın baskıları yüzünden vize alamamış ve üç ay kadar Roma'da kaldıktan sonra Temmuz 1919 başlarında İstanbul'a dönmüştür. Temsilciler, Roma'daki temaslarında ikinci derecede olsa da İtalyan Dışişleri temsilcileri ile temas etmişler ve Trakya

[137] M. Şeref Aykut, *a.g.e.*, s. 61.
[138] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 157.

hakkındaki vesika, broşür ve grafikleri İtalyan gazetelerine ve İtalyan siyasî çevrelerine dağıtarak Trakya davasını duyurmaya çalışmışlardır[139].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Merkezi, siyasî temsilcilerle konferansa bir de protesto telgrafı göndermiştir. 20 Haziran 1919 tarihli telgrafta; Trakya'nın Yunanistan'a ilhakı söylentilerinin memlekette büyük bir üzüntü ve heyecan uyandırdığı belirtilerek, bütün şubeleriyle beraber Trakya Paşaeli Heyetinin aldığı aşağıdaki kararların bağlı oldukları devlete bildirilmesini istemiştir.

"1- Trakyalılar, % 80 İslâm ve Türk ile meskûn olan vatanlarının geleceği hakkında Paris Barış Kongresi'nin adaletine itimad etmektedirler. 'Trakya Trakyalılarındır' düstur-ı insaniyesinden başka bir şeye tahammül edemezler.

2- İki aydan beri Roma'da bulunan Trakya delegeleri, Yunanlılar tarafından çevrilen entrikalardan dolayı Trakya'nın görüşlerini kongrede izah için Paris'e salıverilmemektedir. Hiç adil ve insani olmayan bu ciheti, Trakya'nın hakiki sahibi olan biz Türkler protesto ederiz ve murahhaslarımızın kongreye katılmalarına müsaade olunacağını İtilaf Devletlerinin adaletinden bekleriz[140]."

Heyetin Paris Barış Konferansı'na katılmak için gitmiş olduğu Roma'da vize alamaması ve Trakya'nın Yunanistan'a verileceğine dair söylentiler üzerine Trakya Paşaeli Cemiyetinin kasaba ve nahiye temsilcilikleri tarafından İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliklerine hitaben protesto telgrafları çekilmiştir. Şarköy, Lalapaşa, Malkara ve Çatalca'dan gönderilen 20 ve 21 Haziran 1919 tarihli telgraflarda; Wilson İlkeleri'nin Trakyalılar hakkında da uygulanmasını isteyerek % 80'i Müslümanlarla meskûn olan Trakya'nın hukukunu Paris Barış Konferansı'nın gözönüne alarak adaleti temin edeceklerine inandıklarını ve ancak Trakyalılara ait olmak koşuluyla bu kıtada barış sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Yunanlıların mahkeme huzuruna çıkmak istemeyen kabahat erbabına yakışır şekilde davasında haksızlığını düşünmeksizin delil ve ispata ihtiyacı yokmuş gibi davranmakta olduğu belirtilerek vahşetleri gün gibi açık olan Yunanistan'a kesinlikle bu arazinin

---

[139] *Trakya Paşaeli*, No: 24, 14 Mayıs 1919, s. 2; Selahattin Tansel, *a.g.e.*, C. I, s. 146; M. Şeref Aykut,*a.g.e.*,, s. 62.

[140] "Telgrafnâme Sureti", *Trakya Paşaeli*, No: 31, 8 Temmuz 1919, s. 2; *Vakit*, No: 595, 22 Haziran 1919, s. 2; "Türkiye'nin Trakyası", *Yeni Gazete*, No: 203-1767, 23 Haziran 1919, s. 2.

ilhak olunamayacağını ve Trakya'nın hukuki kaderini konferans huzurunda savunmak için giden temsilcilerin iki aydan beri Roma'dan Paris'e bırakılmamalarını protesto ettiklerini ve temsilcilerin konferansa katılmalarının sağlanmasını bekledikleri arz edilmiştir[141].

Yukarıda birkaç örneğini verdiğimiz protesto telgraflarına ve tepkilere rağmen Trakya Paşaeli Heyetine, Paris için vize verilmemiş ve heyet memlekete geri dönerek Edirne'de ilk kongresini toplamış, bölgenin geleceği hakkında bir takım tedbirler almayı daha uygun görmüştür[142].

E - OSMANLI DEVLETİ TARAFINDAN KURULAN NASİHAT HEYETİNİN TRAKYA'YA GİDİŞİ ve FAALİYETLERİ

Nasihat Heyetlerinin kurulup Anadolu ve Trakya'ya gönderildikleri 1919 yılı Nisan ayı, dış gelişmeler bakımından sonraki yılları şekillendiren olayların meydana geldiği bir dönem olmuştur. Heyetlerin kuruluşunu hazırlayan iç gelişmeler, Gayr-i Müslimlerin özellikle de Rumların taşkınlıklarından kaynaklanmıştır. Rumlar, silahlı çeteler kurarak Şubat-Mart aylarında Türklere saldırmaya başlamışlardı. İstanbul çevresinde ve Batı Anadolu'da yoğunlaşan yıldırma ve korkutma politikaları, artan eşkıyalık hareketleri ve devlet otoritesinin taşrada etkisini yitirmiş olması ülkedeki düzensizliği arttırmıştır. Türklerin gittikleri kahvehanelere ateş edecek ve Osmanlı ordusunda görevli subayları şehit edecek kadar da cesaretliydiler[143]. Rumları bu tür hareketlerden vazgeçirmek maksadıyla Osmanlı Hükümeti önce resmî bir bildiri yayınladı. Fakat bildiri yayınlamakla asayişin sağlanamayacağını anlayan hükümet daha sonra etkin önlemler almak ve sükûneti sağlamak için girişimlerini arttırmak lüzumunu gördü. Sadrazam Damat

---

[141] *Trakya Paşaeli*, No: 31, 8 Temmuz 1919, s. 2; *Vakit*, No: 595, 22 Haziran 1919, s. 2; *Yeni Gazete*, No: 203-1767, 23 Haziran 1919, s. 2; *Yeni Gazete*, No: 208-1772, 28 Haziran 1919, s. 2.

[142] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 71.

[143] Mevlüt Çelebi, *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir 1992, s. 4-6.

Ferit Paşa yaptığı basın açıklamasında, şehzâdeler başkanlığında vilâyetlere mülkiye, ilmîye ve askeriyeden seçilecek kişilerden oluşacak birer Heyet-i Fevkaladenin gönderileceğini bildirdi. Bu heyetler, ülkenin muhtelif yerlerini ziyaret ederek halka tavsiyelerde bulunacak, unsurlar arasında uyumlu bir geçinmeyi ve vatandaşlık hissini telkin edeceklerdi. Bu heyetlere Gayr-i Müslimlerden de bazı kimseler katılacaktı[144]. 11 Nisan 1919 tarihli İkdam gazetesinde konu ile ilgili şu haber yer almaktaydı;

"*Meclis-i Vükela, Anadolu'ya iki heyet gönderilmesine karar vermiştir. Bu heyetler, Anadolu'nun muhtelif yerlerini gezerek halka, unsurlar arasında uzlaşma ve vatandaşlık hissi telkin edeceklerdir. Bu heyetlerden birisine Şehzâde Abdülhalim Efendi diğerine de Şehzâde Abdürrahim Efendi başkanlık edeceklerdir*[145]*".*

Rumeli Nasihat Heyeti, 28 Nisan 1919 akşamı saat 19.30'da Sirkeci'den özel bir trenle Şehzâde Cemaleddin Efendi'nin* başkanlığında Edirne'ye gitmek üzere İstanbul'dan hareket etti[146]. Harbiye Eski Nazırı Cevad Paşa ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'nın da bulunduğu Rumeli Heyeti[147] sayıca az olmasına rağmen üyelerinin manevi ağırlıklarının olması nedeni ile daha etkili olacağı düşüncesini uyandırmışsa da Anadolu Heyetinin gölgesinde kalmaktan kurtulamamıştır.

Rumeli Heyetinin programında Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz, Tekirdağ ve Gelibolu ziyaretleri vardı. Bu doğrultuda heyet, 29 Nisan 1919'da ilk durağı olan Edirne'ye gelecek, oradan da 2 Mayıs'ta Cuma namazından sonra Kırklareli'ne hareket edecekti. Bir gece Kırklareli'nde dinlendikten sonra sırası ile 3 Mayıs'ta Lüleburgaz'a, 7 Mayıs'ta Tekirdağ ve Gelibolu'ya giderek 9 Mayıs 1919'da da tekrar İstanbul'a dönecekti.

---

[144]M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 69.
[145]*İkdam*, No: 7963, 11 Nisan 1919, s. 1.
*Rumeli Nasihat Heyetine ilk olarak Şehzâde Seyfeddin Efendi'nin başkanlığı düşünüldü ise de bu şehzâdenin rahatsızlığından dolayı vazgeçilmiş ve yerine Cemaleddin Efendi tayin edilmiştir. *İleri*, No: 440, 29 Nisan 1919, s. 1; *Vakit*, No: 540, 29 Nisan 1919, s. 1.
[146] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K: 563, G: 73, 28 Nisan 1919; *Tasvir-i Efkâr*, No: 2710, 29 Nisan 1919, s.1; M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 69.
[147] "Ziyaretler", *Trakya Paşaeli*, No: 25, 21 Mayıs 1919, s. 2.

Belirlenen programa göre ilk durak olan Edirne'ye gelen Nasihat Heyeti, burada büyük bir coşku ile karşılandı[148]. 30 Nisan'da Harbiye Nazırı Cevad Paşa tarafından padişahın beyânnâmesi halka okundu. Öğleden sonra da Şehzâde Cemaleddin Efendi, ziyaretlerine başlayarak Gureba Hastanesi ile Askeri Merkez Hastanesine gitti. Ertesi gün önce İş Yurdunu daha sonra da Darü'l Muallimat, Musevi okulu, Ermeni okulu ve son olarak da Sanayi Mektebini ziyaret eden Şehzâde Cemaleddin Efendi'ye öğle yemeğinde Maarif Müdürü Rahmi Bey tarafından padişaha iletilmesi için Edirnelilerin saltanata bağlılıklarını gösteren bir dilekçe takdim edildi. Edirne'de şehzâdeye gösterilen bu ilgi padişahı da memnun etmiş ve ümitlendirmiştir[149].

2 Mayıs günü Selimiye Camii'nde mevlit dinleyip cuma namazını kılan heyet, şiddetli yağmur altında Kırklareli'ne doğru hareket etti. Havanın yağmurlu olması heyetin ilerlemesini yavaşlattı ise de bu durum yol boyunca köylülerin sevgi gösterilerini etkilemedi. Heyeti Kırklareli'nde askeri ve mülkî erkân, din adamları, öğrenciler ve halk karşıladı. Hastane ve okul ziyaretleri yapılırken Rumokulu kapalı olduğu için oraya gidilemedi. Ziyaretler bittikten sonra çarşı meydanında bir tören yapılarak Harbiye Nazırı Cevad Paşa tarafından padişahın beyânnâmesi okundu. Dualar ile törenin tamamlanmasının ardından da heyet belediye dairesinde istirahata çekildi. Geceyi Kırklareli'nde geçiren heyet, 4 Mayıs günü yine yağmurlu bir havada Kavaklı üzerinden Babaeski'ye doğru hareket etti[150].

5 Mayıs 1919'da Lüleburgaz'a giden heyeti, bütün askerî ve mülkî erkânla öğrenciler ve halk karşıladı. Yağmurun dinerek güneşin açması ile burada yapılan törendeki coşku daha da arttı. Törende padişahın beyânnâmesi okundu ve düzenlenen kabul resmînden sonra heyet Lüleburgaz'dan ayrıldı. Tekirdağ'a doğru hareket edildiğinde yağmur tekrar şiddetlendi ve şehzâdenin otomobili çamura saplandı. Bunun üzerine otomobil yolda bırakılarak merkez kazadan getirilen atlarla

---

[148] "Mesut Bir Gün", *Trakya Paşaeli*, No: 22, 30 Nisan 1919, s. 1; *İkdam,* No: 7982, 30 Nisan 1919, s. 1.
[149] *İkdam,* No: 7984, 2 Mayıs 1919, s. 1; No: 7985, 3 Mayıs 1919, s. 1-2; *Vakit*, No: 545, 4 Mayıs 1919, s. 2; *Alemdar*, No: 1442, 4 Mayıs 1919, s. 2.
[150] Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, C. II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s. 649.

yolun kalan kısmı tamamlandı. Böylece 7 Mayıs'ta Tekirdağ'a, 8 Mayıs'ta da Çorlu'ya gelen heyet, Trakya'daki ziyaretlerini bitirerek 9 Mayıs'ta İstanbul'a doğru hareket etti ve 10 Mayıs'ta İstanbul'a döndü[151]. Gezi boyunca Babaeski, Lüleburgaz ve Çorlu'daki Yunan birliklerinin ahali üzerindeki kötü tesirini de gözlemleyen heyet, İstanbul'a döner dönmez hemen padişahın huzuruna çıkarak yapılan gezi hakkında bilgi verdi[152].

Görevini tamamlayan Rumeli Heyeti, İstanbul'a döndüğü halde Anadolu Heyetinin seyahati bir süre daha devam etti. Fakat 15 Mayıs'ta İzmir'in işgal edilmesi ile bu heyet de hemen İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. İzmir'in işgali aynı zamanda şu gerçeği de gözler önüne serdi ki Nasihat Heyetleri başarısız olmuş ve İtilaf Devletlerinin Osmanlı Devleti hakkında verdikleri kararı uygulamalarını engelleyemediği gibi Gayr-i Müslimlerin ve özellikle de Rumların Yunanlılarla birlikte yüzyıllardır beraber yaşadıkları Türklere karşı şiddet eylemlerinde bulunmalarını da önleyememişti. Sadece Müslüman halkın manevi kuvvetini yükseltmiş, Osmanlı Padişahına ve Hükümetine bir süre daha güvenilmesini sağlamıştı[153].

F- MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN TRAKYALI LİDERLER İLE YAPTIĞI İŞBİRLİĞİ

Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu müfettişi olarak 16 Mayıs 1919'da, İzmir'in işgalinden bir gün sonra İstanbul'dan yola çıkmış ve 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmıştır. Samsun'a çıkışından bir ay gibi kısa bir zaman sonra 22 Haziran 1919 tarihinde Amasya Genelgesi'ni yayınlayarak ülkenin hemen hemen bütün bölgeleriyle temasa geçerek maksadını açığa vurdu ve istiklâl mücadelesini ilan etti. Fakat bu mücadeleyi, şahsi bir dava olmaktan çıkarmak lazımdı. Bu amaçla Amasya Genelgesi'nde kendisinden başka Rauf (Orbay), Ali Fuat (Cebesoy) ve Refet (Bele)

---

[151] *İkdam,* No: 7992, 10 Mayıs 1919, s. 2; M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.,* s. 69.
[152] *İkdam,* No: 7994, 12 Mayıs 1919, s. 1.
[153] *Aynı yer.*

Beylerinde imzaları alınacak, Amasya'ya gelememiş olan Kazım Karabekir ve Mersinli Cemal Paşaların ise telgrafla onayı alınacaktı. Ama hiç kuşku yok ki bu mücadelenin lideri Mustafa Kemal olacaktı. Amasya Genelgesi ile belirlenen karara göre mücadeleyi Anadolu ve Rumeli temsilcilerinden oluşan bir Millî heyet idare edecekti. Her taraftan gösterilen Millî arzu üzerine bu heyeti kurmak üzere Sivas'ta bir Millî kongre toplanacaktı.

Mustafa Kemal Paşa, I. Dünya Savaşı'nın sonunda uğranılan ağır yenilgiyi, kaybedilen toprakları, yapılan hataları görüyordu. O'nun istediği Türk milleti için katlanılabilir, adil bir barıştı. O, Osmanlı Devleti parçalanmış olsa bile Türk milletinin hür ve müstakil olarak gelişmesini sağlayacak bir vatanın temini için uğraşıyordu. Arap memleketlerinin ayrılmalarını bir oldu-bitti olarak kabul ediyordu. Mücadele, 30 Ekim 1918'de Mondros'ta mütârekenin imzalandığı gün elimizde bulunan Anadolu ve Doğu Trakya'ya dayanacaktı[154].

Mustafa Kemal Paşa Anadolu'yu Millî Mücadele etrafında birleştirirken Trakya'yı da Millî harekete bağlama yollarını araştırmaya başlamıştı. Samsun'a çıkışından bir ay sonra Edirne'de bulunan I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey*'e Amasya'dan yazdığı 18 Haziran 1919 tarihli telgrafta mücadelenin gerekçesini şöyle ifade etmiştir: *"İtilaf Devletleri, Millîistiklâlimizi boğmakta ve vatanın parçalanmasını hazırlamaktadırlar. İstanbul Hükümeti esir ve acizdir. Bunun içindir ki bütün Anadolu, Millîistiklâli kurtarmak için birleşmiştir[155]"*

---

[154] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 166-167.

[*] Cafer Tayyar Eğilmez (Priştine 1877-İstanbul 3 Ocak 1958), 1901 yılında Harp Okulu'nu, 1904'te Harp Akademisi'ni bitirdi. Balkan Savaşı'nda Doğu ordusunda görev aldı. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Seddülbahir cephesinde görev yaptı. Savaş sonunda Albay rütbesini aldı. Mondros Mütârekesi döneminde I. Kolordu Kumandanı görevinde bulunuyordu. Millî Mücâdele döneminde Trakyalılar onu Trakya Milli Komutanı ilan ettiler. 1920 yılında TBMM'nin I. Dönem Edirne Milletvekilliğine seçildi. 28 Temmuz 1920'de Havsa civarında Yunanlılara esir düştü. Tutsaklıktan dönüşte TBMM II. dönemine Edirne milletvekili olarak katıldı. 31 Ekim 1923'de milletvekilliği görevini tercih ederek ordudan ayrıldı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na girdi. İzmir suikastına adı karışmışsa da İstiklâl Mahkemesi kararıyla aklandı. İstiklâl Madalyası sahibi olan Cafer Tayyar Paşa, ölümünden sonra İstanbul'da Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir. *TBMM Albümü (1920-1991),* Ankara 1994, s. 14; *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 143-145; H. Adnan Önelçin, *a.g.e.,* s. 30-31.

[155] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. III, Vesika No. 19, s. 910-911.

Mustafa Kemal Paşa, Trakya işlerini de Millî mücadele çerçevesi içinde düzene koymak zamanının geldiğine karar vererek Cafer Tayyar Bey'i genel durum ve verilen karar konusunda bilgilendirmiştir. Ülkedeki bütün Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye ve Reddi İlhak Cemiyetlerini birleştirmek ve Anadolu ve Rumeli vilâyetleri temsilcilerinden kuvvetli bir merkez heyeti oluşturmak kararlaştırılmıştır. Bu heyet, İstanbul'un kontrolünden ve yabancı devletlerin tesir ve nüfuzundan uzak olan Sivas'ta toplanacak ve buradan milletin sesini bütün cihana duyuracaktır. Mustafa Kemal Paşa, telgrafın son kısmında; *"Selahiyet sahibi olmamak üzere Trakya Cemiyeti İstanbul'da bir heyet bulundurabilir.*[156] *"* diyecektir.

Rumeli'nin kurtuluş mücadelesi için Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği altında birleşmesinden sonra Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi İstanbul temsilcilerinin, İstanbul'da ve yurt dışındaki girişimleri artık sona ermeliydi. Artık eskisi gibi geniş yetkilerle teşebbüs ve faaliyetlerin devamına lüzum yoktu. Yukarıdaki talimâtın anlatmak istediği nokta bu idi. Mustafa Kemal Paşa, Edirne'deki I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e verdiği talimâtta; İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti üyeleriyle görüştüğünü, buna bağlı olarak kendileriyle görüşmesini ve derhal teşkilâtlanarak gizlice iki azanın Anadolu'ya yanına gönderilmesini istemiştir. Bu kişiler gelinceye kadar da kendisini vekil olarak görevlendirmelerini istemiştir[157] *"*. Zira Mustafa Kemal Paşa daha İstanbul'da iken Trakyalılar kendisine müracaat ederek *"başımıza geçer misiniz?"* teklifinde bulunmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa, yukarıdaki talimâtıyla her tarafı düşman kuvvetleriyle çevrili bir durumda olan Trakya'yı gerektiği zaman savunacak olan I. Kolordu'yu da Anadolu'ya bağlamış ve Trakya işlerine Millî Mücadele çerçevesi içinde yeni bir yön vermiştir. Bu andan itibaren Trakya ile işbirliği kurulmuş oluyordu[158].

---

[156] *Aynı eser*, C. I, s. 20.
[157] *Aynı yer*.
[158] Kemal Atatürk, *a.g.e.*, C. III, s. 910-911.

1- Erzurum ve Sivas Kongreleri Kararlarından Sonra Cemiyetin Tutumu ve Adında Yapılan Değişiklik

Erzurum Kongresi 23 Temmuz-5 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplandı[159]. 14 gün süren çok ciddi bir çalışmadan sonra Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar arasında şunlar yer almaktadır:

"1- Millî hudut içinde bulunan vatan kısımları bir bütündür. Bu kısımların yekdiğerinden ayrılması caiz değildir.

2 - Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı ve Osmanlı Hükümetinin çökmesi halinde millet birlikte müdâfaa ve mukâvemet edecektir.

3 - Vatanın ve milletin muhafaza ve teminine Merkezi Hükümetin gücü yetmediği taktirde amacın sağlanması için bir Hükümet-i Muvakkate teşekkül edecektir.

4 - Manda ve himaye kabul olunmaz[160]"

Yukarıdaki kararların Doğu Anadolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ve Anadolu'daki diğer Müdâfaa-i Hukuk ve Reddi İlhak cemiyetleri için olduğu gibi Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi için de gözönünde tutulması gereken bir ana düstur olduğu muhakkaktır. Artık bundan sonra*"Trakya Cumhuriyeti"*ve *"Trakya'nın bağımsızlığı"* veya *"muhtariyeti"* gibi fikirlerin, her kim tarafından gelirse gelsin, bir tarafa bırakılması gerekiyordu[161].

Anadolu ve Rumeli'yi yani bütün ülkeyi temsil eden *Sivas Kongresi* (4-11 Eylül 1919) ise[162] Erzurum Kongresi kararlarını daha açık olarak bütün vatanı kapsayacak bir hale getirmişti. Kongrenin kararlarının birinci maddesinde: "*İtilaf Devletleriyle mütârekenin imza edildiği 30 Ekim 1918 tarihinde hudutlarımız içinde*

---

[159] Mahmut Goloğlu, *Erzurum Kongresi,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 85; Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından…,* s. 39.
[160] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. I, s. 65-66.
[161] TevfikBıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 170.
[162] Mahmut Goloğlu, *Sivas Kongresi,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 73.

bulunan Türk toprakları birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabul olunmuştur"[163] denilmektedir.

Bu suretle her iki kongrenin kararlarına göre *Doğu Trakya* dahi Türk vatanının her türlü işgale karşı silahla ve her vasıta ile müdâfaası gereken bir parçası olarak Millî Mücadele'nin belli başlı gaye ve hedeflerinden biri haline gelmişti. Batı Trakya ise Millî hudutlar dışında kalmış ve bir antlaşma ile (29 Eylül 1913 İstanbul Antlaşması) Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştı. Bu sebeple Batı Trakya'nın geleceği hakkında Erzurum ve Sivas Kongrelerinde kesin hükümler koymak güçtü.

Mustafa Kemal Paşa'nın 18 Haziran 1919'da Cafer Tayyar Bey'e gönderdiği telgrafa rağmen Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, Sivas Kongresi'ne murahhas göndermemiş, Trakya'dan Sivas Kongresi'ne temsilci katılmamıştır[164]. Bunu iki nedene bağlayabiliriz: Birincisi idarî, askerî ve mülkî bazı yöneticilerin Osmanlı Hükümetinin etkisi altında olmalarıdır. Özellikle Edirne Valisi olan Salim Paşa'nın tutumudur ki öncelikle bu yüzden kongreye temsilci yollanamamıştır. İkincisi ise Boğazlar'ın işgali sebebiyle Trakya'nın Anadolu ile ilişkisinin kesilmesi ve ayrıca Anadolu'nun kendi derdine düşmüş olması gibi nedenlerle Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafına ilgili kişilerin yeterince inanmamış olmalarıdır. Zaten isteğin yerine getirilmemiş olması da bunun bir ifadesidir[165]. Bununla beraber cemiyet, Sivas Kongresi'nin bütün kararlarına tamamıyla iştirak ettiğini Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmişlerdir[166].

Edirne'den Sivas Kongresi'ne temsilci gitmemesine rağmen cemiyet, 1919 seçimlerine ve Heyet-i Temsiliye tarafından yayımlanan genelge ile ilan edilen boş yerlerin seçimine katılmış, bu suretle de hem İstanbul Meclis-i Mebusanına hem de TBMM'ye milletvekili yollamıştır[167].

---

[163] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. III, s. 1063; Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 245.
[164] Sabahattin Selek, *a.g.e.,* s. 283.
[165] Kamil Erdeha, *a.g.e.,* s. 423-425.
[166] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. III, s. 1253- 1254. 6,7 Ekim 1335/1919, Şükrü ve Şevket imzalı iki telgraf.
[167] Zekai Güner, *a.g.e., s. 90;* Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal…,* C. III, s. 480.

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi'nin dağılmasından sonra Heyet-i Temsiliye Reisi sıfatıyla ilk iş olarak bütün valilik ve kumandanlıklara telgraflar göndererek alınan kararları, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin hedef ve maksadını bildirmiştir[168]. 13-14 Eylül 1919 gecesi yayınladığı bildiride ise memurlar görevlerini milletin meşru isteklerine uygun olarak yapacaklardır. Aykırı hareket edenler şiddetle cezalandırılacaktır denilmektedir[169]. Damat Ferit Paşa Hükümetinin 2 Ekim 1919'da düşürülmesi sonrasında Ali Rıza Paşa Hükümetinin kurulması ve Kuva-i Milliyecilerin duruma hâkim olmaları, Damat Feritçi ve İngiliz taraftarı olan derneklere ve üyelerine büyük darbe vurmuştur. Bütün ülkede olduğu üzere bu durum Edirne'de de etkisini gösterecek ve gelişmelerden çekinen vali Salim Paşa Edirne'den kaçmak zorunda kalacaktır[170].

1919 yılı Ekim ayı başlarında, Edirne'de Sivas Kongresi kararlarının açıklanması bazı sıkıntılara neden olmuştur. Ortaya çıkan durum cemiyetin daha önce açıklanan amaçları arasında yer alan halkının yüzde 85'i Türk olan Doğu ve Batı Trakya'yı birleştirerek bağımsız bir Trakya devleti kurmak ve sonra da kendini feshetmek düşüncesiyle Sivas Kongresi kararlarının çakışmasıydı. Bu durumda ne yapılacaktı? Anadolu'da güçlü bir direnme örgütü kurulmuştu, Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi bu örgüte mi bağlanacak yoksa bağımsız Trakya Devleti'ni mi kuracaktı? Bundan sonra Edirneliler ya bu kararlara uyacaklar ya da Mustafa Kemal Paşa'ya karşı çıkacaklardı.

Ayrıca son günlerde Paris Barış Konferansı'ndan gelen haberlere göre Doğu ve Batı Trakya önce İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek sonra da bu topraklar

---

[168] Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 129; "Mustafa Kemal'in Telgrafı Üzerine Edirne'de Yapılan Toplantı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S. 14, İstanbul 1968, s. 523-525.

[169] Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 130. Bu direktif üzerine Ankara Valisi Muhittin Paşa tutuklanarak Sivas'a gönderilmiştir. Eskişehir'de komutan Kiraz Hamdi Paşa ile Mutasaarrıf Hilmi Bey İstanbul'un adamlarıydı ve işgalci İngilizlerle işbirliği içindeydiler. Bu gergin günlerde Damat Ferit Paşa istifa etti ve Kuva-i Milliyeciler duruma hâkim oldu. Çıkan kargaşa döneminde İstanbul yanlısı Mutasarrıf Hilmi Bey evine giderken bilinmeyen biri tarafından tabanca ile vurulup öldürüldü. Kastamonu'da da benzer olaylar çıkmış İstanbul Hükümetinin adamı olan vali vekili ve jandarma komutanını Kuva-i Milliyeciler tutuklamışlardır. Yine 3 Ekim'de Bursa Valisi Bekir Sami Bey tutuklanmış ve İstanbul'a gönderilmiştir. Benzer durum Konya'da da yaşanmış Kuva-i Milliyecilerin hareketinden korkan Vali Cemal Bey halkın coşkusundan korkarak İstanbul'a kaçmıştır. Mahmut Goloğlu, *Sivas…,* s. 164, 169, 174, 176, 196.

[170] M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.,* s. 284-291.

müttefikleri olan Yunanistan'a terk edilecekti[171]. Bu düşünceler doğrultusunda cemiyet kesin kararını, Sivas Kongresi kararlarının Edirne Valiliğine resmen bildirilmesinden sonra verdi. Vali başkanlığında yapılan toplantıda, Cemiyetin takip ettiği millî hedef ve amaçlara tamamen uyarak cemiyete maddî ve manevî yardıma oy birliği ile karar verildi. Ardından gönderilen bir telgrafla da alınan bu karar Mustafa Kemal Paşa'ya bildirildi. Cemiyet, kesin kararını 7 Ekim 1919'da yeni bir telgrafla bir defa daha bildirdi. Aynı gün Edirne Valisi Salim Paşa, Edirne'yi terk etmek mecburiyetinde kaldığı için daha sonraki yazışmalar vali vekili İhsan Adli Bey tarafından yapılmıştır. Millî Mücadele'ye sıcak bakmayan vali Salim Paşa ve polis müdürü Fuat Bey'in Edirne'den ayrılmaları,[172] Edirne'de asayişsizliğe neden olmamıştır. Aksine Trakya ve Edirne halkının Millî Mücadele'ye nasıl sahip çıktığını ve Mustafa Kemal Paşa'nın emir ve işaretini alır almaz hiç tereddüt etmeden canı gönülden Millî Mücadele'ye nasıl katıldığını göstermiştir.

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, kuruluşundan bir yıl sonra Sivas Kongresi kararlarına uyarak Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Trakya'daki teşkilâtını idare etmek görevini üzerine almış ve yapılan değişiklikle *"Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti"* adını almıştı. Fakat ismindeki bu değişikliğe, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin esaslarını ve kararlarını kabul ettiğini bildirmesine rağmen kendi nizamnâmesindeki Trakya birliğinden yani Doğu ve Batı Trakya'yı birleştirmek davasından da vazgeçmemişti. 1920 yılı başlarında Doğu Trakya, Yunan işgali tehlikesiyle karşılaşınca yalnız Doğu Trakya'nın silahla savunulması için *Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti* adıyla yeni bir teşekkül oluşturulmuştu. Böylece Trakya-Paşeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinden ayrı olarak çalışan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Edirne Kongresi'ne kadar tek başına çalışmış, 9-13 Mayıs 1920'de yapılan Edirne Kongresi'nin kararı ile iki cemiyet kesin olarak birleşmişti. Zaman zaman ayrı olarak yaptıkları çalışmalar ile Trakya'da sanki iki ayrı cemiyet var ve iki ayrı koldan faaliyet gösteriyorlarmış düşüncesi uyanmıştır. Fakat gerçekte Trakya'da iki heyet ve iki ayrı teşkilât yoktu. Aynı cemiyetin içinde, iki manevi şahsiyet birleşmişti. Bu

[171] M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 262-264.
[172]BOA, *DH. KMS*, No: 53-3/47, Ek 4/2 (7 Ekim 1919).

birleşme sonucunda aynı cemiyetin elinde biri Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi diğeri de Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında iki mühür kullanılmıştır[173].

Kurulduğu günlerde hemen hemen bütün çalışmalarını Batı Trakya üzerine yoğunlaştıran Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi daha sonra Yunanlıların Doğu Trakya üzerindeki emelleri iyice anlaşılınca çalışmalarını bu yöne doğru yoğunlaştırmıştır. Cemiyet üyeleri daha önce de belirtildiği gibi ilk zamanlarda silahlı mücadeleden yana olmadıkları için çalışmalarını İstanbul'daki Osmanlı devlet dairelerinin özellikle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye, Dahiliye ve Hariciye Nezaretlerinin yardımları ile kamuoyuna duyurmuşlardı. Ayrıca Doğu ve Batı Trakya'da meydana gelen baskı ve zulümler ile ilgili olarak hazırladıkları belge, grafik ve haritaları yabancı ve yerli devlet adamlarına ve Millî Mücadele yanlısı günlük gazetelere dağıtmışlardır. Cemiyetin yaptığı faaliyetler içinde muhtıralar[174] ile ilmî çalışmalar sonucu hazırlanan haritalar önemli yer tutmaktadır. Bütün bu gayretlerinden başka cemiyet, Paris Barış Konferansı'na da katılarak sesini duyurmak istemiştir. Yurt dışına çıkışların çok zor olduğu bir dönemde bunu başarmış fakat yola çıkan heyet Fransa'ya vize alamadığı için ancak Roma'ya gidebilmiştir. Roma'da kaldığı üç ay boyunca da Paris Barış Konferansı nezdinde temaslarda bulunmuş, Trakya hakkında getirdikleri belge, grafik, harita ve broşürleri İtalyan gazete ve siyasî çevrelerine dağıtarak davalarını anlatmaya çalışmıştır[175].

2. Amasya Görüşmeleri'nde ve Misak-ı Millî'de Trakya Meselesi

Sivas Kongresi sonucunda Damat Ferit Paşa Hükümeti düşürülmüş yerine Sivas Kongresi kararlarını benimsemek vaadinde bulunan Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuştur. 20-22 Ekim 1919'da Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ile İstanbul Hükümeti temsilcisi Salih Paşa arasında Amasya Görüşmeleri yapılmıştır.

---

[173] Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 140-141.

[174] Cemiyet tarafından hazırlanan birinci muhtıra, Sofya'da 18 Aralık 1918 tarihinde yabancı devlet temsilcilerine verildi. İkinci muhtıra, Ocak 1919'da İstanbul'da İtilaf Devletleri temsilcilerine, ayrıca bir muhtıra da 10 Eylül 1919 tarihinde Trakya'nın Yunanistan'a verileceği söylentisi üzerine verilmişti. "Garbî Trakya Mebuslarının Muhtırası", *Trakya Paşaeli*, No: 9, 27 Ocak 1919, s. 1; *Vakit*, No: 667, 11 Eylül 1919, s. 2.

[175] *Trakya Paşaeli*, No: 24, 14 Mayıs 1919, s. 2; Selahattin Tansel, *a.g.e.*,C. I, s. 146.

Burada gizli maddeleri de olan bir protokol hazırlanmıştır[176]. Bu görüşmelerde Trakya meselesi mühim bir yer tutmuştur. Doğu Trakya'nın, Batı Trakya ile birleştirilmek için olsa dahi hiçbir suretle bırakılmamasına karar verilmiştir[177]. Ayrıca Trakya Paşaeli Cemiyetini uğraştıran Batı Trakyalı göçmenler meselesi de görüşülmüştür. Çünkü Yunanlıların, Rum nüfusunu çoğaltmak amacıyla Batı Trakya'ya Rum göçmenleri getirmeleri Trakyalıları kaygılandırmaktaydı. Yine Amasya Protokolü'nün gizli 10. maddesiyle daha önce yurtlarından çıkarılan Batı Trakyalı Türk göçmenlerin yerlerine gönderilmelerinin sağlanacağı kabul edilmiştir[178]. O sıralarda yalnız Doğu Trakya'da 40.000 kadar Batı Trakyalı Türk göçmeni bulunmakta idi.

Meclis-i Mebusan seçimleri zamanında Mustafa Kemal Paşa, Sivas'tan Ankara'ya gelmiştir. İstanbul'a gidecek olan mebusları ile görüşmeler yapmış, onlardan Meclis-i Mebusan'da Müdâfaa-i Hukuk Grubu oluşturmalarını ve Sivas Kongresi kararlarını kısa bir program halinde kabul etmelerini istemiştir[179]. Son Osmanlı Mebusan Meclisi açılmış ve 28 Ocak 1920'de *"Ahd-ı Millî Beyânnâmesi"* adı ile kabul edilen altı maddeden oluşan ve *"Misak-ı Millî"* denilen belge bütün mebuslar tarafından imzalanmıştır. Bu belgenin Trakya ile ilgili maddesi şöyledir**:**

"Türkiye barışına bırakılan Batı Trakya'nın hukuki durumunun tesbiti de sakinlerinin tam bir serbestlikle beyan edecekleri oya göre belirlenmelidir[180]".

Açıkça görüleceği üzere bu hüküm, Mustafa Kemal Paşa tarafından Trakya Paşaeli Cemiyetine ve ilgililere verilen talimâta uygundur.

---

[176] Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 207.
[177] Kemal Atatürk, *a.g.e.*,C. I, s. 244.
[178] *Aynı eser*, C. I, s. 248; Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 210.
[179] *Aynı eser,* C. I, s. 360.
[180] Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından….*,s. 48-49.

II. BÖLÜM

TRAKYA PAŞAELİ MÜDÂFAA-İ HUKUK-U OSMANİYESİNİN DÜZENLEDİĞİ KONGRELER

Türk İstiklâl Savaşı literatüründe, Mondros Mütârekesi (30 Ekim 1918) ile TBMM'nin açılışı (23 Nisan 1920) arasında geçen 17 aylık zamana *"Kongreler Dönemi"* denir[181]. Meşrutiyetin 2. kez ilan edildiği dönemde Türkçe'ye giren *"kongre"* kelimesi, bugün kullanılan *"brifing"* kelimesi gibi çeşitli toplantılara verilen genel ad olmuştur. Bu yüzden mütâreke döneminde ve İstiklâl Savaşı sırasında herhangi bir nedenle yapılan toplantılarda ülkenin ya da bölgenin kurtuluşunu amaçlayan Millî Mücadele'nin programına katkıda bulunan kongreler de bu ad altında isimlendirilmiştir[182].

İngilizlerin baskısıyla Mondros Mütârekesi sonrası Sultan Vahdettin, 21 Aralık 1918'de Meclis-i Mebusan'ı feshetmiştir. Böylece seçimsiz, meclissiz ve temsilsiz düzen, hükümetlerin meşruluğunu da sorgulanır hale getirmiştir. Osmanlı Devleti etkisiz ve ülkeyi yönetemez duruma düşmüştür. Bunun üzerine kurulan direniş teşkilâtları düzenledikleri kongrelerde, seçim yoluyla temsil mekanizmaları yaratmışlardır. Bu sayede meşruluk sorununu da büyük ölçüde çözmüşler ayrıca aldıkları ya da alacakları kararları uygulatma gücüne de sahip olmuşlardır.

Yerel hareket ve kongrelerin öncülüğünü yerel önderler yapmışlardır. Bu teşkilâtlanmaların başını çekenler eşraf, aydınlar, ulema, tüccar, esnaf ve din adamlarıdır. Bu hareketlerde öncülüğü elinde bulunduran İttihatçıların etkin rolü oldukça önemlidir. Çünkü önderlerin çok büyük bir bölümü ya eski İttihatçılardan ya da tarafdarlarından oluşmaktadır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası yandaşlarının genelde uyuşmacı ve teslimiyetçi bir tavır içerisinde olmalarına karşılık İttihat ve Terakki kökenli unsurların gerek İstanbul'da gerekse Anadolu ve Trakya'daki

---

[181] Bülent Tanör, *a.g.e.,* s. 93.
[182] Şerafettin Turan, "Kurtuluş Savaşında Kongreler", *Cumhuriyetin 50. Yılı Semineri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975, s. 147.

teşkilâtlanmalarda öncü rol oynadıkları tarihi bir gerçektir[183]. Zira mütârekeden sonra da meclis, bürokrasi, ordu ve polisteki etkisini sürdüren İttihatçılık özellikle vilâyetlerde en etkin siyasal hareketti. Millî direnişi yoluna koymak için bunların elinde hayli güçlü araçlar vardı. İttihatçı hareket, savaşın sonucunun az çok belli olmasından sonra vilâyetlerdeki kamu kuruluşları eliyle ve gizli olarak kendisini savaş sonrasına hazırlamıştır. Marmara bölgesi ve Karesi yöresindeki direniş grupları böyle oluşmuştur[184].

Trakya Paşaeli Cemiyetinin kurucularından olan Mehmet Şeref (Aykut) Bey de hatıralarında Edirne Belediyesinde yapılan kuruluş ile ilgili toplantıda "…*Görüşmenin başlangıcında çeşitli düşünce sahipleri vardı. Özellikle daha düne kadar ülkede hususi durumlar meydana getirmiş olan cemiyetin, iliğine kadar taraftarı, temsilcisi, müfettişi, memuru, seveni olan kişiler aramızdaydı. Sonra bunların böyle bir Millî oluşuma tekrar girmelerinden endişelenen, haklı şüpheler besleyen şahıslar da vardı. Acaba bu da İttihatçıların bir manevrası olmasın diyenler bulunuyordu[185]"* diye bahsetmektedir. Neticede olayların içinde yaşayanların tanıklığından çıkan sonuç bu teşkilâtlanmalarda İttihatçıların birinci derecede rol oynadıklarını ortaya koymaktadır[186].

Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafındandördü Edirne'de biri Lüleburgaz'da olmak üzere toplam beş kongre toplanmıştır. Bunlar;

1. Kongre: 10 Temmuz 1919 (Edirne)
2. Kongre: 16 Ekim 1919 (Edirne)
3. Kongre: 15 Ocak 1920 (Edirne)
4. Kongre: 31 Mart 1920-2 Nisan 1920 (Lüleburgaz Kongresi)
5. Kongre: 9-13 Mayıs 1920 (Edirne) kongreleridir.

---

[183] Bülent Tanör, *a.g.e.,* s.116.
[184] *Aynı eser,* s. 116-117.
[185] Mehmet Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 36-37.
[186] Celal Bayar, *Ben de Yazdım,* C. IV, Sabah Kitapçılık, İstanbul 1997, s. 1347-1348; Cemal Kutay da, Millî Mücâdele'yi başaran Müdafaa-i Hukuk'un 197 şubesinin 164'ünün İttihatçı olduğunu ifade etmiştir. Cemal Kutay, *Talat Paşa'nın Gurbet Hatıraları,* C. I, 2. Baskı, Cemal Kutay Yayınları, İstanbul 1983, s. 7.

10 Temmuz 1919 ile ilk kongrede merkez heyeti, reis ve üyelikler için seçim ve idarî işlerin düzenlenmesi ile ilgili işler ağırlıklı olmuştur. 16 Ekim 1919'da toplanan 2. kongrede Sivas Kongresi sonrası Millî cemiyetlerin birleştirilmesi kararı ile ilgili olmuştur. Cemiyetin, 15 Ocak 1920'de topladığı 3. kongrede ise silahlı müfrezelerin teşkil edilmesi karara bağlanmıştı[187]. Bu kongrede kuruluşundaki mücadele şeklini değiştiren cemiyet, silahlı Millî müfrezeler (bekçi-korucu teşkili) kurulmasına karar vererek bu işle uğraşmak üzere *"Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Muvakkatesi"* adı altında merkez ve taşra teşkilâtlarını oluşturmuştu. 16 Mart 1920 İstanbul'un işgali ve Meclis-i Mebusan'ın işlevsiz kalması üzerine durumu değerlendirmek ve yapılacakları kararlaştırmak için 31 Mart 1920'de Lüleburgaz Kongresi toplanmıştı. Son olarak da 9-13 Mayıs 1920 tarihleri arasında 220 kişinin katılımıyla toplanan Büyük Edirne Kongresi, Trakya için çok önemli kongrelerden biridir[188]. Bu son kongrenin ilgi çekici yanı 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasından 16 gün sonra gerçekleştirilmiş olmasıdır. Çünkü artık Anadolu'nun güvenli bir yerinde düşman işgalinden ve padişah etkisinden uzak, milletin egemenliğine dayanan, milletin geleceğini ve kaderini belirleyecek olan bir millet meclisi vardır.

A - I. Kongre (Edirne) - (10 Temmuz 1919)

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi tarafından toplanan kongrelerin ilki 10 Temmuz 1919 Perşembe günü saat 14.00'te toplanan Trakya Kongresi'dir[189]. Trakya Kongresi, merkez teşkilâtında açık bulunan reislik ve azaların yerlerine yenilerini seçmek, cemiyetin kuruluşundan beri yapmış olduğu faaliyetleri, takip ettiği siyaseti vatandaşlarına anlatmak gereğini duyduğu için toplanmıştır. Merkez Heyeti, bu kongreye mümessillikleri ve vilâyetin ileri gelen esnafını davet etmiştir. Edirne Öğretmen Okulu binasındaki konferans salonunda hazırlıklar tamamlanmış ve

[187] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 107.
[188] *TİTE,* K. 27, B. 9, 9 Mayıs 1920.
[189] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 71; "Trakya Kongresi", *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 1.

bütün vilâyetin her tarafından büyük bir heyecanla 54 temsilcinin gelmesiyle kongre açılmıştır[190].

Kongre için daha önceden giriş biletleri hazırlanmıştır. Anfi tiyatro şeklinde inşa edilen bu salon tamamıyla izleyiciler tarafından doldurulmuştur. Başkanlık kürsüsünün sağ tarafında Trakya Heyetini teşkil eden Belediye Reisi Şevket Bey, Müftüzâde Cemâl, Avukat Şevket, Üye Şeref, Şehbender Şükrü, Dimetokalı Cemal, Yakupefendizâde Derviş, Doktor Rıfat Osman Beylerle Hafız Mehmed Efendi bulunuyordu. Sol tarafta Belde Müftüsü Hilmi Efendi, Harbiye Reisi Cemil, İstanbul Üyesi Hasan Tahsin, Adli Kısım Reisi Ziya ve İdari Kısım Reisi Agâh Beyler yer almışlardı. Tam kürsünün karşısında Doktor Rüştü, Sezai, Arif ve Atıf Beylerden oluşan bir yayın kurulu bulunmaktaydı[191].

Merkez Heyeti Reisi Mestan Efendi sağlık sebebiyle istifasını sunmuş ve kongre başkanlığına Şehbender Şükrü Bey'i tavsiye etmiştir. Daha sonra cemiyetin hazırladığı raporun okunmasına başlanmıştır. Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi üyesi Şeref Bey, altmış sayfa tutan ve başlangıçtan kongreye kadar yapılan işleri anlatan raporu 45 dakikada okumuştur. Bütün izleyiciler dikkatle dinlemişlerdir. Raporun okunmasından sonra Şeref Bey, Cemiyetle ilgili birtakım izahat vermiş ve "*Çalışmamızın sonuçları bunlardır. Şimdi Merkez Heyeti, temsilcilerin ve ileri gelenlerin yol gösterme ve eleştirilerinden yararlanmak ister*" cümlesiyle sözünü bitirmiş ve ilk celse sona ermiştir[192].

Birinci celsenin bitiminden on dakika sonra ikinci celseye başlanmıştı. Müftü Bahaeddin Efendi celsenin başında, yapmış olduğu değerli hizmetleri ve çalışmaları için cemiyetin ilk reisi olan Mestan Efendi'ye kongre kararlarıyla teşekkür edilmesini önermiş ve bu öneri ittifakla kabul edilmiştir. Cemiyetin yeni

---

[190] M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 79. Bu bina bugünkü Edirne Anadolu Öğretmen Lisesi'nin bulunduğu binadır. Kongrenin sonunda İtilaf Devletleri mümessillerine gönderilen telgrafta her kazadan gelen delegelerden mürekkep olarak Edirne'de akdedilen 200 kişilik kongre denilmektedir. "Kongre kararlarıyla İtilaf Devletleri mümessillerine keşide edilen telgrafname", *Trakya Paşaeli,* No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 2.

[191] "Trakya Kongresi", *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 1.

[192] *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 1.

başkan ve üyelerinin tespiti için seçimlere geçilmiştir. Yapılan seçim sonucu, aşağıdaki üyeler yeni merkez heyetini oluşturmuştur:

Hilmi Efendi Reis; Belediye Reisi Şevket Bey, Şehbender Şükrü Bey, Yakupefendizâde Derviş Bey, Ahmedefendizâde Cemal Bey, Müftüzâde Cemal Bey, Doktor Rıfat Osman Bey, Rasimbeyzâde Hacı İbrahim Bey, Reşitbeyzâde Ahmed Bey, Cezzarzâde Şevki Bey, Nazmibeyzâde İsmail Bey, Avukat Şeref Bey, Lüleburgazlı Avukat Şevket Bey ve Bekir Efendizâde Hafiz Mehmed Efendi de aza olarak seçilmişlerdir[193].

Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra yapılan görüşmelerin sonucunda Trakya Kongresi kararıyla İtilaf Devletlerinin mümessillerine aşağıda verilen telgrafın gönderilmesi karara bağlanmıştır.

---

[193]Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin bu ilk kongresine Kongre Heyeti olarak aşağıdaki kişiler katılmıştır: Mustafa Efendi (Uzunköprü), Hasan Sabri Bey (Malkara), Şakir Bey (Malkara), Said Efendi (Pavlı), Hurşid Bey (Babaeski), Sultan Efendi (Babaeski), Şevket Bey (Babaeski), Adil Bey (Babaeski), Hüsnü Efendi (Babaeski), Hulusi Efendi (Babaeski), Edip Bey (Havsa), Recep Efendi (Havsa), Hüsnü Efendi (Havsa), Edhem Efendi (Havsa), Şerif Efendi (Kavaklı), Haydar Efendi (Kavaklı), Asım Efendi (Şarköy), Kemal Bey (Lüleburgaz), Mehmed Bey (Lüleburgaz), Abdurrahim Berri Efendi (Lüleburgaz), İbrahim Efendi (Havsa), Hafız Hasan Efendi (Hayrabolu), Osman Efendi (Hayrabolu), Zeynel Bey (Hayrabolu), Mehmed Tevfik Bey (Hayrabolu), Naib Efendi (Havsa), Ahmed Bey (İpsala, vekâleten), Fahri Efendi (İpsala), Hafız Halil Efendi, Hasan Efendi (Pınarhisar), Osman Bey (Enez), Osman Efendi (Uzunköprü), Hacı Mehmed Efendi (Pavlı), Hafız Efendi (Çorlu), Hüsameddin Bey (Kırkkilise), Zahid Bey (Kırkkilise), Bahaddin Efendi (Kırkkilise), Arif Bey (Enez; vekâleten), Aziz Efendi (Uzunköprü), Sabri Efendi (Uzunköprü), Mehmed Efendi (Uzunköprü), Mustafa Efendi (Uzunköprü), Süleyman Efendi (Uzunköprü), Hurşid Efendi (Vize), Hüsnü Efendi (Vize), Emin Efendi (Pınarhisar), Süleyman Bey (Kırkkilise), Rıza Bey (Kırkkilise), İsmail Efendi (Hayrabolu), Sadık Bey (Saray), Cemal Bey (Çatalca), Murad Giray Bey (Saray), Molla Mehmed Efendi (Çerkezköy), Süleyman Bey.

Merkez vilayetten davet edilenler de şunlardır: Edirne: Ahırköylü Ahmed Bey (Ahmet Muhtar Merter), Şerif Bey, Keresteci Hüsnü Efendi, Hakkı Efendi, Nüfus Müdürü Ömer Bey, Halil Efendi, Mevlevi Şeyhi Selahaddin Efendi, Hacı Mehmed Efendi, Nureddin Bey, Nazmibeyzâde Mehmed Bey, Miralay Fethi Bey, Doktor Fuad Bey, Doktor Rüşdi Bey, İskeçeli Kamil Efendi, Tayyib Paşa, Halis Efendizâde, Alaâddin Efendi, Ulemadan Hacı Hafız Abduh Efendi, Bakkalbaşı Emin Efendi, Bahaeddin Bey, Müderris İsmail Efendi, Sadık Efendizâde Ziya Bey, Mutiyâb Salim Efendi, Saraç Salim Efendi, Hüsameddin Bey, Bakkalbaşı İzzet Bey, Eski Camii şerifi İmamı ve Hatibi Hafız Rakım Efendi, Zağralı Kâzım Bey, Tahir Ağa, eşraftan Fuad Bey, Hacı İsmail Efendi, Hasan Efendi, Molla Mehmed Efendi, Ahmed Bey, Hulusi ve Nazmi Beyler, Ulemâdan Hacı Hafız Kadri Efendi, Vaiz Said Efendi, Bankacı Mehmed Efendi, Nasuhbeyzâde Ziya Bey, Hafız Edip Efendi, Hafız Galip Efendi, Rasim Beyzâde Hacı İbrahim Efendi. Keşan: Müftü Hilmi Efendi.İpsala: Ferecikli Ömer Fahri ve Ahmed Beyler. Mürefte: Dava vekili Şeref ve Şevket Beyler. Evreşe: Belediye Reisi Şevket, Müfti-i sabık Mestan Efendi. İğneada: Eşraftan İsmail, Tüccardan Hacı Ali. Gelibolu: Şevket ve Mestan.Çorlu: Mestan, Şevket, Cemal, İsmail ve Avukat Şeref Beyler.Saray Akpınar: Mustafa Bey.Tekfurdağı:Cemal, Şerif, Fuad, Bakkalbaşı Emin Efendiler vekâleten temsil etmişlerdir. Kongrede basını ise Ahmet Hilmi, Hüseyin Avni ve Trakya Paşaeli gazetesinden Sıdkı Bey temsil etmişlerdir. Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 72-73; *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 1.

"*Yunan askerlerinin, Trakya hattı boyuna yerleştirildikleri günden beri Türkler aleyhine işledikleri cinayetler yüzlere bâliğ oldu. ..Yunanlıların bu faciaları Türkleri karşılık vermeye sevk etmek ve sonra etki derecesine pekçok güvendikleri vasi propaganda teşkilâtı ile Türkleri saldırgan ve düşmanlık eden vaziyette göstermek maksadıyla yaptıklarına çok iyi vakıf olan Türkler, şimdiye kadar sessizlik ve sakinliklerini muhafaza ediyorlar. Fakat son Çatalca, Kınıklı Çiftliği, Çorlu hadiseleri bütün sabır ve tahammülün üstüne çıktı. Trakya Müslümanları her kazadan gelen temsilcilerden oluşan 200 kişilik kongrede Trakya vaziyetini her yönüyle müzâkere etmiş ve Yunan askerlerinin bir haftaya kadar Trakya hattından kaldırılmasınıaksi takdirde ondan sonraki olaylardan Müslüman ahalinin kat'iyyen sorumlu olamayacağını İstanbul'daki Düvel-i Muazzama'nın komiserlerine arz ve iblâğ eylemeğe karar verildiği*[194]*" bildirilmiştir.*

Kongrenin sonunda Müftü Hilmi Efendi tarafından dualar okunmuş ve kongre sessizlik içinde sona ermiştir. Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Kongresi münasebetiyle Edirne'ye gelen mümessillere Ziraat bahçesinde Cuma günü akşamı bir ziyafet düzenlenmiş, bu ziyafete Edirne Valisi Salim Paşa da katılmıştır[195].

Birinci kongrede, cemiyetin resmen kurulduğu 1 Aralık 1918 tarihinden ilk kongrenin yapıldığı 10 Temmuz 1919 tarihine kadar merkez heyetinin gerçekleştirdiği faaliyetler hakkında tafsilatlı bir şekilde bilgi verilmiş ve yeni bir merkez heyeti seçilmiştir. Kongrenin sonunda İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilmesi kararlaştırılan telgrafta Trakya'da son dönemde oluşan vaziyetten bahisle Yunan askerinin Trakya demiryolu hattına yerleşmesinden sonra yerli Rumları teşkilâtlandırarak silahlandırdıkları ve bunun sonucu olarak Türklere karşı işlenen cinayetlerin ve zulümlerin arttığı belirtilmiştir. Yunanlıların amacının Türkleri karşılık vermeye sevk etmek ve sonra İtilaf Devletleri nezdinde propaganda yaparak Türkleri saldırgan olarak göstermek olduğu ifade edilmiştir. Fakat şimdiye kadar Türklerin bu oyuna gelmeyerek suçluların cezalandırılmasını İtilaf Devletlerinin adaletine

[194] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 73-74; "Telgrafnâme Sureti", *Trakya Paşaeli*, No: 32, 8 Temmuz 1919, s. 2.
[195] "Ziyafet", *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919, s. 2; M. Şeref Aykut, *a.g.e.*, s. 80.

bıraktıklarını ve bu tür olayların önüne geçilmesi için Yunan askerlerinin bir hafta içinde Trakya hattından kaldırılması isteğinde bulunulmuştur.

B - II. Kongre (Edirne - 16 Ekim 1919)

4 Mart 1919'da Damat Ferit Paşa Hükümetinin kurulması İttihat Terakki muhaliflerince büyük bir sevinçle karşılandı. Bu dönemde İngiltere yanlısı politikalar izlendi. İngiliz yanlısı kişiler önemli görevlere ve valiliklere atandı. İngilizlerin sempatisi kazanılır ve himayeleri sağlanırsa Osmanlılar hakkında alınması ihtimâl dâhilindeki kötü kararlardan çoğunun önlenileceğine inanılıyordu. Bu düşüncedekiler, İngiliz Muhipleri Cemiyetini kurmuşlar ve bir genelge ile belediyelere duyurularak cemiyete üye kaydedilmesini istemişlerdir[196]. Böylece devrin en kalburüstü kişileri bu cemiyete girmiş bulunuyordu. Padişah, Damat Ferit Paşa ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası Başkanı Sadık Bey İngiliz himayesini isteyenlerin başında geliyorlardı. Sadrazam Damat Ferit Paşa, 30 Mart 1919'da İngiltere Yüksek Komiserine bir proje sunarak İngiliz himayesini istediğinde kendisine Türk meselesinin Paris'te çözümleneceği cevabını verdiler[197].

Damat Ferit Paşa Hükümetinin İtilaf Devletlerinin hemen her isteklerini yerine getirerek iyi ilişkiler kurma gayretine rağmen İzmir 15 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri tarafından işgal edildi. Damat Ferit Paşa, Paris Barış Görüşmeleri'ne kendilerinin de davetini istedi. 11 Haziran 1919'da Paris'e ulaştı ve konferansa biri 17 Haziran diğeri 23 Haziran'da iki ayrı bildiri sundu ise de bunlar dikkate alınmadı. 15 Temmuz 1919'da Paris'ten hayal kırıklığı ile döndüğünde ülke içinde de Anadolu ile bağların kopmak üzere olduğunu gördü[198].

Bu dönem içinde Anadolu'ya geçmiş olan Mustafa Kemal Paşa, Kuva-i Milliye hareketini teşkilâtlandırmış ve Sivas Kongresi'ni düzenlemişti. Eylül

---

[196] Cengiz Dönmez, *İngiliz Muhipleri Cemiyeti,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 62;Kazım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz,* Türkiye Yayınevi, İstanbul 1960, s.156; SelahattinTansel, *a.g.e.*,C. I, s. 139.
[197] SelahattinTansel, *a.g.e.*,C. I, s. 140.
[198] Edip Başer, *a.g.e.,* s. 135,141.

1919'da İstanbul ile ülkenin haberleşmesi kesilmiş ve milliyetçilerin baskısına dayanamayan Damat Ferit Paşa nihayet 2 Ekim 1919 tarihinde istifa etmiştir[199].

4-11 Eylül 1919 tarihlerinde Sivas'ta toplanan Millî Kongre'ye, Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi murahhas göndermemiş fakat gönderdiği telgraflarla Sivas Kongresi'nin bütün kararlarına tamamıyla iştirak ettiğini Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmişti[200]. Daha önce Erzurum Kongresi'nde alınmış olan kararları Sivas'ta toplanan bu Millî kongre, bütün yurda teşmil hale getirmişti. Bu kararların birinci maddesinde: *"İtilaf Devletleriyle mütârekenin imza olunduğu 30 Ekim 1918 tarihinde hudutlarımız dâhilinde bulunan Türk toprakları birbirinden ayrılmaz bir bütün teşkil eder. Memleket dâhilinde yaşayan bilcümle İslâm unsuru birbirlerine karşı hürmet ve fedakârlık hisleriyle bağlı öz kardeştirler*." denilmekteydi[201]. Bu karar doğrultusunda Doğu Trakya da Türk vatanının, her türlü işgale karşı silahla ve her vasıta ile savunulması gereken bir parçası olarak kabul edilmiş oluyordu. Sivas Kongresi kararlarının 9. maddesi ile de daha önce kurulmuş olan bütün millî cemiyetlerin yeni kurulan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleştirilmesi kararlaştırılmıştı[202].

Anadolu'da bu gelişmelerin yaşandığı sırada Yunan Başbakanı Venizelos, Trakya'yı ilhak etmek için Paris'te İtilaf Devletlerini ikna etmeye çalışıyordu. Böylesine kritik dönemde Edirne'de Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarları ortaya çıkmış ve memlekette bölünmeler başlamıştı[203]. Bu partinin ileri gelenlerinden Tatar Hilmi Hocalar, Neyyir Mustafalar Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetini yıkmak istiyorlardı. Bu Cemiyetin İttihat ve Terakki Cemiyetinin bir kolu olduğunu yayıyorlar, üyelerini kötü niyetli olarak görüyorlardı. Bu kişilerin en büyük destekçisi konumunda olan Vali Salim Paşa'nın* ilk icraatı da Müftü Mestan

---

[199] Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 181-182;Edip Başer, *a.g.e.*,s.135,146.
[200] Kemal Atatürk, *a.g.e.*, C. III, Ves. No: 267- 268, s. 1252-1253. (Trakya teşkilatına ait vesikalar, 6 ve 7 Ekim 1335, Şükrü ve Şevket imzalı iki telgraf)
[201] *Aynı eser,* C. III, Ves. No: 130, s. 1063.
[202] Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 261.
[203]BOA,*DH. KMS*, No. 57-2, G. 37, B. 3-4.
* Salim Paşa: 1867'de Varna'da doğdu. 1890 yılında Mülkiye Okulunu bitirdikten sonra çeşitli ilçelerde kaymakamlık yaptı. İstanbul Şehremanetinde çalıştı. Mirimiran rütbesi aldığından Paşa oldu. Mondros Mütarekesinden sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkasının yeniden canlandırılması çalışmalarında

Efendi'yi azlederek yerine Tatar Hilmi'yi getirmek olmuştur. Sonra da Belediye Reisi Şevket Bey'e baskı yaparak Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve Cemaat-i İslâmiye Cemiyeti ileri gelenlerini, Merkez Heyeti üyeliklerine seçilmelerini sağlamıştır[204]. Sivas Kongresi sonrası Mustafa Kemal Paşa'dan gelen telgraf üzerine Vali Salim Paşa, Edirne Belediyesinde bir toplantı yapılması kararını almıştı. Yapılacak bu toplantıda yeni bir Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti teşkilâtı oluşturulacak ve Vali Salim Paşa'nın Hürriyet ve İtilafçılardan önereceği isimlerden yeni bir merkez heyeti seçtirilecekti. Fakat Damat Ferit Paşa'nın istifası sonrası Kuva-i Milliyeciler üzerindeki baskı kalktığı için Edirne'ye dönmüş olanların sert tepkisi ile karşılaştı**. Ortaya çıkan gerginlikten ürken Vali Salim Paşa'nın 6-7 Ekim 1919 gecesi *"Şehirde ihtilâl çıktı. Beni öldürecekler."* diyerek Karaağaç'taki İtilaf kuvvetlerine sığınmış olduğu[205] ve şehirde Hristiyanları fitneye çekmeye çalışan bir teşekkülün olduğunu söyleyerek Edirne'nin müştereken işgal edilmesini tavsiye ettiği öğrenilmiştir[206].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi Merkez Heyeti ortaya çıkan durumu 7 Ekim 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya bildirerek Salim Paşa'nın Damat Ferit Hükümetinin azad kabul etmez bir kölesi olması sebebiyle Millî kuruluşun dağılması için elinden geleni yaptığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda meydana gelen gelişmeler telgrafla Vali Vekili İhsan Adli Bey tarafından Dahiliye Nezaretine[207], Cemil Bey tarafından da Harbiye Nezaretine bildirilmiştir[208].

---

büyük emeği geçmiştir. 1919 yılı başında, Cemal Bey'in ayrılması üzerine Edirne vali vekilliğine gönderildi. Damat Ferit Paşa Hükümeti kurulunca (4 Mart 1919) asilliği onaylandı.

[204]BOA, *DH. KMS*, No. 57-2, G. 37, B. 3; Mehmet Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 52-53.

** Damat Ferit Paşa Hükümetinin asi olarak ilan ettiği Kuva-i Milliyeciler, Sivas Kongresi'nin sonunda Anadolu ile İstanbul arasındaki her türlü ilişkiyi kesince bir ay kadar süren direnmenin sonunda Damat Ferit Paşa Hükümeti 1 Ekim 1919'da istifa etti. Yerine 2 Ekim 1919'da Kuva-i Milliye hareketine ılımlı bakan Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu. Bu gelişmeler üzerine millî harekete muhalif bulunan idare adamlarından bazıları Heyet-i Temsiliye'nin baskısı ile mevkilerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Edirne Valisi Salim Paşa da Ali Rıza Paşa Hükümeti zamanında görevini terk etmek lüzumunu duymuştu. Selahattin Tansel, *Mondros'tan…*,C. II, s. 145,149.

[205] HTVD, S. 11, Ves. No: 267, 11 Mart 1955.

[206]BOA,*DH. KMS*, No: 53-3, G. 49, B. 6; HTVD, S. 11, Ves. No: 268, 7 Ekim 1335, 11 Mart 1955; Hasan Berke Dilan, "*Vali Salim Paşa'nın Edirne'den Kaçması Olayı ve Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"*, 81. Yılında Lüleburgaz Kongresi, Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, Lüleburgaz 2001, s. 118; M. Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 102-103.

[207] BTTD, S. 14, İstanbul Kasım 1968, s. 27; *Trakya Paşaeli*, No: 41, 11 Ekim 1919, 2; Mithat Sertoğlu, "Millî Mücâdelemizde Mustafa Kemal'le İlgili Bilinmeyen Belgeler", *B.T.T.D.*, Sayı: 14, Menteş Kitabevi, İstanbul Kasım 1968, s. 27.

[208]BOA, *DH. KMS*, No: 53-3/49, Ek 2-1/1 (7 Ekim 1919).

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi'nden sonra Heyet-i Temsiliye Reisi sıfatıyla bütün vali ve kumandanlıklara alınan kararları, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin hedeflerini telgrafla bildirerek hepsinin manen ve maddeten yardımcı olmalarını istemiştir. Bu telgraflar, Edirne'deki Trakya Paşaeli Heyet-i Merkeziyesine de çekilmiş ve cemiyetin yayın organı olan Trakya Paşaeli gazetesinde yayınlanmıştır[209].

Trakya Paşaeli Cemiyetinin 6-7 Ekim 1919 tarihli cevabî telgrafında ise Sivas Kongresi kararlarını kabul ederek Ali Rıza Paşa Kabinesinin iktidar mevkiine geldiğine dair Edirne'ye çekilen telgrafnâmenin ancak bugün heyetlerine tebliğ edildiği bildirilerek Trakya cemiyetinin gayesinin Sivas Kongresi'nce alınan kararlara tamamıyla uygun olduğu ve bunlara iştirak edildiği bildirilmiştir[210].

7 Ekim 1919 tarihinde Edirne Belediye binasında yapılan bir toplantı sonunda Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliyenin Trakya'da idaresini Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi üzerine almıştır[211]. Cemiyet, adında da bir değişikliğe giderek Trakya Paşaeli isminden sonraki *"Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi"* yerine *"Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti"* vasfını kabul edecektir[212].

Edirne Vali Vekili, 10 Ekim 1919 Perşembe günü Dâhiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyetine de bir telgraf çekmiş ve ordu komutanı, ulema ve çevre eşrafı ile belediye dairesinde toplanarak Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye heyetini idare etmek vazifesini Trakya Paşaeli Heyet-i Merkeziyesine vermeyi kararlaştırdıklarını bildirmiştir[213].

Trakya'da bu gelişmeler yaşanırken Paris Barış Konferansı görüşmelerinde Trakya'nın özellikle de Bulgarların elindeki Batı Trakya'nın geleceği şekilleniyordu. Bulgarlar bu sebeple mümkün olduğu kadar fazla bir toprağı ellerinde tutabilmek maksadıyla Gümülcine, İskeçe, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka ve Rodop bölgesinde

---

[209] Kemal Atatürk, *a.g.e.*,C. III, Ves. No: 269, s. 1254; "Telgraflar", *Trakya Paşaeli*, No: 41, 11 Ekim 1919, s. 2.
[210] *Aynı eser,* C. III, Ves. No: 267, s. 1253; *Trakya Paşaeli*, No: 41, 11 Ekim 1919, s. 2.
[211] *Aynı eser,* Ves. No: 268, s. 1254.
[212] Zekai Güner*a.g.e.*,s. 90.
[213]BOA, *DH.KMS*, No: 53-3/49, Ek 2-1/1 (10 Ekim 1919).

bir seçim yaparak Batı Trakya Türklerinin Bulgarlara bağlı olduğunu ve Bulgar idaresini tercih ettiklerini göstermek istediler. Fakat Türkler her türlü baskıya rağmen sandık başına gitmediler. Barış Konferansı, Neuilly Antlaşması'nın 48. maddesinin kendisine verdiği yetkiye dayanarak Batı Trakya'nın dağlık kuzey kısmını teşkil eden Nevrekop, Ropçoz, Paşmaklı, Eğridere, Darıdere, Kırcaali, Koşukavak, Ortaköy ve Mustafapaşa kazalarını Bulgaristan'a bıraktı. Batı Trakya'nın geri kalan kısmı Karaağaç, Dimetoka, Sofulu, Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe kazaları *"Müttefiklerarası Trakya Hükümeti"* adı altında Fransız askeri makamlarının idaresine verildi[214].

Franchet d'Esperey, 11 Ekim 1919 günü yaveri Yüzbaşı Halid'i Trakya Cemiyeti İstanbul merkezine göndererek Batı Trakya'nın bu kısmının Bulgar idaresinden kurtarılarak müttefiklerarası bir hükümetin idaresine gireceğini ve İskeçe'nin Yunanlılar tarafından işgal edileceğini tebliğ etmiştir. Bu gelişmeler üzerine birleşik Batı Trakya ve Trakya Paşaeli Cemiyetleri murahaslarından Tahsin, Salih Hoca, Tevfik, Celal, Faik, Şakir ve Galip Bahtiyar Beyler 13 Ekim 1919'da Gümülcine'ye hareket ettiler. Heyet, Alpullu istasyonunda Edirne'den gelen Belediye Reisi Şevket ve Mehmet Şeref (Aykut) Beylerle buluşarak Batı Trakya'daki son durumu görüştüler. Yapılan görüşmeler sonucunda Edirne'de hazır bekletilen Gümülcineli Ali Galip (Pekel), Ahırköylü Ahmet Muhtar (Merter) ve Fuat (Balkan)'ın liderliğindeki silahlı müfrezelerin Batı Trakya'ya geçirilmesine ve 16 Ekim 1919'da Edirne'de toplanacak olan kongreye Batı Trakya'dan da iki temsilcinin katılmasına karar verildi[215]. Aynı gün Trakya Paşaeli Cemiyeti Reisi tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen telgrafla da Trakya Müdâfaa Heyeti teşkilâtının, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti tüzüğüne kısmen uygun olduğu ifade edilmiş ve 16 Ekim 1919'da yapılacak olan kongrede bu durumla birlikte Batı Trakya'da Yunan ve Bulgarlara karşı direnişte gerekli teşkilât için savunma araçları ile para konularının da görüşüleceği bildirilmiştir[216].

---

[214] Mustafa Kemal, *a.g.e.,* C. III, Ves. No: 190, s. 1269; Ves. No: 281. s. 1262-1263; Ves. No: 278, s. 1260.
[215] *Trakya Paşaeli*, No: 44, 24 Kasım 1919, s. 1; M. Şeref Aykut, *a.g.e.*,s. 87-89.
[216] Mahmut Goloğlu, *Sivas…*, s. 230-231.

Neticede 16 Ekim 1919'da Edirne'de toplanan bu ikinci kongrede o zamana kadar yapılan işler hakkında bilgi verilmiş, bundan sonra yapılması gerekli olan işler konuşulmuş, 16 kişi olmak üzere yeni bir Heyet-i Merkeziye seçilmiştir. Ayrıca Bulgar ve Yunan işgaline bırakılan Trakya parçalarında yaşayan ahalinin Bulgar ve Yunan zulmü altında ezilmesine karşı İtilaf Devletleri nezdinde protesto telgrafları çekmek ve Batı Trakyalılara, davalarında her yönden yardım etmek kararı alınmıştır[217].

Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi adındaki değişikliğe ve Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin esaslarını ve kararlarını kabul ettiğini bildirmesine rağmen kendi nizamnâmesindeki Trakya birliğinden yani Doğu ve Batı Trakya'yı birleştirmek davasından fedakârlık etmek niyetinde olmamıştır[218].

Nitekim Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesinin, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleştiği 7 Ekim 1919 tarihinden Lüleburgaz Kongresi'nin toplandığı 31 Mart 1920 arasındaki altı aylık zaman içinde, Trakya'da, Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi merkez ve taşra teşkilâtının yanında Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetine bağlı ayrı bir teşkilât kurulup kurulmadığı meselesi üzerinde çok durulmuştur.

Heyet-i Temsiliyenin 3 Şubat 1920 tarihli telgrafına[219] cevaben yazılan 15 Şubat 1920 tarihli telgrafta Cafer Tayyar Bey iki ayrı teşkilât kurulduğundan bahisle; *Trakya Cemiyetinden ayrılarak vazife görmeye başlayan Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Edirne Heyet-i Muvakkatesi ve şubelerinin sırf Doğu Trakya'ya yönelik tecavüzlere karşı bir müdâfaa yapmak, yerli ve yabancı kuvvetlerin memleket içerisinde yeltenecekleri emrivakilere veya barış konferansının Doğu Trakya'yı Osmanlı*

[217] Mustafa Kemal, *a.g.e.,* C. III, Ves. No: 287, s. 1267. (Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Şükrü tarafından M. Kemal Paşa'ya 8 Kasım 1919 tarihli telgraf).
[218] 7 Ekim 1919'da Edirne toplantısı kararlarından sonra aynı cemiyetin işlerinde biri *"Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi"* diğeri *"Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi"* yazılı iki mühür kullanılmıştır. Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin kullandığı mühürler için bkz.Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*,C. II, Tıpkı basım Ves. No: 23, 25.
[219] Mustafa Kemal, *a.g.e.*, C. III, Ves. No: 251b, s. 1226.

camiasından ayıracak mahiyetteki kararlarına karşı gerekli millî kuvvetlerin oluşturulması ve buna ait hususların hazırlıklarıyla uğraşmaktadır denilmektedir[220].

Yukarıdaki rapora göre 7 Ekim 1919'da birleşmiş olan her iki cemiyet teşkilâtının 1920 yılı başlarından itibaren ayrılarak iki millî cemiyet halinde yan yana çalıştıkları da kabul edilebilir. Trakya Paşaeli Cemiyeti, Trakya'da Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin temsilciliğini veya Edirne teşkilâtını üzerine almakla kendini daha da güçlenmiş sayıyordu. Bu anlayışa göre aynı cemiyet içinde iki manevi şahsiyetin birleşmiş olduğu varsayılabilir[221].

31 Mart 1920'de toplanan Lüleburgaz Kongresi kararlarının ikinci ve üçüncü maddeleri de bize Trakya Paşaeli Cemiyetinden başka *"Trakya Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi"*nin kurulduğunu göstermektedir. Edirne Kongresi'nin 13 Mayıs 1920 günkü toplantısı, hemen hemen başından sonuna kadar, Trakya Paşaeli Cemiyeti ile Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin birleştirilip birleştirilmemesi konusu üzerinde yapılan tartışmalarla geçmiştir[222].

C - III. Kongre (Edirne - 15 Ocak 1920)

1- Kongre Öncesi Doğu Trakya'da Rum Çetelerinin Faaliyetleri

Mondros Mütârekesi'nden sonra işgallerin başlamasıyla bütün Türkiye'de nizam, intizam kalmamış ve asayiş bozulmuştu. Savaş içinde türeyen eşkıya her tarafta çoğalmaya başlamış; soygunlar, baskınlar ve adam öldürmeler artmıştı. Bütün Karadeniz kıyısı ve Trakya, Rum çetelerinin yuvası olmuştu. İttihat ve Terakki idaresinin yıkılmasıyla sinmiş durumda bekleyen ve çeşitli fikirlere sahip olan siyaset adamları ve teşekkülleri birden bire ortaya çıkmışlardı. Onlar politikalarını yaparlarken Rumluk veya Ermenilik hesabına feda edilecek bölgelerin Türk unsuru

[220] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 172.
[221] *Aynı eser,* C. I, s. 171.
[222] *Aynı eser,* s. 174.

kendi başlarının derdine düşmüşlerdi. Adeta her küçük bölge, her şehir kendisini kurtarmak için milletlerarası siyaset alanına atılmaya çalışıyordu[223].

14 Ocak 1919'da Fransızlar, Trakya demiryolunun korunmasını bir Yunan taburuna bırakarak bölgeden çekildi[224]. Bu Yunan taburu, demiryolu istasyonlarından başka hat boyundaki Hadımköy, Çatalca, Çorlu, Muratlı, Lüleburgaz ve Uzunköprü gibi Türk şehirlerine de küçük müfrezeler yerleştirmişti. Yunan taburunun, Trakya'nın ortasından geçen demiryolunu işgal etmesi zaten Boğazların işgali ile Anadolu'dan tecrit edilmiş olan Trakya'nın durumunu daha da zorlaştırdı. Doğu Trakya'daki Rum çeteleri, Yunan taburunun demiryolu boyuna yerleşmesiyle tamamen şımarmışlardır. Cafer Tayyar Bey'in 31 Aralık 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta da belirttiği üzere Trakya Rumlarını, iki teşkilât idare ediyordu. Bunlar: Yardım Komitesi ve Trakya Komitesi idi. İkisinin de merkezi İstanbul'du. Yardım Komitesi, yerlerine dönen Rum göçmenlere evlerini tamir ve çift hayvanı temini için uzun vadeli para yardımında bulunuyor, ziraat aletleri veriyordu. Trakya Komitesi ise daha tehlikeli idi. Nihai amacı Trakya'nın Yunanistan'a ilhakını sağlamak olan bu Komitenin Trakya'daki en mühim teşkilât merkezleri Gelibolu, Keşan ve Çorlu idi[225]. Komite bu maksatla açıktan açığa çeteler kurarak Trakya'da asayişi bozmakta, Türkleri mümkün olduğu kadar zarara sokmakta, tedirgin etmekte, yabancı müdahaleye yol açacak bir durum hazırlamaya çalışmaktaydı. Asayişin olmadığını göstermek için Hristiyan vatandaşlar sabahlara kadar evlerinden silah atarlar ve Müslüman halkı da kışkırtarak onlara da silah attırırlardı[226].

Trakya çok tehlikeli bir durumda idi. Ordu kuvvetiyle bu teşkilâtı yok etmek ve çeteleri tenkil etmek mümkün olamıyordu. Ele geçirilen çete mensupları, yabancı müdahalesiyle serbest bırakılmakta veya kanunî delillerin eksikliğinden dolayı adlî takibattan kurtulmaktaydılar. Keşan'da 60. Tümen Komutanvekili Yarbay Cemil (Uybadın), Rum siyasî ve çete faaliyeti karşısında Trakyalıların davranışları

---

[223] Sabahattin Selek, *a.g.e.*,s. 187.
[224] Veysi Akın, *a.g.e.*,s. 1-3.
[225] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K.33, G. 27, 31 Aralık 1919; Kemal Atatürk, *a.g.e.*, C. III, Ves. No: 246, s. 1218-1219.
[226] Kazım Karabekir, *a.g.e.*, s. 8.

hakkında I. Kolordu Kumandanına gönderdiği 6 Aralık 1919 tarihli raporda; yerli Müslümanların teşkilâtsız, duygusuz, kaygısız ve silahsız olduğunu, bu teçhizata ihtiyaçlarını takdir etmedikleri gibi buna lüzum da görmediklerini, hatta ellerindeki silahları Rumlara satanların pek çok olduğunu üzüntüyle gördüğünü fakat bir kısım yurtsever kişilerle gayet gizli teşkilât hazırlamak ve bunlara Tümence silah vermenin mümkün olduğunu, bunlarla genel bir savunma yapılamazsa da hiç olmazsa Rum komite ve çetelerinin, bir dereceye kadar faaliyetlerinin sınırlandırılabileceği ve cüretlerinin kırılabileceği ümidinde olduğunu ifade etmiştir[227].

49. Tümen Komutanı Albay Şükrü Naili (Gökberk) Bey de Kolorduya yazdığı bir telgrafta Doğu Trakya Türklerinin durumunu tasvir ederken eşrafın, genellikle çekingen bir durumda olduğunu, Balkan Savaşı felâketlerinin bunların maddi kuvvetlerini sarsmış, manevi kuvvetlerini alt üst etmiş, yüce duygular namına bunlarda birşey bırakmamış olduğunu, tehlikeli bir zamanda bu gibilerin malen ve bedenen bir fedakârlıkta bulunacaklarını pek ümit etmediğini, orta hallilerle vaktiyle siyasî cereyanlara kapılmamış olan köylülerin büyük kısmının yurtlarının korunması için iyi idare edilirlerse seve seve her türlü fedakârlığa katlanacaklarını ümit ettiğini belirtmiştir[228].

Rumlar bir yandan İtilaf Devletleri aracılığı ile bir yandan da kendi çabalarıyla Trakya'yı Yunanistan'a katmak için yoğun bir faaliyete girmişlerdi. Yunan Hükümeti, patrikhane ve din adamları da bu alanda pekçok çaba harcıyorlardı. Fransızlar yerli Rumlara karşı büyük bir tolerans içindeydiler. Yunanlılar, Doğu Trakya'nın işgali için yerli Rumların silahlanmasını istiyorlar ve bunun için büyük çaba harcıyorlardı. Nitekim Yunan taburunun işgali altındaki yerlerde bu taburun subayları, yerli Rumlardan çeteler kuruyor, onları silahlandırıyordu. Yunan ordusunda muvazzaf askerler ve Hayrabolu havalisinde yerli Rumlardan oluşturulmuş çetelerin, mensup oldukları Yunan

[227] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*,C. I, s. 202.
[228] *Aynı eser,* s. 201.

taburundan izin alarak silahlarıyla köylerine gittiklerinde silahsız olarak geriye döndükleri görülüyordu[229].

Bununla birlikte son günlerde bu bölgeye dikkati çekecek kadar Yunan subayı ve askeri gelmeye başlamıştı. Hariciye Nezaretinin verdiği bilgiye göre de 26 Temmuz'da 74, 28 Temmuz'da 70 olmak üzere toplam 144 Yunan askeri trenle Lüleburgaz'a gelmişti[230]. Yine 23 Kasım 1919'da Edirne Valiliğinden Dahiliye Nezareti Şifre Kalemine gönderilen bir telgrafta, Selanik'ten gelen bir marşandiz treni ile Lüleburgaz İstasyonu'na 350'ye yakın silah ve bomba getirildiği, bunlardan 30 bomba ile 18 sandık silah ve cephanenin Uzunköprü'ye gönderildiği, kalanının da Lüleburgaz İstasyonu'ndaki depoya konulduğu bildirilmişti[231]. 17 Aralık 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından tabur merkezi yapılan Lüleburgaz'a 400 asker daha gelmişti[232]. Ocak ayı içinde Yunan askeri sevkiyatı devam etmiş ve Uzunköprü'den 150 Yunan askerinin daha trenle Lüleburgaz'a getirildiği bildirilmişti[233]. Bu şekilde ve daha başka yollardan silahlandırılan yerli Rum gençleri, tabur ve bölük merkezlerine toplanarak ve Yunan üniforması giydirilerek, kendileri Lüleburgazlı iseler Babaeski'ye gönderilip orada beş on hafta kadar askeri eğitime tâbi tutuluyorlardı. Yakın bir zamanda Trakya'yı işgale kalkışacakları hatta harekâtı idare edecek olan komutanları tayin ettikleri ve işgali gerçekleştirmek için Venizelos'tan haber bekledikleri işitiliyordu[234].

Rumlardan oluşan çeteler Uzunköprü civarında devlet memurlarını, polisleri, Keşan'dan İpsala'ya gitmekte olan Türk savcısını ve ailesini, bir bucak müdürünü taşla, halktan bazılarını da balta ile öldürmekten çekinmemişlerdir[235]. 26 Kasım 1919 tarihli Trakya Paşaeli gazetesinin Pınarhisar muhabiri, Yunanlıların işlediği bir cinayeti yer ve zaman belirterek şöyle bildirmiştir: *BalkanSavaşları'nda Rum ve Bulgarlar tarafından harapedilen evlerini tamir etmek maksadıyla kereste temini*

---

[229] HTVD, S. 10, Ves. No: 224, Ankara 1954.
[230]BOA, *DH.KMS*, No: 52-3/76, Ek 11, 3 Ağustos 1919.
[231]BOA, *DH.KMS*, No: 53-3/74, Ek 48/1, 49, 50, 23 Kasım 1919.
[232]BOA, *DH.EUM.AYŞ*, No: 28/24, Ek 1, 17 Aralık 1919; *"Lüleburgaz"*, *Vakit*, No: 772, 30 Aralık 1919, s. 3.
[233]BOA, *DH.EUM.AYŞ*, No: 30/40, 14 Ocak 1920.
[234]*Trakya Paşaeli*, No: 44, 24 Kasım 1919, s. 2; M. Tayyip Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 166-167.
[235] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 203.

için Demirköy kazası civarına giden Poyralıdere köyü ahalisinden Arif Hoca, Eminoğlu Hasan, Yusufoğlu Hasan ve kardeşi Mehmed, Molla Mehmedoğlu Mustafa'nın 29 Ekim 1919 tarihine rastlayan Salı günü köylerine dönerken Vize kazasına bağlı Yenice köyü yakınında Rumlardan oluşan silahlı sekiz şahıs tarafından katledildikleri, arabalarına ve dört çift öküzlerine el koydukları haberini vermiştir[236].

Yunan taburunun Trakya'daki bu kışkırtıcı hareketleri ve yerli Rum çetelerinin tecavüzleri karşısında İstanbul Hükümetinin düşündüğü tedbirler ile Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın düşündüğü tedbirler oldukça farklıydı.

2- Yunan ve Rum Faaliyetleri Karşısında İstanbul Hükümetinin Tutumu ve Mustafa Kemal [Paşa]'in Aldığı Tedbirler

Osmanlı Hükümeti, 21 Haziran 1919 tarihindeki toplantısında, Harbiye Nezaretinin 15 Haziran1919 tarihli tezkeresini müzâkere etmiş ve Trakya'ya, Yunan taburu gelmeden önce, sükûnet var iken bu taburun demiryolunu işgalinden sonra büyük kısmı silahlandırılan Rum ahalinin taşkınlık yaptıklarından bahsedilerek daha elemli hadiselerin çıkmasını önlemek üzere:

1- Yunan taburunun, Trakya'dan kaldırılması ve ahalinin elindeki silahların İtilaf kuvvetlerinin yardımıyla toplattırılması,

2- Marmara kıyılarından ve Trakya hudutlarından silah kaçakçılığının yasak edilmesi,

3- Trakya'daki Türk tümenleri mevcudunun İngilizlerce kabul edilen miktarın bir misline çıkarılmasına izin verilmesi,

---

[236]*Trakya Paşaeli*, No: 44, 24 Kasım 1919, s. 2.

4- Yunan taburunun kaldırılması mümkün olmazsa bu birliğin yerine bir İtilaf kuvvetinin getirilmesi için Hariciye Vekaleti tarafından İtilaf komiserleri nezdinde teşebbüste bulunulmasına karar vermişti. Osmanlı Hükümetinin yaptığı bu teşebbüslere İtilaf Devletleri komiserleri tarafından cevap verilmeye bile lüzum görülmemiştir[237].

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ise 3 Ocak 1920 tarihli telgrafında Yunanlıların ve yerli Rumların teşkilât ve teşebbüsatına karşı tarafımızdan da aynı teşkilât ve teşebbüslere girişilmesi ve Sivas Kongresi nizamnâmesinin ekine göre silahlı millî müfrezeler kurulması ve Kolordunun bu hususta azami derecede gizli yardımda bulunmasını emretmiştir[238]. Mustafa Kemal Paşa 15 Ocak 1920 tarihli telgrafında da silahlı millî müfrezeler teşkilini bir daha tekit ve en mühim yerlere değişik isimler altında sivil olarak fedakâr subaylar tayinini tavsiye etmiştir[239].

I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın talimâtına göre Tümen komutanlarına 14 Ocak 1920'de yazdığı gizli bir emirde; Rum siyasî teşkilâtını ve Rum çetelerini jandarma ve ordu kuvvetiyle ortadan kaldırmanın mümkün olamadığını belirtmiştir. Türklerin, Avrupa'da son parçası olan Doğu Trakya'nın muhafazasının ancak Müdâfaa-i Hukuk Nizamnâmesi'nin ve ekinin tamamıyla tatbik edilerek silahlı teşkilâtın yapılmasına bağlı olduğunu bildirmiştir. Trakya Paşaeli Cemiyetinin şimdiye kadar bu gerekli teşkilâtı yapamadığını, durumun nezaketinin ordunun gizli olarak yardım etmesini gerektirdiğini belirtmiştir. Nahiye Müdürlüklerine ve büyük Türk köyleri okul öğretmenliklerine tayin olunacak sivil subaylarla gizlice silahlı millî teşkilât yapılması konusundaki Tümen Komutanlarının fikirlerini sormuş ve bu vazifelere tayin olunacak subayların künyelerini istemiştir. 49. ve 60. Tümen Komutanları Şükrü Naili ve Cemil Beyler bu işi, ciddi bir savunma meselesi olarak ele almışlar fakat Tekirdağ'daki 55. Tümen Kumandanı Alâaddin Bey Müdâfaa-i Hukuk

---

[237] *HTVD*, S. 1, Ves. No: 23, Ankara 1952.
[238] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 33, G. 27, 3 Ocak 1919; Kemal Atatürk, *a.g.e.*, C. I, s. 404; *Nutuk*, C. III, Ves. No: 247, s. 1220; Faik Reşit Unat, "Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşuna Dair Vesikalar", *Tarih Vesikaları Dergisi*, C. I, S.1, İstanbul 1941, s.17.
[239] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. III, Ves. No: 250, s. 1223.

teşkilâtının ikmali için, Osmanlı Hükümetinin ve zabıta kuvvetinin de aynı kanaati beslemesi lüzumunu ileri sürerek, millî teşkilât işleriyle uğraşmaktan çekinmiştir[240]. Tekirdağ Mutasarrıfı Füruzan (Hepoer) Bey de bu işlere karışmayı selahiyeti dışında görmüştür[241].

Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin millî teşkilât kurmak için Edirne'de bir kongre toplandığı sırada son Osmanlı Mebusan Meclisi de 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanmıştı. Trakya'dan Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti adayları* arasından yapılan seçimler sonucu Faik (Kaltakkıran), Mehmet Şeref (Aykut) ve Galip Bahtiyar (Göker) Beyler mebus seçilmişler ve bu Meclise katılmışlardır[242]. Osmanlı Mebusan Meclisi, Kuva-i Milliyeci milletvekillerinin öncülük etmesiyle Sivas Kongresi kararlarının ve Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da kendisi ile görüşen mebuslara verdiği talimâtın gereği olan *"Misak-ı Millî"*yi 28 Ocak 1920'de kabul etmiştir. Bu kararlardan hiç hoşnut olmayan İtilaf Devletleri hem Ali Rıza Paşa Hükümetine hem Meclis-i Mebusan'a kararların geri alınması için baskı yapmışlardır. Fakat istediklerini elde edemeyince 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir.

3- Kongrenin Toplanması (15 Ocak 1920)

III. Kongre, Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal [Paşa]'in 3 Ocak 1920 tarihinde I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e gönderdiği telgraftaki *"silahlı millî müfrezeler oluşturulması ve bu hususta Kolordu'nun azami gizli yardımlarda bulunması ve askerlerin konumundaki değişiklik ile elde edilemeyen faydaların bu*

[240]*HTVD*,S. 24, Ves. No: 610, Ankara 1958.
[241]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 623; Ves. No: 625, Ankara 1958.
*Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti adayları: Faik Bey (Eski Mebus), Galip Bahtiyar Bey (Cemiyetin İstanbul üyesi), Mehmet Şeref Bey (Avukat), Mustafa Arif Bey (Eski İçişleri Bakanı), Refik İsmail Bey (Dava Vekili), Faik Bey (Dava Vekili ve Edirne Eski Asliye Mahkemesi Hâkimi), Rahmi Bey (Tekirdağ eşrafından ve Dava Vekili), Şakir Bey (Eski Edirne Mektupçusu), Faik Bey (Denizli Mutasarrıfı**)**. *Trakya Paşaeli*, No: 43, 10 Kasım 1919, s. 2; *Vakit,* No: 723, 6 Kasım 1919, s. 2.
[242]*Trakya Paşaeli*, No: 43, 10 Kasım 1919, s. 2.

suretle telafisi lazımdır"[243] demesi ve yine 15 Ocak 1920 tarihli telgrafındaki *"Rum silahlı teşkilâtına karşı silahlı millî müfrezeler oluşturulması, fedakâr zabit arkadaşlarımızın isim değiştirerek sivil olarak en mühim mahallere tayini ve Trakya Paşaeli Heyet-i Merkeziyesinin de teşkilât hususunda her zamandan ziyade uyanık bulunmaları…*[244]*"*öneri ve emirlerini görüşmek üzere 15 Ocak 1920 tarihinde toplanmıştır.

I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey, III. Kongre'nin toplanmasının sebebini 17 Ocak 1920'de Heyet-i Temsiliye'ye yazdığı bir raporda, Nahiye müdürlükleriyle büyük Türk köyleri okul öğretmenliklerine subaylar tayin etmek ve bunların yardımıyla Millî teşkilâtı kuvvetlendirmek, bazı güvenilir subaylarla gizlice Millî teşkilât yaptırmak olduğunu bildirmiştir. Şimdilik iki üç bin kişilik bir millî silahlı kuvvet vücuda getirmek istediğini ve bu amaçla Merkez Heyetiyle görüştüğünü belirtmiştir. Fakat kendilerinin bu meseleyi idare edemeyeceklerini ama kendisine duyulan güven dolayısıyla resmî bir çağrı olursa halkın icabet edebileceğini söylediklerini ifade etmiştir. Bunun üzerine millî kuvvetlerin toplanması için teşebbüslerde bulunmak ve iaşe, elbise gibi noksanlarının cemiyetçe temin edilmesi tekliflerinin görüşülmesi için merkez heyeti her kazadan birer temsilci gelmesiyle müzâkereye lüzum gördüklerini bildirmiştir[245]. Kongreye kaç üyenin katıldığı bilinmemekle beraber silahlı millî müfrezelerin kurulması kararlaştırılan kongrede merkez heyeti dışında bütün kazalardan birer üye hazır bulunmuştur[246].

Kongre, Trakya Paşaeli Cemiyetinin silahlı Millî teşkilât işini müzâkere etmiş, Doğu Trakya'ya yapılabilecek saldırılara karşı millî bir savunma teşkilâtı kurmak, Yunanlıların ve yerli Rumların yapabilecekleri oldu bittilere karşı uyanık bulunmak, barış konferansının Doğu Trakya'yı Türk topraklarından ayıracak kararlarına karşı koyabilmek için Doğu Trakya'da *"bekçi-korucu"* ismi altında 3.000 kişilik millî teşkilâtı kurmak kararı vermiştir. Bu silahlı Millî müfrezelerin işleriyle uğraşmak için de Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinden ayrı olarak bir

---

[243] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K.33, G. 27, 3 Ocak 1919; Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. III, Ves. No. 247, s. 1220.
[244] *Aynı eser,* C. III, Ves. No. 250 a, s. 1223.
[245] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 209-210.
[246] *TİTE,* K. 27, B. 9, 9 Mayıs 1920.

*"Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Edirne Heyet-i Muvakkatesi"*nin ve şubelerinin kurulmasına karar verilmiştir[247].

Fakat 55. Tümen Komutanı Alâaddin Bey ve Tekirdağ Müdâfaa-i Hukuk Teşkilâtı, İngilizlerin Tekirdağ'ı bombalama tehditleri ve ayrıca halkın seferberlik emrine meyilli olmadıklarını bildirmiştir. İaşe ve erzak için de mali güçlerinin olmadığını belirterek bekçi-korucu olarak Tekirdağ livası hissesine düşen 300 kişilik Millî teşkilâtın kurulmasına karşı olumsuz fikirler ileri sürmüşlerdir[248]. Netice olarak Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin bazı mümessillerinin bilhassa Tekirdağ'daki askerî ve mülkî idarecilerinin olumsuz tutumları ile bazı tümen komutanlarının kendi seferî ihtiyaçlarından başka millî teşkilâta verilecek fazla silah ve cephane olmaması bahanesiyle yeterli destek vermemeleri gibi nedenlerle kurulması düşünülen *"bekçi-korucu"* adlı silahlı millî teşkilâtın maalesef İstanbul'un resmen işgaline kadar gerçekleşemediği görülmektedir.

4. İstanbul'un İşgali Üzerine Cemiyetin ve I. Kolordunun Aldığı Tedbirler

16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali sonucu milliyetçi birçok devlet adamı ve mebus İngilizler tarafından tutuklanmıştı. Bunlar arasında Trakya mebuslarından Faik (Kaltakkıran) ve Mehmet Şeref (Aykut) Beyler de bulunuyordu[249]. Tutuklular Malta'ya sürülmüşlerdir. Mehmet Şeref Bey için İngilizler *"Milliyetçi, Edirne mebusu"* ifadesini kullanmışlardır[250].

Trakya Paşaeli Cemiyeti, İstanbul'un işgali üzerine Trakyalıları istiklâl ve vatanın korunması için mücadeleye davet eden, 18 Mart 1920 tarihli, Edirne Heyet-i Merkeziye Reisi Şevket imzalı önemli bir beyânnâme yayınlamıştır.

---

[247] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...*,C. I, s. 209-210.
[248] *HTVD*, S. 24, Ves. No: 610, Ankara 1958.
[249] *HTVD*, S. 22, Ves. No: 576, Ankara 1957.
[250] Bilal N. Şimşir, *Malta Sürgünleri,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1985, s. 174.

Beyânnâmede özetle şöyle denilmektedir: Birinci olarak Damat Ferid Paşa ile İtilaf Devletlerinin milleti savunmasız bir şekilde yabancı idaresine sokmak ve esir etmek istediğini fakat Kuva-i Milliye'nin, memleketin savunulması hususunda gösterdiği azim ve iradenin bu düşünceyi alt üst ettiğini ifade etmiştir.

İkinci olarak Kuva-i Milliye'yi ortadan kaldırmak için harekete geçilerek Heyet-i Temsiliye'ye başvurulduğunu fakat Heyet-i Temsiliye milletin bağımsızlığını temin edip işgal edilen yerler boşaltılıncaya kadar hiçbir müzâkereye yanaşılmayacağını bildirmiştir.

Üçüncü olarak Kuva-i Milliye ile birlikte hareket eden hükümetlerin çalışmalarına müdahale edildiği ve millî birliğimizi sarsmak için hainane muhalefetleri teşvik ettikleri belirtilmiştir. Fakat millî birliğimizin ortaya koyduğu kuvvetlilik ve dayanışma karşısında bu hareketlerinin başarılı olmadığı bildirilmiştir.

Dördüncü olarak memleketimiz hakkında endişe verici kararlar verildiğinden bahsedilmek suretiyle kamuoyuna baskılar yapılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Fakat memleketin müdâfaası için her türlü fedakârlığı göze almış olan milletin azim ve iradesi karşısında 16 Mart 1920 günü İstanbul'u zorla işgal etmek suretiyle Osmanlı Devleti'nin 700 senelik hayat ve hâkimiyetine son verildiği belirtilmiştir. Girişilen bağımsızlık ve vatan mücadelesinde Allah'ın yardımı bizimledir denmiştir[251].

I. Kolordu İstanbul'un işgalini, Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'dan haber almıştır. Mustafa Kemal, Anadolu ve Rumeli'deki bütün kumandanlara yazdığı 16 Mart 1920 tarihli telgrafında işgal hadisesini anlattıktan sonra *"İstanbul'la haberleşme ve münasebette uyanık bulunulmasını"* emrediyordu[252]. İstanbul'un işgal haberini işgalden bir iki saat sonra öğrenmiş olan I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey, Trakya'nın iç ve dış tehlikelere karşı korunması için Mustafa Kemal'in seferberlik ve harekât planı hakkında gönderdiği 9 Ocak 1920 tarihli, gizli ve kişiye mahsus olan 55 numaralı emrine göre hareket etmiştir. İlk iş olarak Doğu

[251] *HTVD*, S. 24, Ves. No: 614, Ankara 1958.
[252] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. III, Ves. No: 255, s. 1232.

Trakya'nın İstanbul ile bağlantısını kesmiş ve bütün Edirne vilâyetinde sıkıyönetim ilan etmiştir[253]. Ayrıca 16 Mart 1920 tarih ve 46/10 numaralı beyânnâme ile bu gelişmeleri ve alınan kararları Trakya halkına şu şekilde duyurmuştu: *"16 Mart 1920 tarihinde İngilizler sabah erkenden İstanbul'da bütün resmî daire ve askerî binaları işgal etmişler ve telgrafçılarımızı çıkarıp kendi memurlarını koymak suretiyle de İstanbul ile haberleşmeyi kesmişlerdir. İstanbul'da serbestçe seçilerek oluşturulacak ve milletvekillerimizin güvenine sahip bir hükümet idare etmedikçe, Edirne vilâyetindeki sivil idare ve kumandanlık ortaklaşa hareket ederek bağımsızlığını koruyacaktır denilmiş ve muhalefette bulunacaklar hakkında sıkıyönetim kararnamesi gereğince takibatta bulunulacağı"* ifade edilmiştir[254].

Mustafa Kemal Paşa'nın Reisi olduğu Heyet-i Temsiliye'nin isteğine uyularak I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'in emriyle bütün Edirne vilâyetinde sıkıyönetim ve seferberlik ilan edilmiştir[255]. 1298-1315 (1881-1897) doğumlu erler silah altına çağrılmış[256]; İstanbul Hükümeti ile bağlantı ve muhabere kesilmiş; İstanbul'dan gelen gazetelerin, mektupların ve her türlü muhaberenin sansür edilmesi sağlanmıştı. Bundan başka I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey 16 Mart 1920 tarihli askerî birliklere gönderdiği bir emirle aşağıdaki tedbirlerin alınmasını gerekli görüyordu:

"1-Her tümen kendi bölgesindeki silah ve cephane depolarından faydalanarak seferberliği tamamlayacaktır. Ancak askere çağırılacak olanların sayısı eldeki silah sayısından fazla olmayacaktır.

2-Her tümen kendi bölgesindeki Ziraat Bankasında, mal sandıklarında, evkâf ve tapu dairelerindeki paralara el koyacaktır.

3-Her tümen bölgesinde sıkıyönetim ilan edecektir.

4-Aşâr ambarlarına ve hükümete ait tohumluk ve hububat vesair erzaka el konacaktır. Her tümen bölgesinde, tüccarın elinde bulunan zahire ve hububat ile askere

[253] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 303, G. 140, 19 Mart 1920; *HTVD*, S. 24, Ves. No: 604, Ves. No: 605; Ves. No: 606, Ankara 1958.
[254]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 604, Ankara 1958.
[255] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 303, G. 139, 18 Mart 1920; *HTVD*, S. 24, Ves. No: 617, Ankara 1958. (Vilayete gönderilen tezkere).
[256]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 618, Ankara 1958.

yarayacak eşyanın büyük ölçüde alınıp satılması ve başka tarafa nakli yasaklanacaktır.

5-Her tümen kendi bölgesindeki telgrafhanelerle telgraf hatlarının muhafazasına çok dikkat edecek ve haberleşmenin kesilmemesini sağlayacaktır.

6-Hangi suretle olursa olsun hiçbir kimse silahını hiçbir kimseye teslim etmeyecektir[257]*".*

İstanbul'un işgalinin başladığı saatlerde Tekirdağ limanına bir İngiliz torpidosu gelmiştir[258]. Bu geminin kaptanı, Tekirdağ Mutasarrıfı ile 55. Tümen Komutanı Yarbay Alâaddin (Koval) Beyi, Tekirdağ Jandarma Komutanını ve Polis Komiserini görüşmek üzere gemisine davet etmişti. Tümen Komutanı durumu Kolorduya bildirmiş ve *"görüşmeyiniz"* emrini almıştır. Ayrıca derhal seferberlik ilan edilmesi ve alınan tedbirlere karşı çıkanlara müsamaha gösterilmemesi belirtilmiş ve Tekirdağ Mutasarrıfı Füruzan Bey seferberliğe katılmazsa istifaya davet olunacaktır denmiştir[259]. Bu talimât üzerine 55. Tümen komutanı Muhribe gitmemiş ancak İngiliz komutan Tekirdağ hükümet konağına gelerek mutasarrıf vekili ve komutanla görüşmüştür. İstanbul'un işgal edildiğini söylemiş ve Tekirdağ'da bir olay çıktığı takdirde şehri topa tutacağını kendilerine bildirmiştir[260]. Tekirdağ'daki mülki idarecilerin siyasî mülahazalarla seferberliğe karşı olmalarının yanında Alâaddin (Koval) Bey'in seferberliğe karşı oluşunun bir başka sebebi de halkın seferberliğe ilgisizliği ve silah altınaalınacak olanları yedirip içirmenin zor olacağıydı. 55. Tümen Komutanı bu sebeplerden dolayı seferberliğin geri bırakılmasını istemekteydi[261].

Seferberlik emri kolorduya bağlı olan 49. 55. ve 60. Tümenlere verildi[262]. Trakya'daki silah ve cephane depolarına da el konarak silahların kullanılması emredildi. Fakat Tekirdağ Mutasarrıfı Füruzan (Hepo'er) Bey, Padişahın irade-i seniyesi olmadan seferberlik ilan edilemeyeceğini duyurarak silahlı savunmaya

[257]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 606, Ankara 1958. (Seferberlik Müsveddesi).
[258]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 607, Ankara 1958.
[259]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 608, Ankara 1958.
[260]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 610, Ankara 1958.
[261]*Aynı vesika.*
[262]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 616; Ves.618, Ankara 1958.

karşı olduğunu beyan etmiştir[263]. Hatta kendi mutasarrıflığı içindeki ilçelere bu konudaki kararların uygulanmaması için kesin emirler vermiş, seferberlik emrini gönderen kolordu komutanına karşı saygısızca ifadelerle yazılan birkaç mektup ve telgraf göndermişti. Cafer Tayyar Bey *"Mükellefiyet-i askeriye kanunu"*nun seferberlik hususunda kolorduları yetkili kılan maddelerini hatırlatmak suretiyle sert uyarılarda bulundu[264]. Ayrıca Edirne Valisinin duruma müdahale etmesini istedi[265]. Edirne Valisi Celal Bey yayınladığı genelgede İstanbul'un düşmanlar tarafından işgal edildiğini, bu sebeple de bağlantılarının kesildiğini, vilâyetin asayiş ve güvenliğini korumak, Yunan istilâsına mani olmak üzere kolordu komutanıyla birlikte bir kısım gençleri silah altına almayı lüzumlu gördüğünü, her hususta mülki makamların askeri idareye yardım etmeleri gerektiğini bildirmiştir[266]. Tekirdağ'daki 55. Tümen Komutanı Yarbay Alâaddin (Koval) Bey de Mutasarrıf Füruzan Bey'in etkisi altında kalmış ve seferberlik kararlarının uygulanmasında güçlükler çıkarmıştır. Fakat sorumluluktan çekinen Tümen Komutanı, daha fazla ileri gidememiş ve bir süre için tümenin başından uzak kalmayı uygun görerek izin almıştır[267].

Tekirdağ Mutasarrıfının ve 55. Tümen Kumandanının millî teşkilâtla ilgili hareketleri desteklememeleri tümenin ve bütün Tekirdağ sancağının moralini bozmuş, millî harekâta olan bağlılıklarını sarsmıştı. Diğer taraftan halk arasında yapılan olumsuz propaganda da sürüyor, askerler tarafından tüccarların ve ziraatçilerin mallarına el konacağı ayrıca zenginlerden çok miktarda para isteneceği haberleri yayılıyordu[268]. Çatalca Mutasarrıfı da (Fevzi Toker) Hadımköy'deki Yunan askerini ve İstanbul'un işgalinden şımaran Çatalca Rumlarının ayaklanması ihtimâlini ileri sürmüş ve seferberlik emrini yerine getirmek istememiştir.

---

[263] Zülal Keleş, *a.g.m.*,s. 1032.
[264]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 623, Ankara 1958.
[265]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 624, Ankara 1958.
[266]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 628, Ankara 1958.
[267] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 40, 2 Mayıs 1920; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 423, G. 36, 1920; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 644, G. 108, 2 Mayıs 1920; *Türk İstiklâl Harbi*, C. II, Ks. II, 3. Baskı, Genkur. Bşk. ATASE Yayınları, Ankara 1999, s. 256; Edip Başer, *a.g.e.*,s. 72.
[268]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 615, Ankara 1958.

Seferberlik emrinin verildiği İtilaf Devletleri tarafından İstanbul'un resmî işgal tarihi olan 16 Mart 1920 gününden Nisan 1920 sonuna kadar bir buçuk ay içinde Kolordu karargâhı ve bağlı birlikler için Edirne'ye 800, Kırklareli'ndeki 49. Tümen birliklerine 1200, Keşan'daki 60. Tümen'e 1000 kadar er katıldığı halde 55. Tümen'e 500 kişilik bir katılım olmuştur. Görüldüğü gibi Kolordu tarafından verilen seferberlik ve celp emri sonunda orduya toplam 3500 er gibi az sayıda bir katılım olmuştur[269].

Cafer Tayyar Bey'in ilk seferberlik emrinden sonra içerde bir ayaklanma çıkmadığının ve dışardan da bir tecavüz olmadığınının görülmesiyle 1310 (1894) doğumlulardan daha yaşlılarla göçmenler, memurlar, silahsız hizmete ayrılanlar, Trakya Paşaeli Cemiyeti mensupları, öğretmenler, yedek subaylar ve Çatalca'ya yakın yöre halkı terhis edilmiş yalnız 1310-1315 (1894-1899) doğumlulara kadar olan erler silah altında tutulmuştur. Bu haliyle seferberlik emri, çok hafifletilmiş, genel olmaktan çıkmış ve içerde asayişin korunmasına yetecek kadar kısmî bir celp şekline dönüştürülmüştür[270].

D- IV. Kongre Lüleburgaz Kongresi (31 Mart - 2 Nisan 1920)

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali sonrasında ilan edilen seferberlik sonucundan Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey bir hayal kırıklığı yaşamış, bu ilk seferberlik emrinin isteksiz karşılanmasından özellikle de Tekirdağ sancağının ve Çatalca'nın durumlarından memnun olmamıştı. Askerîve mülkî idarecilerin birbirleriyle anlaşmazlığa düştüğü bu sırada halk arasında da büyük bir heyecan meydana geldi. Çünkü Trakya için yalnız Yunanistilâsı değil bir Fransız mandası meselesi de ortaya çıkmıştı. Nitekim 6 Nisan 1920'de General Franchet d'Esperey Karaağaç istasyonunda Trakya Paşaeli Cemiyeti üyelerinden oluşan bir heyete; *"Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali kararlaştırılmıştır. Siz bu işgale karşı*

[269] Bülent Tanör, *a.g.e.,* s. 47.
[270] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 215.

koyamazsınız" şeklindeki açıklamasından sonra eğer bana Fransız mandasını istediğinize dair imzalı bir belge verirseniz Fransa, barış konferansında sizi savunabilir ve Yunan işgalini engelleyebileceği şeklindeki teklifiyle[271] fikirleri bulandırmıştır. Ayrıca İstanbul ile irtibat kesilince I. Kolordunun durumu da kötüleşti. İstanbul işgal edilene kadar yiyecek, giyecek, para ve benzeri ihtiyaçlar oradan sağlanmaktaydı. Silah ve cephane ise İstanbul'daki *"Teşkilât-ı Mahsusa"* vasıtasıyla getiriliyordu[272]. I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey 19 Mart 1920 tarihinde İstanbul Hükümetinin fikrini anlamak ve İstanbul askerî makamlarının yardımını sağlamak üzere I. Şube Müdürü Binbaşı İsmail Hakkı Bey'i İstanbul'a göndermiştir[273]. İstanbul Hükümeti İsmail Hakkı Bey'le yaptığı görüşmeler sonucu şu tavsiyelerde bulunmuştu:

"İtilaf Devletlerinin şikâyetine yol açacak, mütârekeyi bozacak bir harekette bulunmayınız. Ancak çetelere karşı halkın hayatını koruyacak tedbirleri alabilirsiniz. Seferberlikten vazgeçiniz, depolardan aldığınız silahları da yerlerine koyunuz."

Daha önce bahsedildiği üzere Trakya mebuslarından Faik (Kaltakkıran) Bey ile Mehmet Şeref (Aykut) Bey tutuklanmış ve Malta'ya sürülmüşlerdi. Diğer Trakya mebuslarından Şakir (Kesebir)*, Hayreddin (Belli) ve Süleyman Faik (Özkan) Beyler de başta yeni sadrazam Damat Ferit Paşa olmak üzere İstanbul hükümet çevreleriyle

---

[271] Selahattin Tansel, *a.g.e.*,C. III, s. 80.

[272] Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası, Hatıratı Anlatan Hüsamettin Ertürk,* Hilmi Kitabevi, İstanbul 1957, s. 117-118.

[273]*HTVD*, S. 24, Ves. No: 619, Ankara 1958.

*Şakir (Kesebir) Bey, 1889 yılında Üsküp sancağının Köprülü kasabasında doğdu. İlk ve orta eğitimini Köprülü'de, lise eğitimini Bursa'da gördü. Çeşitli idari görevlerde bulunan Şakir Bey Millî Mücâdele Dönemi'nde, Mülkiye Müfettişliği görevinden istifa ederek Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi Cemiyetinin kuruluşunda yer aldı. Arkadaşları ile beraber Cemiyet adına siyasi görüşmelere katıldı. Lüleburgaz Kongresi'ni hazırladı ve kongreye başkanlık yaptı. Edirne Kongresi'ne katıldı. 1920 yazında Doğu Trakya'nın işgal edilmesi üzerine Ankara'ya giderek Mustafa Kemal Paşa ile bağlantı kurdu ve Bulgaristan'a giden cemiyet üyelerini Ankara doğrultusunda yönlendirdi. Millî Mücâdele sona erince Edirne Valiliğine atandı. Trakya'nın TBMM Hükümetine teslîminde bulundu. 1923 seçimlerinde Çatalca, 1927 seçimlerinde de Edirne Milletvekili oldu. 1929'da İktisat Vekili oldu. TBMM'nin IV. Dönemi'nde Edirne daha sonra Tekirdağ Milletvekili seçildi. TBMM'den ayrıldıktan sonra 1939-1940 yıllarında serbest çalıştı. 1961 yılında iş hayatından çekildi. Şakir Bey, 8 Nisan 1966 günü vefat etmiştir. Özcan Mert, "Lüleburgaz Kongresi Başkanı Şakir Kesebir Bey'in İstiklâl Harbi Dönemindeki Etkinlikleri",*81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, Lüleburgaz 2001, s. 29-45.

görüşmüşlerdi. Fakat kendilerine *"intizar ve tevekkül"* tavsiyesinde bulunulmuştu[274]. Bu durum karşısında Trakya mebusları da İstanbul Hükümetinin ciddi bir yardımından ümitlerini kesmişti. İstanbul işgalinin doğurduğu ciddi durum ve Trakya'nın geleceği hakkında alınan kötü haberler karşısında Trakyalıların, temsilcileri vasıtasıyla oylarına başvurulmasını lüzumlu görmüşlerdir[275].

Ortaya çıkan tehlikeli gelişmeler karşısında İstanbul'dan ayrılan Trakya mebuslarından Gelibolu Milletvekili Şakir (Kesebir) ve Çatalca Milletvekili Hayreddin (Belli) Beyler, 15 gün gibi kısa bir süre içinde belediye teşkilâtı olan her yere haber göndermişler ve *"Lüleburgaz'a birer temsilci göndermeleri"* şeklinde duyuru yapılmasını istemişlerdir. Şakir Bey böyle bir çağrıda bulunurken toplantı yeri olarak Lüleburgaz'ı seçmesinin önemli sebepleri vardı. Mülkiye Mektebi mezunu olan Şakir (Kesebir) Bey, iyi bir yöneticiydi ve kamu yönetiminde büyük tecrübe sahibi idi.

Şakir (Kesebir) Bey daha milletvekili olmadan önce İpsala, Keşan ve Eceabad Kaymakamlığı ile Tekirdağ Mutasarrıf Vekilliği yapmıştı. Dolayısıyla Trakya'yı çok iyi bilen bir insandı. Lüleburgaz her şeyden önce Trakya'nın ortasında merkezi bir yerdeydi. Buradan her yöne giden ulaşım yolları vardı. İkincisi Trakya değişik bir yerleşim ve nüfus yapısına sahipti. Büyük ekseriyeti Türk olmakla birlikte ticaretle uğraşmaları sebebiyle Rumlar, Karadeniz ve Marmara sahillerinden 18-27 kilometre içlere kadar olan bölgelerde ikamet etmekte, bu kesimlerde Türk nüfusa yakın, Midye ve Gelibolu gibi bazı yerlerde az da olsa Türk nüfustan fazlaydılar. Buna karşılık Trakya'nın orta kesimi olan Çorlu, Lüleburgaz, Babaeski, Havsa gibi şehirlerin halkı tarımla uğraşmaları sebebiyle tamamen Türk nüfusun ekseriyetinde idi. Üçüncü olarak Yunan Hat Taburu'nun gelmesi sonrasında onların ve İstanbul'daki Patrikhane'nin destek ve kışkırtması sonucu bazı soygun, cinayet ve gösteriler meydana gelmişti. Bu gelişmeler üzerine Cafer Tayyar Bey'in emriyle Kırklareli'de konuşlandırılmış olan 49. Tümenin İtilaf Devletlerinin itirazlarına rağmen Babaeski'ye intikali sonucu bazı ufak olaylar dışında buraların asayişi sağlanmıştı. Dördüncü olarak bu bölge halkının okur-yazarlık oranı hayli yüksekti.

[274] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920,s. 34. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[275] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 215.

Halkı uyanık, eşrafı olgun, resmî ya da yerel idarecileri ileriyi gören insanlardır. Sonuç olarak söylemek gerekirse ulaşım durumu, jeopolitik vaziyeti, nüfus yoğunluğu, resmî görevlilerin uyanıklığı, gençlerinin yüksek tahsilli oluşu, eşrafın uzak görüşlülüğü ile olgun bir halk tabakasının varlığı, bu tarihi kongrenin burada toplanmasına zemin hazırlamıştır[276].

Lüleburgaz Kongresi'nin birçok zorluk ve engellemelere rağmen toplandığını, o günleri yaşayan ve bu kongreye katılan delegelerden birisi olan ilköğretim müfettişi ve gazeteci Ali Rıza Dursunkaya hatıralarında Trakya'nın her ilçe ve livasından gelen delegelerin katıldığı bu kongrenin, Sokullu Mehmet Paşa Kütüphanesinde çarşamba günü toplandığını ve iki gün iki gece boyunca hararetli görüşmeler yapıldığını belirtmiştir. Kongrenin açılacağı gün İngiliz ve Fransız uçaklarının Lüleburgaz üzerinde uçuşlar yaptıklarını fakat hiçbir tehditin buna engel olamadığını ifade ederek şerefle ölmenin böyle aşağılayıcı yaşamaya tercih edildiğini belirtmiştir. Neticede Trakya'nın büyük bir Türk ve Müslüman çoğunluğu ile meskûn olup Türk hâkimiyetinde kalmasının gerektiği ifade edilerek bu hakka karşı vaki olacak her türlü işgal ve ihtilâl hareketine mukâvemet ve müdâfaa edileceği kararının alındığını belirtmiştir[277].

Lüleburgaz Kongresi Ali Rıza Dursunkaya'nın açıkladığı şartlar altında Trakya milletvekillerinden Şakir (Kesebir), Galip Bahtiyar (Göker), Hayreddin (Belli), I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey, Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti üyeleri ve Edirne vilâyetiyle (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Gelibolu sancakları) Çatalca sancağının her nahiyesinden çağırılıp gelebilen birer delegenin katılımıyla 31 Mart 1920'de toplanmıştır. Kongreye gelen delege sayısı 67 kişiyi bulmuştu. Tekirdağ sancağından 55. Tümen Kumandan Vekili Cemil Bey'in ve Trakya Paşaeli Merkez Heyetinin teşviklerine rağmen kongreye ancak birkaç

---

[276] Hüseyin Salman, "Trakya'nın Yunanistan'a Verilmemesi İçin Lüleburgazlıların Gösterdiği Gayretler", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz Belediyesi Kültür Yayınları, Lüleburgaz 2001, s. 23-24.

[277] Nazif Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, Kırklareli Belediyesi Kültür Yayınları, Kırklareli 1995, s. 461.

delege gelebilmişti[278]. Bu şartlar altında 31 Mart 1920 Çarşamba günü başlayan kongre 2 Nisan 1920 Cuma günü sona ermişti[279].

Lüleburgaz Kongresi'nde yapılan görüşmeler sonucunda kongreye katılan delegelerde *"Her ihtimâle karşı hazır olmak ve insanca yaşamak hakkımızı ve millî varlığımızı tasdik etmezlerse son vatan vazifemizi yapmak"* düşüncesi hâkim olmuştu. Çünkü Avrupa'dan gelen haberlerden ve ülke içinde ortaya çıkan kötü gelişmelerden Trakya'nın Türk hâkimiyetinden koparılacağına inanılmaktaydı. Bu durum karşısında Kongre oybirliğiyle Trakya'da kimin tarafından olursa olsun yabancı işgaline ve içteki ihtilal hareketlerine karşı savunma ve mücadele kararını verdi. Kongrede alınan bu çok önemli kararla birlikte Trakya Paşaeli Cemiyetinden ayrı olarak *"Trakya Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Merkez Heyeti"* adıyla yeni ve devamlı bir silahlı savunma teşkilâtı kuruluyordu. Ayrıca alınan kararlar arasında dikkati çeken bir başka konu, Sivas Kongresi kararlarına uygun olarak yapılmış teşkilâtlanmanın, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ile olan ilişkisinin kesilmesidir. Bundan böyle teşkilât, Trakya Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Merkez Heyetine bağlı olarak bağımsız hareket edecekti[280]. Buna sebep İstanbul'un işgal edilmiş olması ve henüz TBMM'nin açılmamış olduğu bu karamsar dönemde Anadolu'nun ve Millî hareketin geleceği hakkında zihinlerde beliren bazı şüphe ve tereddütler olsa gerektir.

Lüleburgaz Kongresi, iki günlük bir çalışmadan sonra aşağıdaki hususları karar altına almıştır:

"1- Trakya'nın, büyük bir Türk ve Müslüman çoğunluğu ile meskûn olup ırkî, tarihî, siyasî ve iktisadî sebeplere ve bütün devletlerce kabul ve ilan edilen Milliyet ve adalet esaslarına göre Türk hakimiyetinde kalması lazımdır. Bu hakka karşı vaki olacak her türlü işgal ve ihtilâl hareketlerine karşı koyacak ve savunacaktır.

---

[278] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...*,C. I,s. 216. (Gelibolu Mebusu Şakir Bey'in Edirne Kongresi'ndeki beyânatı).
[279] Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 114-115.
[280] Osman Nuri Peremeci, *a.g.e.*, s. 402.

2- Direniş ve savunmanın bütün gereklerinin yapılması, zaman ve icra şekli ve bu en son çareye yönelinmesinden önce Trakya geleceğinin gerektirdiği bütün siyasî teşebbüslerin etraflıca düşünülerek yapılması hususunda tam yetkiyle karar almasına yetkili olmak üzere her liva adına ikişer kişiden oluşan bir merkez heyeti teşkil olunmuştur. Trakya mebuslarıyla kolordu kumandanı Cafer Tayyar Bey, bu heyette tabii üyedirler. Heyet, Trakya Müdâfaa-i Hukuk Merkez Heyeti unvanını taşımaktadır. Olağanüstü durumda heyet, derhal yeniden Kongre'yi davetle selahiyet ve kuvvetini yeniler. Merkez Heyeti için yapılan seçimde; Şevket Bey (Edirne), Ekrem Bey (Gelibolu), Şevket Bey (Kırklareli), Ahmet Bey (Edirne), Mustafa Asım Efendi (Şarköy), Hafiz Emin Efendi (Keşan) ekseriyeti kazanmışlardır. Nazmi Bey (Malkara), Niyazi Bey (Çorlu), Murad Bey (Lüleburgaz), Cemal Bey (Edirne), Adil Bey (Tekirdağ) de ikinci derecede ekseriyet kazandıklarından yedeğe bırakılmışlardır. Edirneli olmayan azaya uygun bir tahsisat verilecektir.*

3- Trakya'da Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetine bağlı olarak yapılmış olan köy, kaza ve liva teşkilâtı eskiden olduğu gibi devam edecek olup yalnız durumun gerekli kılması dolayısıyla bu teşkilâtın Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ile olan ilişkisi kesilmiş ve Osmanlı vatan menfaatlerinin savunulmasında bütün Trakyalılar, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ile aynı fikir ve duyguda olmakla beraber mevcut teşkilât, bağımsız hareket edecek olan Trakya Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesine bağlanmıştır.

4- Mütârekeden beri cereyan eden duruma ek olarak son zamanlarda hilâfet merkezi ve saltanatın da geçici işgali hadisesi Türk Millî vicdanını çok fazlasıyla üzüntüye düşürerek heyecan uyandırmış ve parlamento mâsuniyet ve muâfiyetinin ihlali, aslî ve şahsî hukukumuzu bazı kayıt ve şarta bağlama suretiyle iç işlerimize

---

* Özcan Mert, *"Lüleburgaz Kongresi Başkanı Şakir Kesebir Bey'in İstiklâl Harbi Dönemindeki Etkinlikleri"*, adlı bildirisinde sunduğu belgeye (BAO. No: 347730) göre Merkez Heyeti için yapılan seçimlerde çoğunluğu adı geçen altı kişi kazanmıştır. Özcan Mert, *a.g.m.,s. 32, 46-47.* Tevfik Bıyıklıoğlu ve Zekai Güner bu belgede adı geçen altı kişinin yanında Edirne'den Kasım, Mestan ve İsmail Efendiler ile Lüleburgaz'dan Şevket Efendi'yi de kazanmış gibi göstermişlerdir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,*s. 217; Zekai Güner, *a.g.e.,* s. 115.BOA, No: 347730'da verilen belgede bu dört kişinin adları yoktur. Bu durum ya Tevfik Bıyıklıoğlu'nun yararlandığı Cafer Tayyar Eğilmez'in notlarında hata olmasından ya da bu dört kişinin isimlerinin Osmanlı Hükümetine duyurulmak istenmediği için belgeden çıkarılmasından ortaya çıkmaktadır. Özcan Mert, *a.g.m.,*s. 32, 35.

ve hâkimiyet hakkımıza müdahale ve tecavüz gibi devletler ve insanlık kaidelerine aykırı bazı haller ve Trakyamızın Yunanlılara verileceği hakkındaki çeşitli söylentiler ile bu üzüntü ve heyecan pek had bir dereceyi bulmuş olduğundan bu hususstaki endişe ve mesuliyetlerin kaydıyla beraber kamuoyuna ve siyasî mercilere karşı kongre adına protesto ve müracaatlarda bulunulacaktır.

5- Türk vatanının geleceği hakkında müzâkerelerde bulunmak üzere Ankara'da toplanacak olan Fevkalâde Millî Meclis'e Trakya temsilcisi olarak mebuslardan veya hariçten üç kişiden oluşan bir heyet gönderilecektir.*

6- İçinde bulunulan hallere ve yukarıdaki kararlara ait Kongre adına bir beyânnâme hazırlanarak yayınlanması ve bu bapta İtilaf Devletleri siyasî temsilcilerine yine birer muhtıra verilmesi, Trakya haklarının Avrupa kamuoyuyla barış konferansına karşı müdâfaa ve izahı zımmında bir hususî heyet teşkili ve Avrupa'ya gönderilmesi ve Ankara'ya gönderilecek temsilcilerin seçimi Merkez Heyetine bırakılmıştır.

7- Olağanüstü haller karşısında yeniden davet edilecek Kongre'nin, Kongremiz azasıyla ikinci seçmenlerinden ve genel meclis azalarından oluşarak kapsaması kararlaştırılmıştır[281]".

Kongrede alınan kararlar Trakya'daki Türk ve Müslümanların haklarının milletlerarası hukuka göre korunması açısından ve ayrıca bölgedeki işgal ve ihtilâle karşı müdâfaa tedbirlerinin alınması bakımından son derece önemli idi. Kararlar incelendiğinde dışardan ve içerden gelebilecek her türlü etkiye karşı silahlı savunmanın yapılacağı ve bu savunmayı yapmakla yükümlü teşkilâtın Müdâfaa-i

---

* Edirne milletvekilleri sıfatıyla üç kişiden oluşmuştur: Kazım (Karabekir), İsmet (İnönü) ve Cafer Tayyar (Eğilmez) Beyler. *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. X, Devre: 1, 16 Nisan-20 Haziran 1921, Ankara 1958, s. 195.

[281] Özcan Mert, *a.g.m.,s. 32- 33*; Zekai Güner, *a.g.e.*, s. 115; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 217-219. Lüleburgaz Kongresi ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 146; Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,* Türk Tarih Kurumu Yayınları,Ankara 1989, s. 96; Fahri Belen, *a.g.e.*, s. 191; Sabahattin Selek, *a.g.e.*, s. 95-99; Kamil Erdeha, *a.g.e.*, s. 434-435; Selahattin Tansel, *a.g.e.*, C. III, s. 80-82; "Mütâreke ve Millî Direnmede Edirne", *Yurt Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1982, s. 2380-2383; "Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1982, s. 381.

Hukuk Merkez Heyeti olduğu anlaşılmaktadır. Böylece Kolordu Kumandanlığı Trakya ile ilgili karar veren tek makam olmaktan çıkarılmış, kararları uygulamakla yükümlü bir askeri kumandanlık haline getirilmiştir. Bütün Trakya halkını temsil eden bir heyet tarafından verilecek emirlerin daha kesin bir hüküm ifade edeceği şüphesizdir. Böylece kongre, Trakya'nın müdâfaası bakımından, kolordu komutanına daha elverişli şartlar ve imkânlar hazırlamış oluyordu[282].

Kongrede alınan kararlar, cemiyet tarafından gönderilen telgraflar ile hem Mustafa Kemal Paşa'ya hem de Bab-ı Âli'ye bildirilmişti. Gönderilen telgraflara gösterilen tepkiler ve verilen cevaplar da farklı olmuştu. İstanbul'daki hükümet çevrelerinden bir destek alınamamıştır. TBMM'nin açılış hazırlıkları ile uğraşan Mustafa Kemal Paşa ise Lüleburgaz Kongresi'ne gönderdiği 3 Nisan 1920 tarihli telgrafta; Kongre'nin toplanmasını tebrik ederek vatanın maruz kaldığı felâkete çare bulmak üzere Edirne vilâyetinin gösterdiği vatanperverane gayreti takdir ettiklerini bildirmiştir. Anadolu ve Rumeli'deki vatan kısımlarının müşterek ıztıraplarına müşterek bir çare bulmak üzere Ankara'da toplanmaya davet edilen 'Meclis-i Millî-i Fevkalâde' için Edirne vilâyetinden seçilecek üyelerin süratle gönderilmelerini istemiş ve Lüleburgaz Kongresi'nin vatanperverane hizmetlerinde başarılı olmasını temenni etmiştir[283].

1. Lüleburgaz Kongresi'nden Sonra Doğu Trakya'da Meydana Gelen Gelişmeler ve İstanbul Hükümetinin Tutumu

İstanbul'un işgalinden sonra Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'yi toplamaya çalıştığı günlerde, Trakya'nın da İstanbul ile haberleşme ve her türlü idarî münasebetini kesmesi, iç ve dış düşmanlar için büyük bir hezimet ve hayal kırıklığı olmuştur. I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'in, Anadolu ile

---

[282] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I,s. 219.

[283] *Atatürk'ün Bütün Eserleri,* C. VII, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002, s. 249.; Mehmet Serez, *Atatürk ve Millî Mücâdele'de Tekirdağ,* Tekirdağ Valiliği Yayınları,Tekirdağ 2009, s. 62.; "Cafer Tayyar'dan Hatıralar", *Millet,* No. 121, 3 Haziran 1948, s. 12; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 220.

gösterdiği sıkı işbirliği ve Lüleburgaz Kongresi tarafından Trakya'nın iç ihtilâl hareketlerine ve dış tecavüzlere karşı aldığı mukâvemet kararı İstanbul Hükümetinin otoritesini sarsmış, İtilaf Devletleri kumandanları nazarında itibarını zedelemiştir. Lüleburgaz Kongresi'nin çalışmalarını 2 Nisan 1920'de tamamlamasından sonra Salih Hulusi Paşa Hükümeti istifa etmiş yerine 5 Nisan 1920'de Damat Ferit Paşa atanarak 4. defa kabineyi kurmuştur[284]. İstanbul'daki bu hükümet değişikliği Trakya için hiç de olumlu bir durum değildi. Nitekim Lüleburgaz Kongresi'nden sonra Şakir Bey, Cafer Tayyar Bey, Müftü Mestan, İsmail Hakkı ve Nazmibeyzâde İsmail Beyler İstanbul'a giderek dördüncü defa sadarete gelen Sadrazam Damat Ferit Paşa ve nazırlarla görüşmüşlerdir[285]. Damat Ferid Paşa ve Padişah, Trakya'da bir direnme hareketine kesinlikle karşıydı. Dahiliye Nazırı Reşid, Maarif Nazırı Fahreddin Beylerle Nafıa Nazırı Cemil Paşa'nın ise Trakya'daki direnişten yana oldukları anlaşıldı. Bununla beraber maddî olarak hiçbir yardım yapacak durumda olmadıklarını açıkça söylemişlerdir. Bu durum, içinde bulundukları olumsuz şartlara rağmen Trakyalıların Lüleburgaz Kongresi'nde aldıkları kararların ne kadar yerinde olduğunu açıkça ortaya koymuştur[286].

İstanbul ilk iş olarak Trakya'daki I. Kolorduyu, Kuva-i Milliye birliğinden ayırmaya çalışmıştır. Padişah Trakya'daki kolordunun kendi emrinde olduğunu İtilaf Devletlerine göstermek ve bu suretle bir dereceye kadar kendi mevkiini kuvvetlendirmek istemiştir. Bunun için bazı İstanbul gazeteleri kullanılarak Trakya'daki I. Kolordu ile Balıkesir civarındaki XIV. Kolordunun Kuva-i Milliye'ye aleyhtar olduklarına dair haberler yayılmıştır. Yine I. ve XIV. Kolordu kumandanlarının Harbiye Nezaretine başvurarak müşkülata maruz kalındığı takdirde Kuva-i Milliye'yi dağıtmak üzere yardıma hazır olduklarına dair söylentiler

[284]Damat Ferit Paşa'nın sadrazamlıkları; 1. defa: 4 Mart-16 Mayıs 1919, 2. defa: 19 Mayıs-20 Temmuz 1919, 3. defa: 21 Temmuz-30 Eylül 1919, 4. defa: 5 Nisan-31 Temmuz 1920, 5. defa: 31 Temmuz-17 Ekim 1920. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, Mütâreke Dönemi*, C. II, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 61.; Edip Başer, *a.g.e., s. 191;* Özcan Mert, *a.g.m.,* s. 45.

[285]*TİTE,* K. 27, G. 9, s. 74. (Edirne Kongresi Tutanağı). Nazmibeyzâde İsmail Bey İstanbul'un işgali sonrasında toplanan Lüleburgaz Kongresi ile ilgili olarak Padişahın huzuruna çıktıklarında müftü Mestan Efendi'nin Edirne ahalisinin kendilerine bağlılıklarını bildirerek Osmanlı'dan ayrılmanın acılarını Balkan Savaşı'nda yaşamış ahalinin San Remo Konferansı kararları sonrası yeniden yaşamak istemediklerini ve Trakyalıların Lüleburgaz Kongresi karalarını bu suretle verdiğini ifade etmiştir.

[286] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 219.

çıkarılmıştır[287]. Bu haber her iki Kolordu Komutanı tarafından Edirne ve Balıkesir basını ve Müdâfaa-i Hukuk teşkilâtı aracılığıyla yalanlanmıştır[288].

İstanbul Hükümeti ikinci olarak, yayınladığı fetvalarla halkın dinî duygularını kullanarak millî birliği bozmak için uğraşmıştır. Şeyhülislâm Dürrizâde Esseyid Abdullah tarafından yazılan fetvalarda *"padişahın emri olmadan asker toplayanların ve Osmanlı memleketinin iletişim, ulaştırma ve haberleşmesini kesenlerin katlinin şer'ân vâcib olduğu"* ilan olunmuştur[289]. Padişah da fetvânın altındaki hatt-ı hümâyûnunda karışıklık çıkaranların cezalandırılmasını *"fakat kandırılmış olarak bu kıyama karışmış ve iştirak etmiş olanlar hakkında genel af ilanı"* istemektedir[290]. Ferit Paşa Hükümeti de yayınladığı beyânnâmede; Devlet-i Osmaniye'nin bugün misli görülmemiş bir tehlike içinde olduğunu ve birtakım kişilerin hırs ve menfaat arzusuyla Teşkilât-ı Milliye unvanı altında meydana çıkardıkları fitne ve fesatın siyasî vaziyetimizi daha da tehlikeli hale getirdiğini belirtmiştir. Teşkilât-ı Milliye denilen eşkıyaca hareketlerin Anadolu'yu korkunç bir istilâya uğratmak felâketini hazırladığı ifade edilmiştir. Bu kişilerin anayasayı ve devlet kanunlarını ayaklar altına alarak ahaliden zorla para toplamak ve asker almak, para vermeyenlere ve askerliği kabul etmeyenlere eziyet etmek, öldürmek, köyleri basıp yağma etmek, köyleri hatta kasabaları vurmak gibi rezaletler yaptıklarını belirttikten sonra yola gelmeyenlere şer-i şerîf kanûn-ı münîf mucibince haddini bildirmekte tereddüt edilmeyeceğini, isyan hareketlerinin tertipleyici ve teşvikçisi olanlardan bir hafta içinde, pişmanlık getirerek arz-ı teslimiyet etmezlerse şiddetle te'dîb olunacakları beyan edilmiştir[291].

Bu beyânnâmede Kuva-i Milliyeciler eşkıya olarak tanıtılıyor; zorla köy ve kasaba bastıkları, asker topladıkları iddia ediliyordu. Beyânnâme bilhassa

---

[287]*İleri,* No: 798, 3 Nisan 1920, s. 1.

[288] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 11, G. 80, 5 Nisan 1920.

[289]*Takvim-i Vekayi*, No: 3824, 11 Nisan 1920, s. 1-2; *Vakit*, No: 871, 11 Nisan 1920, s. 1; Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler, Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'dan Mudanya'ya 1918-1922*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939, s. 216-218.

[290]*Takvim-i Vekayi*, No: 3824, 11 Nisan 1920, s. 2; Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler*...,s. 218-221; Fetva ve Padişahın Hatt-ı Hümayunu'nun tam metni için bkz. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. II, Vesika No. 42, s. 82-84.

[291] Zekai Güner-Orhan Kabataş, *a.g.e.*, s. 202-203; Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 316; *Ferda (Adana)*, No: 127, 29 Nisan 1920, s. 1.

İstanbul'da ve Anadolu'daki basın tarafından neşredildiğinden tesiri çok oluyordu. Bu tür beyânnâme, fetva ve hatt-ı hümayunlar İstanbul'a serbestçe gidip gelen yolcular ve basın yoluyla Trakyalılar tarafından da öğreniliyordu.

Trakya Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi İstanbul Hükümetinin beyânnâmesinin Trakya'daki tesirini azaltmak için bir cevabî beyânnâme yayınlamıştır. Cemiyet 13 Nisan 1920'de yayınladığı bu beyânnâmede Trakya'nın durumunu özetle şöyle açıklanmıştır:

"İstanbul gazetelerinde hükümetin beyânnâmesi sırasında bir iki fetva da görüldü. Bazı fena görücü ve fenalığa çalışıcı olanlar bu fetvayı yanlış anlatarak ahalide fitne ve fesat uyandırır düşüncesiyle (Trakya Müdâfaa-i Hukuk Heyeti) işbu beyânnâmeyi çıkarmak ve dağıtmak lüzumunu anladı.

Fetvada bazı köy ve kasabaları yıkmak ve yakmak, padişahımızın kuvvetini kırmak ve nihayet hilâfet makamına hainlik etmek gibi fenalıkları yapanların öldürülmelerinin meşrû olduğu anlatılmaktadır. Hepimiz gördük ki şimdiye kadar böyle bir fenalık olmamıştır.

Bir defa Kuva-i Milliye denilen millet birliği ve topluluk kuvvetini nereden aldığını düşünelim. Zulmü gören ve felâketin en çok acılarını tadan Müslümanlar birleşerek Kuva-i Milliye'yi meydana getirdiler. Düşmana karşı koyup göğüs gerdiler, yalnız düşmanın işgal ettiği yerlerde zalimce hareket eden kuvvetlere karşı namus ve vatanlarını korumak için mücadele ettiler. Bütün gazeteler Trakya'nın Yunanlılara verildiğini yazıyorlar. Trakya'daki hazırlıklar, memleket içinde bir karışıklığa karşı tedbirli davranmak ve şer-i şerîf mûcibince padişahımızın her türlü düşman tesirinden kurtulmasını sağlamak içindir. Trakya'da köy, kasaba yakılmadı; insan öldürülmedi ve padişahımıza karşı durulmadı. Trakya dar bir sahadır. Burada ansızın bir saldırıya uğramamak için daima uyanık ve kuvvetli olmak lâzımdır. İşte İzmir gözümüzün önünde duruyor. Yunan eşkıyasının kanlı çizmeleri altında henüz gelinlik duvakları açılmadık ırzları parçalanmış nice bîçâre kızlar, ipek gibi masum delikanlılar, nice ihtiyarlar, valideler, oğullarını çeşitli cephelerde nişansız mezarlara gömmüş ihtiyarlar, felâketin nereden geleceğini kestiremediklerinden

mahv ve perişan oldular. Eğer biz de onlar gibi hazırlıksız bulunsaydık bugün şu yeşil yurt içinde ne bu satırları yazabilecek el kalır ne de bu feryatları dinleyecek kulaklar bulunurdu.

Müslümanlar! Biz buradaki hazırlıkla padişahımıza isyan etmiyoruz. Namuslu, şeref ve haysiyetli bir millet için uğraşıyoruz. Birlik içinde ve kuvvetli olarak neticeyi bekleyelim. Allah'ın yardımı bizimledir[292]*".*

İstanbul'un bütün bu olumsuz girişimleri yine de ne kolorduda, ne de Trakyalılarda bekledikleri etkiyi yapamamıştır. Trakyalılar her şeye rağmen Anadolu'ya ve millî davaya bağlı kalmış ve vatanseverliklerini göstermişlerdir. Damat Ferit Paşa Hükümetinin Edirne'deki bir icraatı da 1919 yılının Ekim ayında Edirne Valiliğine atanan Celal Bey'in görevden alınmasıdır[293]. Celal Bey*, Trakya'nın olağanüstü şartlarının gerektirdiği girişimlerde bulunmaması ve çekingen davranması sebebiyle Kuva-i Milliyeciler tarafından da sevilmiyordu. Fakat Millî Mücadele çabalarını bastırmadığı ve bu çabalara karşı çıkmadığı için de Damat Ferit Paşa'nın düşmanlığını kazanmıştır[294].

2. General Franchet d'Esperey'in Edirne'de Cafer Tayyar Bey ile Görüşmesi

İtilaf Orduları Başkumandanlığı görevinden ayrılan General Franchet d'Esperey* Paris'e dönerken 6 Nisan 1920 tarihinde Edirne'nin Karaağaç

---

[292] Zekai Güner-Orhan Kabataş, *a.g.e.,* s. 102-104.
[293] Kamil Erdeha, *a.g.e.,*s. 435.
* Kavurzâde Hüseyin Celal Bey, 1867 yılında Hanya'da doğdu. 1888'de Mülkiye'yi bitirdikten sonra çeşitli ilçelerde kaymakamlık yaptı. 1907 yılında Mutasarrıflığa, 1910 yılında Valiliğe yükseldi. Ekim 1919'da EdirneValiliğine atandı. 1924 yılında vefât etmiştir. Kamil Erdeha, *a.g.e.,*s. 435.
[294] Zekai Güner, *a.g.e.,*s. 120.
*Franchet d'Esperey (1856-1942), Fransız mareşalidir. Mondros Mütârekesi sonrasında İstanbul'da iki yıl süreyle Fransız İşgal Kumandanlığı yaptı. İstanbul'a ikinci gelişinde, Fatih'in İstanbul'a girişine kinaye olarak beyaz bir atın üzerinde Rum ve Ermeni azınlıklarının çılgınca alkışları arasında büyük bir gösterişle karşılanmıştı. Süleyman Nazif *"Kara Bir Gün"*adlı meşhur makalesini bu durumu yermek için yazmıştı. Türk milleti ve İstanbul halkı

istasyonunda I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey ve Edirneli eşraftan bazı kişilerle görüşmüştür. Bu görüşmedeki amacı Trakyalıları Yunan işgaline karşı direnmeye hazırlanmalarının hiçbir faydası olmayacağına ikna ederek Fransa lehine manda istenmesini sağlamaktır. Bu görüşme Trakya'da ve birçok Trakya Paşaeli Cemiyeti mensupları arasında dedikodu ve tartışma konusu olmuştur. Görüşmede Franchet d'Esperey, Cafer Tayyar Bey'e Doğu Trakya'nın Barış Konferansı gereğince Yunanistan'a verildiğini açıkça ifade etmeye çalışmıştır. İlk sözü alan generalin amacı, Yunan işgali karşısında Türklerin silahlı savunmalarını önlemek, bu işi yapacak kumandan ve Millî teşkilâtın ileri gelenlerinin maneviyatını kırmak ve onları bu işten vazgeçirmek istiyordu. Ayrıca Fransa'ya Trakya'nın idaresinde siyasî nüfuz sağlamaya yönelik bir konuşma yaptı. Franchet d'Esperey, anlattıklarının muhatapları üzerindeki etkisini anlamak için de Cafer Tayyar Bey'e bu konudaki düşüncesini sordu. Cafer Tayyar Bey, asker olduğu için padişahın emrine itaat etmek mecburiyetinde olduğunu fakat bu mıntıkaya Yunan ayağının basacağını anladığı gün, askerlik sıfatını ve kumandayı bırakarak sadece bir vatan evladı sıfatıyla millî vazifenin başına geçerek bu topraklara Yunanlıları sokmayacağını söylemiştir.

Trakya'daki gelişmeleri çok yakından takip ettiği anlaşılan Franchet d'Esperey bunun üzerine Tekirdağ ahalisinin ve oradaki mülkî idarecilerin olumsuz tutumlarını gündeme getirerek şunları söylemiştir:

"…peki, bu ahalinin hepsi de sizinle birlikte dövüşmeyi kabul edecekler midir? Tekirdağ'ındaki Tümen kumandanının, sizden ayrılmak için hastalığını bahane ettiğini biliyorsunuz. Tekirdağ ahalisi de seferberliğe icabet etmediler." Franchet d'Esperey'in yukarıdaki sözleri karşısında Cafer Tayyar Bey; 20 bin kişilik bir Türk kuvvetinin 60 bin kişilik Yunan kuvvetine bedel olduğunu söylemiştir. Bu kuvvetle Yunanlılara karşı koymağa ahd ettiğini, Tekirdağ tümen kumandanının cephelerde uzun süre erkânı savaş reisliği yaptığını ve hastalığının gerçek olduğunu

---

üzerinde kötü anılar bırakarak Türkiye'den ayrılmıştı. 1921'de mareşal olarak Afrika'da görevlendirilmişti. H. Adnan Özelçin, *a.g.e.*,s. 68.

belirterek Tekirdağlıların icabet etmemelerinin bir yanlışlık ve anlaşmazlık eseri olduğunu ifade etmiştir[295].

Franchet d'Esperey, böyle bir çabanın felâketle sonuçlanacağını, Bulgarlara da fazla güvenmemeleri gerektiğini belirtince, Cafer Tayyar Bey; Bulgar yardımını hesaba kattıklarını fakat aleyhimize dönerlerse o zaman, başka bir kurtuluş çaresi aranılacağını belirtmiştir. Bununla beraber, ne olursa olsun, burada başlamış olan Türk tarihinin, yine, burada kapanması mukadder ise bu tarihin, şan ve şerefle kapanmasının en büyük emeli olduğunu ifade etmiştir. Türklerin memleketlerinin müdâfaası için şimdiye kadar feda ettikleri bu kadar kahraman evlatlarına 20-30 bin kişi daha ilave ederse bunu takdir etmeyecek bir tek yurtsever Fransız bulunacağını bile sanmadığını söylemiştir. Ayrıca Yunan işgali halinde vukubulacak saldırılar ve göçlerden uğranılacak kayıplar bundan daha az olmayacaktır demiştir.

Cafer Tayyar Bey'in bu mertçe ve askerce sözleri üzerine F. d'Esperey, sözü daha fazla uzatmanın faydasız olduğunu anlamış ve takdire layık bir vatanseverlik olduğunu ama ahalinin de düşünülmesi gerektiğini ifade ettikten sonra son söz olarak *"Şimdilik iki ay huzur içinde ve rahat kalabileceğinizi söyleyebilirim. Ondan sonra ne olacağını kimse bilemez."* demiş ve yaklaşık dört saat kadar süren bu konuşmadan sonra General F. d'Esperey yoluna devam etmiştir[296].

F. d'Esperey'e, Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti adına bir muhtıra verdirilmeye, Karaağaç'taki Fransız ordusu istihbarat bürosunca çok uğraşılmıştır. Trakyalılar adına istihbarat subayı Yüzbaşı Jambat tarafından hazırlanan bu muhtıranın amacı Trakya üzerinde Fransız mandasını temin edebilmekti.

Fransız generale verilmek istenen bu muhtıra, Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetinde büyük tartışmalara yol açmıştır. Tartışmaların neticesinde muhtıranın bir bölümünün değiştirilerek verilmesi kararlaştırılmışsa da muhtırada yapılmak istenen bu değişiklik, Fransız istihbarat subayı tarafından

---

[295] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,*C. I, s. 224-231; Görüşmenin tamamı için bkz. "General Cafer Tayyar Eğilmez'in Hatıra ve Vesikalarından", *Millet*, No: 114, 8 Nisan 1948, s. 7.
[296] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 224-277.

beğenilmediğinden muhtıranın verilmesinden vazgeçilmiştir. Ancak Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti içinde bazı üyelerin ve başta Cemiyet Reisi Şevket Bey'in aklında Fransa'nın mandasında muhtar bir Trakya kurmak fikri yer etmiştir[297].

3. Cafer Tayyar Bey'in İstanbul'a Gidişi ve Trakya'da Askerî ve Mülkî İdarede Yapılan Değişiklikler

İstanbul'un işgali sonrasında I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey İstanbul ile bağlantısını kesmiştir. İstanbul Hükümeti, Trakya ile telgraf muhaberesi yapamıyordu, posta haberleşmesi de kolordunun kontrolü altında idi. İstanbul Hükümetinin Trakya üzerinde otoritesi kalmamıştı. Trakya'yı yeniden İstanbul'a bağlamanın en kestirme yolu, kolordu kumandanını kazanmaktı. Bunun için Çatalca ve Tekirdağ mutasarrıflarından yararlanarak harekete geçtiler. Ama aracılıkta başarılı olamadıkları anlaşılınca İstanbul Hükümeti, bu defa Fransızlara başvurdu. 20 Nisan 1920 sabahı, Karaağaç'ta, Fransız haber alma subayı Yüzbaşı Jambat, Edirne'de I. Kolordu karargâhına, Fransız Şark Orduları Kumandanı General de Bourgogne'un, bir mektubunu getirmiştir. Bu mektupta: "*Osmanlı Hükümeti, görüşmek üzere, Cafer Tayyar Bey'i İstanbul'a çağırmaktadır. Cafer Tayyar Bey'in bu seyahati, İtilaf Devletlerinin teminatı altında yapılacaktır. Cafer Tayyar Bey'e, bu seyahatinde bir Fransız subayı refakât edecektir*[298]" denilmekteydi.

I. Kolordunun subay sayısı yetersizdi. Para, yiyecek, silah ve cephane gibi en gerekli ihtiyaçlarının sağlanması için İstanbul'dan ne gibi yardımların

[297]Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez üyelerinden Mürefteli Nazmi (Balkanoğlu) Bey'e 6 Nisan 1920'de F. d'Espere'nin Karaağaç'tan geçişindeki olayları, vilayet tercümanı olarak bu konuşmada tercümanlık yapan Karabet Efendi şöyle anlatmıştır: *"Trenin hareketi sırasında, Generalin vagonuna, Merkez Heyeti Reisi ile birlikte girdiklerini ve Cemiyet Reisi'nin Generale biz Trakyalılar, mukadderatımızı Fransa'nın himayesine bırakıyoruz. Bizim için çalışınız."* Nazmi Bey'in düşüncesine göre Karabet Efendi, dürüst ve namuslu bir vatandaş olup söylediklerinde, uydurma bir şey olamazdı. Yine Cafer Tayyar Eğilmez, Tevfik Bıyıklıoğlu'na Atina'da esarette iken Cemiyet Reisinin elinde *"Trakya Cumhuriyeti"* yazılı bir mühür görmüş olduğunu söylemiştir. Tevfik Bıyıklıoğlu *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 229-231.

[298] *Aynı eser*, C. I, s. 235.

yapılabileceği öğrenilmek isteniyordu. Cafer Tayyar Bey'in İstanbul seyahati, Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetinde müzâkere edilmiş ve İstanbul'a gitmesine karar verilmiştir[299]. Cafer Tayyar Bey, bir Fransız subayı refakatinde, 20 Nisan 1920 akşamı trenle İstanbul'a hareket etmiş ve bunu telgrafla Heyet-i Temsiliye'ye bildirmiştir[300].

Cafer Tayyar Bey İstanbul'a gider gitmez, Tekirdağ Mutasarrıfı Füruzan Bey yeniden görevine dönmüş ve Tekirdağ'da 55. Tümen Kumandanı Alâaddin Bey de rahatsız bulunduğu sırada kendisine vekâlet etmiş olan Yarbay Cemil Bey'den Tümeninin kumandasını yeniden eline almıştır. Cemil Bey de hükümet ve Cafer Tayyar Bey'le temas etmek üzere 25 Nisan 1920 günü İstanbul'a gitmiştir[301]. Cafer Tayyar Bey İstanbul'da hükümet üyeleriyle temasında Dahiliye Nazırı Reşit Bey tarafından iyi karşılanmıştı. Görüşmeden birkaç gün sonra Millî Mücadele'ye sıcak bakan Ali Rıza Bey Edirne valiliğine atanmıştır[302]. Nafıa Nazırı Cemil (Topuzlu) Paşa ise mümkün olan yardımı yapmaya hazır oldukları sözünü vermiş ama bu sözü yerine getirmemiştir[303]. Cafer Tayyar'ın Damat Ferit Paşa ile görüşmesi ise oldukça sert geçmiş, Edirne'ye dönmesi engellenmeye çalışılmıştır[304]. Sadrazam "*koyu ittihatçı*" olduğu gerekçesi ile tutuklanmasını istemiş ise de Fransızlar bunu kabul etmemişlerdir. İngilizlerin tavsiyesi ile Sirkeci tren istasyonunda tutuklama teşebbüsü de başarılı olmamıştır[305].

İstanbul Hükümeti, Cafer Tayyar Bey'in yerine 60. Tümen Kumandanı Albay Muhiddin Bey*'i I. Kolordu Kumandanlığına tayin etmiştir. Albay Muhiddin

---

[299] Gös. Yer.
[300] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,*K. 644, G. 102, 20 Nisan 1920.
[301] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 237.
[302]*TİTE,* K. 28, G. 86, 10 Mayıs 1920. (İstanbul Hükümeti tarafından Edirne'ye gönderilen vali Kuva-i Milliyeciler tarafından Uzunköprü'de tevkif edilmiş ve kendileriyle teşriki mesai edeceğini kabul ederse Edirne'ye kabul edileceği bildirilmiştir.); *İkdam,* No: 8339, 2 Mayıs 1920, s. 1; *Alemdar,* No: 470-2790, 2 Mayıs 1920, s. 2; *Akşam,* No: 582, 3 Mayıs 1920, s. 4.
[303] Zülal Keleş, *a.g.m.,.,* s. 1034.
[304] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K.644, G. 108, 3 Mayıs1920.
[305]BOA, DH. *EUM. SSM,* No. 42, G. 4, 1 Mayıs 1920.
*Muhiddin Kurtiş, Sofyalı Kurtişzâdelerden nakliye yüzbaşısı Ali Efendi'nin oğludur. Annesi Arapkirlidir. Babası Osmanlı İmparatorluğu devrinde Şam'da bulunduğundan Muhiddin Bey de ilk ve orta tahsilini Şam'da yapmıştır. Bu sebeple Şamlı olarak tanınması yanlıştır. Arap edebiyatına vakıftı. Yüksek tahsilini İstanbul'da Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'nde yapmıştır. Generalliğe kadar yükselmiştir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 322.

Bey'e çekilen telgrafnâmede; Edirne'de, I.Kolordu Kumandanlığına tayini konusunda 21 Nisan 1920'de irade-i seniyye çıktığı bildirilmiştir. İcabı kadar askeri maiyetle beraber Edirne'ye hareket ederek asayiş ve düzenin sağlanması ve merkezi hükümetle olan haberleşmenin tanzim ve teminine özen gösterilmesi istenmiştir. Ayrıca eski kumandan Cafer Tayyar Bey'in, ferman-ı hümâyuna itaat ederek İstanbul'a geldiğini, kolorduya mensup kıtaların mukaddes vazifelerine aykırı hallere katılmamalarının takdire şayan bulunduğu ve atanan yeni valinin de birkaç güne kadar Edirne'ye geleceği bildirilmiştir[306].

Cafer Tayyar Bey İstanbul'da iken herşey eski haline dönmüştür. Tekirdağ Mutasarrıfı Füruzan, 55. Tümen Kumandanı Alâaddin Beyler vazifelerine dönmüşler, İstanbul'la telgraf ve posta muhabere ve münasebeti de eskisi gibi serbestçe yapılmaya başlanmıştır[307].

Cafer Tayyar Bey İstanbul'da 12 gün kaldıktan sonra engellenmek istenmesine rağmen[308] 2 Mayıs'ta Edirne'ye dönmüş ve İstanbul'daki temasları ile Trakya'daki son gelişmeleri ve durumu özetleyen bir raporu 3 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir[309]. Bu rapora cevap olarak Ankara'dan Cafer Tayyar Bey'e gönderilen telgrafta TBMM'nin verdiği karara göre İstanbul Hükümetinin emir ve tebligatlarının geçerli olmadığı ve tayin edeceği vali ve kumandanın kabul edilmemesi bildirilmiştir[310].

Cafer Tayyar Bey'in İstanbul'dan Edirne'ye dönüşünde Muhiddin Bey, Cafer Tayyar Bey'e kolordunun kumandasını bırakmasını teklif etmiştir. Cafer Tayyar Bey, İstanbul'dan tayin edilen Muhiddin Bey'in kolordunun başında kalmasında fayda görüyordu. Çünkü İstanbul tarafından atanmış olan bir kolordu komutanının halka güven vereceği düşüncesindeydi. Ayrıca İstanbul Hükümetinin

---

[306] ATASE, *Türk İstiklâl Harbi: Batı Cephesi,* C. II, Ks. II, Ankara 1991, s. 348.
[307] Zülal Keleş, *a.g.m.,*s. 1035.
[308]BOA, *DH, EUM.SSM,* No: 42-4, Ek 1/ 2, 1 Mayıs 1920.
[309] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 644, G. 108, 3 Mayıs 1920; Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. II, s. 490. *(Cafer Tayyar Bey ecnebilerin verdiği teminat üzerine İstanbul'a gitmiş, bizi ancak avdetinde keyfiyetten haberdar etmişti. Anlaşıldığına göre Doğu Trakya'nın yalnız başına varlığını muhafaza edemeyeceğinden Batı Trakya ile birleşerek bir ecnebi idaresi sayesinde yaşayabileceği tarzında fikirler telkin olunmuş… Herhalde manevi gücü kıracak bir takım propagandalar yapılmış…* diyerek eleştirmiştir); Zülal Keleş, *a.g.m.,*s. 1035.
[310]Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 644, G. 110, 3 Mayıs 1920.

görevlendirdiği bir kumandan sayesinde kolordunun ihtiyacı olan silah ve malzemenin daha kolay elde edilebileceğini, subay ihtiyacının atanabileceği ve maaşların temininde kolaylıklar sağlanabileceği düşüncesi etkili olmuştur. Cafer Tayyar Bey, Muhiddin Bey'in kendisiyle aynı fikirde olduğunu bildiği için bu kumanda değişikliğinde bir mahzur görmüyordu. Muhiddin Bey'den boşalan 60. Tümen Kumandanlığına da Cafer Tayyar Beyle birlikte İstanbul'dan dönmüş olan Yarbay Cemil (Uybadın) Bey getirilmiştir[311].

İstanbul Hükümeti tarafından görevinden alınan Cafer Tayyar Bey'e TBMM tarafından *"Rumeli Umum Kumandanlığı"* görevi verilmiştir[312]. Ayrıca Trakya Paşaeli Cemiyeti Merkez Heyetinin kararı ve daha sonra Büyük Edirne Kongresi'nin de onayıyla Cafer Tayyar Bey, Trakya Millî Kumandanlığını üzerine almıştır[313]. Bu suretle bütün Trakya'nın savunması sorumluluğunu yüklenmiş bir başkumandan mevkiine çıkarılmış oluyordu.

E- V. Kongre Büyük Edirne Kongresi (9-13 Mayıs 1920)

Lüleburgaz Kongresi kararlarına göre Müdâfaa-i Hukuk Merkez Heyeti, Trakya'nın savunmasından sorumlu ve savunma ile ilgili her türlü tedbirleri almaya yetkili en önemli siyasî organ haline gelmiştir. O günün şartlarında kolordunun savaş kabiliyetinin arttırılması öncelikli bir görevdi. İstanbul, kolordunun mütârekede belirlenmiş kadrosu üzerinden bile beslenmesi için gerekli parayı, yeter miktarda ve vaktinde gönderemiyordu. 1314 ve 1315 doğumluların silahaltına alınmasıyla kolordunun mevcudu ve masrafı arttığından para darlığı baş göstermişti. Kolorduya

[311] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 240.
[312] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 644, G. 110, 4 Mayıs 1920.
[313] *TİTE,* K. 27, G. 9, B. 9, s. 202 (Edirne Kongresi Tutanağı).

para yardımında bulunulması lüzumunu anlayan Merkez Heyeti, Kır Bekçileri için şubelerin taahhüt ettikleri aidatı merkeze getirterek Kolorduya vermiştir[314].

İçeride belirtilen hususlar gerçekleştirilirken Türkiye dışındaki hareketlilik San-Remo Konferansı'nda (18-26 Nisan 1920) kararlaştırılan Türk barış şartları hakkında gazetelerde yer alanhaberler de endişe vericiydi[315]. Konferans, Trakya Meselesi hakkında da isabetsiz ve haksız kararlar verirken Yunanistan'ın uydurma ve haksız bir takım istatistiklerini doğru kabul edip Trakya'yı Türk Devleti'nden koparmayı amaçlıyordu[316]. Bunu yaparken de Osmanlı Heyetinin fikir ve görüşlerini almaya gerek görmemişlerdi. İstanbul Hükümeti bu devletlere ve bu kararlara direniş gösterme yanlısı gözükmüyordu. I. Kolordu ve Trakya ahalisi için büyük görev saati gelmişti. Trakya temsilcilerinden bir kongre toplayıp halkın direniş hususundaki fikrini anlamak ve buna dayanarak gerekli tedbirleri almak için çok az bir zaman kalmıştı. Trakya'nın silahla savunulup savunulmaması, İstanbul Hükümetinin emirlerine itaat edilip edilmemesi, yayımlanan fetvalara uyulup uyulmaması, Padişah ile irtibatın kesilip kesilmemesi meseleleri üzerinde hararetli tartışmalar yapılacaktır[317].

İşte 9 Mayıs 1920'de toplanacak olan Büyük Edirne Kongresi bu tarihi kararı verecektir. Bulgarların Doğu Trakya için besledikleri emeller bilinse de Yunan işgaline karşı onlardan yararlanılabileceği düşünülerek Cafer Tayyar Bey 10 Mayıs'ta Bulgar sınırına giderek bir Bulgar binbaşısı ile görüşmüştür[318]. Ayrıca Edirne Kongresi müzâkerelerini yakından izlemek üzere Bulgar çete başkanlarından bazıları da Edirne'ye gelmişlerdir[319]. Nitekim I. Kolordu Kumandanı Muhiddin

---

[314] Trakya Müdafaa Hukuk-ı Milliye Merkez Heyetinin 12 ve 13 Nisan 1920 tarihli kararı. Merkez Heyeti 23 Nisan 1920 toplantısında, kolorduya 4.000 lira yardım yapılmasına karar vermişti. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*,I, s. 249.
[315] Edip Başer, *a.g.e.*,s. 195.
[316] Kazım Özalp, *Millî Mücâdele 1919-1922*, C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s. 126-134.
[317] *TİTE,* K. 27, G. 9, B. 9, s. 50 (Edirne Kongresi Tutanağı); Selahattin Tansel, *a.g.e.*,C. III, s. 150.
[318] Stefan Velikov, *Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan (1918-1922),* Çev., Naima Yılmaer, Kitaş Yayınları,İstanbul 1969, s. 92.
[319] Selahattin Tansel, *a.g.e.,* C. III, s. 152; Hülya Toker, "Millî Mücadele Döneminde Türk-Bulgar İlişkileri ve I. Kolordunun Bulgaristan'a Sığınması", *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar İlişkileri,* Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005, s. 129.

(Kurtiş) Bey, 12 Mayıs 1920'de TBMM'ye gönderdiği bir yazıda Trakya savunmasına Bulgarların da katılması için konuşmalara başlandığını belirtmiştir[320].

Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti, durum hakkında malumat almak üzere aralarından Mestan Efendi ile Hacı İbrahim ve İsmail Beylerle Lüleburgazlı Şevket Bey'den oluşan bir heyeti Bab-ı Âli ve devlet adamlarıyla temas etmek üzere İstanbul'a göndermiştir[321]. Diğer taraftan, İstanbul'dan dönen Cafer Tayyar Bey de durum hakkında hiç de ümit verici haberler getirmemişti. İstanbul'da yaptığı görüşmeler hakkındaki bilgi ve görüşlerini çektiği telgrafla Ankara'daki Mustafa Kemal Paşa'ya da bildirmiştir[322]. Cafer Tayyar Bey'in döndüğü 2 Mayıs 1920 günü, Edirne'de toplanan Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti aldığı şu kararlar ile kongre toplanmasını sağlamıştır.

"Trakya'nın geleceğinin, şu an, olağanüstü önem kazanmasından dolayı bir olağanüstü meclisin toplanma daveti uygun olacağından bu hususta aşağıdaki kararlar alınmıştır:

1— Olağanüstü Meclis, Edirne ve Çatalca genel meclisi üyeleriyle her belediye namına birer ve her nahiye namına ikişer temsilciden ve Trakya Cemiyeti Merkez Heyetiyle müdâfaa Heyet-i Faalesinden ve bütün müftülerden oluşur.

2— Meclis, Mayıs'ın dokuzuncu pazar günü Edirne'de toplanacaktır.

3— Genel Meclis üyeleri, usulen, vilâyetçe davet edilir; diğerleri, Heyet-i Faale'ce davet olunur.

4— Olağanüstü Meclis üyelerine, harcırahları mahallerince sağlanacaktır.

---

[320] *HTVD*, S. 14, Ves. No. 369, Ankara 1955.

[321] Edirne Heyetinin İstanbul'a gelişi ve vazifesi hakkında İstanbul basınında,aşağıdaki malumat yer almıştır: *"Ahiren Trakya'dan şehrimize bir heyet gelmiş ve heyet dün sadrazam paşa hazretlerinden kabul olunmuştur. Heyet, bütün Trakya'nın zati hazreti hilafetpenahiye sadakatlerini ve iradad-i şehriyariye itaatlerini teyit eylemişlerdir." İkdam,* No: 8336, 29 Nisan 1920, s. 2. Edirne Heyeti;Mestan Efendi, Hacı İbrahim ve İsmail Beylerle Lüleburgazlı Şevket Efendi'den ibaretti. Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetinin 12 Nisan 1920 tarihli kararı (Kasım Yolageldili evrakı). Trakya'da başka bir vazifesi olan Lüleburgazlı Şevket (Ödül) Bey heyetle İstanbul'a gitmemiştir. Hacı İbrahim'in de Heyet'ten ayrıldığı, yalnız İskeçeli eski müftü Mestan Efendi ile İsmail Beylerin İstanbul'a gittikleri anlaşılıyor. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*,C. I, s. 242.

[322] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 644, G. 108, 3 Mayıs 1920.

5— Nahiyeler adına seçilecek temsilcilerin muhtelif cereyanları temsil edecek kişilerden ve tercihen köylülerden olmasına çalışılacaktır[323] *".*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa 3 Mayıs 1920 tarihinde Cafer Tayyar Bey'e çektiği telgrafta toplanılacağı bildirilen bu kongrede Trakya'nın geleceğine ait hiç bir karar alınmamasını söyleyerek TBMM'nin vatanın bütün kısımları gibi Rumeli'nin de aynı derecede ehemmiyetle bağımsızlığını muhafazaya çalıştıklarını bildirmiştir[324].

Edirne Kongresi'nden bir gün evvel 8 Mayıs 1920 Cumartesi günü Selimiye Camii avlusunda Edirneliler ve gelen delegelerin katılımıyla büyük bir miting yapıldı. Trakya'nın Türk yurdu olduğu ve öyle kalacağı, gerekirse bu konuda her türlü çareye başvurulacağı yolunda toplumu heyecanlandıran ve kalpleri vatan müdâfaası arzusuyla coşturan konuşmalar yapılmıştır[325].

Kongrenin açılışı ertesi gün yani 9 Mayıs 1920 Pazar günü Erkek Öğretmen Okulu konferans salonunda yapıldı[326]. Edirne vilâyetiyle Çatalca sancağından çağrılan 264 delegeden 220'si Kongre çalışmalarına katılmıştır[327]. Edirne Kongresi, Trakya'nın her bölgesinden ve her kesiminden geniş halk kitlelerini temsil eden delegenin katılımıyla gerçekleşti. Tam bir hürriyet içinde, silahlı savunma, siyasî teşebbüsler ve Trakya Paşaeli Cemiyeti ile Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin birleştirilip birleştirilmemesi konuları gibi Trakya'nın geleceğini yakından ilgilendiren meseleler konuşulmuş ve bu konuda esaslı kararlar alınmıştır.

Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin esas gayesinin Trakya'nın Osmanlı camiasına bağlılığını temin etmek olduğu belirtilmiştir. San Remo Konferansı'ndan gelen haberlerde Trakya'nın Yunanistan'a verilmesinin kararlaştırıldığının anlaşıldığını ve bu durum karşısında dinen, tarihen, harsen, iktisaden ve nüfus ekseriyeti itibarıyla Türk ve Müslüman olan ahalinin haklarını savunmak için aşağıda

---

[323] Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti Karar Defteri, Türk Tarih Kurumu, Tevfik Bıyıklıoğlu Arşivi, Defter No: 39; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 249-250.
[324] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 644, G. 110, 3 Mayıs 1920.
[325] Hüseyin Salman, *a.g.m.*,s. 27.
[326] *İkdam,* No: 8346, 9 Mayıs 1920, s. 2; "Trakya Halkı", *İkdam,* No: 8347, 10 Mayıs 1920, s. 1.
[327] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 1,3. (Edirne Kongresi Tutanağı).

belirtileniki önemli gündem maddesinin görüşülerek kesin karar verilmesi istenmiştir.

1- Trakya'nın camia-i Osmaniye'den gayrikabil infikak olduğu noktasında Heyet-i Murahhasa'nın mesaisine Cemiyetimizce de iştirak ve bilcümle vesait-i siyasîyeye müracaat edilmesi.

2- Hükümetimizin ne gibi ahval ve şerait altında olursa olsun bu babda izhar-ı âcizi ve Trakya'nın Yunan işgaline terki halinde vesait-i mümküneye bilmüracaa fiilen mukâvemet olunması[328].

Trakya'nın geleceğini doğrudan etkileyecek bu konuşmaların önemli bölümleri ve alınan kararlar kongre tutanağına göre özetlenecek olursa mücadeleden yana olanlar ile karşı duranların durumları ve niyetleri kısmen de olsa anlaşılabilecektir.

1 - Trakya'nın Silahlı Savunması İçin Yapılan Tartışmalar

Büyük Edirne Kongresi, ilk gün saat 14.30'da çalışmalara başlamış ve akşam geç saatlere kadar Merkez Heyeti Reisi Şevket Bey'in başkanlığında üç oturum halinde gerçekleşmiştir. İlk günkü oturuma 220 delegenin katıldığı yapılan yoklama sonucu anlaşılmıştı. Reis Şevket Bey'in, Merkez Heyeti tarafından kararlaştırılan gündemi okumasından sonra Galip Bahtiyar Bey açılış konuşmasını yapmış ve Kongre çalışmaları başlamıştır.

İlk oturumdaki konuşmalar gündemdeki siyasî teşebbüs ve fiilî mukâvemet, söz ciddiyeti, zabıt tutulması ve iç nizamnâme hakkında temenniler üzerine olmuştur. Mustafa Neyyir Bey*, büyük bir mesele karşısında olduklarını belirterek buradaki

[328] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 1. (Edirne Kongresi Tutanağı).

* Mustafa Neyyir Bey, Mülkiye mektebi mezunudur. İtilafçı olarak tanınmıştır. Yüzelliliklerdendir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî*...,C. I, s. 251. 1883'te Edirne'de doğmuştur. Piyade binbaşılarından Çankırılı Mustafa Efendi'nin oğludur. Mülkiye mektebini bitirdikten sonra çeşitli

bütün konuşulan hususların zabta geçirilmesini ve halkın okuyup anlaması için bastırılıp dağıtılmasını istemiş ve şu teklifte bulunmuştu: *"söz hürriyeti sağlanmalı, kimse sözlerinden ötürü baskı görmemeli ve sürgüne gönderilmemelidir. Teklifler, ifadeler not edilmeli; reyler gizli verilmelidir. Muazzam bir karar vereceğiz. Acele edilmemeli, gerekirse bir ay, hatta sonuna kadar bu heyet burada kalınılır. Çünkü bu, vatan meselesidir"*[329].

Mustafa Neyyir Bey'in bu sözlerine karşı Cafer Tayyar Bey vilâyette örfi idare olduğu halde hiç kimseye baskı yapılmadığını ve söz hürriyetinden dolayı kimsenin takip edilmediğini belirterek şöyle konuşmuştur: *"Söz hürriyeti vardır. Bütün arkadaşlar, kalplerindeki bütün sırları serbestçe söylemelidirler. Bunlar söylenmezse esaslı bir karar alınamaz. Kararsızlık da birliği bozar. Bunun olmaması için herkes istediğini serbestçe söylemelidir[330]"*.

Kongrenin kitabet heyetine Sadi Galip (Kırımlı) Bey ile Hayrabolu azasından Mehmet Tevfik Beylerin de katılmaları kabul edilmişti. Bunlardan başka Dr. Osman Şevki, Dr. Rüştü Edhem, öğretmen Arif Şükrü (Öget) ve Haşim Cevdet (İşcan) ve Hüseyin (Temuçin) Beylerle öğretmen Sıdkı Bey zabıt heyetine dahil edildiler[331].

Gündem gereği siyasî teşebbüsler ve silahlı mukâvemet hakkında konuşmalara geçilmeden önce merkez heyetinin şimdiye kadar yapılan işler hakkında

---

ilçelerde kaymakamlık yapmıştır. 1919 yılı başında atandığı Adapazarı Kaymakamlığından ayrılarak Edirne'ye gelmiştir. Edirne istatistik müdürlüğü yapmıştı**.** Hürriyet ve İtilaf Partisi "militanı" olarak Millî Mücâdele'ye kesinlikle karşı olmuştur. Edirne'de bacanağı Sadi Galip (Kırımlı) ile birlikte *"Temin"* adlı bir gazete çıkarmıştır. Yazdığı yazılarla ve yaptığı propagandalarla Edirne halkını zehirlemeye çalışmıştır. Edirne Yunanlıların eline geçince bir dönem Edirne Belediye Başkanlığı yaptı. Daha sonra Yunan Meclisi'ne Edirne Milletvekili olarak olarak girdi. Bu hıyanetleri dolayısıyla *"Yüzellilikler"* listesinin 102. sırasında yer almıştır. Millî Mücâdele'nin kazanılmasından sonra Yunanistan'a kaçarak *"Hakikat"* adlı gazeteyi çıkarmaya başlamıştır. Neyyir Mustafa 1941'de Yunanistan'ın Almanlar tarafından işgali üzerine 1938'de 150'likler hakkında Türkiye'nin çıkardığı af kanunundan yararlanarak Uzunköprü'ye iltica eder ve Bandırma'ya giderek 19 Eylül 1941'e kadar orada kalır. Batı Trakya'daki Türklerin, Türkiye'ye iltica etmelerini engelleyen Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararı gereği, 10 Ekim 1941'de Yunanistan'a gönderilir. Almanlarla işbirliği yapmıştır. Almanlar savaşı kaybedip Yunanistan'dan çekilince Ağustos 1944'te tekrar Edirne'ye kaçmış ancak yakalanarak İstanbul'a sevkedilmiştir. Tutuksuz yargılaması devam ederken 19 Ocak 1949'da İstanbul'da vefat etmiştir. Kamil Erdeha, *a.g.e.,* s. 203, 446.

[329]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 4. (Edirne Kongresi Tutanağı).

[330]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 5. (Edirne Kongresi Tutanağı).

[331]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 6. (Edirne Kongresi Tutanağı).

açıklamada bulunması ve bundan sonra delegelerin fikirlerini söylemeleri kabul edilmiştir. Cafer Tayyar Bey İstanbul'a son gidişinde bütün nazırlarla görüştüğünü, özellikle Dahiliye Nazırı olan Reşid Beyle beş gün kadar konuştuğunu belirtmiş, kendisine ve diğer kabine azasına işgalden beri Trakya'da geçen hâdiseleri anlatarak Trakya'yı Trakyalıların kurtarabileceğini ifade etmiştir. Bu açıklamalar üzerine Reşid Bey'in *"yüzde otuz kanaatiniz varsa, vatan vazifenizi yapınız"* dediğini, diğer iki nazırın da (Operatör Cemil Paşa ve Maliye Nazırı Raşid Bey) aynı fikirde olduklarını belirttiklerini ve Trakya'yı elimizden çıkaracak bir barış antlaşmasını imza etmeyeceklerini söylediklerini ifade ederek müdâfaa noktasında kendileriyle birleştik demiştir. Bundan sonra Cafer Tayyar Bey,Doğu Trakya'ya karşı kullanılabilecek Yunan kuvvetleri ve buna karşı I. Kolordunun durumu hakkında bilgi vermiştir. Trakya'nın işgali için hazırlanan Yunan ordusu, evvelâ Batı Trakya'yı işgal edecek sonra bize dönecektir. Üç tümenle karşımıza çıkacak Yunan ordusunu yok etmeye gücümüz yeter. Bir muharebeyi üç veya dört ay devam ettirebiliriz. Yunanistan, bizim Trakya'da çıkaracağımız kuvvetten fazlasını çıkaramaz. Biz kendi memleketimizdeyiz, onlar ise dışarıdan geleceklerdir demiştir[332].

Neyyir Bey, askerî meselelerden önce siyasî durumla ilgili açıklamaların çok belirsiz geçtiğini ifade etmiş ve Trakya mebuslarının kendilerini aydınlatmalarını isteyen aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:*"Millet, savaşa karar verdikten sonra hizmet edilmesi kolaydır. Bu neye benzer bilir misiniz? Bir mimar gelip beni bir köşk, bir ev yaptırmam için sıkıştırıyor. Benim, bakalım param var mı? Malzemem var mı? Canım köşk yaptırmak istiyor mu? Bu da, böyledir. Şimdi söz, Cafer Bey'in değil milletindir… Millet kararını verdikten sonra vazife zaten kendilerinindir. İstanbul bize yardım edecekse neden yoruluyoruz… burada İstanbul'dan önemli bir iki siyasî memur bulunmalıydı. Özellikle siyasî izahata ihtiyacımız vardır. İstanbul'la ortaklık esastır. Mebuslarımız ve Reis, bu hususta izahat versinler[333]"*.

Mustafa Neyyir Bey'in bu sözlerine karşılık Cafer Tayyar Bey *"müdâfaa edilmeyen yerde ne ırz, ne mal, ne de can kaldı. İzmir müdâfaa etmedi niçin bu*

[332] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 10. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[333] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 18. (Edirne Kongresi Tutanağı).

hareketler reva görüldü? Niçin bu evlatlar öldürüldü? Demiryolu boyundaki bir Yunan taburunun, memleket hâkimiyetimiz altında iken yaptıklarını bilmiyor muyuz? Avrupa'ya şikâyet ettik. Hakkımızı kim savundu? ...Lafla, sizden savunma kararı koparmak istediğimi zannetmeyin. Bugün, siyaset iflas etmiştir... Sadece hissiyata kapılıp hemen savunma kararı verecek değiliz. Milleti temsil eden kişilerin burada olduğunu görüyorum. Toplantının amacı arkadaşlarımızı uyarmaktır. Müdâfaa ettiğimiz takdirde kazanacaklarımızı, etmediğimiz takdirde ise kaybedeceklerimizi anlatmaktır" demiştir.

Hilmi Efendi (Tekirdağ) ise Yunanlılar, İngiliz donanmasının himayesinde Tekirdağ'a asker çıkarırlarsa ve İngilizler, Türklerin ses çıkarmamalarını emrederlerse ne yapılacağını ve buna karşı topumuz olup olmadığını sormuştur. Cafer Tayyar Bey de Tekirdağ'da, barakalarda gizli topların olduğunu söylemiştir. Bu defa Hilmi Efendi İngilizlerin kasabayı yakarız dediklerini belirtmesi üzerine Cafer Tayyar Bey şunları söylemiştir: *"Memleketin menfaati karşısında bir evin yıkılmasının ne önemi vardır. Siz, bir kulübeyi mi düşünüyorsunuz? Yarın ne o kulübe, ne o evler kalır. Vatan korunursa birçok kâşaneler kurulabilir yoksa o kâşaneler bizlere zindan olur[334]".*

Birinci gün, üçüncü oturum açılırken önce Padişahın selamı hakkında vilâyetin bir tezkeresi okunmuştur. Sonrasında da Trakya mebusları Süleyman Faik, Şakir ve Galip Bahtiyar Beyler siyasî izahatlar vermişler; Millî kumandan Cafer Tayyar Bey ile I. Kolordu Kumandanı Muhiddin Beyler açıklamalar yapmışlar ve oturum tamamlanmıştır.

Eski mebus Süleyman Faik (Özkan) Bey'in söyledikleri özetle aşağıda belirtilmiştir: Üç nazırın; karanlık içindeyiz, kat'i birşey söyleyemeyiz dediklerini, Sadrazam Ferit Paşa'nın da *"ümidimiz kesilmiş değildir. Cenabı Hak bizimledir, çalışacağız, siz de çalışınız"* diyerek kesin birşey söyleyemediğini belirtmiş ve fiilî müdâfaaya girişmeden önce barış yoluyla hakkımızı tanıtmak için Avrupa kamuoyuna ve siyasî liderlere bilgi vererek onları aydınlatmaya çalışmalıyız demiştir.

---

[334] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 24. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Eski mebus Galip Bahtiyar (Göker) Bey, Trakya işinin dış siyaset bakımından durumunu ve yaptıkları teşebbüsleri ertesi gün bir rapor halinde anlatacaklarını belirtmiştir.

Gelibolu eski mebusu Şakir (Kesebir) Bey ise San Remo Konferansı'nda Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetinden alınarak Yunanlılara verileceği söylentisinin duyulması üzerine Avrupa'ya gönderilen heyetin, Merkez Heyetinin hazırladığı muhtıraları müttefiklere vererek görevini yapmaya çalıştığını ifade etmiştir. Paris Barış Konferansı'na, Osmanlı murahhas heyetiyle birlikte Trakya Paşaeli Cemiyetinden de üç kişinin gönderilmesi için haberleşilmekte olunduğunu fakat bugün devletlerin politikasına esas olan; hak ve adalet değil kuvvetin zaafa üstün gelmesidir. Siyasî teşebbüslerin iyi sonuç verebilmesi için birinci çare hazır bulunmak, hakkımızı duyuracak kadar kuvvetli olmaktır. Bu kanaatle Lüleburgaz Kongresi oy birliğiyle memleketin işgal ve ihtilâl hareketlerine karşı müdâfaasına karar vermişti. Lüleburgaz Kongresi'nden sonra müdâfaa meselesinin, burada yeniden konuşulması, geriye dönüşten başka birşey ifade edemez demiştir.

Edirne'ye gelmeden önce hükümetin fikirlerini anlamak için Hayreddin ve Faik Beylerle birlikte Damat Ferit Paşa'yı ziyaret ettiklerini, Sadrazamın kendilerine *"intizar ve tevekkülden"* bahsederek pek belirsiz cevaplar verdiğini ve kötümser olduğunu da sözlerine ilave etti. Yalnız Dâhiliye Nazırı Reşid Bey'in Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetinden çıkmaması için mümkün olduğu kadar çalışacağını vaat ettiğini, bu olmazsa halkın oyuna başvurulmasını ve bunda da başarı sağlanamazsa çoğu Türk ve Müslüman olan Trakya'nın, Yunanistan'a bırakılmaması ve ayrı bir idareye kavuşması için teşebbüste bulunacağını söylediğini ifade etmiştir[335].

Şakir Bey'in söyledikleri karşısında Müftü Hilmi Efendi şu soruyu sormuştur: *"İzzet Paşa'dan, Trakya'nın emr-i müdâfaası uygun mudur değil midir, sorusuna cevap olarak söylediklerini de tebliğ edebilir misiniz?"*.

[335]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 30-35. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Şakir (Kesebir) Bey de bu soruya karşılık olarak şu cevabı vermiştir: İzzet, Salih ve Ali Rıza Paşaların da eski birer sadrazam olmaları sebebiyle onlara başvurduk. Prens Sabahattin Bey'le de görüştük. Bazı yabancı siyasî çevrelerle de konuştuk. İzzet Paşa, Trakya'da bağımsızlık ile yerli bir idare kurulması fikirlerini söyledi. Silah kullanmamayı ve mümkün olduğu kadar barış yoluyla işin çözülmesini tavsiye etti. İzzet Paşa'nın fikri, müdâfaa mümkün olmadığı takdirde sonucun vahim olacağını ihtar etmekten ibaretti. Bununla beraber Yunan veya yabancı himayesi altında memleketin yaşayamayacağını ve birkaç yıl sonra göç etmek zorunda kalacaklarını söylediler.

Bugün, ne kadar barış yoluyla olursa olsun, işgalin sonu felâkettir. İzzet Paşa'nın bu husus üzerinde durmaları çok yerindedir. Salih Paşa, Yunanlılara karşı müdâfaa edilmesini uygun gördü. Ali Rıza Paşa'nın da fikri öyledir. Sabahattin Bey'in fikri İzzet Paşa'nın değerlendirmelerine yakın olmakla beraber kendisi Yunanistan'la yapılacak bir anlaşmaya inanılamayacağını söyledi.

Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey ise; *"Ben askerim, fırka ve tefrikayı sevmem"* dedikten sonra sözlerine şöyle devam etmişti: *"Cenabı Hak: Siz, dininizde olmayanlara emniyet etmeyiniz!" buyurmuştur. Cenabı Hak, yine diyor ki 'Sizi memleketinizden çıkaracak, sizi öldürecek olanlara karşı müdâfaanız farz-ı ayındır.' Bugün İstanbul'un ve halifenin müdâfaası farzdır. Avrupalılar bize hiçbir zaman merhamet etmezler. Haçlı seferleri, bu defa başka şekilde boy gösteriyor. Biz, Trakyalıların onaltıda, hatta yirmide birini istiyoruz. Bunu veremez misiniz? Bununla dinimizi, namusumuzu, memleketimizi, milletimizi savunacağız. Tehlike gayet açıktır ve tehlike karşısında Müslümanların bozuşma ve ayrılıktan çekinmeleri şarttır".*

Bu arada Müftü Hilmi Efendi ile Muhiddin Bey arasında yaşanan bir anlaşmazlık ve tartışma üzerine Müftü Hilmi Efendi ve onunla birlikte Hürriyet ve İtilaf Partisinden gelmiş olan birkaç kişi de kongre salonundan çıkmışlardır[336].

---

[336]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 42. (Edirne Kongresi Tutanağı); Dr. Rifat Osman'ın TTK kütüphanesinde bulunan *"Edirne'de Yirmibeş Yıl"* adlı basılmamış eserinde "*…Neyyir adlı bir seciyesizin etrafında toplananlar, 'Hürriyet ve İtilaf', 'İngiliz Muhipleri Cemiyeti' gibi ünvanlarla*

Cafer Tayyar Bey şunları söylemiştir: *"Biz burada, hiçbir şahsın arkasından yürümüyoruz. Ortada bir fikir, millet ve vatan fikri vardır. Burada, Türk tarihiyle birlikte Müslümanlık da kapanmak tehlikesi karşısındadır. Ben tarihi ayaklar altına aldırmam*[337]*"*.

Kongre ilk gün çalışmalarını Muhiddin Bey ile Müftü Hilmi Efendi'nin anlaşmaları temennileri ile tamamlamıştır. Ertesi gün yani 10 Mayıs 1920'de saat 14.00'de toplanılmak üzere üçüncü oturuma son vermiştir. 10 Mayıs 1920 ikinci toplantı günü I. oturum, Trakya Paşaeli Cemiyetinin yaptığı siyasî teşebbüsleri izahla ve ilgili sorularla geçmişti.

Trakya Paşaeli Cemiyetinin siyasî murahhaslarından eski mebus Galip Bahtiyar (Göker) Bey, Cemiyetin dış siyasetle ilgili yaptığı çalışmaları hakkında şu bilgileri vermiştir: Trakya Cemiyetinin amacı Batı Trakya'yı Bulgarlıktan kurtarıp ayrı bir idare tesis ederek Yunanistan'la Osmanlı Devleti arasında bir tampon bölge yapmaktı. Cemiyet bunun için çok çalıştı. İstanbul ve Avrupa'da gerekli teşebbüslerde bulundu, protestolar yaptı, nihayet Avrupa'ya bir heyet de gönderdi. Bu heyetin vazifesi Batı Trakya'dan Bulgar idaresini kaldırmak ve bir muhtar idareye kavuşturmaktı. Bulgarlardan kurtulan Trakya'nın bağımsızlığı için çok çalışıldı. Sonuçta şimdiki durum hâsıl oldu. Batı Trakya ikiye ayrılmıştı. Trakya Cemiyeti, hiçbir zaman Doğu Trakya'nın Osmanlı hâkimiyetinden çıkarılması teşebbüsünde bulunmamıştır. Bunun için Cemiyet, İtilaf mümessillerine muhtıralar vermiştir. Bundan on gün kadar önce, San-Remo Konferansı'nda, Doğu Trakya'nın Türklerden alınmasına karar verildiği anlaşıldı. Bunu hiçbir Türk ve Müslüman kabul edemez. Trakya Cemiyetinin istediği Batı Trakya'nın bağımsızlığını sağlamaktır.

"Efendiler, siyasî teşebbüsler bir noktaya kadar gider, öyle bir zaman gelir ki Millî iradenin yardımı gerekir. Biz, o noktadayız. Siyasî teşebbüs yapılmıştır. Bundan sonra milletin arzusu kendini göstermelidir. İşte, Kongrenin görevi de budur.

---

halk arasında iftirak ve ihtilaf tohumları saçmakta idiler. Edirne Erkek Muallim Mektebinde yapılan umumi kongrede, bu muhalefet erkânı müdafaa aleyhinde karar vererek salonu terk ettiler." denilmektedir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 346-347.

[337] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 42-43. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Cemiyet, Doğu Trakya'nın tampon bir devlet olması için hiç çalışmamıştır. Batı Trakya da böyle bir gaye için çalıştı. Fakat iki Trakya arasında fark vardır".

Galip Bahtiyar Bey'in bu sözlerine karşılık olarak Arif Bey, Batı Trakya'nın bugün ikiye ayrıldığını, bir kısmının Yunan işgaline verildiğini diğer kısmının da müstakil kaldığını söyleyerek*"Acaba mukâvemet edilseydi Yunan işgali önlenebilir miydi"* diye sormuştur.

Arif Bey'in yukarıdaki sorusu karşısında Galip Bahtiyar Bey ise yaptığı açıklamada İskeçelilerin, Yunanlılara karşı koyacak silahlarının olmadığını, arazinin de elverişsizliğinden bahisle, üç gün üç gece dükkânlarını kapatarak işgali protesto ettiklerini vebu işgali kabul etmediklerini gösterdiklerini belirtmiştir[338].

Hilmi Efendi (Tekirdağ); *"Batı Trakya delegelerinin görevlerini yaptıklarını söylüyorsunuz pekiyi, Doğu Trakya delegeleri ne yaptılar"* diye sormuştur. Hilmi Efendi'nin bu sorusu karşısında Galip Bahtiyar Bey Doğu Trakya'nın söz konusu olmadığını, Batı Trakya delegelerinin işgal altında bulunan Batı Trakya'nın kurtarılması için çalıştıklarını ifade ederek oranın kurtulmasının buranın kurtulması demek olduğunu belirtmiştir.

Reis Şevket Bey İstanbul Hükümetinin Osmanlı barış heyetine, Trakyalı üç delegenin de katılmasını kabul ettiklerini ve 10.000 Frank yolluk ayrıldığını bildiren telgrafı okutmuş ve bu konuda konuşmak isteyenlere söz vermiştir.

Söz alan Ahmet Hikmet Bey (İpsala) İstanbul Hükümetiyle beraber hareket edilmesini istemiş ve şunları söylemiştir: *"İstanbul'da yayımlanan fetva, bunları dinlemeyenleri âsi sayıyor*. Bunları inceleyelim. Padişah fermanı burada okunsun. Bizim hükümetle durumumuz nedir, anlaşılsın[339]".*

Ahmet Hikmet Bey'in bu sözlerine karşılık Şakir (Kesebir) Bey şunları belirtmiştir: *"Bu mesele, Kongremizin gündemi dışındadır. İstanbul ile uyuşmaya*

---

[338] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 49. (Edirne Kongresi Tutanağı).

[*] Damat Ferit Paşa'nın dördüncü defa hükümeti kurduğu 5 Nisan 1920'de Şeyhülislam Dürrizâde Esseyit Abdullah fetvası.

[339] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 50. (Edirne Kongresi Tutanağı).

çalışmak, abesle uğraşmak demektir. Vazifemiz, Trakya'nın Osmanlı hâkimiyeti altında yaşamasını sağlamaktır. Yüksek heyetinizi meşgul edecek nokta, bunun şeklini bulmaktır. Herşeyden önce düşüneceğimiz mesele, Trakya'nın savunulmasıdır. Düşündüğümüz, harekete geçmeden önce siyasî girişimlerde bulunmaktır. Söz, tedbir ve siyaset fayda vermezse silahla hakkımızı elde etmeye çalışacağız. Bizim davamız, Trakya Cemiyeti adına sözle ve muhtıralarla İtilaf Devletlerine duyurulmuştur. Roma'ya kadar gidebilen murahhaslarımız, vazifelerini yapmışlardır. En son olarak mitingler yaptık. Fakat hiçbir yerde, işlerin yalnız sözle yürümediğini görüyoruz. Biz, yine barış yoluyla da teşebbüslerimize devam etmeliyiz. Bunun için Avrupa'ya gönderilmeleri kabul olunan üç delegeyi seçip gönderelim. Önce delegelerimizin Kongre heyetince mi yoksa bir komisyon tarafından mı seçilmelerinin daha amelî olacağını tayin edelim. Bundan sonra heyetin vazifesini tayin ve onlara gerekli selahiyet verilmek noktaları kalır".

İhsan Bey (Çorlu) ise zaman kaybedilmeden heyetin seçilmesini istemiştir.

Eski Tekirdağ mebusu Süleyman Faik (Özkan) Bey şunları söylemiştir: *"İşimizde yasallık var mı, diyorlar. Durumumuzda şüpheli birşey yoktur. Kanun dışına çıkılmadan bu meclis kurulmuştur. Hükümet, göndereceğimiz delegeler için tahsisat da verdi. Ehliyetli arkadaşlarımızı seçelim. Bizim bu yaptığımız merkezin de saltanat makamının da arzularına aykırı değildir[340]".*

Bu konuşmalar üzerine Cafer Tayyar Bey'in görüşü şu olmuştur: *"Siyasî teşebbüsten bir mucize bekleyenlere güler ve acırım. Artık siyaset iflas etmiştir. Avrupa'ya giden devlet adamlarımız da kimse ile temas edememekte ve dertlerini dinletememektedirler. Bize verilecek barış antlaşması hükümleri tesbit edilmiştir. Bu antlaşma, Alman ve Bulgarlara yapıldığı gibi Osmanlı delege heyetine, münakaşa hakkı olmaksızın sunulacaktır. Osmanlı heyetine, müdâfaa ve münakaşa hakkı verilmemiştir. Trakya murahhasları, para kuvvetiyle basında lehimize bir cereyan yaratmaya çalışmaktan ve davamızı mümkün olursa kamuoyuna duyurmaktan başka birşey yapamazlar. Bunun için de çok para lazımdır. Bununla beraber İstanbul'a yardım etmek için delegelerimizin de onlara katılmasını istiyorum".*

[340] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 54. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Cafer Tayyar Bey bundan sonra gündemin ikinci maddesi olan silahlı direniş meselesini de şu şekilde açıklamıştır: *"Biz, kimseye savaş ilan etmiyoruz. Zorla ve haksız olarak sınırlarımızın içine girmek isteyen düşmanı sokmamak istiyoruz. Acaba, İzmir müdâfaa edilseydi bu kadar insan kaybına uğrar mıydı? Müdâfaa etmediği halde akılları durduracak ziyanlara uğramadı mı? Zarar, hazır bulunmaktan değil hazır bulunmamaktan çıkar. Yunan ordusu gelirse bizi hazır bulmalıdır. Gelmeyecek olursa biz de silahı bırakırız. Ben, tehlikeyi büyük görüyorum. Birinci maddeyi hemen kabul edelim, müdâfaanın teferruatını tespit edecek komisyonların seçilmesini teklif ediyorum"*.

Behçet (Perim) Bey*; silaha, fiilî kuvvete dayanmayan siyasî girişimlerin hiçbir sonuç vermeyeceğini; arkalarında güçlü orduları olmayan diplomatların sözlerini kimsenin ciddiye almayacağını söylemiştir. Paris'e gönderilecek delege seçiminden önce savunmaya karar verilip verilmeyeceğinin belirlenmesini istemiştir.

Behçet Bey'in bu sözleri karşısında Salih Cevdet (Cever) Bey** (Lüleburgaz) ise siyasî teşebbüsün lüzumlu olduğunu fakat esas itibarıyla memleketin müdâfaasının önemli olduğunu belirterek bunu da ancak kuvvetimiz, ordumuz sağlayabilir demiş ve hemen müdâfaaya karar verilmesini istemiştir.

İhsan Bey (Çorlu), Salih Bey'in söylediklerini tamamlamak istediğini belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir: *"Misafir durumunda bulunan Yunan taburunun bilinen zulüm ve tecavüzleri duyulduğu zaman memleket hâkimiyetimiz altında idi… Balkan Savaşı gözümüzün önündedir. Dokuz ay Bulgar çizmesi altında kalan memleket bir yıkıntı yerine döndü. Siyasî teşebbüste bulunalım. Fakat bunu destekleyecek kuvveti de hazırlayalım. Onlara, işlerini görebilmelerini sağlayacak kadar para da verelim. Kirli paraları koynumuzda saklamaktan birşey çıkmaz. Tâli bir heyet tarafından delegelerimizin seçilmesini teklif ediyorum"*.

---

*Ahali gazetesinin sahibi, Afyon Vilayeti Seferberlik Müdürü.

**Salih CevdetBey (Cever), 1890 yılında Lüleburgaz'da doğmuştur. Babası Abdüllatif Efendi'dir. Darülfünun'un Tabii ve Doğa Bilimleri Bölümünü bitirmiştir. Çanakkale ve Filistin cephelerinde savaşmış, savaşın sona ermesiyle Lüleburgaz'a dönmüştür. Trakya Paşaeli Cemiyetinin kuruluşunda görev üstlenmiş, Edirne Kongresi'ndeki konuşmalarıyla etkili olmuştur. Cemiyetin Roma ve Paris'e giden üç kişilik heyetinde yer almıştır. Ali Arslan, "Lüleburgaz Kongresi İdare Heyeti Üyelerinden Şevket Ödül ve Mücadele Arkadaşları", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s. 80.

Salih Cevdet Bey, Lüleburgaz Kongresi'nde müdâfaaya karar verildiğini söylemiş, burada da hemen bu kararın kabul edilmesini rica etmiş, bu karardan sonra siyasî teşebbüslerde de bulunabileceklerini, teklifinin hemen oya sunulmasını istemiştir.

Kongre Reisi bu teklifi oya koymak isterken Neyyir Bey İstanbul ile Edirne arasındaki münasebetin daha iyi anlaşılması için eski Müftü Mestan Efendi'ye padişahın ne söylediğini anlamak istemiş ve şöyle konuşmuştur: *"Şakir Bey, 'İstanbul ile alakamız, şimdilik, tâli derecededir' dedi. Biz, bu kadar önemli ve büyük bir karar verirken niçin padişahımızla alakamız menediliyor? Padişahla irtibat, konu dışındadır, dediler. İzahat istiyoruz. Bizi aydınlatsınlar*[341]*".*

Neyyir Bey'in bu sözlerine karşılık olarak Arif Bey ise şunları söylemiştir: *"Anlamıyorum, Padişahımız, memleketi müdâfaa etmeyiniz; Yunanlılara bırakınız mı diyor. Türk padişahlarından böyle birşey bekleyemeyiz. İşte meydan, bu memleketi müdâfaa etmek istemeyenler çıkarlar, müdâfaa edecekler elbette bulunur".* Arif Bey'in bu sözleri karşısında, biz müdâfaa etmek istemiyoruz demedik, müdâfaa edeceğiz, siz işi savsaklamak ve geciktirmek istiyorsunuz, sesleri ve gürültüleri arasında oturuma ara verilmiştir.

İkinci gün ikinci oturumda Faik Bey müdâfaa prensibinin oylamasına geçilmesini ama öncesinde muhalif olanlara söz verilerek *"fikirlerini serbestçe savunma fırsatı verilmelidir. Belki kendileri daha hayırlı bir yol gösterirler*[342]*"* demiştir. Bu sözler üzerine Neyyir ve Hikmet Beylerle Tekirdağ Müftüsü Hilmi ve Malkaralı Hasan Sabri Efendiler söz istemişlerdir. Bu oturum müdâfaa prensibine muhalif olanların ileri sürdükleri mütalaalar ve bunlara verilen cevaplar ile geçmiştir.

Kongrede Ahmet Hikmet Bey (İpsala) şunları söylemiştir:*"Müdâfaa taraflısı olanlar, İstanbul'dan tamamen ayrılıp iş görmek istiyorlar. Acaba bu mümkün müdür? Müdâfaa kararını vermeyelim, demiyoruz. Müdâfaa edelim dersek*

[341] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 51. (Edirne Kongresi Tutanağı); Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 265.
[342] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920. (Edirne Kongresi Tutanağı).

silaha sarılacağız. Bu kararı verenlere "siz şakisiniz" derlerse ne cevap verebiliriz. Bu noktayı millet iyi düşünsün. Zararı görecek olanlar bizi vekil edenlerdir".

Bu sözler karşısında Faik Bey, müdâfaaya muhalif olanların daha açık konuşmalarını istemiştir. Faik Bey'in isteği üzerine Neyyir Bey şöyle konuşmuştur: "*Askerlerin verdikleri söze güvenerek açık söylüyoruz, cenk etmek padişahımızın emir ve iradesine bağlıdır. Buna karar vermek mesuliyetli bir iştir. Padişahlar, birçok istişarelerden sonra vuruşmak kararını verirler. Bizde bu yetki var mıdır? Dinimiz, buna elverişli midir? Çoluk çocuğumuz ve bütün memleket kana boyanacak. Savaş; çiçek değildir, savaş kadın değildir, savaş şiir değildir. Savaş kan ve ölümdür. Savaş taraflılarına soruyorum, bunun kanlı akıbetlerini düşünüyorlar mı? Öncelikle meselenin dinî tarafı çözülmelidir. İstanbul ile irtibatımız sağlanmalıdır. Şüphe ve tereddüt içinde, vatan haini töhmeti altında alınacak kararın hiçbir hükmü olamaz. Padişahın deruhte edeceği mesuliyeti, biz üzerimize alıyoruz. Evet, bu müdâfaa olur. Hepimiz silahlanır ve düşmana karşı gideriz. Yalnız bir cihetin bilinmesini istiyorum; müdâfaa işini inceleyenler, vatan haini değildirler. Fakat savaşın elim sonuçlarını düşünmeli, susturmadan, padişah sözünü dışarıda bırakmayarak düşünmeli. En korkunç düşman, emellerde şüphedir*[343]*".* Neyyir Bey'in bu sözlerine karşılık olarak Faik Bey savaş ilan eden olmadığını, O hakkın padişaha ait olduğunu belirterek Trakyalıların uğrayacakları bir saldırıya karşı malını, canını ve mukaddesatını savunacaklarını ifade etmiştir.

Neyyir Bey bu sözlere karşılık şunu sormuştur:*"Seferberlik ilanı ve vergi toplamak padişaha ait bir hak değil midir?*[344]*".* Faik Bey ise vergi toplanmadığını, ahalinin bu parayı kendi isteği ile verdiğini belirterek hükümetin, *"ahali, niçin para veriyor"* diyemeyeceğini ve toplanan paranın da maliye kanalıyla harcanacağını söylemiştir[345].

Arif Bey (Edirne) ise şunları söylemiştir: *"Yaptıklarımızın İstanbul'un arzusuna uygun olup olmadığı sorulmuştu. Fakat bugün hükümdarımız felâket içinde ve baskı altındadır. İtilaf kuvvetleri bugün devleti tehdit etmektedir. Saltanat makamı*

[343]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 67. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[344]*TİTE,*K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 68. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[345]*Aynı yer.*

serbest değildir. Padişah fermanı ancak tam hürriyet içinde verilirse makbuldür. Osmanlı kanunlarına göre, normal zamanlarda vergi almak ve asker toplamak ancak padişah fermanıyla yapılır. Bugün, milletin arzusuyla yapılabilir ve yapılmalıdır[346]".

Arif Bey'in bu sözleri karşısında Neyyir Bey Padişahın cebir ve tazyik altında olup olmadığının tahkik edilmesini ve bu cihet anlaşıldıktan sonra bir karar verilmesini istemiş ayrıca Mestan Efendi ile padişah arasında geçen konuşmayı öğrenmek istediğini söylemiştir[347].

Neyyir Bey'in bu isteği üzerine Nazmibeyzâde İsmail Bey, şu bilgiyi vermiştir: *İstanbul'un işgalinden sonra Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti adına İstanbul'a gitmiştik*. Hükümetin aracılığıyla Padişah, beni ve Mestan Efendi'yi kabul etti. Mestan Efendi, Padişaha dedi ki: 'İkinci payıtaht olan Edirne ahalisi ve Trakyalılar Osmanlı topluluğuna ve hilafet makamına, sadakatle hizmet etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nden ayrılmanın ne demek olduğunu Balkan Savaşı'nda, bütün facialarıyla öğrendiler. Konferansın kararı, bu acıyı bize tekrar hatırlatıyor. Biz, Osmanlı Devleti'nden ayrılmak istemiyoruz. Lüleburgaz Kongresi kararına göre biz bu bağlılığımızı fiilen isbat edeceğiz. Sizden ve devletten maddi yardım bekliyoruz. Bu sözler üzerine padişahın, Edirne ahalisinin sadakatinden emin olduğunu, müdâfaa edilmediği takdirde hilafete geri gelmesi ihtimâlinin bulunmadığını söylemiştir[348].*

Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey, istilâya karşı koyma kararının sebeplerini ise: Trakya'nın bugün bir Osmanlı toprağı ve padişahın ülkesi olduğunu dolayısıyla buraya saldıranın padişahın iradesi dışında saldırılıyor olacağını ve devletin resmî haberleşmesinin de İngiliz kontrolü altında olduğunu belirterek buna karşı koymanın herkes için dinî bir borç olduğunu ifade ederek açıklamıştır[349].

---

[346] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 70-71. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[347] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 72. (Edirne Kongresi Tutanağı).
* Mestan Efendi ve İsmail Bey, Lüleburgaz Kongresi sonrası Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Merkez Heyetinin 12 ve 13 Nisan tarihli oturumunda verdiği kararla İstanbul'a gitmişlerdi. Özcan Mert, *a.g.m.,*s. 34.
[348] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 74. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[349] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 75. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Kongrede müdâfaa meselesinin oya konmasını teklif eden Salih Cevdet Bey şu soruları sorarak açıklama yapmıştır: *"Düşman buralarını direniş görmeden işgal ederse Türkleri yok etme politikası değişir mi acaba? İzmir göz önünde değil mi? Demiryolunu işgal eden Yunan taburu birçok Türk'ü öldürdüğü zamanlarda, biz müdâfaa mı etmiştik? Ben, gündemin birinci maddesi olan siyasî teşebbüs meselesinden önce ikinci maddesine geçilmesini ve şerefimizi, namusumuzu, tarihimizi müdâfaaya karar verilmesini istiyorum[350]"*.

İsmail Hakkı Bey (Edirne), memleketin müdâfaasının padişahın arzularına aykırı olmadığını belirterek Berlin Kongresi'de Batı Trakya'nın dağlık kısmının yani Kırcaali ve Rodop Balkanının Şarkî Rumeli'ye bırakıldığını fakat onların on sene boyunca Bulgarlara mukâvemet ettiklerini ve sonunda Osmanlı Devleti'ne katılmaya muvaffak olduklarını ifade etmiş *ve "acaba Rodoplular, ihanet mi yoksa hizmet mi ettiler"* diye sormuştur[351].

Saray Müftüsü olan Ahmet Efendi* düşman istilâ tehlikesi olan bir yerde cihatın farz-ı ayn olduğunu, esasen direniş gösterilmezse padişahın emrinden ayrılmış olunacağını bildirmiş ve hazırlık yapmadan oturmanın miskinlik ve zilleti kabul etmek demek olduğunu ifade ederek kongredeki müftülere hitaben *"Öyle değil mi hoca efendiler?"* diye sormuştur. Bu soru karşısında müftüler de *"Öyledir."* diye cevap vermişlerdir[352].

Fakat bu kanaatta olmayıp mukâvemet kararına karşı olan müftüler de vardı. Bunlardan biri olan İpsala Müftüsü Abdülkadir Efendi şunları söylemişti: *"Cihadı, imam ilan eder. İmam olmadıkça savaş olmaz. Kumandan, padişahımızın serbest*

---

[350] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 77. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[351] *Aynı yer.*
* Ahmet Nuri Demirhisarlı, Büyük Edirne Kongresi'nde yaptığı ateşli konuşmalarla Millî Mücâdele'yi cesaretle desteklediğini açıklayan Kuva-i Milliyeci din adamıdır. Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetince derecesi yükseltilerek Kırklareli Müftülüğüne getirilmiştir. Yunan ordusunun Kırklareli'ni işgal etmesi sonrasında tutuklananlar arasındadır. Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Trakya*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1984, s. 136.
[352] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 78-80. (Edirne Kongresi Tutanağı).

olmadığını, muhasara altında bulunduğunu söyledi. Vali daha dün geldi. Öyle olsaydı anlatırlardı. O halde esaret yoktur, cihat ilan edecek yoktur[353]*".*

İpsala müftüsünün bu sözleri, mecliste şiddetli protesto gürültüleri koparmıştır[354]. Reis, oturuma on dakika ara vermiştir. Millî birliği bozabilecek bu düşünce sahipleri üçüncü oturumda da etkili olmaya çalışmışlardır[355].

Kongrede, müdâfaaya karşı olanlar arasında bulunan Ahmet Hikmet Bey (İpsala) İkinci içtima dördüncü celsede şunları söylemişti: *"Müdâfaa edelim diyoruz ama burada bulunanlar bu kararı vermeye yetkili midirler? Vali ve kumandan, bir tehlike sezerlerse yetkilerini kullanırlar. Fakat bizim bu gibi bir kararımız tehlikelidir. Eğer büyük devletler lehimize bir karar verecek olurlarsa müdâfaa kararımızla biz, devletlerin kararını bozmuş olmaz mıyız? Aynı zamanda Osmanlı Hükümetini de kızdırmış olmaz mıyız? San-Remo Konferansı henüz kararını bildirmemiştir. Karar verince biz de müzâkere ederiz. Siyasî teşebbüslere devam etmek için idare heyetinde de değişiklik yapalım*[356]*".*

Galip Bahtiyar Bey, Ahmet Hikmet Bey ve Tekirdağ Müftüsü Hilmi Efendi'nin sözleri karşısında şunları belirtmişti: Konferansın kararı henüz tebliğ edilmemekle beraber Trakya'nın, Osmanlı Devleti'nden alınacağı hakkındaki kanaat yaygın olduğunu, konferansın kararını beklemenin doğru olmadığını ancak birleşilir ve azimli davranılırsa ümidin artacağını söylemiş ve *"Keşke memleket bize kalsa da niçin müdâfaa kararı verdiniz diye bizi ipe çekseler!"* demiştir[357].

Galip Bey'in bu sözleri üzerine Ahmet Hikmet Bey siyaset yoluyla muvaffak olunabileceğini belirterek müdâfaa kararına gerek olmadığını ve şimdilik mukâvemet kararının zamansız olduğunu ifade etmiştir. Kongrede Lüleburgaz temsilcisi Salih Cevdet Bey'in sorduğu sorular dikkat çekicidir. Salih Cevdet Bey şu soruları sormuştur*"Biz cihat ilan etmiyoruz. Trakya, evimizdir. Düşman evimize*

---

[353]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 80. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[354]*Aynı yer.*
[355] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 270.
[356]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 81. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[357]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 72-73. (Edirne Kongresi Tutanağı); Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 271.

hücum etmiş, ne yapacağız? Irzımızı, namusumuzu korumak için babamızın, padişahın izin vermesine gerek var mıdır? Yoksa evimi muhafaza gereğine dair bir kasaba müftüsünden fetva mı çıkartacağız?".

Müdâfaa taraftarlarından biri olan Şakir Bey ise düşmanın hazırlanmış beklediğinden bahisle kendilerinin ise hâlâ, bugün mü, yarın mı karar verelim diye düşünerek zaman kaybettiklerini söylemiş ve bu konuda müftülerin ne düşündüklerini sormuştur.

Şakir Bey'in sorusu karşısında Babaeski müftüsü ise kararının önce müdâfaa sonra seferberlik daha sonra da gerekirse dövüşmek olduğunu belirtikten sonra *"benim aklım pek ermez. Gazetelerde gördüm. Geçenlerde D'Espere mi Vespere mi buraya bir kumandan gelmiş. İşte o adam demiş ki: 'Size tebliğ edilecek emirleri size zorla kabul ettireceğim, siz de kabul edeceksiniz! 'Demek ki biz tehdit altındayız. Bu da müdâfaayı icap ettirir, uzun uzadıya düşünmeye lüzum yoktur[358]"* demiştir.

Babaeski müftüsünün sözlerine *"Yaşa hoca Efendi"* diye tezahürat edilirken Vize müftüsü şunları söylemişti: *Böyle uydurma karar olmaz. Düşünmek için yarına bırakalım... Padişahımıza soralım, bu hareketimiz uygun mudur değil midir? Padişahın emri olmadan birşey yapılamaz[359]*.

Söz alan Neyyir Bey yine Şakir Bey'in söylediklerine muhalefet ederek *"Şakir Bey bilmem neden acele ediyor. Bu karar, bugünün olmuş meyvesi değildir. Şimdiye kadar yüz miting yaptık. Bir sürü sözler söyledik. Zannederim bu da öyle olacaktır. Hem eşraf da söz söylemek hakkına sahiptirler. Onlar da söylesinler[360]"* demiştir.

Aceleye gerek olmadığını düşünen Hakkı Efendi ise şunları belirtmişti*: "Ne telaş ediyorsunuz. Müdâfaa kararını gelecek sene de verebiliriz".*

---

[358] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 97-98. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[359] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 98-99. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[360] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 99. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Müzâkere kâfidir, değildir gürültüleri arasında reis, müzâkereye on dakika ara vermiştir[361]. İkinci günün dördüncü oturumunda Tekirdağlıların kıyılarda dolaşan İngiliz gemilerinden çekinmeleri gündem konusu olmuş ve tartışılmıştır. İkinci günün sonuna kadar yapılan konuşmalar sırasında Trakya'nın savunulmasını isteyenlerle istemeyenler arasında karşılıklı tartışmalar olmuş[362] ve sonuçta Trakya'nın savunulması tezi oya sunulmuştur. Oylama sonucunda 12 çekimser, 2 muhalif*, 3 namevcut, 1 aklım ermez'e karşı 200 oyla savunma fikri kabul edilmiştir[363]. Edirne Kongresi bu kararıyla Trakya tarihinde çok şerefli ve unutulmaz bir tarihi vazife gerçekleştirmiştir[364].

Görüldüğü üzere ilk iki gün çok hararetli tartışmaların sonucunda Trakya'nın savunulması kararı ezici bir çoğunlukla kabul edilmiştir. I. Kolordu Komutanı Muhittin (Kurtiş) Bey de 12 Mayıs 1920'de TBMM'ye çektiği telgraf ile Trakya'nın bir Yunan işgaline karşı müdâfaasına kesin karar verildiği bildirmiştir[365].

Edirne Valisi Ali Rıza Bey de Dahiliye Nezaretine 11 Mayıs 1920'de çektiği telgrafla durumu özetleyerek alınan kararları da İstanbul Hükümetine bildirmiştir[366].

---

[361] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 99. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[362] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 100. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[*] Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ilmi yardımcılarından ve Edirne Kongresi üyelerinden olan Dr. Rıfat Osman Bey'in bu oylamaya aleyhte oy verenlerin durumunu anlattığı hatıraları çok ilginçtir: *"Trakya kolordusunun harekatı, bidayeten İstanbul'dan mülhem ve o zamanın bazı müteneffizanı tarafından teşci edilen Trakya Müdafaa Heyetinin kararına bağlı idi. Halbuki Müdâfaa Heyetinin kalbgâhı olan Edirne'de her şeye burnunu sokan ve 'Temin' isminde gazete çıkaran Neyyir adlı seciyesizin etrafında toplananlar, 'Hürriyet ve İtilaf Fırkası', 'İngiliz Muhibleri Cemiyeti' gibi ünvanlarla halk arasına iftirak ve ihtilaf tohumları saçmakta idiler. Bunların faal azalarından olup her sözün başında bir ayet ve hadis okuyan hocalar, dedeler ve bendeler de cühela ve avam kütlelerini zehirlemek için yarışa çıkmışlardı. Bunların içinde kazaskerlik hatta şeyhülislâmlık tevcihatı vaadini almışlara bile rastlanıyordu. Palasını rastgele bir sert taşla bileyen asker bozuntuları bildikleri ayet ve hadislere üç beş daha ilave eder etmez etrafa, cihada çıkıyorlardı. Edirne Erkek Muallim Mektebinde yapılan umumi kongrede, bu muhalefet erkânı müdafaa aleyhinde karar vererek salonu terk ettiler…".* Fethi Tevetoğlu, *Millî Mücâdele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 63.
[363] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 101. (Edirne Kongresi Tutanağı); BOA,*DH.İ.UM*,No: 20-23, Ves. No. 14-34, lef 2. 11 Mayıs 1920. (Edirne Valisinin Dahiliye Nezaretine çektiği bu telgrafta ise 13 çekimser, 2 muhalif oya karşı 203 kabul oyu ile müdafaa kararının alındığı bildirilmiştir.)
[364] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli…,* C. I, s. 273.
[365] *HTVD*, S. 14, Ves. No: 369, Ankara Aralık 1955.
[366] BOA,*DH.İ.UM*,No: 20-23/14-34, lef 2, 11 Mayıs 1920.

2. Osmanlı Heyetiyle Birlikte Avrupa'ya Gönderilecek Üyelerin Seçimi ve Bu Üyelere Verilecek Selâhiyetnâme Hakkında Yapılan Tartışmalar

Edirne Kongresi ilk iki günkü çalışmasında Trakya için çok önemli bir kararı sonuca bağlamıştı. Üçüncü günkü çalışmasında, Trakya davasını anlatmak için Avrupa'ya gönderilmesi düşünülen delegelerin seçimi ve bu konuda yapılan müzâkerelerle çalışmalarına başlamıştır. Bu konu etrafında kongrede geçen konuşmalarda ileri sürülen ve birbirinden ayrılan görüşlerden bazıları şunlardır:

Ahmet Hikmet Bey, siyasî teşebbüs konusunda birkaç şekil bulunduğunu belirterek birincisinin Osmanlı hâkimiyetinde kalmak, diğerinin ise Trakya muhtariyeti olduğunu söylemiş ve bu konuda siyasî ricalin fikirlerinin alınıp alınmadığını sormuştur.

Faik Bey, siyasî ricalle görüşüldüğünü, kabine erkânıyla da mutabık kalındığını ve paranın da geldiğini belirtmişti. Delegelerin selahiyeti meselesinin ise ayrı bir mesele olduğunu eklemiştir[367].

Delege göndermeye karşı olan Kasım (Yolageldili) Efendi Trakya Paşaeli'nin daha önce gönderdiği delegelerin 12.000 lira sarfettiğini ama bundan bir fayda çıkmadığını belirterek gerekliyse orada bulunanlardan birisini vekil seçelim. Hem para sarfetmemiş oluruz demiştir.

Ahmet Hikmet Bey ise bu işe verilecek para ile silah ve cephane alınmasını önermiştir.

Galip Bahtiyar Bey, İstanbul Hükümeti delegelerinin yarı mahpus olduklarını, halk ile serbestçe temas edemediklerini, buradan gideceklerin halk ile temasa geçmelerinin daha kolay olacağını belirtmiş ve nitekim daha önce Roma'ya

[367] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 103. (Edirne Kongresi Tutanağı).

giden heyetin Trakya'nın varlığını tanıtmış olduğunu ve İtalya kamuoyunun aydınlatıldığını söylemiştir.

Kongre reisi müzâkerelerin yeterli olduğunu belirterek oylamaya geçilmiş ve delegelerin seçilerek gönderilmesine büyük çoğunlukla karar verilmiştir. Avrupa'ya gidecek delegelerin üç kişiden ibaret olması ve altı aday arasından seçilmesi kararlaştırılmıştır. Paris'te görüşmeler yapmak için gidecek üyelerin seçimi için altı kişi aday gösterilmiştir. Bu adaylar: 1- Galip Bahtiyar Bey, 2- İhsan Bey (Edirne), 3- Şevket Bey (Kongre Reisi ve Edirne Belediye Reisi), 4- Galip Kemali Bey, 5- Hüseyin Kâzım Bey (Silivri), 6- Hilmi Bey (Uzunköprülü) dir[368].

Altı aday içerisinden bazıları mazeret göstererek bir kısmı da bulundukları işleri bırakamamalarından dolayı çekilmişlerdir. Kongre Galip Bahtiyar ve Galip Kemali Beylerin murahhaslığı üzerinde birleşmiştir. Üçüncü adayın murahhaslığı üzerinde tartışmalar olmuştur. Reis Şevket Bey, en çok oy alanların seçilmesini teklif etmiştir. Lüleburgazlı Salih Cevdet ve Edirne'den Doktor Rıfat Osman Beylerin sıralamada başta geldikleri anlaşılmıştır.

Söz alan Lüleburgazlı Avukat Şevket (Ödül) Bey, Salih Cevdet için şunları söylemiştir: *"Lüleburgaz'da beş on koyunu, çiftliği ve nihayetsiz hamiyet ve fedakârlığı vardır. Yunan taburunun bulunduğu sıralarda Türklerin haklarını korumak için ortaya atılmış ve hararetle müdâfaa etmiştir. Fransızca, Almanca bilir ve Avrupa ahvaline de yabancı değildir[369]".*

Bu açıklamadan sonra Kongre tarafından Salih Cevdet Bey de Trakya delegesi olarak seçilmiştir. Üçüncü gün dördüncü oturum Trakya delegelerine verilecek selâhiyetnâme üzerine tartışmalarla geçmiştir. Faik ve Bahaeddin Beyler, delegelere geniş selâhiyet verilmesinin gereğini savunmuşlardır.

Konferansa gönderilecek Trakya Heyetine geniş yetkiler verilmesini sakıncalı gören Ahmet Hikmet Bey İstanbul'da hâkimiyetin İngilizlerin elinde bulunduğu, hükümdarın bile yetkilerinin sınırlandırılmış olduğu bu zamanda ne

[368]*TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 112. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[369]Ali Arslan, *a.g.m.*,s. 79.

yapılacağını sorarak *"Muhtariyet mi isteyeceğiz Cemiyet-i Akvam'a mı gideceğiz? Ben, bu son şekli kabul edemem. Çünkü işin içinde Yunanistan vardır*[370]*"* diyerek endişesini dile getirmiştir.

Delegelere verilecek selâhiyet ve savunmada serbestlik üzerinde tartışmanın yersiz olduğunu savunan Galip Bahtiyar Bey, heyetin ilk işinin Osmanlı camiası içinde kalmayı savunmak olacağını eğer heyetin bir zorluk ile karşılaşırsa merkezi haberdar edeceğini belirterek verilecek selâhiyetin ana hatlarıyla tayin olunmasını istemiştir. Cafer Tayyar Bey ise selâhiyet meselesinin çok önemli olduğunu çünkü Osmanlı camiası içinde kalmak, Trakya üzerindeki İngiliz ve Fransız emelleri ile bu düşüncelere Bulgarların, Yunanlıların yaklaşımlarının ne olduğu gibi pek çok fikirlerin görüşülerek Kongre üyelerinin bilgilendirilmesi gerekliliği için yarına bırakılmasını teklif etmiştir[371].

Ertesi gün saat 10.00'da buluşmak üzere oturuma son verilmiştir. 12 Mayıs 1920'de dördüncü günkü toplantılar dört oturumda gerçekleşmiştir. Saray müftüsü şunları söylemişti:*"Cenab-ı Hakkın bir 'takdir-i ilahisi' bir de 'kaza-i ilahisi' vardır. Her iki ciheti de düşünmek lazımdır. Topluluk dörde ayrılmıştır: Ulema, ümera, asakir ve ahali. Ahali, gerekli kuvveti askere vermekle ve düşmana mukâvemet etmekle mükelleftir. Yalnız mübarek ramazan yaklaşıyor, irşad vazifemizi yerine getirmek üzere, bize izin veriniz*[372]*"*.

Cafer Tayyar Bey de; Kongre'de silahlı direniş kararı alınmış olduğu için yapılacak işlerin, kongreye katılmış olan murahhaslar vasıtasıyla halka anlatılması ve ordu ile halk kitlesi arasında sıkı bir işbirliği sağlanmasının müdâfaanın başarısı için çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Dördüncü oturum Marmara ve Ege kıyılarının savunulması ve asker ailelerine yardım konularındaki konuşmalar ile geçmiştir. Ahmet Hikmet Bey, 300 kuruş aylıkla bir adamın askere gidemeyeceğini, askere gidenlerin ailelerine bakmak zorunda olduklarını belirterek müdâfaaya karar

[370] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 122. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[371] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 276.
[372] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 125. (Edirne Kongresi Tutanağı).

verildiğini ve herkesin asker olduğunu fakat eski kanunların ihtiyaçları karşılayamayacağını ifade etmiştir[373].

Kâzım Bey'in konuyla ilgili düşünceleri şunlar olmuştu: *"Vatanseverlerimizi, ailelerinin sefalete düşmesi düşündürmektedir. Ailesinin aç olduğunu bilen adam kaçar, durmaz. Askere gidenler, geride bıraktıklarını düşünmemelidirler".*

Cafer Tayyar Bey, Cemâat-i İslâm Teşkilâtı ve bu işle alâkası olanların menzil teşkilâtından faydalanarak asker ailelerine yardım edeceklerini söylemiştir. Baha Bey, görevlerinin para ve adam vermek olduğunu, teferruatla vakit geçirmenin doğru olmayacağını belirtmiştir. 13 Mayıs 1920'de yapılan beşinci gün toplantısının en önemli gündem maddesi Trakya murahhaslarına verilecek selâhiyetnâmenin hazırlanmasıydı. Hazırlanan selâhiyetnâme okunmuş ve kongre tarafından kabul edilmiştir. Kongre Reisi ve Merkez Heyetinden beş kişi tarafından imza edilen belgenin her üç delegeye ayrı ayrı yazılıp verilmesi kararlaştırılmıştır.

Selâhiyetnâme şöyledir:

"*Trakya Müdâfaa-i Hukuk Edirne Heyet-i Merkeziyesi*

*Edirne ve Çatalca Meclis-i Umumi üyeleriyle Edirne'de kurulmuş bütün parti ve siyasî heyet delegelerinin ve Trakya mebuslarıyla bütün şehir ve kasaba belediye reisi ve müftülerinin ve nahiyeler ve köy temsilcilerinin katılımıyla Edirne'de toplanan 240 kişilik büyük kongre kararıyla eski sefirlerden Galip Kemali Bey'in Avrupa'da Trakya hukuk ve menfaâtlerini savunma ve gerekli olan siyasî teşebbüslere başvurmak üzere gerekli selâhiyete sahip delege seçildiğini bildiren itimadnâmedir[374]. 13 Mayıs 1920\ 1336"***

[373] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 184. (Edirne Kongresi Tutanağı).

[374] Galip Kemali Söylemezoğlu, *30 Senelik Siyasî Hatıralarımın Üçüncü ve Son Cildi 1918-1922,* Ülkü Matbaası, İstanbul 1953, s. 417-418; Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler…,* s. 238-239.

**Selâhiyetnâmede yer alan imzalar şunlardır: Kongre ve Trakya Heyet-i Merkeziye ve Edirne Belediye Reisi Şevket,Trakya Heyet-i Merkeziyesi azasından Miralay Cafer Tayyar, Trakya Heyet-i Merkeziyesi azasından Sabık Tekirdağ Mebusu Faik,Trakya Heyet-i Merkeziyesi azasından Gelibolu Mebusu Şakir,

Yukarıdaki selâhiyetnâmeye ayrıca bir talimatnâme de eklenmiştir. 9 Mayıs-Haziran 1920 tarihli talimatnâme de şöyledir:

"Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi Riyaseti

1- Doğu Trakya'nın Osmanlı camiasından ayrılmaması ve Bulgarlardan ayrılan Batı Trakya bölümlerinin geleceğini bizzat tayin etmek hakkının ve bağımsızlığının kabulü birinci nokta-i nazarımızdır.

2- Batı Trakya'da, Türk ve Bulgar ahalinin iştirakıyla ilan olunan bağımsızlığın tanınmasını temin etmek lazımdır.

3- Bütün Trakya bağımsızlığını ancak Doğu Trakya'nın Osmanlı camiasında kalmayacağı anlaşıldıktan ve Batı Trakya bağımsızlığının devletlerce kabulü eğilimleri hissedilirse bunu kuzey ve doğu kısımlarının ilhâkıyla takviye lüzumu tahakkuk ettikten sonra nazar-ı dikkate alabileceğiz.

4- Yunan işgaline karşı silahlı direnişi ve savunmayı, gayeyi elde etmek için zorunlu sayıyoruz. Şimdilik Batı Trakya kısmında mahallî milis kuvvetleri müdâfaalarda bulunacaksa da kurulan Hükümet-i Muvakkata'nın talep ve yardım istemesi ve Yunan tehlikesinin Doğu Trakya'yı yakından tehdidi halinde bizim dahi müdahale mecburiyetinde kalmaklığımız muhtemeldir. Bu nokta-i nazarın idaresi lazımdır[375]".

Tevfik Bıyıklıoğlu'nun şahsi kanaâtine göre yukarıdaki talimatnâmenin Kongre'de okunup kabul edildiğine dair hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Ona göre bu talimatnâme Kongre'de okunmuş olsaydı büyük tartışmalara sebep olurdu. Bunun dışında dikkat çekici bir başka nokta da Selâhiyetnâme'nin sağ köşesinde *"Trakya Müdâfaa-i Hukuk Edirne Heyet-i Merkeziyesi"* yazılı iken[376] ayrıca yazılmış olan Talimatnâmenin sağ köşesinde[377] ise *"Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi Riyaseti"* yazısının bulunmasıdır. Aradaki büyük fark ortadadır. Demek oluyor ki birinci vesika, Müdâfaa-i Hukuk Merkez Heyetinin

---

Trakya Heyet-i Merkeziyesi azasından Çatalca Mebusu Hayreddin, Trakya Heyet-i Merkeziyesi azasından Tüccar ve Edirne eşrafından Kasım. Galip Kemali Söylemezoğlu, *30 Senelik...*,s. 418.

[375] *Aynı eser,* s. 418.

[376] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. II, Vesika No. 44, s. 89.

[377] *Aynı eser,* C. II, Vesika No. 45, s. 90.

kullandığı bir kâğıda yazılmıştır. İkinci vesikada ise Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Merkez Heyeti Riyasetine ait bir kâğıt kullanılmıştır. Bu kadar önem arzeden talimatnâmede, Merkez Heyetinden hiçbir üyenin imzası da yoktur. Bundan çıkan sonuç bu talimatnâmenin, Reis Şevket Bey tarafından yazıldığına delalettir. Talimatnâmenin altında 9 Mayıs-Haziran 1920 tarihi de okunmaktadır. Bundaki yanlışlık da dikkati çekecek kadar acemicedir[378].

Trakya Paşaeli Cemiyeti reisinin, Franchet Desperey ile 6 Nisan 1920 günkü Karaağaç görüşmesinin sonrasında çıkan dedikodu ve Atina'da esarette iken Cafer Tayyar Bey'in gördüğünü söylediği *"Trakya Cumhuriyeti"* mührü yanyana getirilince bu talimatnâmenin Reis Şevket Bey'den geldiği anlaşılmaktadır. Bu talimatnâme, Kongre sonunda alınan kongre kararlarıyla da çelişki arzetmektedir.

3. Trakya Paşaeli Cemiyeti ile Müdâfaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyetinin Birleştirilmesi

Edirne Kongresi'nin 13 Mayıs 1920 günkü toplantısı, başından sonuna kadar *"Trakya Paşaeli Cemiyeti"* ile *"Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti"*nin vazifeleri ve her iki cemiyetin birleştirilip birleştirilmemesi konusu üzerinde yapılan tartışmalarla geçmiştir. Bu önemli konuşma ve tartışmaların bir bölümü şu şekilde cereyan etmiştir:

Eski Edirne Mektupçusu İbrahim Bey şunları söylemiştir: *"Burada bir Trakya Paşaeli Cemiyeti vardır. Bu cemiyetin yaptığı teşebbüsleri, Şakir ve Galip Bahtiyar Beyler anlattılar. Geçenlerde Fransızların Doğu Trakya'yı işgal edeceklerine dair bir şayia çıkarıldı. Burada fiilî bir müdâfaanın lüzumuna binaen Trakya Cemiyeti, bir müdâfaa heyeti ayırmıştı. Lüleburgaz Beyânnâmesinde: 'Bu heyet, müdâfaa sebeplerini ve araçlarını hazırlayacaktır' denildi. Siyasî ve askerî*

[378]Selâhiyetnâme'de imzası olanlardan Cafer Tayyar Eğilmez ve Şakir Kesebir'e hem selâhiyetnâmeyi hem de talimatnâmeyi gösterdiğinde her ikisi de bu talimatnâmeden haberleri olmadığını ifade etmişlerdir. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 281.

savunma araçları gözden geçirildi. Trakya Paşaeli Cemiyetinin vazifesi Trakya'nın, kültür bakımından ve diğer suretlerle Türk olduğunu ispat etmektir. Lüleburgaz Beyânnâmesini tetkik eden Kongremiz, Trakya Paşaeli Cemiyetinin başka bir vazifesi kalmadığına kanaât getirdi. Biz kendiliğimizden esaslı bir karar veremeyiz. Kongre, Trakya'nın yetkili bir temsilcisidir. Şimdi Trakya Paşaeli Cemiyetinin bundan sonra devamına lüzum var mıdır?".

Ali Galip (Pekel) Bey* (Gümülcine) bu konuyla ilgili olarak şunları belirtmişti:*"Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti yalnız Osmanlı ülkesine dâhil olan Trakya parçasını kurtarmak gayesini takip ediyor. Hâlbuki Trakya Paşaeli Cemiyetinin gayesi bütün Trakya'dır. Gayeleri bakımından her iki cemiyetin birleşmesi kabul ediliyor mu? Eğer Trakya Cemiyeti ile Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti aynı vazifeyi görüyorlarsa Trakya Cemiyetinin feshedilmesi lâzımdır"* Trakya bugün dört parçaya ayrılmıştır:

1—Türklerin elinde bulunan kısım yani Doğu Trakya.
2—Bulgarların elinde bulunan kısım, dağlarımız.
3—Yunanlıların elinde bulunan Drama, Serez havalisi.
4—Gümülcine ve İskeçe havalisi.

Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Osmanlı ülkesinin içindeki Doğu Trakya'nın müdâfaası için kurulmuştur. Trakya Cemiyeti ise diğer üç kısmın dahi yabancı hâkimiyetlerinden kurtarılması için kurulmuştur. Bu Kongre, Batı Trakya'dan gelen delegelerle birlikte bütün Trakya'yı temsil etmektedir. Bu iki cemiyetin birleştirilmesi lazım mıdır değil midir, bunu kararlaştırmak gerekir[379].

Cemiyetlerin her ikisini de mana ve maksat bakımından aynı gördüğünü belirten Şevket (Ödül) Bey (Lüleburgaz) ise şunları söylemiştir: *"Trakya Paşaeli Cemiyeti, Batı Trakya ile de meşgul müdür? Bu soruyu Merkez Heyeti*

* Ali Galip (Pekel), Kıroğlu Süleyman Bey'in oğludur. Asıl adı Ali'dir. 1890'da Gümülcine'nin Menetler köyünde doğdu. 1910'da Edirne Maiyet memurluğu, Edirne Sanayi Mektebi hesap öğretmenliği, Sultani yüksek kısım riyaziye öğretmenliği yaptı. Hayrabolu ve Çorlu kaymakamlığı yaptı. 1913'te Dimetoka kaymakamı oldu. 1915'te Malkara kaymakamı oldu. Batı Trakya Cemiyeti kurucularındandır. *"Garbi Trakya"* adlı bir eseri vardır. Ali Çankaya, *a.g.e.,* s. 47.

[379] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 282.

cevaplandırmalıdır. Biz, bu cemiyetin yalnız Doğu Trakya'nın siyasî ve askerî işleriyle uğraştığını görüyoruz. Vazifenin bir olduğunu görüyorum".

Galip Bahtiyar (Göker) Bey* şunları söylemiştir:*"Heyetiniz her iki Trakya'nın birliğini esasen kabul etmiştir. Mesele, Trakya'nın müdâfaasıdır. Düşünülmelidir ki Trakya-Paşaelinin bir mahiyeti vardır. İşler onun adına yürütülmüştür. Bazı yerlerde murahhasları da vardır. İç teşkilâtı ne olursa olsun mahiyetini kaybetmemelidir. Firma meselesi önemlidir. Dışarıya karşı tanınmış olan Trakya Paşaeli firmasını bırakıp başka bir isimle çıkmak doğru değildir".*

Her iki cemiyetin birleşmesini isteyen Şevket Bey de şunları belirtmişti:*"Trakya Paşaeli yalnız siyasî işlerle görevli ise şimdi silahla müdâfaa zamanı gelmiştir. Herhalde de iki cemiyetin birleşmesi gerekir".*

Kasım (Yolageldili) Efendi, Trakya Paşaeli'nin resmen tanınmış bir cemiyet olduğu için bu cemiyetin isminin değiştirilmesinin doğru olmayacağını dile getirmiştir. Bu heyetleri birleştirelim diyen Bahaeddin Bey, ya yeni bir seçim yapılmasını ya da şimdiki merkez heyetine iki-üç kişi ilave edilmesini istemiştir.

Gümülcine temsilcisi Ali Galip Bey, gaye meselesinin önemini belirtikten sonra şunları söylemişti:*"Trakya Paşaeli Cemiyetinin gayesi yalnız Osmanlı hududuyla sınırlanmış değildi. Her üç Trakya'nın kurtulması murad olunuyorsa cemiyetin bu unvan altında çalışması şarttır. ...Hatta bir zaman, Yunan Trakyası için de bir âza düşünülmüştü. Her durumda cemiyet, siyasî mahiyetini kaybetmemelidir".*

Reis Şevket Bey, iki cemiyetin birleşmesi meselesini reye koymuştur. *"Trakya Paşaeli Cemiyeti"* veya *"Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti"* isimlerinden birinin kabulü için yapılan oylamada Kongre ittifakla *"Trakya Paşaeli"* unvanını kabul etmiştir. Böylece iki cemiyetin oy çokluğu ile birleştirilmesine karar verilmişti[380].

*Galip Bahtiyar Göker, 1881'de İstanbul'da doğmuştur. M. Nebil Bey'in oğludur. Hukuk öğrenimi gördü. Fransızca ve Almanca bilmekteydi. İstanbul'da Meclis-i Mebusan'da 4. Dönem Edirne milletvekilliği yaptı. Milli Eğitim ve belediyecilik ile uğraştı. TBMM'de 6. ve 7. Dönemlerde İstanbul milletvekili seçildi. H. Adnan Önelçin, *a.g.e.*,s. 72.

[380] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 284.

Beşinci toplantı gününün (13 Mayıs 1920) ikinci, üçüncü ve dördüncü oturumları Trakya Paşaeli Merkez Heyeti seçimi etrafındaki konuşmalar ve seçimle geçmiştir.

Bahaeddin Bey (Gelibolu) şunları söylemişti: *"Merkez Heyeti; ordunun, vilâyetin üstünde olacaktır. Yunan tehlikesi kalkıncaya kadar Osmanlı kanunlarının üstünde hareket edecek, her yaptığını bu kanunlara uydurmakla mükellef olmayacaktır. Türkçesi budur. Biz bu selâhiyeti ne kumandana ne de hükümete verebiliriz. Bütün kuvvet milletindir. Merkez Heyeti de milleti temsil eder. Burada kalacak olan heyet, Trakya'nın güvenini kazanmış adamlar olmalıdır. Bu heyet, millî bir heyet olacak ve gerekirse kanunların dışına da çıkabilecektir".*

Hüsameddin Bey, bu buhranlı zamanda heyetin değişmesini uygun görmediğini söylese de Mustafa Bey (Uzunköprü) ile İhsan Bey, mevcut heyete her livadan birer veya ikişer kişinin ilavesini istemişlerdir. Nitekim Kazım Bey, Lüleburgaz Kongresi'nde oluşturulan mevcut Merkez Heyetinde Çatalca'dan temsilci olmadığından bahisle yeni bir merkez heyetinin seçilmesini istemiştir. Yapılan konuşmaların sonucunda oylama yapılmış ve Merkez Heyetine her livadan üçer aza seçilmesi çoğunlukla kabul edilmiştir. Üçüncü oturumda Kazım Bey'in önerisiyle kongre, Cafer Tayyar Bey'i millî kumandan ilan etmiştir.

Dördüncü oturumda yeni Merkez Heyeti seçim sonuçları, seferberlik konuları ile memleket ve Trakya davası uğruna Malta'ya sürülen Faik (Kaltakkıran) ve Şeref (Aykut) Beylere yardım konuları gündeme gelmiştir[381].

Reis Şevket Bey, seçimin oy birliğiyle yapıldığını yalnız Gelibolu seçiminin dört muhalif reye karşı 12 oy çokluğuyla sonuçlandığını belirtmiş ve seçilenleri şöyle sıralamıştır:

Millî Kumandan; Cafer Tayyar Bey.
Edirne Livası; Şevket (Belediye Reisi), Kasım Efendi (tüccar), Ahırköylü Ahmet Beyler.

[381] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 204-205. (Edirne Kongresi Tutanağı).

Çatalca Livası; Hayreddin (eski mebus), Halil Sadi (Çekmece eşrafından), Hasan Şevket (Çatalca eşrafından) Beyler.
Tekirdağ; Faik (eski mebus), Nazmi (Malkara eşrafından), Ali Nazmi (Malkara eşrafından) Beyler.
Kırklareli Livası; Şevket (Dingiloğlu), Hamdi (Kuleli'den), Nazmi (eski muhasebe başkâtibi) Beyler.
Gelibolu; Şakir (eski mebus, Kesebir), Ekrem (Demiray), Bahaeddin (eczacı) Beyler[382].

Merkez Heyetine gerekirse yardımcı aza alma yetkisi de reye konarak kabul edilmiştir. Reis Şevket Bey, Kolordu Kumandanlığının verdiği tezkereyi okutmuş, tezkerede silahaltına çağrılan erlerin büyük kısmının icâbet ettiğini ama kötü telkinlerin tesiri altında kalan bir kısmının askerlik şubelerine müracaat etmediklerinden bahisle Müdâfaa-i Hukuk Heyetinin yardımı istenmiştir.

Ayrıca 20.00 kişinin silah altına alınacağından bahisle bunların iaşesi için ayda 300.000 lira bir harcamanın olacağı fakat vilâyetin gelirinin 150.000 lira kadar olduğu belirtilmiş ve bu işlerle ilgilenmek üzere her kazadan birer temsilci veya ayrıca bir heyetin oluşturulması istenmiştir[383].

Saray Müftüsü Ahmet Efendi şu açıklamayı yapmıştı: *"Para sorunu milletin boynunun borcudur. Livaların murahhasları bu işleri de görürler. Servet sahipleri yardım ederler. Hatta fukara bile yardım eder. Cenab-ı Hak bize yardım eder ve bizi hak yoluna sevkeder. Buraya gelen murahhaslar bölgelerine dönünce irşad vazifelerini yapsınlar[384]"*.

Vatan meseleleri konusunda eşrafın alâkalı olduğunu ama köylülerin masum ve cahil olduklarından bahisle Cafer Tayyar Bey de şu istek ve önerilerde bulunmuştu: *"Eşraf örnek olmalıdır. Silah, para ve asker toplamakta yardımlarda bulunsunlar. Türk ve Müslümandırlar. Tehlikeyi görür ve anlarlar. Keşan, Malkara, Silivri gibi yerlerde Rumluk vardır, bunlar silahlıdırlar. Bu tehlike iyice*

[382] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 202-203. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[383] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 203. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[384] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 206. (Edirne Kongresi Tutanağı).

anlatılmalıdır. Köylüler silah vermekte tereddüt ederler. Bu işin millet müdâfaası olduğu onlara anlatılmalıdır" diyecektir[385].

Beş gün süren Edirne Kongresi, Saray müftüsünün duasıyla 13 Mayıs Perşembe günü saat 17.24'te sona ermiştir. Kongre'de müzâkereler sonucu hazırlanan karar sureti bütün üyeler tarafından imza edildikten sonra delegeler dağılmışlardır[386].

İstanbul Hükümeti politikalarına tümüyle zıt eylem niteliğindeki kongreler, İstanbul tarafından düzenli olarak izlenmiş, gelişmeler hazırlanan raporlarla sadrazamlık katına iletilmiştir. Nitekim bu çerçevede, Edirne Kongresi'nde alınan kararlar kongrenin bitiminden bir gün sonra 14 Mayıs 1920 günü Edirne'deki Jandarma Komutanlığı tarafından Dahiliye Nezaretine bildirilmiştir. Konu ile ilgili Sadarete bilgi veren Dahiliye Nazırı Vekili Müsteşar Refik, kongrenin aldığı kararları ve barış konferansı kararlarına binaen Edirne vilâyetinin Yunanlılar tarafından işgaline karşı top, tüfek, süngü ile hatta icap ederse diş ve tırnaklar ile müdâfaada bulunmaya katî kararlı olduklarını ifade etmiştir[387].

4. Edirne Kongresi Kararları ve Trakya Heyetinin Roma'ya ve Paris'e Gönderilmesi

09-13 Mayıs 1920/1336 tarihleri arasında beş gün süren Trakya Kongresi'nin kararları şunlardır:

Edirne ve Çatalca meclis-i umumileri üyeleriyle bütün belediyeleri reisleri ve müftülerinden, her nahiye adına seçilmiş ikişer temsilciden ve Edirne'de mevcut bütün siyasî heyet temsilcileriyle Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkezi üyelerinden oluşan ve 9 Mayıs 1336 tarihinde Edirne'de toplanan 217 kişilik büyük

[385] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 207. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[386] *TİTE,* K. 27, G. 9, 9 Mayıs 1920, s. 208. (Edirne Kongresi Tutanağı).
[387] Edip Başer, *a.g.e.,* s. 218-219.

kongre, beş gün süresince yaptığı müzâkereden sonra aşağıdaki maddeleri karar altına almışlardır:

1. Trakya, büyük bir Türk ve Müslüman çoğunluğuyla meskûn olup Osmanlı camiasından ayrılarak Yunanistan'a verilmesi yolundaki tasavvurları katî surette reddeder.

2. Trakya'nın, Yunanlılar tarafından işgaline veya bu maksadı kolaylaştırmak için içeride ortaya çıkabilecek her türlü ihtilâl hareketlerine karşı mukâvemet ve müdâfaa edilecektir.

3. Trakya Müdâfaa-i Hukuk Teşkilâtı, aslı olan Trakya Paşaeli teşkilâtıyla birleştirilmesi ve bu teşkilâtı, müstakilen idare etmek üzere beş liva adına üçer delegeden oluşan bir Merkez Heyeti seçimi kabul olunmuştur. Liva adına seçilen kişiler aşağıda olduğu gibidir:

Edirne: Belediye Reisi Şevket Bey, Tüccardan Kasım Efendi ve Ahırköylü Ahmet Bey'dir. Tekirdağ: Mebus-u sabık Faik Bey, Malkaralı Nazmi Bey ve Saraylı Ali Naki Bey'dir. Gelibolu: Eski mebus Şakir Bey, Baha Bey ve Ekrem Bey'dir. Çatalca: Eski mebus Hayreddin Bey, Halil Sadi Bey ve Hüseyin Şevket Bey'dir.

Kırkkilise: Lüleburgazlı Şevket Bey, Babaeskili Hamdi Bey ve Kırkkiliseli Nazmi Bey'dir. Ayrıca Millî Kumandan sıfatıyla Miralay Cafer Tayyar Bey de heyet üyesidir.

4. Trakya geleceğinin icap ettireceği bütün kararlar ve siyasî teşebbüslerin yapılmasında ve en son çare olarak başvurulacak fiili savunmanın gereklerinin tümünü şimdiden hazırlama ve sağlama, savunmanın zaman ve icra şeklini ve diğer ayrıntılarını tesbit ve tayin hususunda Merkez Heyeti tam yetkiye sahip olup Trakya necip kuvvetlerini temsil eder.

5. Trakya hukuk ve menfaâtlerini Avrupa'da savunmak üzere Galip Kemali, Galip Bahtiyar ve Salih Cevdet Beyler gerekli selâhiyete sahip delege seçilmişlerdir.

Çorlulu Cezzarzâde Ziya Bey de Delege Heyeti meyanında bulunacaktır. İşbu kararlar Genel Kurul karşısında okunarak kabul ve imza olunmuştur[388].

Ankara'da, Büyük Millet Meclisinin açılmasından 17 gün sonra Edirne'de büyük bir kongre toplanması ve ittifaka yakın bir çoğunlukla Trakyalıların silahlı direnişe karar vermeleri, fedakârlığın ve vatanseverliğin bir göstergesidir. Bu hareket, Mustafa Kemal'in haklı olarak takdir ve teşvikine mazhar olacaktır. Bununla beraber kongrenin siyasî girişimlerden olumlu bir sonuç umması ve Ankara'dan ayrı olarak Osmanlı Murahhas Heyetiyle birlikte bir Trakya heyetinin Paris Barış Konferansı'na gönderilmesi kararı, Anadolu'da gelişen Millî Mücadele'nin düşünce ve otoritesine ters düşen bir olaydır[389]. Mustafa Kemal kendisine gönderilen kongre raporlarını inceledikten sonra yaptığı değerlendirmeyi 14 Mayıs 1920 tarihinde gönderdiği telgrafta Trakya Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi Riyasetine şöyle bildirmiştir:

1 — Edirne Meclis-i Fevkalâdesi'nin Yunan işgali ihtimâline karşı Trakya'nın müdâfaa esası dâhilinde verdiği karar uygundur.

2 — Paris'teki Osmanlı delege heyeti milletin hiçbir suretle vekilliğine sahip değildir. Bunların memleketimizin hiçbir parçası hakkında Barış Konferansı'nın vereceği kararı onaylamada yetkileri yoktur. Binaenaleyh bunlar tarafından kabul ve imza edilecek bir antlaşma hükümleri yok hükmündedir. Barış konferansı kararları öğrenilince buna karşı yapılacak hareket Büyük Millet Meclisi'nce tayin edilecek ve size de gerekli tebligât yapılacaktır. Bununla birlikte son bilgiler, Edirne vilâyetinin Yunanlılara verilmesi konferansça kesinleşmiş olduğu merkezindedir. Bu kararı değiştirecek siyasî değişiklik ancak tarafımızdan silahla ve kemal-i şiddetle müdâfaa edildikten sonra mümkün olabilecektir efendim[390]".

Bu telgraf ışığında Mustafa Kemal'in değerlendirmesine bakılırsa Türk milletinin vekâletini taşımayan Osmanlı Delege Heyetiyle birlikte bir Trakya

---

[388] Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler…*,s. 239-240; Galip Kemali Söylemezoğlu, *30 Senelik…,* S. 418-419.
[389] Zekai Güner, *a.g.e.*,s. 138.
[390] Nimet Arsan, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyânnâmeleri (1917-1938),* C. IV, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara 1964, s. 344; Zekai Güner, *a.g.e.*,Ves. No: 18, s. 176.

Heyetinin de Paris Barış Konferansı'na gönderilmesinin isabetsizliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu telgrafına rağmen yine de kongre karar vermiş olduğu için Trakya Heyeti önce Roma'ya, oradan da Paris'e gitmiş ve hiçbir olumlu netice alamadan geri dönmüştür[391]. Zaten daha Edirne Kongresi devam ederken eski sadrazam Tevfik Paşa'nın başkanlığındaki Osmanlı Delege Heyeti, 11 Mayıs 1920 tarihinde Paris Versay'da, galip devletlerce kendilerine sunulan bu kötü barış antlaşmasını imza etmemiş ve Edirne Kongresi'nin seçtiği dört kişilik Trakya Delege Heyeti daha Paris'e varmadan da İstanbul'a dönmüştür. Bu yüzden Trakya Heyeti, kendilerine verilen selâhiyet çerçevesi içinde kendi başlarına çalışmak zorunda kalmışlardır[392].

San-Remo Konferansı'ndan memnuniyetle ülkesine dönen Yunan Başbakanı E.Venizelos, Yunan Meclisinin 13 Mayıs 1920 tarihli oturumunda, Paris'te Osmanlı üyelerine verilen barış şartlarını açıklamıştır. Buna göre; Yunanistan bütün Trakya'ya sahip oluyor ve böylece Karadeniz ile Marmara Denizi'ne ulaşıyordu. Ayrıca gazetelere verdiği beyânâtlarıyla da Trakya ve İzmir'in Yunanistan'a verildiği haberini halkına büyük bir sevinç içinde duyurmuştur. İşte, kararların çoktan verilmiş olduğu bir dönemde Trakya Heyeti yola çıkmış ve muhtemelen 12 Haziran 1920'de Roma'ya ulaşmıştı[393]. Trakya Heyeti başkanı olarak eski sefirlerden Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey, 16 Haziran 1920'de İtalyan Başbakanı Giolitti'ye ayrıca 19 Haziran 1920'de İtalyan basınına Türkiye'nin ve Trakyalıların haklı davası konusunda somut bilgi, istatistik, grafik ve haritalara dayanan açıklamalar yapmış; muhtıralar vermiştir. Ayrıca Paris'teki Barış Konferansı üyelerine de Trakya meselesine ilişkin muhtıralar gönderilmiştir[394].

Maddî imkânsızlıktan ve eşinin rahatsızlığından dolayı Roma'da kalan Galip Kemalî Bey dışındaki TrakyaHeyeti, (Galip Bahtiyar, Salih Cevdet, Ziya

---

[391] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*,C. I, s. 290.
[392] *Aynı eser,* C. I, s. 291.
[393] Galip Kemali Söylemezoğlu Trakya Heyetinin Roma'ya muvasalatının Damat Ferit Paşa'nın "tard" mektubunu almasından üç gün önce olduğunu ifade etmektedir. Bu mektubu aldığı tarih 14 Haziran 1920 olduğu için heyetin Roma'ya varışı 11 Haziran 1920 olabilir. Galip Kemali Söylemezoğlu, *30 Senelik…*,s. 409, 417.
[394] Galip Kemali Söylemezoğlu, *30 Senelik...*,s. 420-423; Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler…,* s.241.

Beyler) Paris'e de gitmiştir[395]. Paris'e ulaşan Trakya Heyetinin orada ne gibi çalışma yaptıkları hakkında pek bilgi yoksa da Salih Cevdet Bey'in oğlu Ali Oktay Cever'in babası ile ilgili sunduğu bildiride bu konu kısmen açıklığa kavuşturulmuştur. Ali Oktay Cever, babasından duyduğu şekilde olayı şöyle anlatmıştır: Fransa Başbakanı Clemenceau'nun onları lütufmuş gibi kabul ettiğini, babasının oldukça iyi Fransızcasıyla ziyaret nedenlerini anlattığını, Clemenceau ise Fransızlara has küstahlıkla heyeti küçümseyerek: *"Siz ne istiyorsunuz? İstanbul'da 400 yıldan fazla kaldınız ve birkaç camiden başka ne yaptınız? İnsanlığa ne hizmet ettiniz de şimdi haktan bahsediyorsunuz?"* diyerek onları istiskal ettiğini, babasının bu anısını naklederken gözlerinin yaşardığını belirtmiştir[396].

Bu anılarda önemli bir düzeltme yapmak gerekecektir. 1920'nin Haziran ayı sonları ya da Temmuz ayı içinde geçen bu olay sırasında Clemenceau artık Fransa Başbakanı değildi. 18 Şubat 1920'den itibaren Fransa Başbakanı Alexandre Millerand idi. Bu durumda Trakya heyeti, ya artık Başbakanlık görevinde olmayan Clemenceau ile görüştü –ki bu pek mümkün görünmüyor- ya da Başbakan A. Millerand ile görüştü ve onun tarafından aşağılandı. Sonuçta Paris'e giden Trakya Heyetinden üç üyenin, siyasî durum gereği Trakya davası için fazla bir şey yapmaları mümkün olmamıştır[397].

---

[395] Yahya Akyüz, *a.g.m.,*s. 107.
[396] Ali Oktay Cever, "Salih Cevdet'ten Naklen 'İşgalden Kurtuluş Dönemi'ne Ait Birkaç Hatıra", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s. 123.
[397] Yahya Akyüz, *a.g.m.,.,* s. 108.

III. BÖLÜM

DOĞU TRAKYA'DA YUNAN İŞGALİ ve CEMİYETİN FAALİYETLERİ

A- DOĞU TRAKYA'NIN YUNAN KUVVETLERİ TARAFINDAN İŞGALİ

Yunanlılar, San-Remo Konferansı kararlarına dayanarak İskeçe'den demiryoluyla Gümülcine'ye girmeye başlamışlardır. Aynı zamanda Kavala ve Dedeağaç limanlarına da asker çıkartmıştır. Yunan birlikleri Gümülcine, Kavala ve Dedeağaç'tan ilerleyerek Edirne Karaağaç istasyonundan Ferecik'e kadar bütün Meriç boyunu, 27 Mayıs 1920'den itibaren teslim almaya başlamışlardır. Bu yerleşme ve teslim alma işi 4 Haziran 1920'de sona ermiştir. Böylece Fransızların oynadıkları *"Müttefikler arası Batı Trakya Hükümeti komedyası"* sona ermiş ve Batı Trakya, Yunan idare ve işgaline girmiştir[398].

Batı Trakya'dan Fransız kuvvetlerinin himayesinde rahatça geçen Yunanlılar, Meriç boyunda I. Kolordumuzun karşısında üç tümenlik bir kuvvetle yerleşmişlerdir. 9. Yunan Tümeni, Edirne Karaağaç'ın karşısına gelmiştir. İskeçe Tümeni ortada, 60. Tümenimizin cephesinde Dimetoka, Kuleliburgaz, Sofulu bölgesinde yerleşmişti. Serez Tümeni ise Ferecik, Dedeağaç civarında kalmıştır[399].

Yunan tümenlerinin Meriç boyuna gelip yerleştiğini gören I. Kolordu, en nihayet 27 Mayıs 1920'de resmî bir şekilde Trakya'da seferberlik ilanına karar vermiştir[400]. I. Kolordunun mevcudu 761 subay, 17.500 er ve 47 makineli tüfekten ibaretti. Ellerinde bulunan cephane de sürekli bir muharebe için yeterli değildir. Muhittin (Kurtiş) Bey'in komuta ettiği kolordu 49. 55. ve 60. Tümenlerle Çatalca müstâhkem mevkiînden ibarettir. Cafer Tayyar Bey ise millî kumandan sıfatıyla genel durumu organize etmeye çalışmaktadır.

---

[398] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 309.
[399] *Aynı eser,* C. I, s. 314.
[400] *Aynı eser,* C. I, s. 319.

55. Tümen: Tekirdağ-Çorlu-Çerkezköy bölgesinde
60. Tümen: Uzunköprü-Keşan mıntıkasında
49. Tümen: Edirne ve civarında konuşlanmaktaydı[401].

9 Mayıs 1920'de toplanan Edirne Kongresi'nde Trakya'yı Yunanlılara karşı savunma kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda da 30.000 kişinin silah altına alınması bekleniyordu. Fakat silah altına alınanların sayısı 3500 kişiyi geçmemiştir[402].

Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, Büyük Edirne Kongresi'nde oluşturduğu Merkez Heyeti vasıtası ile kolordunun beslenme ve müdâfaa masraflarını karşılamak üzere 19 Mayıs Çarşamba günü bazı tedbirlerin alınmasına ve Trakyalıların iyi niyetine başvurmaya karar vermiştir. Vatanın korunmasının sağlanabilmesi için askerin ihtiyaçları hesaplandı ve bir ay için her ev başına beş kilo zahire, bir kilo et ve nakit iki lira isabet edecek şekilde halkın yardımına müracaat zorunlu görülmüştür. Ev miktarına göre her köy ve kasabanın katılım payı belirlenmiştir. Yardım daha çok zengin ve durumu uygun olanlardan sağlanacak, fakirler bu yardımın dışında bırakılacaktı. Memurlardan durumu uygun olanlar da bu yardıma katılacaklardı. Her kasaba ve köye ait olan katılım payının taşınabilir mal ve nakit kısmı derhal toplanacak, toplanan zahire kaza merkezlerinde açılacak olan ambarlarda saklanacaktı. Et payı olarak sığır, koyun veya kuzu kasaba ve köylerden canlı olarak alınacak, her kaza heyeti, çoban ve muhafız, masrafı heyetlerce verilecek olan bu hayvanların iyi bakılmasından ve korunmasından sorumlu olacak, toplanan para Ziraat Bankasına yatırılacaktı. Trakyalılar, Merkez Heyetinin yurt savunması için kendilerinden istediği yiyecek ve parayı vaktinde toplayarak vermişlerdir. Fakat Doğu Trakya'nın savunmasını silahla değil de siyasî yollarla halletmeyi isteyenler yüzünden I. Kolordu Yunan taarruzları karşısında yeterli bir direniş gösterememiştir. Çünkü siyasî düşüncelerin etkisinde kalanlar sebebiyle zamanında seferberlik ilan edilememiş, subay ve erler arasında gerekli disiplin sağlanamamış ve Yunan kuvvetlerine karşı esaslı bir savunma planı meydana

[401] Nami Malkoç, "1920 Yılının Kurtuluş Savaşları", *Askeri Mecmua,* S. 48, İstanbul 1 Aralık 1937, s. 150-151.
[402] Fahri Belen, *Türk Kurtuluş…,* s. 191-192.

getirilememiştir. Millî Komutan Cafer Tayyar Bey de savunma işlerinde yetkileri tam olarak belirtilmediği için kuvvetleri üzerinde tam bir hâkimiyet kuramamıştır. Bütün bunların sonucu olarak da halkın ve kolordunun morali bozulmuştur. Bu duruma mülkî amirlerden bazılarının bozgunculuğu, eşrafın arasında çekingen durumunu muhafaza edenlerin bulunması, subaylardan bir kısmının kötümserliği de eklenince ciddi bir savunmaya taraftar bulunan köylünün de Yunanlılara karşı mukâvemet ve savaş için gerekli olan morali bozulmuştur. Cafer Tayyar Bey Doğu Trakya'da Yunan işgalinden önce yaşanan moral bozukluğunu biraz olsun düzeltebilmek için haziran ayında gazetelere verdiği beyanâtlarında halka sükûnun korunmasını tavsiye etmiş ve gazetelere de Doğu Trakya'da tam bir sükûnun hüküm sürdüğünü bildirmiştir[403].Trakya'nın Yunan taarruzuna karşı mukâvemet ve mücadelesi bu şartlar altında başlamıştır.

Yunan Hükümeti Doğu Trakya'yı işgale karar verince bu göreve General Zimvrakakis getirilmiş, 9. Tümen ile İskeçe ve İzmir Tümenleri onun komutasına verilmiştir. Tümenlerden ikisi Batı Trakya'da Meriç Nehri'nin batısında toplanırken İzmir Tümeni de Anadolu'da Bandırma'da toplanmıştır. General Zimvrakakis'in harekât planına göre Meriç Nehri boyundaki 9. Tümen ve İskeçe Tümenleri bu bölgedeki asıl Türk kuvvetlerini tespit edecek, İzmir Tümeni ise Marmara sahiline çıkarak I. Kolordunun gerisine sızacaktır[404]. Tümen, 19 Temmuz 1920'de 17 vapura bindirilerek bir zırhlı ve bir İngiliz muharebe gemisi ile 4 Yunan muhribi ve bir uçak gemisi koruyuculuğu altında Ereğli ve Tekirdağ sahillerine taşınmış ve 20 Temmuz 1920 sabahı iki koldan Trakya'nın işgaline başlanmıştır[405].

[403]"Trakya Ahvali", *İleri,*No: 864, 22 Haziran 1920, s. 1.
[404] Fahri Belen, "İstiklâl Harbi'nde Trakya Harekâtı", *Askeri Mecmua,* S. 101, İstanbul 1936, s. 274-275.
[405] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,*K. 639, G. 137, 19 Eylül 1920; Fahri Belen, *a.g.m.,* s. 277.

1- Yunan Taarruzunun 1. Günü: Ereğli ve Tekirdağ'a Yunan Çıkarması (20 Temmuz 1920)

Yunanlılar 20 Temmuz 1920 sabahı, saat 05.00'te Kılkış zırhlısı ve iki muhriple Ereğli'yi bombardıman etmişler ve Ereğli'nin doğusunda Sultan Çiftliği (Sultanköy) civarına asker çıkarmaya başlamışlardır[406]. Keşif amaçlı olarak İngiliz uçak gemisinden kalkan bir İngiliz tayyaresi de Tekirdağ'ın kuzeyindeki Kayaköy mevziînin üzerinde uçuyordu. Aynı gün saat 07.00'da, iki Yunan gemisi Tekirdağ kıyılarını bombalamaya başlamıştı. Saat 07.30'da Yunan birlikleri, Tekirdağ'ın doğusunda da Köseler Deresi (Köse İlyas) ağzı kıyılarına çıkmaya başlamışlardır. Yunan tümen kumandanı, baskının sağlayacağı faydayı kaçırmamak ve 55. Tümenimizin toplanmasına meydan vermemek için çıkarmanın arkasını beklemeden çıkabilen kuvvetlerini dört koldan geniş bir cephe ile Lüleburgaz-Hayrabolu istikâmetlerinde yürütmüştür[407].

I. Kolordu Kumandanı, Marmara kıyılarında başlayan Yunan taarruzunu yazdığı raporda; 20 Temmuz 1920 saat 05.00'te Yunanlılar donanma yardımıyla Marmara kıyılarında Ereğli'yi bombardıman ederek Sultan Çiftliği cihetine asker çıkarmaya başladıklarını, diğer bir filonun da Tekirdağ'a gelerek şehrin doğu sırtlarına ateş ettiğini bildirmiştir. Tayyare taarruzu vesaire ile takındıkları yarı savaş durumunu fiiliyata döktüklerinden muharebeye başlandığını, saat 07.30'da Yunanlıların Tekirdağ'ın hemen doğusunda Kösedere ağzına da asker çıkarmaya başladıklarını İstanbul Hükümetine bildirmiştir.

Rapor Osmanlı Vükela Meclisi'nde okunduktan sonra I. Kolorduya aşağıdaki emrin verilmesi kararlaştırılmıştır:

---

[406] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 78, 20 Temmuz 1920; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 106, 20 Temmuz 1920; Ömer Kürkçüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926),* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara 1978, s. 74.

[407] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 639, G. 137ab, 19 Eylül 1920; Bujac, *Yunan Ordusunun Seferleri 1918-1922*, (Çeviren: İbrahim Kemal), Askeri Matbaa, İstanbul 1939, s. 166-174.

"Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali, konferansın kararları icabından olmakla faydasız kan dökülmesine ve Müslüman ahalinin perişanlığına yol açacak muharebelere meydan verilmeyerek harekâtınızın ona göre tanzimi ve muharebeden katiyen kaçınılması tavsiye olunur[408]".

Anlaşılacağı üzere bu rapor, I. Kolordunun hâlâ İstanbul'dan emir alma ihtiyacında olduğunu gösterdiği gibi İstanbul'dan gelen emrin de I. Kolordunun çöküşünü kolaylaştırdığını göstermektedir[409].

Ereğli ve Sultan Çiftliği kıyılarına çıkan Yunanlılar, Çorlu'ya doğru ilerleyince 168. Alayın Çorlu'daki iki taburu, hazırlanmış olan mevzîî savunamayıp dağılmış, erleri de Çorlu, Vize ve Saray taraflarındaki köylerine, silahlarıyla birlikte kaçıp gitmişlerdir[410]. Ayrıca Saray kazasında, öteden beri mukâvemete karşı olan bazı eşkiya ve vatandaşlar, oradaki süvari takımının silahlarını ve hayvanlarını almışlar, müdâfaaya taraftar olanları da hapsetmişlerdir[411]. Eşraftan biri kaymakamlığı biri de jandarma komutanlığını üstlenmişti. Ayrıca Rum ve Türklerden bir heyet oluşturularak Yunanlıları Çorlu'ya davet için gönderilmiştir[412]. Saray'daki isyanı bastırmaya gönderilen süvari bölüğü Saray'a yaklaşırken kasabadan ateşle karşılanmıştı. Bölük bir şey yapamadan dönmüştür[413].

---

[408] Salahi R. Sonyel, *İngiliz Gizli Belgelerinde…*,s. 234;ATASE, *Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi,* C. II, Ks. II, Ankara 1991, s. 385-386.
[409] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*,s. 103; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 357.
[410] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 142, 22 Temmuz 1920; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 639, G. 137ab, 19 Eylül 1920.
[411] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 143, 22 Temmuz 1920; Orhan Koloğlu, *Arap Kaymakam,* Aykırı Yayınları, İstanbul 2011, s. 96; *İkdam*, No: 8410, 24 Temmuz 1920; *"Anadolu'nun bazı ilçelerinde de rastlandığı gibi özellikle kadın ve çocukları işgalcilerin zulmüne terk etmemek için Yunan birliklerini Sarayın ve Bab-ı Âli'nin emirlerine de uyarak- bayrak çekip halk adına karşılamak senaryoları hazırlayanlar belirdi. Genelde bu heyetlerin başına Müslüman cemaatlerin lideri sayılan imamları geçirmek de bir gelenekti. Aynı şey Saray'da da yapıldı. Sadullah Bey ve arkadaşları ise ateş açarak işgalcilere karşı çıktılar ancak kurşunları bittiği gibi düşmanın gücünü altedecek ne silahları ne de yeter sayıda askerleri vardı. Sonunda muhalif grup tarafından tutuklandılar ve yoldan hakaretler arasında geçirilip hepsi birden Yunanlılara teslim edildiler".* Orhan Koloğlu, "Sadullah Koloğlu'nun Trakya'da 7,5 Yılı (1913-1920)", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s. 70.
[412] Zülal Keleş, *a.g.m.*,s. 1039.
[413] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 359.

Yunanlılar, saat 16.30'da Çorlu'ya girmişlerdir[414]. Yunan çıkarması üzerine Çorlu ve Hayrabolu'daki alaylarından haber alamayan 55. Tümen kumandanı, Tekirdağ'dan Muratlı'ya gitmiştir. Muratlı, üçe ayrılmış olan tümen birliklerinin ortasında bulunuyordu. Tümen kumandanı Alâaddin Bey* Muratlı'da, Çorlu'daki 168. Alayın iki taburunun dağıldığını ve Yunanlıların Çorlu'ya girmek üzere olduklarını haber alınca Çorlu ve Tekirdağ'dan çekilen birliklerinin geri kalanlarını Hayrabolu'daki 170. Piyade Alayının iki taburunu kısacası Tümenini Lüleburgaz'ın güney-doğusundaki Karıştıran'da toplamaya ve burada savunmaya karar vermiştir.

55. Tümenin Hayrabolu'daki 170. Alayı da iyi bir durumda değildi. Bu alayın II**.** Taburu, Yunan çıkarma haberi üzerine dağılmıştır[415]. III. Taburu ise kendiliğinden Lüleburgaz'a çekilmiş ve askerler subaylarını tevkif etmiş, asker toplamakta ciddiyet gösteren askerlik şube reisini de *"ailelerimize bakmadın!"* diye hırpalamış ve hapis etmişlerdir[416]. Müdâfaa-i Hukuk Heyeti azalarını da takip ediyorlardı. 170. Alaydan yalnız I. Taburla makineli tüfek bölüğü kalmıştı. Alay, 21 Temmuz sabahı 300 er, 180 tüfek ve dört makineli tüfekle Lüleburgaz'a gelebilmiştir[417].

Marmara kıyılarını savunmakla vazifelendirilmiş olan 55. Tümen birlikleri, yukarıda görüldüğü gibi Yunan taarruzunun birinci gününde hattâ o günün ilk saatlerinde dağılmış ve Tümen kumandanının elinden çıkmıştır. Kolordu kumandanı 60. Tümenin Uzunköprü demiryolu ve Nafıa köprülerini yıkmasını ve bu köprülerin doğusundaki düşman birliklerini yoketmesini emretmiştir. 49. Tümene de Edirne-Karaağaç köprübaşındaki düşman mevzilerini ateş altına alması vazifesini vermiştir[418].

20 Temmuz günü, karanlık basıncaya kadar Uzunköprü cephesinde, 60. Tümen topçuları köprüleri ve kısmen Yunan siperlerini topçu ateşiyle tahribe

---

[414] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 100, 20 Temmuz 1920.

[*] Yb. Alâaddin Koval. İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s.210.

[415] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 79, 20 Temmuz 1920.

[416] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 139, 21 Temmuz 1920.

[417] Edip Başer, *a.g.e.*,s. 93; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 358.

[418] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 439, G. 168, 20 Temmuz 1920.

çalışmışlardır[419]. Fakat köprüler topçu ateşiyle yıkılamamıştır. Kolordu karargâhının Sazlıdere'ye taşınması[420], Tekirdağ ve Çorlu'nun Yunanlıların eline geçmesi, Edirne'yi heyecana düşürmüştür. Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti de Yunan taarruzunun ilk gününde verdiği bir kararla merkezini Kırklareli'ne nakletmiştir[421].

2 - Yunan Taarruzunun 2. Günü (21 Temmuz 1920)

Yunan taarruzunun ikinci günü, 60. Tümen bölgesi olan Uzunköprü cephesinde iki taraf da kesin bir netice alacak durumda olmadıklarından karşı karşıya aralıklı topçu ve piyade ateşinden başka bir hareket olmamıştır.

49. Tümen bölgesinde, Karaağaç cephesinde, iki taraf arasında başlayan topçu ateşi, muharebenin ikinci günü karanlık basıncaya kadar devam etmiş[422] ve Yunanlılar bir kısım siperlerimizi ele geçirmişlerdir. Bu buhranlı gecede, millî kumandan Cafer Tayyar ve 49. Tümen Kumandanı Şükrü Naili Beyler* derhal Karaağaç köprübaşına koşmuşlardı. Kolordu Merkez Bölüğünün (Üsteğmen İbrahim Akıncı) müdahalesi ve karşı taarruzla Yunanlılar Türk siperlerinden atılmıştır[423]. 55. Tümen Kumandanı ise Karıştıran'da, kıtalarını toplayıp düzene koymaya müdâfaa için imkânlar dâhilinde çalışmalarına hız verdi[424].

---

[419] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 99, 20 Temmuz 1920.
[420] Gnkur. Bşklığı, A*TASE Arş.,* K. 781, G. 106, 20 Temmuz 1920.
[421] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 123, 21 Temmuz 1920; Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…*, s. 69.
[422] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 112, 21 Temmuz 1920.
* Şükrü Naili Gökberk: 1876 yılında Selanik'te doğmuştur. 1901'de Harp Akademisini bitirdi. 1918'de 49. Tümen Komutanlığı yaptı. Yunan ordusu ile yapılan muharebeden sonra 26 Temmuz 1920'de Bulgaristan'a sığındı. Nisan 1921'de Anadolu'ya geçti. 15. Tümen Komutanı olarak Eskişehir ve Sakarya muharebelerine katıldı. Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ne katıldı. 1934'te askerlikten emekli oldu. TBMM'nin 2. Dönem Kırklareli Milletvekilliği, 5. Dönem İstanbul milletvekilliğine seçildi. Balkan ve I. Dünya Savaşlarına da katılan Şükrü Naili Paşa 25. 10. 1936'da Edirne'de geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etti. İsmail Hakkı Uluğ, *Atatürk'ün Çizdiği Portreler,* İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1968, s. 389; Azmi Süslü-Mustafa Balcıoğlu, *Atatürk'ün Silah Arkadaşları,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s. 59-60.
[423] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 782, G. 14, 22 Temmuz 1920; "Trakya'da Yunan Taarruz Harekâtı", *İkdam,* No: 8410, 24 Temmuz 1920, s. 1.
[424] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 359.

3- Yunan Taarruzunun 3. Günü (22 Temmuz 1920)

Karıştıran bölgesinde toplanmaya ve tutunmaya çalışan 55. Tümen, Yunan taarruzunun üçüncü günü akşamına kadar ancak 500 kadar asker toplayabilmiştir. Akşama doğru bir Yunan alayının taarruzuna uğrayan 55. Tümen, bir daha çözüldü ve geceleyin Lüleburgaz'a çekilmek mecburiyetinde kaldı. Tümen Kumandanı Alâaddin Bey, Lüleburgaz'a gelince burada da kalamayacağını anlamıştır. 171. Alayın bir avuç erlerinden başka meydanda bir kuvvet yoktu. 168. Piyade Alayı dağılmıştı. 170. Alaydan kalanlar ise Babaeski'ye çekilmişlerdi. Bu durumdan çok ıstırap duyan Alâaddin Bey baygınlık geçirmiş ve ayılınca Kolorduya istifasını vermiştir[425]. Yerine aynı gün 21 Temmuz1920 tarihinde kolordudan, emekli Yarbay Yümnü (Eğilmez) Bey getirildi[426]. Fakat erlerinin çoğu firar ederek dağılmış ve disiplini kalmamış olan 55. Tümenin başında fazla bir şey yapması mümkün olmadı. 22 Temmuz 1920'de düşman güneyden Karıştıran'daki mukâvemeti kolaylıkla kırarak Lüleburgaz'ı işgal etti ve Babaeski'ye doğru ilerledi[427]. Bu gelişmeler üzerine 55. Tümenden ümit kesilerek Kolordunun 49. ve 60. Tümenlerinden alınacak destek kuvvetlerle Babaeski sırtlarında mukâvemete karar verildi[428].

4 - Yunan Taarruzunun 4. Günü (23 Temmuz 1920)

Yapılan plana göre Kırklareli'nde bulunan hudut taburu ve huduttaki karakol kuvvetleri toplanarak Babaeski'ye gelecek, Vize'deki süvari bölüğü de Babaeski'ye yaklaşacaktı. Edirne'de bulunan 155. Piyade Alayının askerleri de arabalarla Babaeski'ye taşınacaktı. 60. Tümenden gönderilecek diğer iki piyade taburuyla sahra bataryası, Keşan'dan Uzunköprü'ye gelirken erlerin büyük bir kısmının yollarda firar

---

[425] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 361.
[426] İsmet Görgülü, *On Yıllık…,* s. 211.
[427] "Trakya'da Muharebeler Devam Ediyor", *İkdam,*No: 8412, 26 Temmuz 1920, s. 1; *Harb Mıntıkaları, Şehir ve Kasabaların İşgal, İstirdat ve Bombardıman Tarihleri,* Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1940,s. 82-84; Fahri Belen, *a.g.m.*,s.279.
[428] ATASE, *Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi,* C. II, 2. Kısım, s. 388-389.

ederek dağılması yüzünden Babaeski'ye gelememiştir[429]. Kırklareli Hudut Taburu da erlerini toplayamadı. Dolayısıyla onlar da Babaeski'ye gelemediler. Böylece Kolordu emri yerine getiremedi ve hazırlanan plan da gerçekleşmemiştir.

Kolordu Kumandanı Muhiddin (Kurtişoğlu) Bey ve Kurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz (Gürman) Beyler, otomobille 23 Temmuz 1920 sabahı Babaeski'ye giderek 55. Tümenin tedbirlerini gözden geçirdiler ve Sazlıdere Kolordu Karargâhına geri döndüler[430]. Yeni gelen sayıca az birlikler, Babaeski'nin doğusunda ve Alpullu civarında, gösterilen mevzileri tuttular. 155. Piyade Alayının 500, Uzunköprü'den gelen Taburun da 200 silah mevcudu vardı[431]. Öğleden sonra Yunan keşif kolları göründüler. 23 Temmuz 1920'de, akşama doğru Yunanlılar iki koldan Lüleburgaz'dan şose boyunca ve güneyden Hayrabolu üzerinden Ergene vadisinden ilerlemeye başladılar. Daha piyade muharebesi başlamadan Babaeski doğusundaki 155. Piyade Alayı ile Alpullu civarındaki Tabur, Havsa'nın doğusunda Kuleli-Yolageldi istikâmetinde çekildiler[432]. Babaeski'nin doğusunda toplanan grubun da muharebesiz geri çekilmesi, her türlü mukâvemet ihtimâli ile ümidini kırmış[433] ve Uzunköprü'de o zamana kadar vazifelerini başarıyla yapmış olan 60. Tümenle Edirne cephesindeki 49. Tümenin durumlarını tehlikeye düşürmüştür.

23 Temmuz günü Karargâha gelen Cafer Tayyar Bey, Havsa ve Babaeski bölgesindeki durumu yerinde görmek ve bozulan birlikleri derleyip toparlamak istedi. Bu nedenle de 23/24 Temmuz gecesi otomobille Havsa'ya doğru hareket etti. Cephe durumu hakkında bilgi aldıktan sonra sivil kıyafetle yanına aldığı yaveri Yüzbaşı Halit Bey ve birkaç atlı ile birlikte keşif için daha ileri hatlara geçti. Ancak bir daha geri dönmedi. Kendisine *"gitmeyin"* demelerine rağmen dinlemeyerek Babaeski'ye doğru ilerlemiş ve orada düşman süvarilerine rastlamıştı. Daha sonra Havsa'dan ayrılan Cafer Tayyar Bey'in Yunanlılara esir düştüğü öğrenildi[434]. Onun esaretiyle ilgili olarak ilk bilgi, Havsa'da bulunan bir Yunan savaş muhabiri

---

[429] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K**.** 781, G. 141, 22 Temmuz 1920.
[430] Edip Başer, *a.g.e.*,s. 95.
[431] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 781, G. 161, 22 Temmuz 1920.
[432] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 782, G. 17, 23 Temmuz 1920.
[433] "Şarkî Trakya Muhaberatı", *Alemdar*, No: 580-2880, 26 Temmuz 1920, s. 2.
[434] Kemal Atatürk, *a.g.e.,* C. II, s. 491; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 639, G. 156, 04 Ağustos 1920; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 640, G. 83, 13 Ağustos 1920.

tarafından 28 Temmuz'da verildi. İstanbul'daki Rumca gazetelerden birinde yayınlanan haberde Cafer Tayyar Bey ile ilgili olarak şu bilgiler veriliyordu:

"Babaeski'ye geldiği zaman Yunan süvarileri ile karşılaşmış ve peşlerine düşmüşlerdi. Bindiği Arap atı Bostanlı köyü civarında şahlanarak onu yere düşürmüş ve sağ gözü ile sağ kaburga kemiği zedelenmiştir. Bir süre baygın vaziyette kaldıktan sonra Bostanlı köyüne doğru giderken karşılaştığı bir çoban onu köyüne getirmiş, köylüler de durumu yakındaki Yunan alayına bildirmişlerdir. İlk sorgulamasında Cafer Tayyar Bey, asker olarak görevini yaptığını söylemiş ve Bulgarlar ile ortak çalıştığını katiyyen kabul etmemiştir[435]".

Cafer Tayyar Bey daha sonraki sorgulamasında Bulgarların kendisine resmî olmayan yollardan yardımda bulunduklarını itiraf etmiştir[436]. 27 Temmuz 1920 tarihli Yunan resmî tebliğinde de; *"Cafer Tayyar Edirne'nin doğusunda Kırkkilise'nin yakınında ve Havsa'nın batısında bulunan Bostanlı köyünde esir edilmiştir"* diye yazıyordu[437]. Bütün bu açıklamalara rağmen Doğu Trakya Savaşı'nı idare eden Cafer Tayyar Bey'in yakalanması hakkında herkesin kafasında soru işaretleri vardı. Sonraki günlerde daha kesin bilgilere ulaşıldı. Alınan bu bilgilere göre Yunan kuvvetleri Babaeski-Mandıra hattına geldiği zaman Edirne-Uzunköprü tarafına gönderilen kuvvetler de Babaeski civarına yetişerek 55. Fırkaya katılmış ve Cafer Tayyar Bey de 30 atlı ile bu kuvvetlere yetişmek üzere Yüzbaşı Halit Bey'i yanına alarak ilerlemişti. Sabaha karşı Havsa-Babaeski arasında kuvetli bir Yunan süvari koluna rastlanınca muharebe başlamış, güneş yükselene kadar devam eden süvari muharebesinde 30 atlıdan 25'i şehit olmuştu. Yaralı olarak geri çekilmeye çalışan Cafer Tayyar Bey'i de Yunanlılar takibe başlamışlardı. Yüzbaşı Halit Bey'in de yaralanıp düşmesinden bir saat sonra Cafer Tayyar Bey, altında en çok güvendiği Arap kısrağı ile beraber yakalanmıştı. Kısrak düştüğü gibi kalmış,

---

435 "Cafer Tayyar'ın Esareti", *Vakit,* No: 951, 31 Temmuz 1920, s. 1; "Cafer Tayyar Nasıl Yakalandı*", İkdam*, No: 8417, 31 Temmuz 1920, s. 1.
436 "Cafer Tayyar Karaağaç'ta", *İleri,* No: 916, 3 Ağustos 1920, s. 1.
437 "Yunan Tebliğleri", *İleri,* No: 912, 30 Temmuz 1920, s. 1; "Cafer Tayyar Yunanlılara Esir Düşmüş", *İkdam,* No: 8416, 30 Temmuz 1920, s. 1.

arkadan yetişen süvari takım zabiti, Cafer Tayyar Bey'i kaçırmak üzere yanına gitmiş fakat kendisini hareketsiz bulmuştu[438].

Cafer Tayyar Bey'in gözü üzerinde büyük siyah bir şişlik gören süvari takım zabiti yanına yaklaşarak onu biraz harekete geçirmek istemişse de Yunan süvarilerinin gelmesi üzerine terke mecbur kalmıştı. Takım subayı, Cafer Tayyar Bey'in bu suretle öldüğünü zannederek ölüm haberini ordu karargâhına getirmiş ve cenazenin naklini istemişti. Oradan ayrıldıktan sonra Bulgaristan'da toplanan Türk askerleri, Cafer Tayyar Bey'in şehit olmayıp yaralı olarak esir edildiğini ancak Bulgaristan'a gittikten sonra gazetelerden okuyarak öğrenmişlerdi[439]. Yunanlılar tarafından esir edilen Cafer Tayyar Bey'in kuvvetlerindeki Türk askerleri kötü bir halde bulunuyordu[440]. Cafer Tayyar Bey'in esir edilmesi ve askerlerinin dağıtılmasından sonra Yunanlılar, askeri harekâtlarına bitti gözü ile bakıyorlardı. Çünkü hemen hemen bütün bölge ele geçirilmiş sadece Kırklareli ve civarında küçük bir direnme kalmıştı. Bu da ortadan kaldırılınca harekât sona ermiş olacaktı[441]. Yunanlılar, Trakya'yı işgal ederken en kuzeyde olduğu için en son Kırklareli'ne gelmişlerdi. Yunanlıların Kırklareli'ne doğru hızla ilerlediği haberlerinin alınması üzerine Edirne'deki merkez heyeti üyelerinden bir kısmı Kırklareli'ne hareket etmişlerdir. Düşman ilerlemesi hızlanınca da cemiyet üyelerine: *"Düşman yaklaşıyor, Kırkkilise Heyeti ile birlikte Dereköy'e çekiliniz ve evrakı imha ediniz"* şeklinde bir emir tebliğ edilmiştir. Bu emir sonrası Kırklareli Mutasarrıfı Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey'in başkanlığında Lüleburgazlı Şevket, Gelibolulu Eczacı Baha, Kırklarelili S. Şevket (Dingiloğlu), Ali Rıza (Dursunkaya), Aziz (Alagüneli) Beylerin ve Rifat Efendi'nin (Maliye memuru) katılımları ile yapılan son cemiyet toplantısı çok duygulu geçmiştir. Belediye reisinin odasına getirilen Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin evrakı, Yunanlıların eline geçmemesi için sobada tamamen yakılarak imha edilmiş ve 25 Temmuz 1920

[438] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 639, G. 137ac, 19 Eylül 1920.
[439] "Cafer Tayyar", *İleri,* No: 924, 11 Ağustos 1920, s. 1.
[440]İkdam gazetesinde yazılanlara göre Yunanlılar tarafından esir alınan askerler kendilerini zorla hizmete alan Cafer Tayyar aleyhinde konuşmuşlardır. Daha da ileri giderek aylıklarını nadiren aldıklarını buna karşılık Cafer Tayyar kuvvetleri içinde bulunan Bulgar komitecilerin mükemmel bakıldıkları ve bol bol para elde ettiklerini söylemişlerdir. "Cafer Tayyar Nasıl Yakalandı?", *İkdam,* No: 8417, 31 Temmuz 1920, s. 1.
[441] "Trakya'da Harekât", *Vakit,* No: 955, 4 Ağustos 1920, s. 2.

akşamı saat 17.00'de Mutasarrıf Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey, ağlayarak heyet üyelerini Dereköy'e gitmek üzere yolcu etmiştir[442].

Babaeski'deki savunmanın da çökmesi ve Havsa'ya doğru çekiliş üzerine Kolordu 23 Temmuz 1920 tarihli çekilme emrinde; Yunanlıların akşamüstü Alpullu istasyonundan yaptığı taarruzun neticesinde Şark müfrezesini Babaeski'nin batısındaki sırtlara çekilmeye mecbur ettiğini, 60. Tümenin, Uzunköprü'den Sazlıdere ve Havsa'ya çekileceğini, 49. Tümenin, iki ağır obüs bataryasının, ahaliden sağlanacak hayvanlarla Hanlıyenice'nin kuzeyine hareket ettirilmesini bildirmiştir. Karakasım'daki hudut bölüğünün ise yerinde kalacağını bildirdikten sonra ertesi gün saat 18.00'den itibaren, kolordu karargâhının Lalapaşa'da bulunacağı bildirilmiştir[443]. Bu Kolordu emri üzerine 60. Tümen, Uzunköprü cephesini iki tabura teslim ederek geceleyin, bütün birlikleriyle kuzeye doğru çekilmiştir[444].

5- Yunan Taarruzunun 5. Günü (24 Temmuz 1920)

60. Tümenin büyük kısmı, gece yürüyüşüyle Uzunköprü'den hareket etmiş ve 24 Temmuz 1920 sabahı Sazlıdere'de toplanmıştı. Babaeski'den gelen Şark müfrezesi ve 55. Tümenin kalan erleri de 24 Temmuz 1920 sabahı, Hasköy'e gelmiş ve buradan da Süloğlu'na çekilmişlerdir[445].

Kolordu Kurmay Başkanı Yb. Abdurrahman Nafiz Bey, o zamana kadar Edirne-Karaağaç cephesinde mukâvemet eden 49. Tümen Kumandanı Albay Şükrü Naili Bey'e saat 17.00'de telefonla tümenin durumunu sormuştur. Bu arada Belediye Reisi Şevket (Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi) Bey'in reisliğinde Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi ileri gelenlerinden oluşan bir heyetin, muharebenin

---

[442] Ali Rıza Dursunkaya, *Kırklareli Vilâyetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik,* C. I,Yeşilyurt Yayınları, Kırklareli 1948, s. 163-164.
[443] Edip Başer, *a.g.e.*,s. 97,100; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 364.
[444] *Aynı eser*, C. I, s. 364.
[445] *Aynı eser,* s. 365.

kesilmesi için Karaağaç'ta Yunan kumandanına müracaat ettiği anlaşılmıştır[446]. Bu gelişmeler karşısında kolordu kumandanı Bulgaristan'a geçmeye karar verdi. Bulgar yetkililerle görüşülerek kolordu birliklerinin Bulgar hududunu nereden geçecekleri kararlaştırıldı.

24 Temmuz 1920'de Kolordu şu emri vermiştir:

"25 Temmuz 1920 günü, birlikler, aşağıda gösterilen istikâmetlerden Bulgaristan'a gireceklerdir. Şark müfrezesi, Taşlı Müsellim kuzeyindeki hudut kapısından Büyükderbend'e, 60.Tümen, Hanlıyenice üzerinden Büyükderbend'e yürüyeceklerdir. Edirne'deki 49. Tümen, Doğanca üzerinden Mustafapaşa'ya girecektir[447]".

Kolordu, 24 Temmuz 1920 akşamına kadar Edirne'de sebat etmiş olan 49. Tümenin kuzeye çekilmekte güçlük çekeceğini düşünmüş ve Büyükderbend'de tıkanıklığı önlemek için bu tümeni Mustafapaşa üzerine yöneltmek istemiştir. Kolordu emrinin 49. Tümene iletilemediği anlaşılmaktadır. 49. Tümen de Kolordunun diğer birlikleri gibi karanlık bastıktan sonra 24/25 Temmuz 1920 gecesi Lalapaşa istikâmetinde yürüyüşe geçmiş ve sabaha karşı Büyükderbend'e varmıştır[448].

6- Yunan Taarruzunun 6. Günü (25 Temmuz 1920) ve I. Kolordunun Bulgaristan'a İlticası

Hududa yakın Türk köyleri bir gün evvel boşaltılmış, halkı hudut üzerine yığılmıştı. Yunan zulüm ve tecavüzünden kurtulmak maksadıyla tarafsız Bulgar toprağına girmek için sabırsızlanan göçmen kafileleri ve ordu mensuplarından oluşan

---

[446] *Aynı eser,* s. 366.
[447] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 607, G. 76, 20 Temmuz 1920; Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 783, G. 37, 26 Temmuz 1920.
[448] Edip Başer, *a.g.e.,*s. 102; Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 367.

10-15 bin kişi Bulgar hududunda bekliyordu. Daha önce hududa gelmiş olan göçmen arabaları yolları kapatmış olduğundan toplarla kolların geçmesi güçleşmiştir.

Kolordu karargâhı, hududu geçişte çıkabilecek güçlükleri önlemek amacıyla 25 Temmuz 1920 sabahı hudut üzerinde bulunuyordu. Kolordunun elinde kalan silah ve cephanenin hiç olmazsa tarafsız Bulgaristan'a bırakılması, kötünün iyisi ve daha az zararlısı idi. Çekilişte herkes Yunanlılara silah ve cephane bırakmamaya çalışıyordu. Birliklerin çoğu dağıldığı için bütün silahları götürmek mümkün olmadığından bırakılanlar tahrip edilerek kullanılmaz hale getirilmiştir.

Özetle harekâtın başladığı sırada Kolordunun elindeki 53 toptan ancak 27 top kurtarılabilmiştir. Dağılan 13.000 askerden[449] I. Kolorduya dâhil 700 subay ve askerî memur, 4000 er, 10.000 kadar göçmen ve 3000 kadar piyade tüfeği, 30 makineli tüfek ile[450] 25 Temmuz 1920 Pazar günü Bulgaristan'a sığınmak zorunda kalınmıştır[451].

Kolordu kumandanlığının Bulgarlarla yaptığı anlaşma gereğince Bulgaristan'a giren Türk birlikleri, silah ve cephanelerini hudutta Bulgarlara bırakmışlardır. Yalnız askeri harekâta ait önemli dosyalar yok edilmiştir. Büyükderbend'den hududu geçenler, üç gün süren bir yürüyüş sonunda Yanbolu'ya ulaştılar. İlk zamanlarda Bulgarlar tarafından kısmen ihtiyaçları karşılanan subay ve erlerimize yapılan bu yardımlar yeterli olmayınca çalışarak geçimlerini sağlamaya başladılarsa da subaylar zor şartlar altında çok sıkıntı çektiler. İşler böyle yürümeyince Bulgarlar bu yükünden kurtulmak için erlerimizi dağılmaya teşvik ettiler. Harman zamanı olduğundan her tarafta iş vardı. Bu sebeble başka yerlere gitmek isteyen er ve subaylar serbest bırakıldı. Erler bu yüzden çok dağılmışlardır. Subaylara iki aylık maaşları verilememişti ve subaylar sıkıntı içindeydiler. Kolordu Komutanı Muhiddin Bey, İstanbul'a mektup yazarak 100.000 lira gönderilmesini istemiştir. Subayların çoğu kendilerine bırakılan hayvanları ucuz fiyatla satarak İspanya pasaportu ve Bulgar vizesiyle İstanbul'a dönme imkânını bulmuşlardır. 1921

---

[449] İsmet Görgülü, *Ana Hatlarıyla Türk İstiklâl Harbi*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1983, s. 78-79.
[450] ATASE, *Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi,* C. II, Ks. II, s. 364-368.
[451] *İkdam,* No: 8416, 30 Temmuz 1920, s. 2; "Cafer Tayyar Esir Edilmiş", *Vakit*, No: 950, 30 Temmuz 1920, s. 2; Fahri Belen, *Türk Kurtuluş…,* s. 193.

yılında Bulgaristan'da Türk göçmen ve subayı olarak Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleriyle bu cemiyet emrinde çeşitli gizli faaliyetlerde çalışanlardan başka kimse kalmamıştır[452].

7 - I. Kolordunun Mağlup Olma Nedenleri İle İlgili Görüşler

Temmuz 1920 başlarında Kolordu Kurmay Başkanlığına tayin edilen ve Trakya muharebelerinde bu görevi yürüten Yarbay Abdurrahman Nafiz (Gürman) Bey, Genelkurmay Başkanlığına verdiği raporda şunları belirtmektedir; *"Trakya ahalisi, umumiyetle müdâfaaya taraftardı, yabancı boyunduruğu altına girmek istemedikleri kanaatinde idim. Mâlen ve bedenen fedakârlıktan çekinmiyorlardı. Fakat Çorlu, Vize ve Saray havalisinde asker kaçaklarının miktarıyla iâne toplamaktaki güçlük dikkati çekecek bir derecede idi. Yaptığım hususî tetkikattan ahali ve ordu üzerinde bilhassa fena tesir yapan hususların aşağıdakiler olduğuna kanaat ettim:*

1— İstanbul gazetelerinin Trakya'ya serbestçe gelmesi ve İstanbul'a gidip gelenin eksik olmaması ve bu suretle bazı İstanbul mahfillerinin ve gazetelerinin her vesileden faydalanarak müdâfaa aleyhindeki beyanat ve neşriyatı,

2— Düşmanın yalnız Yunanlılardan ibaret olmayıp İngiliz ve Fransızların, Yunanlıların arkasında bulunduğu ve gerekirse bunların da Yunanlılara yardım edecekleri fikir ve zannının uyanması,

3— Yerli Hristiyanların müdâfaa aleyhindeki propagandası,

4— Trakya'nın özel durumu, yardım bekleyecek bir ciheti bulunması.

Bidayette, Bulgarların herhalde yardım edecekleri ümidi verilmiş ve bu hususta propaganda yapılmış ise de Bulgarlara olan itimat beklenilen neticeyi vermemiştir.

---

[452] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 371.

5— Haziran 1920 sonlarında Anadolu harekâtını Yunanlıların pek kolaylıkla yapmaları ve düşmanların bunu gazetelerden, uçaklardan her türlü vasıtalardan faydalanarak yaymaları büyük tesir yapmıştır.

Orduda disiplin, istenilen derecede değildi. Erler, kendilerini gönüllü sayıyorlardı. Silahlı ve silahsız kaçak sayısı pek yüksek bir sayıya varıyordu. Subaylardan bir kısmı da Trakya'dan kurtulmak için can atıyordu. Bazıları, izinli gitmek için kolordu kumandanına:

— Benim bu memlekette bir dikili ağacım yoktur. Bir refikamla bir çocuğumdan başka birşey düşünmem. Çocuğum, ister Fransız ister İngiliz olsun. Umumî savaşta, subay ailelerinin hallerini gördük, diyecek kadar kendilerini yeise kaptırmışlardı. Uzunköprü ve Tekirdağ'ındaki birliklerine gönderilen bazı subaylar, hiç çekinmeden, hicap duymadan, İstanbul'a gittiler ve orada kaldılar[453]".

Tevfik Bıyıklıoğlu'nun değerlendirmelerinde ise Cafer Tayyar Bey'in I. Kolordu Kumandanlığından alınması sonrasında Edirne Kongresi kararıyla millî kumandan sıfatıyla Trakya'da Başkumandan olsa bile I. Kolordunun hareketlerine ve kararlarına istediği gibi tesir edemediğini belirtmiştir. Komuta kademesi arasında ise kıtaların yerleşimi ile harekâtın sevk ve idaresi konusunda fikir ayrılıkları bulunduğunu, baştan beri İstanbul'un etkisi altında hareket eden Tekirdağ Mutasarrıfının ve 55. Tümen Komutanının görevlerinden alınmayıp yerinde bırakılmasının ve bu çok önemli bölgenin müdâfaasının onlardan beklenmesinin hata olduğunu ifade etmiştir. "*Muharebede her yeri örtmek isteyen, her yerde zayıf olur*" kaidesine uyulmayarak kolordu birliklerinin çok geniş alanlara dağıtılması, asker arasındaki disiplinsizlik, seferberlik ilanında çok geç kalınması, Trakya Paşaeli Cemiyetinin yardım ve gayretleriyle oluşturulup Cafer Tayyar Bey'in komutasına verilen *"millî kuvvetler"*in kullanılmasına Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey'in hiç yanaşmadığı belirtilmiştir. AyrıcaTrakya Paşaeli Cemiyeti üyeleri arasında Fransız mandası, Trakya birliği, Trakya Cumhuriyeti'nin ilanı gibi fikir ayrılıklarının kafa karışıklığına neden olduğunu belirtmiştir. Bütün bunların yanında İstanbul Hükümetinin düşüncelerini yayan ve müdâfaa azmini sarsan bozguncu propaganda

[453] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî...,* C. I, s. 336-337.

yapan İstanbul gazetelerinin gelmesine engel olunmamasının halkın moral gücünü sarsması gibi konuları öne çıkarmaktadır[454].

Mustafa Kemal Paşa, Trakya'daki başarısızlığın nedenleri hakkındaki düşüncelerini, 16 Ağustos 1920'de TBMM'de yaptığı konuşmasında şu şekilde açıklamıştı:

"Eğer Trakya'nın başına bir felâket gelmiş ise biliniz ki ve sizi temin ederim ki zehirnak olan İstanbul'un iğfalatına kapılmış olduğu içindir. Trakyalılar İstanbul ile çok münasebette bulundular. Çok politika yaptılar. Fransızlarla birçok münasebetlerde bulundular. Ve zannettiler ki Fransızlar, İstanbul'dakiler kendilerini himaye eder, korur ve kurtarır. Gerek İstanbul'dakiler, gerek Fransızlar Trakya'yı ve Trakyalıları kolaylıkla Yunanlılara ezdirebilmek için icap eden tedbirleri almakla meşgul idiler. Binâenaleyh bu felâket meydana gelmiş ise bunu görüp takdir etmeyenlerin eseri, hatasıdır[455]".

Mustafa Kemal Paşa Trakya mücadelesi için hisse ve hayale değil gerçeğe uygun bir temel prensip benimsemiştir. Bu prensip de Doğu Trakya içinTrakya Türklerinin Anadolu ile el birliği yaparak mücadele etmelerinden ibarettir. Mustafa Kemal Paşa bu düşüncesini daha İstanbul'da iken Trakyalı liderlere anlatmaya çalışmış, Anadolu'ya geçtikten sonra da bu telkinine devam etmiştir. Fakat söz konusu kişiler ve teşkilâtlar zaman zaman Trakya mücadelesini müstakil olarak yönetmeye çalışmışlar ve Mustafa Kemal Paşa ile olan temaslarını gevşetmişlerdir. Yunan ordusunun Trakya'yı kolaylıkla istilâ etmesi, bu hareket tarzının hatalı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Ancak bu istilâdan sonra Mustafa Kemal Paşa Trakya mücadelesinin yönetimini ele almış ve başarıya ulaştırmıştır[456].

---

[454] Zülal Keleş, *a.g.m.*, s. 1017-1042.
[455] Nimet Arsan, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989, s. 99.
[456] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 116.

8 - Sevr Antlaşması ve Trakya'nın Taksimatı

26 Temmuz 1920'de Kırklareli'ye giren Yunan ordusu 27 Temmuz'da Vize ve Demirköy'ü, 1 Ağustos'ta Midye (Kıyıköy)'yi ve 6 Ağustos'ta da Saray'ı alarak işgali tamamlamıştır[457]. Trakya'daki harekâtın bitmesi üzerine Yunan Kralı Aleksandros, işgal edilen yeni memleketleri görmek üzere bir geziye çıkmıştır. Gümülcine üzerinden önce Edirne'ye gelecek olan kral, oradan Kırklareli yolu ile Midye'ye gidecek oradan da Averof zırhlısı ile de Gelibolu, İzmir üzerinden Atina'ya dönecektir[458].

Trakya'nın işgalinin sürdüğü günlerde İstanbul'da da önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. 22 Temmuz 1920 günü padişahın başkanlığında *"Saltanat Şurası"* toplanmış ve Sevr Barış Antlaşması'nın olduğu gibi kabulüne karar verilmişti. Toplantıda bulunanlardan yalnız Topçu Feriki Rıza Paşa antlaşmaya muhalif kalmıştı. Damat Ferit Kabinesi, barış antlaşmasının 10 Ağustos 1920'de, Sevres'de imza edildiğini, yayınladığı bir tebliğ ile kamuoyuna bildirmiştir[459].

Sevr Antlaşması'ndan sonra Yunanistan, Batı ve Doğu Trakya ile İmroz ve Bozcaada'nın ilhakı için Yunan meclisinden bir kanun geçirmiş ve buraları bir genel valilik idaresine vermiştir. Yunan ve Yunan dostu yabancı basınına göre bütün Trakya, Yunan gibi olmuştu. Mağazalar Yunanca levhalar asmışlar, Yunan hizmetinde kalan memurlar da feslerine Yunan arması takmak zorunda bırakılmışlardır. Son Edirne Kongresi'nde müdâfaa aleyhindeki ateşli nutuklarıyla kendini tanıtmış olan Mustafa Neyyir Bey, Yunan hizmetine girmiş ve Edirne'de Yunan taraftarı *"Temin"* gazetesini çıkarmaya devam etmiştir.

Merkezi Edirne olan Trakya Genel Valiliği; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu, Kırkkilise ve Rodop (Gümülcine) adıyla altı sancağa ayrılmıştır[460]. Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali ile bölgede iki buçuk yıl sürecek bir zulüm

---

[457] *Harp Mıntıkaları…*, s. 82-84.
[458] "Kral Aleksandros Kırkkilise'de", *Vakit,* No: 955, 4 Ağustos 1920, s. 1.
[459] *İkdam,* No: 8429, 12 Ağustos 1920, s. 1.
[460] "Trakya'nın Taksimatı", *Vakit,* No: 950, 30 Temmuz 1920, s. 1; *İkdam*, No: 8464, 29 Eylül 1920, s. 1.

yaşanmıştır. Bu zaman zarfında resmî bina ve evraklara el konulmuş, hemen hemen bütün köyler yağmalanıp tahrip edilmiş, yüzlerce hayvan ve tonlarca tahıl zaptedilmiştir. Ölüm, tecavüz, sürgün ve işkence günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Halkın ileri gelenleri tutuklanıp sürgüne gönderilmiştir. Bu baskı ve zulüm karşısında Trakya bozgununda esir olmaktan kurtulan ve harekâtta faal görev almış olan bütün aydınlar ve subaylar Bulgaristan'a geçmeyi uygun görmüşlerdir[461].

B- YUNAN İŞGALİ SONRASI CEMİYETİN YENİDEN FAALİYETE GEÇMESİ

Yunan işgaliyle Trakya Paşaeli Cemiyeti de büyük bir sarsıntı geçirmiştir. Cemiyet Reisi Şevket Bey Edirne'de kalmıştır. Diğer bütün Merkez Heyeti üyeleriyle ileri gelenleri, Kolordu ile birlikte Bulgaristan'a geçmişler veya bir yolunu bularak İstanbul'a giderek birleşmişlerdir.

İstanbul'a gidenler; Gelibolu Eski Mebusu ve İktisat Bakanı Şakir (Kesebir), Tekirdağ Eski Mebusu ve Avukat Süleyman Faik (Özkan), Çatalca Eski Mebusu Hayreddin Bey, TPMHC Merkez Heyeti Umumi Kâtibi Ekrem (Demiray) ve Galip Bahtiyar (Göker) Bey'dir.

Bulgaristan'a geçenleri ise; Eski İttihatçı, TPMHC kurucularından olan ve Bulgaristan ekibi lideri Kasım (Yolageldili), Şevket (Dingiloğlu), Ahırköylü Ahmet Muhtar (Merter), Ahmet Muhtar'ın kayınbiraderi Lütfi, Ali Seyfi (Tülümen), Edirne Erkek Öğretmen Okul Müdürü Rıdvan Nafiz (Ergüder), Edirne Sultanisi Tarih-Coğrafya Öğretmeni Muhsin, Yeni Zağralı Üstteğmen İbrahim Zihni (Akıncı), Kırklareli Eski Valisi Şefik (Bicioğlu), Ahmet Şadi Bey, Batı Trakya Komitesi ve Batı Trakya MHC üyesi Gümülcineli Ali Galip (Pekel), 3 kişilik Trakya Heyeti

[461] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*,s. 124.

mensubu Komitacı Yüzbaşı Fuat (Balkan) ve Batı Trakya Komitesi üyesi İskeçeli Hasan Tahsin (Argun) Bey'dir[462].

Bulgaristan'a geçen yukarıdaki lider kadro Kızanlık, Filibe ve Sofya'da gruplaşmışlardır. Büyük bir sarsıntı geçiren ve dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan cemiyet mensubu Trakyalı vatanseverler arayış içinde idiler. Yaklaşık dört aylık bir sarsıntıdan sonra kendilerini toparlamaya başlamışlardır. Bu müddet zarfında Bulgaristan'daki cemiyet üyeleri birbirleriyle mektuplaşarak "*Şimdi ne yapılmalı, nasıl çalışılmalı?*" sorularına cevap arıyorlardı ve aralarında bir takım görüş ayrılıkları vardı. Bu mektuplardan çıkarılan sonuçlara göre cemiyet üyelerinin çoğu Doğu Trakya'nın kaderini Mustafa Kemal Paşa'ya ve Anadolu'da kazanılacak başarıya bağlı görürken Bulgarların etki ve yönlendirmesinde kalan diğer kesim ise her iki Trakya'da müstakil bir hükümet kurulabileceği hülyasına kapılmaktan kendilerini alamamışlardı. Cemiyetin Bulgaristan'daki en etkin lideri Kasım Efendi (Yolageldili), İstanbul'daki lideri ise Şakir (Kesebir) Bey idi.

Bulgaristan'dakiler, İstanbul'daki Merkez Heyetine mektup yazarak Trakya hakkında Ankara Hükümetinin düşüncesinin ne olduğunu, Bulgaristan'da ve Trakya'da nasıl hareket etmek gerektiğini, Trakya'nın düşmandan kurtarılması için Trakyalıların Anadolu'nun mesaisine nasıl yardım etmeleri gerektiğinin soruşturularak bildirilmesini istemişlerdir[463].

Şakir (Kesebir) Bey'in Ankara'ya gittiğini öğrenen Trakyalılar, Mustafa Kemal Paşa'dan gelecek emir ve talimâtları merakla beklemeye başladılar. Şakir (Kesebir) Bey ile Ekrem (Demiray) Bey, 11 Eylül-23 Ekim 1920 tarihleri arasında Ankara'da Mustafa Kemal Paşa, İsmet (İnönü) ve Fevzi (Çakmak) Paşalar ile Trakya'nın son durumunu ve yapılabilecek işleri görüştükten sonra İstanbul'a döndüler[464]. Ülkede bunlar olurken Bulgaristan'daki önderler arasında mektuplaşmalar devam etmekteydi.

---

[462] Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…*, s. 70-71.
[463] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 381.
[464] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 639, G. 137, 12 Eylül 1920.

Şevket (Dingiloğlu) Bey* ile beraber Kırklareli'nden Bulgaristan'a geçen eşi Fevricihan Hanım o günlerde yaşananları şöyle anlatmıştır: *"Bulgaristan'a geçtikten sonra sıkıntılı bir dönem başladı. Trakya'nın çok kısa bir zamanda çökmesi hepsinde derin bir üzüntü ve şaşkınlık yarattı"* diyerek Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Bulgaristan'a geçen üye ve yöneticileri hep bu acı olayın nedenlerini tartıştıklarını, teşkilâtlanmak için Ankara'nın talimâtını beklediklerini ve kimsenin ne yapacağını bilmediğini belirtmiştir. Bulgaristan'da her birinin bir başka yerde bulunduğunu ama çoğunlukla Filibe, Kızanlık, Eski Zağra, Sofya gibi şehirlerde olduklarını belirtmiştir. Kasım (Yolageldili), Şevket (Dingiloğlu), Ahırköylü Ahmet (Merter), Ali Galip (Pekel), Tahsin (Argun), Şefik (Bicioğlu), Ali Seyfi (Tülümen), Rıdvan Nafiz (Ergüder) Beyler ile I. Kolordu subaylarından Abdurrahman Nafiz (Gürman), Rüştü (Akın), Şükrü Naili (Gökberk), İbrahim (Akıncı) gibi ileri gelenlerin zaman zaman buluşup görüştüklerini söylemiştir. Fakat Trakya için aralarında görüş ayrılıkları olduğunu belirterek Şevket ve Kasım Beylerin, özellikle Ali Galip (Pekel) Bey'in esir Trakya konusundaki fikirlerine katılmadıklarını ve girişimlerini beğenmediklerini ifade etmiştir. Doğu Trakya'nın işgalinden sonra Trakya'da kalmış olan Şakir (Kesebir) ile Ekrem (Demiray) Beyler, Ankara'ya giderek Bulgaristan'a iltica etmiş olan cemiyet üyeleri arasında yaşanan görüş ayrılıklarını Mustafa Kemal Paşa'ya ilettiklerini kuryelerin getirdiği haberlerden öğrenmişler ve yeni durum karşısında nasıl hareket etmeleri konusundaki talimâtını beklemeye başlamışlardır[465].

Bulgaristan'da bulunan Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri arasındaki bazı fikir ayrılıklarını açıklayacak olan en güzel belge Ali Galip (Pekel) Bey'in, 28 Kasım 1920 tarihinde Sofya'dan, Babaeski eşrafından olan Ali Seyfi

* Süleyman Şevket Dingiloğlu: 1886 Kırklareli doğumlu olup Kırklareli Belediye Başkanı Faik Ahmet Bey'in oğludur. İstanbul Darülfünun Edebiyat bölümünü 1908 yılında bitirdi. Sırası ile Kırkkilise Mekteb-i İdadi Türkçe ve Tarih öğretmenliği, Yanya İdadisi müdür muavinliği, Kırkkilise, Tekirdağ, Eskişehir, Vize muhacirin memurluklarında bulundu. Millî Mücâdele Döneminde Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kırklareli şubesini kurarak bu cemiyetin merkez heyetine seçildi. Millî Mücâdele'de Kırklareli Yunanlılar tarafından işgal edilince cemiyet üyeleri ile beraber Bulgaristan'a geçerek Kırklareli'nin kurtuluşuna kadar burada kaldı ve akıncıların istihbaratını ve sevkini idare etti. Kurtuluştan sonra üç dönem Kırklareli Belediye Başkanlığı yaptı. 24 Mayıs 1924'te Trakya'nın ve Kırklareli'nin kurtuluşunda gösterdiği başarılı çalışmalarından dolayı kırmızı kurdeleli İstiklâl Madalyası ile taltif edilen S. Şevket Bey, 21 Haziran 1947'de Bursa Seferberlik Müdürü iken vefat etti. Türkan Doğruöz, *a.g.e.,*s. 52-53.

[465] Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…*, s. 106- 108; Türkan Doğruöz, *a.g.e.,* s. 133-134.

(Tülümen) Bey'e gönderdiği mektupta yazdıklarıdır. Bu mektupta özetle çalışılmasını ama hangi gaye ile çalışılması gerektiğini sorarak Trakya'nın bağımsızlığı mı yoksa doğuda Osmanlılık, batıda istiklâl mi? Trakya bir mi, iki mi? dedikten sonra hiç şüphesiz asıl gayenin *'Trakya birdir ve Osmanlıdır'* bu gayeden hiçbir Türkü hiçbir sebep ayıramaz. Ancak bugünün siyasetinin asıl gayeye uygun olmadığını ve bu gaye için Bulgaristan dâhilinde alenen çalışmanın mümkün olamayacağını çünkü Bulgarların da asli gayesinin *'Trakya Bulgaristan olmalıdır'* şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Trakya Bulgar Cemiyetinin, Trakya'da müstakil bir hükümet kurulması için Türklerle beraber çalışmak teklifinde bulunduklarını ve Bulgar Hükümetinin de yardım edeceğini bildirdiklerini ve kendilerinden cevap beklediklerini yazmış, kendisinin bu teklifi fena bulmadığını ifade etmiştir. Trakya'da bir defa müstakil bir hükümet kurulsun. Bu elde edildikten sonra bir kararla iltihak etmek veya federal bir halde Osmanlı Hükümetiyle birleşmenin kolay bir iş olacağını belirterek bunu Eski Zağra'ya da yazdığını, oradan da cevap veya delege beklediğini, karar verilirse hemen siyasî ve fiilî faaliyete başlayabileceklerini ifade etmiştir[466].

Bulgarlar Doğu Trakya'nın bir daha Türklere bırakılacağına ihtimâl vermiyor, münasip bir zamanda Doğu Rumeli vilâyeti gibi Bulgaristan'a katmak gayesiyle Doğu Trakya'nın muhtariyeti için çalışıyorlardı. Bulgar komiteleri Büyük Edirne Kongresi'nde de Doğu Trakya'nın Yunan işgalinden kurtarılarak muhtariyetini sağlamak için işbirliği teklifinde bulunmuşlardır. Yukarıdaki mektuptan Ali Galip Bey'in Sofya'da bu yöndeki Bulgar propagandasına kapıldığı ve Bulgar fikirlerinin tesiri altında kaldığı açıkça görülmektedir.

Ali Seyfi (Tülümen) Bey ve arkadaşları bu durumu görüşmüşler, bu tür düşüncelerinden ve yazdıklarından dolayı hayretler içinde kaldıkları belirtilmiş, Anadolu'nun onlara belirlediği prensipler doğrultusunda çalışacaklarını ve bundan sonra kendi başlarına Trakya'nın istiklâli peşinde koşulmasının doğru olmayacağı ifade edilmiştir. Ali Galip Bey'e, 30 Kasım 1920'de yazılan mektupla Trakya'nın kaderini, Anadolu'ya bağlayarak çalıştıklarını ve Anadolu'nun Trakya için bir hudut

[466] *TİTE*, K. 134, G. 20, 28 Kasım 1920.

çizdiğini belirterek Batı Trakya için ise muhtariyet esasınının kabul edildiği bildirilmiştir. Yunan istilâsına rağmen bu programdan vazgeçmediklerini, Anadolu'nun güttüğü prensibi bırakarak bağımsızlık peşinde koşmanın uygun olmadığı belirtilerek Ankara'nın özellikle Doğu Trakya için muhtariyet veya istiklâl şekillerinden birini kabul etmeyeceğini, kabul ederse Anadolu'daki mücadele esasını kökünden yıkmış olacağını ifade etmişlerdir. Türk-Bulgar Trakya Cemiyetini de Anadolu'nun olurunu almadan kuramayacaklarını ve Anadolu'dan talimât gelinceye kadar Bulgarlarla pazarlıkları bir karara bağlamadan uzatmanın doğru olacağını bildirmişlerdir. Herkesin ayrı ayrı yabancılarla konuşup karar almalarını da sakıncalı bulduklarını belirterek Trakya Türk'tür ve Trakya Türkleri ancak Türk bayrağı altında mesut olabilirler. Trakya ve Anadolu yoktur, Türk vatanı birdir ve bölünmez diye yazmıştır[467].

Eski Zağra'da bulunan Kasım (Yolageldili) Efendi Sofya ve Filibe'den gelen bu gibi üzücü ve zararlı haberleri aldıktan sonra Kızanlık'taki Şevket (Dingiloğlu) ve Ali Seyfi Beylere, kendi görüşünü Ankara ile haberleşme olmadığı sürece kimsenin hükmünün olamayacağı şeklinde belirtmiştir. *"Kasım imiş, Ali Galip imiş, falan imiş, çalışmak lazım imiş gibi konuşmaların boş laflar olduğunu ve Trakya Paşaeli Cemiyeti adına kimsenin söz söyleyemeye yetkili olmadığını "*ifade etmiştir. Anadolu'da vekillerinin bulunduğunu dolayısıyla da Trakya'nın geleceğini onların düşüneceğini belirtilmiştir. Bulgarca-Türkçe bir ilan hazırlanarak Bulgar gazetelerine gönderilmesini ve Trakya Paşaeli Cemiyeti adına elinde vesikaları olmayanların hiçbir sözlerine itibar edilmemesini ve öyle müracaat edenler olursa Trakya Paşaeli Cemiyetinin kabul etmeyeceğininin bildirilmesini ancak bu şekilde birtakım hareketlerin önüne geçilebileceğini ifade etmiştir[468].

Kızanlık ve Eski Zağra'daki arkadaşlarından aldığı bu tepkilerden sonra Ali Galip Bey (Pekel), 10 Aralık 1920 tarihinde Ali Seyfi (Tülümen) Bey'e yazdığı mektubunda;

---

[467] Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 136.
[468] *TİTE,* K. 95, B. 23, 5 Aralık 1920.

"Bağımsızlık fikrinde olanları, faaliyetlerini geciktirmeye ikna ettim. Anadolu'nun fikri alınıncaya kadar faaliyetlerini erteleyecekler. Daha doğrusu asıl maksatlarını gizleyecekler[469]*"* diyerek şimdilik bu fikir çatışmasını önlediğini ve vatanlarının kurtuluşu için görüş birliğine varıldığını belirtmişti. Bu yazışmalar neticesinde Trakya Paşaeli Cemiyetinin bazı üyeleri arasında Bulgar propagandasının etkisiyle beliren Doğu Trakya'nın bağımsızlığı ve bir Türk-Bulgar Trakya Cemiyeti kurulması fikri önlenmiştir.

Şakir (Kesebir) ve Ekrem (Demiray) Beyler, 11 Eylül-23 Ekim 1920 tarihleri arasında Ankara'da kırk günden fazla kalarak Mustafa Kemal ve Fevzi (Çakmak) Paşalar ile Trakya'nın son durumunu ve yapılabilecek işleri görüştükten sonra Anadolu'nun talimâtıyla İstanbul'a dönmüşlerdir. Kasım (Yolageldili) Efendi, 14 Aralık 1920 tarihinde Ali Seyfi (Tülümen) ve Şevket (Dingiloğlu) Beylere yazdığı mektupta; Anadolu'dan dönen Şakir ve Ekrem beylerin yakında Bulgaristan'a geleceklerini belirterek İstanbul'da çalışmak için Kocabaş Arif'in yazıhanesini merkez yapmış olduklarını bildirmiştir. Fakat kendisinin ne Kocabaş Arif*'e ne de Nedim'e** itimât etmediğini ve onlarla çalışmayacağını, onların maksadının başka olduğunu ve onları eminim ki başka taraf sevketmiştir diye yazmıştır. Ayrıca mektubunda güvenmediği kişilerle çalışamayacağını tekrarlayarak açık olan Karadeniz yolu ile Ali Seyfi (Tülümen) Bey'in yanına gelmesini istemiştir[470].

Yazışmalardan anlaşılacağı üzere Bulgaristan'daki cemiyet üyelerinin ilk zamanlardaki faaliyetleri güvenilen arkadaşlar arasında bağlantılar kurarak haberleşmek ve sabırla Anadolu'dan gelecek talimâtları beklemekten ileriye gidememiştir. Bu bekleyiş de ancak 1921 yılında hareket safhasına dönüşecektir. Bulgaristan'daki Trakyalılar bundan sonra Anadolu'dan, Mustafa Kemal Paşa'dan aldıkları talimâtlar doğrultusunda vatanın bütününün kurtuluşu için çalışacaktır.

---

[469] *TİTE,* K. 95, B. 1/5-2, 10 Aralık 1920.

*Kocabaş Arif, İstanbul'da tanınmış bir avukattı. Uzunköprülüdür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde hatırlı bir zattı. İstanbul tramvay şirketinin hukuk müşaviri idi. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 274.

**Mahmut Nedim Bey, Edirnelidir. Balkan Savaşı'ndan sonra Edirne'nin Türkiye'ye bırakılması için teşebbüste bulunmak üzere Avrupa merkezlerini dolaşan Faik (Kaltakkıran) Bey'in reisliğindeki heyette bulunmuştu. Millî Mücadele'nin ilk zamanlarında da Celâl (Nevrekoplu Celâl Perin) Bey'le birlikte Roma'ya gitmiş ve Trakya için çalışmıştı. Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*, C. I, s. 274.

[470] *TİTE,* K. 95, B. 5, 14 Aralık 1920.

Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin işgal nedeniyle geçirdiği sarsıntı bir yıl kadar sürmüştür. Çünkü liderlerin bir kısmı İstanbul'da bir kısmı da Bulgaristan'ın değişik yerleşim merkezlerinde bulunuyordu. Bu durumda yeniden teşkilâtlanma ve birlikte hareket edebilmek için eşgüdümün sağlanması gerekiyordu. Bunu da İstanbul'da Şakir Kesebir ile Bulgaristan'da Eski Zağra'da bulunan Kasım Yolageldili sağlamışlardır.

1 –Trakya Heyetinin Kurulması

Mustafa Kemal Paşa tarafından 1920 yılı sonlarında Bulgaristan'da bulunan Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri arasında fikir birliğini sağlamak ve çalışmalarını düzenleyip planlaştırmak için bir iş bölümü yapılmıştır. Hazırlanan plan gereğince 1921 yılı Şubat'ında Bulgaristan'a giden[471] Cevat Abbas (Gürer) Bey'in[**], gizli olarak yerine getireceği görevi, Bulgaristan'da çeteler kurup Doğu ve Batı Trakya'ya göndermek ve Bulgar ihtilâlcileri ile anlaşarak Makedonya'da da çete faaliyetleri temin etmekti. Bu suretle Yunanistan, Anadolu'da kullanabileceği önemli bir askeri gücü, sözü geçen bölgelerde bulundurmak zorunda kalacaktı. Aynı zamanda çete faaliyetlerinin Doğu ve Batı Trakya'da Türklerin moralini de yükseltebileceği hesaba katılmıştı. Fakat Cevat Abbas (Gürer) Bey'in Bulgaristan'daki çalışmaları, hem cemiyet üyelerini hem Bulgar Hükümetini hem de İtilaf temsilcilerini rahatsız etmiştir. Cevat Abbas Bey'in geniş ve hayali Makedonya faaliyeti projesine Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekili Fevzi (Çakmak) Paşa kısaca şu cevabı vermişti: *"...Yugoslavya'nın şüphelerini*

---

[471] Turgut Gürer, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer,* Gürer Yayınları, İstanbul 2008, s. 257. (27 Şubat 1921'de Sofya'ya geldi.)

[**] Cevat Abbas Gürer: Ahmet Şerif Beyin oğlu olarak 1887'de Niş'te doğdu. Harp okulunu bitirdi. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkan kadro içindedir. Fransızca ve Bulgarca bilen Cevat Bey askerlik ve diplomasi alanında çeşitli görevlerde bulundu. Osmanlı Mebusan Meclisi IV. Dönem, TBMM'de I. II. III. IV. ve V. Dönem Bolu Milletvekiliği yaptı. 4 Temmuz 1943'te vefat etti. *TBMM Albümü (1920-1991),* s. 7; Kendi kaleminden özgeçmişi için bkz. Turgut Gürer, *a.g.e.,* s. 115-117.

uyandırarak Yunanistan'a yardım etmesini kolaylaştırmamak için ihtilâl, teşkilât ve faaliyetinin şimdilik yalnız Yunan Makedonya'sında yapılması lâzımdır[472]".

Cevat Abbas (Gürer) Bey, Sofya'da Trakya İhtilâl Komitesini kurmuş ve bir Türk Makedonya Komitesi kurulması yolunda çalışmalara başlamıştı. Cevat Abbas (Gürer) Bey'in açık ve gizli olarak yaptığı bu çalışmalar İtilaf Devletleri, diğer Balkan devletleri ve Bulgar Hükümetinde kuşkular uyandırmıştır. Bunun sonucunda kısa bir süre sonra kendisinden Bulgaristan'ı terk etmesi istenmiştir. 25 Haziran 1921 tarihinde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği, Cevat Abbas Bey'in artık Trakya işlerine karışmayarak sadece Anadolu'nun hususî bir memuru olarak Sofya'da kalmasını istemiştir[473]. Ayrıca Rumeli'de, Doğu ve Batı Trakya faaliyetlerini bir düzen ve tertibe koymak amacı ile Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa, sekiz maddeden oluşan yeni direktifler hazırlamıştı. Bu yeni direktifler doğrultusunda görev alacak kişiler belirlenerek görev dağılımı yapılmıştır. Buna göre*"Trakya Heyeti"* Cevat Abbas (Gürer), Şakir (Kesebir) ve Fuat (Balkan) Beylerden meydana gelmiştir[474].

Bulgar memurları ve milliyetçileri ile Anadolu adına yarı resmî sıfatla temas etmek üzere tek yetkili kişi olarak Cevat Abbas Bey belirlendi. Cevat Abbas Bey Bulgaristan'ın güvenini kazanmak, dış siyaseti lehimize çevirmek ve menfaatlerimizi Bulgar Hükümeti nezdinde koruyarak takip edebilmek için diğer arkadaşları ile hiçbir suretle yüzyüze görüşmeyecek ve tek başına hareket edecekti.

Şakir (Kesebir) Bey'in görevi, çok büyük bir dikkat ve gizlilik içinde Cevat Abbas ile Fuat (Balkan) Beyler arasında haberleşmeyi sağlamak ve onların Anadolu ile haberleşmelerine yardımcı olmaktır. Bu da ancak Doğu Trakya bölgesinde yaşayan Müslüman halk ile bağlantı kurarak birlik oluşturarak sağlanacaktır. Heyette yer alan üçüncü kişi olan Fuat (Balkan) Bey, çalışmalarını düzenleme ve uygulama konusunda tamamıyla serbest bırakılarak Batı Trakya ve Makedonya bölgesinde fiilî

---

[472] Turgut Gürer, *a.g.e.,* s. 257.
[473] Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 143-144.
[474] "Fuat Balkan'ın Hatıraları", *Yakın Tarihimiz Dergisi,* C. III, Milliyet Yayınları, İstanbul Mayıs 1962, s. 171-172. Metnin tamamı için bkz. Turgut Gürer, *a.g.e.,* s. 129-132.

hareketleri ve ayaklanmayı bağımsız olarak idare edecektir. Trakya Heyeti emrine verilen paraların harcamaları da Cevat, Şakir ve Fuat Beylerin müştereken aldıkları kararlar doğrultusunda yapılacaktır.

Talimâtlar, TBMM Hükümetinin Trakya'da yapılacak olan bu teşkilâttan beklediği faydaların belirlenmesi ile başlıyordu. Bu faydalardan biri, içinde bulundukları duruma diğeri de sonraki gelişmelere göre uygulanmak üzere iki tane olarak belirlenmişti. Öncelikle yapılacak olan iş, mümkün olduğu kadar Yunan silahlı kuvvetlerini Anadolu dışında bu bölgelerde oyalamak daha sonra da Bulgaristan'daki Yunan karşıtı olan kişiler ile işbirliğine girilerek Yunanlıların işgali altında bulunan arazi kısımlarında saldırılar yapmaktı. Ayrıca küçük oranda fakat çok sayıda kurulacak çetelerle yer yer ve mümkün olursa aynı anda bu tahrikler canlandırılarak teşvik edilecekti. Bu faaliyetler yürütülürken iki noktaya özellikle dikkat edilmesi istenmekteydi. Birincisi yapılacak teşkilât, tahrikât, propaganda ve çete hareketlerinin doğrudan doğruya Yunanlılara karşı olduğunun vurgulanması idi. İkinci olarak da Bulgaristan menfaâtlerinin dikkate alındığına ve aleyhlerinde hareket edilmeyeceğine Bulgarları inandırmaktı. İşgal altındaki Doğu Trakya'nın Misak-ı Millî sınırları içinde bulunduğunu ve er geç anavatana katılacağı düşüncesinin Müslüman halk arasında uyandırılması önemli idi. Amaca ancak bütün Müslüman halkın dava etrafında birleşmesi ile ulaşılabilirdi. Harekete geçilebilmesi için bu işi yapacak çetelerin, eskiden beri adı geçen bölgelerde bulunan görevin ciddiyetini anlamış becerikli kişilerin elinde olması şarttı. Kişiliksiz ve kişisel çıkarlarına düşkün çete reislerinin kudretlerini, esas amaçtan ayrılarak vatandaşları soymakta gösterip çevrede nefret uyandırmak gibi olumsuz sonuçlar doğurabilecekleri belirtilerek bu konuda son derece dikkatli olunması isteniyordu. Özellikle Doğu Trakya'da, harekâtı idare edecek şube, teşkilât ve amaçlarını gayet gizli tutarak hedefine varmak için halkı fazla heyecanlandırmadan yapmalı idi. Trakya Teşkilâtı, açıklanan görevleri yapabilmek için genel bir merkeze bağlı iki kısımdan oluşacaktır[475].

[475] Turgut Gürer, *a.g.e.,* s. 129-132.

I. Kısım, Tahrikât ve İcraât Şubesi olarak yalnız Makedonya ile Batı Trakya'ya ait olacak; II. Kısım ise Propaganda ve Mahallî Teşkilât Şubesi'nden meydana gelecekti. Böylece Yunan aleyhtarlığı fikri görünüşte her tarafa yayılacak, gizli bir tarzda da Doğu Trakya'nın şehir, kasaba ve köylerinde güvenilir ve vatansever insanlar vasıtasıyla genel ve gizli bir şube kurulmasına çalışılacaktı. Cemiyete kabul olunacak üyelere yemin ettirilerek girdiği teşkilâtın çalışmaları ve programı hakkında en küçük bir açıklamada bulunanların cezasının ölüm olduğu anlatılacaktı. Trakya Heyeti, Anadolu ile haberleşmesini kendi özel vasıtalarıyla İstanbul'a, muharip grubuna gönderecek, orası da Ankara'ya ulaştırılmasını sağlayacaktı. Bütün bu direktifler çerçevesinde açıklanan maddeler ile tüm Trakya'da yapılacak olan faaliyetlere yol göstererek başarıya ulaşılacaktır[476].

Cevat Abbas Bey yukarıda verilen yeni talimat doğrultusunda kısa bir süre çalışmış ise de planladığı projelerin hiçbirisini gerçekleştirmek imkânını bulamadan 1921 yılı Temmuz ayı içinde, terk etmesi istenilen Bulgaristan'dan ayrılmak zorunda kalmıştı[477]. Cevat Abbas Bey'in Bulgaristan'daki faaliyetleri, Fevricihan (Dingiloğlu) Hanım'ın hatıralarında şöyle dile getirilmiştir:

"Bildiğim ve hatırladığım kadarı ile Cevat Abbas Bey Bulgaristan'a Mustafa Kemal Paşa'nın talimâtıyla gelmişti. Ancak Bulgaristan'da kaldığı sürece yaptığı temaslar ve aldığı kararlar başta Şevket, Kasım ve diğer Trakyalı önderler tarafından pek anlaşılır bulunmuyordu. Bulgarlar da faaliyetlerinden rahatsızdı. Nitekim bir müddet sonra Cevat Abbas Bey Ankara'ya çağrıldı. ...Cevat Abbas Bey'den sonra Bulgaristan'a Şakir (Kesebir) ile Ekrem (Demiray) Beyler geldiler. Bundan sonradır ki teşkilâtlanma çalışmaları hızlandı[478]".

Aynı dönemlerde, Bulgaristan'ın Yanbolu kasabasında bir öğretmen ve Kuva-i Milliyeci olarak çalışan Kırklarelili Mehmet Rüştü Açar da hatıralarında Balkan Savaşı'ndan beri gerek Batı Trakya gerekse Doğu Trakya'ya yakın ilgi duyan Bulgarların, Trakya'nın çöküşünü kaygıyla biraz da sempatiyle karşıladıklarını ifade etmiştir. Bulgarların işgalci Yunanlılara karşı Türklerin

[476] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*,s. 143-146.
[477] *TİTE,* K. 51, G. 95, 13 Ağustos 1921.
[478] Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş...,* s. 108-109.

başlattığı silahlı direnişe ilgi duyarak anlayışlı davranmaya çalıştıklarını ancak bu politik tavırın onların Trakya üzerindeki uzun vadeli çıkarlarına dayandığını belirtmiştir. Nitekim Bulgarların, Trakyalı önderler arasında fikir ayrılığı yaratmaya, görüş farkı olanları yanlarına çekmeye büyük özen gösterdiklerini ve bu gerçeği Ankara kadar Trakyalı önderlerin de iyi bildiğini ifade etmiştir. Kasım (Yolageldili), S. Şevket (Dingiloğlu), Ali Seyfi (Tülümen), Ahırköylü Ahmet Muhtar (Merter) gibi Trakya'nın kaderini Anadolu'ya ve Mustafa Kemal Paşa hareketine bağlı görenler olduğu gibi özellikle Ali Galip (Pekel) Bey gibi farklı görüşlerde olanların bulunduğu ve bunların endişeyle karşılandığını belirtmiştir. Ayrıca Cevat Abbas Bey'in faaliyetlerinin Bulgaristan'da tedirginlik yarattığını ve daha sonra bu politikanın Ankara tarafından onaylanmadığının anlaşıldığını bildirmiş buna karşılık Şakir (Kesebir), Kasım (Yolageldili), S. Şevket (Dingiloğlu) ve arkadaşlarının işgal altındaki Trakya davasına Bulgaristan'da destek aramalarının ilgi görmüş olduğunu belirtmiştir. Trakya'ya gönderilecek çete ve müfrezelerin kurulmasını o günlerde Anadolu'da kazanılan İnönü Savaşları'nın da kolaylaştırdığını ifade etmiştir[479].

Cevat Abbas Bey ile Bulgaristan'a geçmiş olan Trakya Paşaeli Cemiyeti mensupları arasında yaşanan gerginliğin ve anlaşmazlığın nedeni olarak Tevfik Bıyıklıoğlu'nun değerlendirmeleri şöyledir: Cevat Abbas Bey Sofya'da Ankara Hükümetinin resmî temsilcisi olarak tanınmak aynı zamanda gizli faaliyetleri idare etmek istemiştir. Cevat Abbas Bey dağıldığı ve hiçbir çalışma ve hareket kudreti kalmadığını sandığı Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti yerine Bulgaristan'da *"Trakya İhtilâl Komitesi"*ni kurmuş ve beş kişiden oluşan merkez heyetine kendisinden başka Gümülcineli Ali Galip (Pekel) Bey'i de dâhil etmişti. Ayrıca *"İstanbul'da ve Avrupa'da Trakya'yı temsil eden hiçbir cemiyet veya şahsiyet mevcut olmadığını"* da Bulgar gazeteleriyle ilan etmiştir[480]. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'nın Şakir (Kesebir), Fuat (Balkan) ve Cevat Abbas Beylerin çalışma sahalarını çizen 25 Haziran 1921 tarihli direktifini aldıktan sonra ise Bulgaristan'da Trakya işleri ile uğraşan şahsiyetlere *"Haberim*

[479] Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…,* s. 112.
[480] Turgut Gürer, *a.g.e.,* s. 258.

olmadan hiçbir iş yapılmamasını ve alınacak malûmatın bana bildirilmesini rica ederim" tarzında bir tamim yazarak Trakya Paşaeli Cemiyetinin faaliyetini durdurmak ve bütün işleri şahsında toplamak teşebbüsünde bulunmuştur[481].

Bulgaristan'da mücadeleye devam eden Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri arasındaki fikir ayrılıklarına son vererek aynı amaç etrafında mücadeleye başlamaları özellikle Şakir (Kesebir) ile Ekrem (Demiray) Beylerin Ankara'nın talimâtıyla Bulgaristan'a gidip 24 Aralık 1920'de Eski Zağra'daki Kasım Yolageldili ile görüşerek Mustafa Kemal Paşa'nın görüş ve talimâtlarını bildirmeleriyle olmuştur.

2- Avrupa'ya Kaçmış Olan Eski İttihatçıların Cemiyete Müdahale Teşebbüsleri

Şakir (Kesebir) Bey'in Bulgaristan'da bulunduğu sırada (Ocak-Nisan 1921), İttihat ve Terakki ileri gelenlerinden Doktor Bahaettin Şakir Bey'in hiç beklenmedik bir zamanda Almanya'dan Bulgaristan'a gelerek Trakya Paşaeli Cemiyeti ile temas araması iyi bir tesir yapmamıştır[482]. Eski İttihat ve Terakki Edirne mesul murahhası olan Kasım (Yolageldili) Efendi de bu tarzda bir münasebet ve temas kurulmasını iyi karşılamadı. Trakyalılar, Millî Mücadele davasını, particilik üstünde tutmak karar ve azminde idiler. Şakir (Kesebir) Bey, Trakya işlerine İttihat ve Terakki Cemiyetinin karışmasını önlemek maksadıyla Talât Paşa ile görüşmek üzere Sofya'dan Berlin'e gitmiştir.

Şakir Bey, Talât Paşa ile Berlin'de ilk görüşmesinde, İttihat ve Terakki ileri gelenlerinin, Trakya Paşaeli Cemiyeti işleriyle uğraşmamaları üzerinde mutabık kalmıştı. 16 Mart 1921'de, Hardenbergstrasse'deki evine Şakir ve Ahırköylü Ahmet

[481] *TİTE,* K. 95, B. 5, 14 Temmuz 1921.
[482] *TİTE,* K. 50. G. 29, 24 Kasım 1921.

(Merter)* Beyleri öğle yemeğine davet etmiş fakat Talât Paşa, öğle vakti sokakta, bir Ermeni tarafından şehit edilmiştir. Bununla beraber Trakya Paşaeli Cemiyeti, Talât Paşa-Şakir Bey görüşmesinden sonra Bulgaristan'da bir İttihat ve Terakki müdahalesinden de uzak kalmanın yolunu bulmuştur[483].

Mayıs başlarında (6 Mayıs 1921) Bulgaristan'dan İstanbul'a dönen Şakir Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın talimâtı doğrultusunda çalışmalarına başlamıştır. Doğu Trakya'ya karşı yapılacak her türlü hareket, propaganda ve teşkilâtın ana üssü, Bulgaristan'dan ziyade İstanbul'dan idare edilen Çatalca olacaktı. O sıralarda Bulgaristan'dan İstanbul'a dönerek Çatalca Mıntıka Kumandanlığı vazifesine getirilen Yarbay Cemil (Uybadın) Bey, emniyetli arkadaşları Kur. Yzb. Şerif, Piyade Yzb. Bahaeddin (Sakman) ve Alâaddin (Onuk) Beylerin yardımıyla ve Şakir (Kesebir) Bey ile işbirliği yaparak Çatalca'da İslâm Cemaati teşkilâtını canlandırmış ve millî teşkilât için müsait bir zemin hazırlamaya başlamıştır.

---

* Ahırköylü Ahmet Muhtar Merter, Beykozlu Mustafa Bey'in oğludur. Ataları Osmanlı sarayında hazinedarlık yapan Merter ailesine padişah, bugün Bahçelievler sınırları içinde bulunan Haznedar bölgesini tımar olarak vermiştir. Ailenin burada kurduğu 5.500 dönümlük Haznedar Çiftliğinin başında Millî Mücâdele döneminde önemli roller üstlenen Ahırköylü Ahmet Muhtar Merter ile kardeşi Hüseyin (Subaşı) bulunmaktaydı. Bu çiftliğin bir benzerini de bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Ahırköy'de kurmuşlardır. Ahmet Muhtar Merter zengin olmasına rağmen servet kaygısına düşmeden daha ilk zamanlardan itibaren Trakya Paşaeli Cemiyetinin örgütlediği çalışmalara kayınbiraderi Ahırköylü Ahmet Lütfi ile katılmıştır. 67 delege ile toplanan Lüleburgaz Kongresi'nde ve 217 üye ile toplanan Büyük Edirne Kongresi'nde önemli rol oynamıştır ve alınan kararlarda imzası vardır. I. Kolordu uhdesinde oluşturulan 748 kişilik gönüllü müfreze birliğine 114 silahlı adamı ile katıldı. Trakya bölgesinin Yunanlılar tarafından işgali üzerine Bulgaristan'a geçti. Mustafa Kemal ve Fevzi Çakmak Paşaların direktifleri doğrultusunda yeniden harekete geçen Trakya Paşaeli Cemiyetinin işlerine İttihat Terakki ileri gelenleri karışmaya yeltenince Şakir Kesebir ile Ahırköylü Ahmet Muhtar Merter Bey, Talat Paşa ile görüşmek üzere Sofya'dan Berlin'e gitti.Talat Paşa ile yapılan ilk görüşmede İttihat Terakki ileri gelenlerinin Trakya Paşaeli Cemiyeti işleriyle uğraşmamaları üzerine mutabık kalındı. Talat Paşa, 16 Mart 1921 günü Şakir Kesebir ile Ahırköylü Ahmet Muhtar Merter Beyi Hardenbergstrasse'deki evine yemeğe davet etti. Ancak Talat Paşa öğle vakti evinin önünde bir Ermeni tarafından vuruldu ve hayatını kaybetti. Sonuçta bu görüşme sonrasında Bulgaristan'da bir İttihat Terakki müdahalesinin önü kesildi. İşgalci Yunanlılara karşı 114 silahlı adamıyla büyük kahramanlıklara imza atan Ahmet Muhtar Merter'in görevi Kırklareli demiryolu üzerindeki Katranca Köprüsünü havaya uçurarak düşman ordusunun nakliyesini durdurmaktı. Köprüyü uçurmayı başararak düşmanın nakil yollarını kesmişti. Haznedar çiftliği Millî Mücâdele döneminde İstanbul'dan Trakya'ya gönderilen Millî Müfrezelerin eğitildiği ve saklandığı merkezlerden biri olmuştur. Cumhuriyet döneminde Haznedar çiftliğinde fabrika kurmuş ve müteahhitlik yapmıştır. Ata sporu güreşle de ilgilenmiş ve 1958-1959 yıllarında Kırkpınar güreş ağası olmuştur. Merter ve Haznedar semtleri adlarını veren Ahmet Merter 1959'da İstanbul'da vefat etmiştir. Mehmet Serez, *a.g.e.*, s. 18, 58, 87, 89, 94; Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…,* s. 55,140,170.

[483] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 392.

Şakir Bey İstanbul'da üç ay kadar çalıştıktan sonra ordumuzun Sakarya Irmağı'nın gerisine çekildiği dönemde, 9 Ağustos 1921'de, ikinci defa Ankara'ya gitmiştir. Sakarya zaferinin kazanılması sonrasında Trakya ile ilgili yeni talimâtları alan Şakir Bey İstanbul'a dönmüş ve bundan sonra Ankara'da Trakya Cemiyeti işlerini, Malta'dan dönmüş olan Edirne mebusları Faik (Kaltakkıran), Şeref (Aykut) Beylerle* Bolu Mebusu Kırklarelili Doktor Fuat (Umay) Beyler yürüteceklerdir[484].

3 – Cemiyetin Doğu Trakya'daki Gizli Faaliyetleri ve Millî Müfrezelerin Kurulması

Edirne'nin işgal altına girmesinden sonra bir yıl Bulgaristan'da ve Çatalca'da, Doğu Trakya'ya karşı daha önce belirtilen talimâta göre harekete geçebilmek için hazırlık ve haber alma işleriyle geçmiştir. Yarbay Cemil (Uybadın) Bey, Bulgaristan'dan döndükten sonra görülen lüzum üzerine Çatalca Mıntıka Kumandanlığına tayin olunmuştur. Doğu Trakya'ya, gizli teşkilât kurabilecek emniyetli adamlar gönderilmiştir. Fiilî hareket zamanına kadar Bulgaristan'dan ve daha çok Çatalca'dan, gizlice sokulan kişilerle gazete ve risaleler dağıtılmış, Trakyalıların maneviyatlarını kuvvetlendirecek, kendilerini Yunanlılara kaptırmamalarını sağlayacak tedbirler alınmıştır. Ayrıca Trakya'da, üç kişilik yeminli teşkilât** kurulmuştur. Bu gizli teşkilâtın, Doğu Trakya'nın geri alınmasında

---

* Mehmet Şeref ve Faik Kaltakkıran, Malta'dan kurtulduktan sonra 25 Nisan 1921 tarihinde Ankara'ya gelmişler, Edirne Mebusları olarak TBMM'ye katılmışlardır. M. Şeref Aykut, *a.g.e.,* s. 9.

484 Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…*, C. I, s. 392-394.

** Şevket Bey (Dingiloğlu)'in eşi Fevricihan Hanım bu konuda şunları belirtmiştir: *"Bu sıra esir Trakya ile Bulgaristan'daki haber alıp götürme, Trakya'da gizli faaliyetlerde bulunma işini İbrahim Bey (Akıncı) yapıyordu. Şevket ve Kasım Beyler ona Eski Zağra Belediyesinden tüccar olduğuna dair bir belge almışlardı. Değişik bir isim altında işgal altındaki Trakya'ya gidip geliyor, önemli hizmetler görüyordu. Bundan sonradır ki teşkilatlanma çalışmaları hızlandı... Bu süre içinde Anadolu'dan bazen kötü bazen iyi haberler geldi. Ancak biz gelecekten hiç umudumuzu kesmedik. Trakyalı önderler canla başla çalışırlarken Bulgarların değişik düşünceler içinde bulunduklarını da biliyorduk. Bulgaristan'da Şevket ve Kasım Beylerin gözetiminde Trakya'nın içine kadar sokulacak, düşmanı yıpratacak, maddi zararlar verdirecek 'Akıncı Müfrezeleri' kuruldu. Ayrıca İbrahim Akıncı, Hüseyin Akerman ve Mazhar Çelikman Beylerden oluşan 3 kişilik 'Yeminli Teşkilat' da kurularak Doğu Trakya'nın, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Babaeski, Alpullu demiryolunun doğusunda ve batısında kalan bölgede faaliyet göstermeleri kararlaştırıldı. Faaliyetlerini son derece gizli sürdüren bu Yeminli*

çok faydası görülmüştür. Bulgaristan'dakiler de huduttan içeri Hâkimiyet-i Milliye, Yenigün ve Anadolu Ajansı gibi Anadolu basınını sokmaya ve Trakya'dan haber almaya çalışıyorlardı. İbrahim (Akıncı) de, Eski Zağra Belediyesinden aldığı koyun tüccarı vesikasının yardımıyla hududa sokuluyor, hudut boyundaki hamiyetli Türk köylüleri aracılığıyla köyden köye Anadolu haberlerini ulaştırıyor ve aynı kanalla içeriden haberler alıyordu.

Doğu Trakya'daki faaliyetler için yapılan hazırlıklar tamamlanmadan kışın bastırması üzerine yapılacak işler 1922 yılına kalmıştır. Hazırlıklar çerçevesinde Kasım (Yolageldili) Bey ve Şevket (Dingiloğlu) Bey'in nezaretinde üç müfreze kurulmuş[***], Şakir (Kesebir) Bey de yapılan hazırlıklar hakkında bilgi almak için bu müfrezeler ile devamlı bağlantı halinde olmuştur. Şubat ayı içinde yapılan hazırlıklar çerçevesinde Ankara'nın desteği ile Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetine cephane ve askeri malzeme sevk edilmiş[485], ayrıca cemiyete 3.000 bomba gönderilmiştir[486]. Doğu Trakya'da düşmanı taciz için teşkil edilecek küçük kıtalara gerekli olan silah ve cephanenin temini de Şakir (Kesebir) Bey tarafından sağlanmıştır[487]. Nitekim 18 Nisan 1922 tarihinde gönderdiği mektubunda Kızanlık'ta bulunan Şevket (Dingiloğlu) Bey'e daha önce belirtildiği gibi ayın 20'sinde bitirilmesi gereken hazırlıkların tamamlanıp tamamlanmadığını sormuştur[488]. Nisan ayı sonunda müfrezeler belirlenen sürede hazırlıklarını tamamlamışlardır.

Bulgaristan'da Doğu Trakya için kurulan bu üç müfreze, 1922 yılı Nisan ayı sonlarında Anadolu'da Batı Cephesi ordumuzun Yunanlılara karşı taarruza hazırlandığı sırada harekete geçme emrini almıştır. Ankara'dan alınan bu emir

---

Teşkilat elemanları değişik isimler taşıyorlardı. Esir Trakya'nın kurtarılması için geceli gündüzlü çalışmalar yapıldı. Hazırlanan çete ve müfrezeler çeşitli yollardan Trakya'da bulunan düşman üzerine gönderildi. Trakyalılar gerek işgalden önce gerekse işgal döneminde büyük kahır çektiler, büyük fedakârlıklarda bulundular, acı gözyaşı döktüler. Herkes payına düşeni yaptı. Düşmanın soygununa, saldırısına, yakıp yıkmasına, çalıp götürmesine, hakaretlerine, öldürmelerine, işkencelerine sabırla dayanıldı ve sonunda 'Esir Trakya' kurtarıldı." Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…,* s. 108-111.

[***] Çolak Sabri'ye *"Recep"*, İbrahim Akıncı'ya *"Şaban",* Hüseyin Akerman'a *"Ramazan"* isimleri verilmişti. Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…*, s. 134.

[485] *TİTE,*K. 40, G. 9, 3 Şubat 1922.

[486] *TİTE,* K. 40, G. 33, 9 Şubat 1922.

[487] *TİTE*, K. 40, G. 20, 9 Nisan 1922.

[488] *TİTE,* K. 95, G. 5-17, 18 Nisan 1922.

İstanbul'da bulunan Şakir (Kesebir) Bey kanalı ile Eski Zağra'da bulunan Kasım (Yolageldili) Bey'e ulaştırılacaktır. Bu hareket emri 20 Nisan 1922 tarihinde İbrahim (Akıncı), Hüseyin (Akkerman) ve Sabri Beylere verilirken; *"Gerek Bulgaristan'da gerekse Trakya içinde ilgililerden başka hiç kimsenin bilhassa Bulgarların yapılacak hareketlerden haber almamalarına"* dikkat edilmesi tembih edilmişti. Doğu Trakya'ya yapılacak olan akınların iki amacı vardı: Bunlardan birincisi, Yunanlıların Doğu Trakya'yı Türklere teslim etmemek için çıkardıkları olayları ve kurdukları çetelerin faaliyetlerini engellemek; ikincisi de Türklerin Anadolu'da kazandığı büyük zaferden sonra Trakya'daki Yunan kuvvetlerini yerlerinde tutarak Anadolu'ya gitmelerini engellemek ve bilhassa Trakyalıları, Yunan zulüm ve taarruzlarından korumaktı. Birinci amaca ulaşmak için hazırlanmış olan üç müfreze Bulgaristan'dan hemen hemen aynı zamanda gizlice hareket ederek hududu geçmiş ve Doğu Trakya'ya girmiştir. Bunlardan Hüseyin (Akkerman) Bey'in 15 kişilik müfrezesi, Kırklareli'nin kuzeyinde Ahmetler köyünün doğusundan hududu geçerek bir ay kadar Kırklareli bölgesinde çarpışmıştır. İbrahim (Akıncı) Bey müfrezesi de Edirne, Lalapaşa, Süloğlu, Havsa bölgesinde Yunanlıların Doğu Trakya'yı Türklere teslim etmemek için çıkardıkları olaylar ve kurdukları çetelere karşı[489] hareket ederek görevini 1922 Haziran başlarında tamamlamış ve Bulgaristan'a dönmüştür[490].

Mustafapaşa üzerinden Havsa'nın doğusu ve Kuleli köyüne kadar uzanan bölgede akınlar yapacak olan batıdaki üçüncü Müfreze ise kumandanı Çolak Sabri Bey şehit edilince dağılmış ve bazı erler İbrahim (Akıncı) Bey'in müfrezesine katılarak Bulgaristan'a dönebilmişlerdir. Anadolu'daki ordularımızla beraber Doğu Trakya'daki Yunan kuvvetlerine karşı aynı zamanda taarruza başlanmıştır[491]. İlk akınlarda Türk köylülerine karşı Yunan zulüm ve intikamını harekete geçirmemek için silahlı çarpışmalardan kaçınılmış ise de daha sonraları bu mümkün olamamıştır. Aynı günlerde İstanbul'da bulunan Trakyalılar da yaptıkları toplantı ile Trakya'nın

[489]BOA, *DH.EUM.AYŞ*, No: 59/95, Ek 6, 14 Mart 1922.
[490]*TİTE,* K. 95, G. 6, 31 Ekim 1922.
[491] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 402.

Türkiye'ye iadesi için İtilaf Devletlerine müracaatta bulunmayı kararlaştırmışlardır[492].

1922 Eylül başlarında Çatalca'dan Demirköy bölgesine Yüzbaşı Mazhar (Çelikman) Bey idaresinde gönderilen 32 kişilik bir müfreze, Yunanlıların sıkı takipleri karşısında Bulgaristan'a sığınmak zorunda kalmış ve hudutta silahları alınmıştır. Şevket (Dingiloğlu) ve Hüseyin (Akkerman) Beylerin girişimleri ve gayretleri ile Bulgarlar, müfrezeden aldıkları silahların yerine Manliher tüfekler vermişler ve Yüzbaşı Mazhar (Çelikman) Bey müfrezesi bir kaç gün sonra yapılan ikinci akına Hüseyin (Akkerman) Bey'le birlikte katılabilmiştir.

İkinci amaç doğrultusunda Doğu Trakya'ya yapılan diğer akın, Anadolu'da kazanılan büyük zaferden sonra Eylül ayında gerçekleşmişti. Yüzbaşı Mazhar (Çelikman) Bey müfrezesini beraberine alan Hüseyin (Akkerman) Bey müfrezesi, 18-19 Eylül 1922 tarihinde Bulgar hududunu geçmiş, Kırklareli bölgesinde Yunan kuvvetleriyle çarpışmış ve Yunanlıların Kırklareli'nden araba kafileleri ile zahire kaçırmalarını bir dereceye kadar önleyebilmiştir[493]. İbrahim (Akıncı) Bey Müfrezesi de 21-22 Eylül 1922 gecesi Hacı Danışment köyünde bir Yunan taburu ile Kalkansöğüt, İğdecik bucağı yakınında Saksağan Deresi'nde Yunan müfrezeleri ile çarpışmıştır. Doğu Trakya'da yapılan bu akınlar ve çete çalışmaları yüzünden Yunanlılar Trakya'da iki-üç tümenlik kuvvet bulundurmak zorunda kalmışlardır. Böylece Yunanlıların Anadolu'ya kuvvet geçirmeleri engellenmiş ve Anadolu'da büyük zaferin kazanılmasına katkıda bulunulmuştur. Gerek Çatalca'dan gerekse Bulgaristan'dan Doğu Trakya'ya giren Türk kuvvetleri, Mudanya Mütârekesi'ne göre İtilaf kuvvetleri ve Anadolu'dan Türk jandarma taburları yetişmeden evvel Ankara'nın da yardım ve desteğini alarak süratle ve cesaretle harekete geçmişlerdir[494].

Böylece memleketin mümkün olduğu kadar az zararla kurtarılmasını ve Trakya halkının Yunanlıların yaptıkları soygun ve zulme karşı korunmasını sağlamışlardır. Bazı köyler yakılmakla beraber Türk çetelerinin aldığı önlemler

[492]BOA, *DH.EUM.AYŞ*, No: 59/117, Ek 1, 21 Mart 1922.
[493] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 154.
[494]*TİTE,* K. 49, G. 70, 12 Ağustos 1922.

sayesinde Trakya, bir İzmir olmaktan biraz olsun kurtarılmıştır. Böylece Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Bulgaristan'da yaptığı çalışmalar sonucunda ikinci amacı da gerçekleşmiştir. Mudanya Mütârekesi'nin imzalanmasından sonra Bulgaristan'dan yurda dönen Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri Trakya'nın, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine teslîminde bulunmuşlar ve bir kısmı Ankara'da bir kısmı da memleketlerinde görev alarak vatanları için canla başla çalışmaya devam etmişlerdir. Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa, mütâreke öncesinde İtilaf Devletleri ile yapılan görüşmeler sırasında Trakya konusundaki fikrini almak üzere Doğu Trakya'nın müdâfaasında üstlendiği görevleri başarı ile tamamlayan Şakir (Kesebir) Bey'i Mudanya'ya davet etmiştir[495].

4- Mudanya Mütârekesi Sonrası Trakya'nın Teslim Alınması

Mudanya Mütârekesi görüşmeleri, 3 Ekim 1922 tarihinde, saat 15.00'te başladı. Görüşmelerde Türk tarafının amacı; Doğu Trakya'nın Edirne şehri de dâhil olmak üzere Meriç Nehri'ne kadar tahliyesi ile TBMM Hükümetine teslimini gerçekleştirmektir[496]. Konferansın başlangıcında oturma planı şöyle idi. İsmet Paşa'nın sağında İngiliz delegesi General Harington, solunda Fransız delegesi General Charpi, karşısında da İtalyan delegesi Mombelli bulunmakta idi. Fakat görüşmeler ağırlıklı olarak İsmet Paşa'nın ekibi ile Harington'ın ekibi arasında geçecektir[497]. Uzun süren görüşmelerin sonucunda konferansın 9. günü olan, 11 Ekim 1922'de taraflar arasında kesin anlaşma sağlanmış ve saat 06.40'ta imza töreni başlamıştır[498].

Mudanya Mütârekesi[499] ile ilgili ilk olarak 11 Ekim 1922 tarihinde yayınlanan ilk bildiride, İsmet (İnönü) Bey Trakya ile ilgili olarak şu açıklamaları

---

[495] Veysi Akın, *a.g.e.*,s. 85; Özcan Mert, *a.g.m.,* s.38.
[496] İsmail Eyyupoğlu, *Mudanya Mütârekesi,* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002, s. 147.
[497] *Aynı eser,* s. 146.
[498] *Aynı eser,* s. 237; *Hâkimiyet-i Milliye,* No. 633, 13 Ekim 1922, s. 1.
[499] İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,* C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 63-66; İsmail Eyyupoğlu, *a.g.e., s. 240-244.*

yapmış ve devir teslim zamanları ile bunun şeklini belirtmiştir: *"14-15 Ekim 1922'den itibaren anlaşma yürürlüğe girecek, on beş gün zarfında Yunanistan ordusu Meriç batısına çekilmiş bulunacak ve bundan bir ay sonra da Doğu Trakya ve Edirne dâhil olduğu halde TBMM Hükümetince teslim alınmış olacaktır*[500].

Yunanlıların, Batı Anadolu'da olduğu gibi Doğu Trakya'dan çekilirken yerli Rumları da Yunan ordusuyla birlikte götüreceklerine kuvvetle ihtimâl veriliyordu. Bu çekilişte, Türklere ait zahire ve hayvan sürülerini ve birçok Türk vatandaşlarını birlikte Batı Trakya'ya götürmelerinden haklı olarak endişe edilebilirdi. Türk ordusunun Rumeli yakasına geçmemiş olması, Doğu Trakya'dan Yunan işgalindeki Batı Trakya'ya çekilişteki kolaylık bu endişelere hak verdirecek mahiyette idi. Mudanya Mütarekesi'nde, bu gibi olayları önlemek için mümkün olan tedbirler alınmıştı. Doğu Trakya'da mülkî idareyi, Yunanlılardan müttefik askerlerinin yardımıyla müttefik heyetler teslim alacaklar ve aynı günde Türk memurlarına devredeceklerdi. Doğu Trakya'da silahsız Türklerin öldürüldüğü, bazı köylerin yakıldığı, birçok Türk'ün esarete sürüklendiği ve kadınlara tecavüz edildiğine dair heyecan uyandıran haberler alınıyordu[501]. Tekirdağ'a birçok başsız Yunan askerleri, Rum, Ermeni göçmenleriyle iç ayaklanmalara karışmış olan bazı Çerkes ve Abazalar da geçmiş olduklarından Doğu Trakya'da karışıklık ve huzursuzluk çok artmıştır[502].

Bu intizamsız ve kısmen silahlı kitlenin tecavüzlerinden Doğu Trakya'yı ve Trakya Türklerini kurtarmak için acele harekete geçmek ve şiddetli tedbirler almak zarureti vardı. İstanbul'da hazırlanmakta olan İtilaf kuvvetleri yetişinceye kadar Yunan birliklerinden ziyade silahlı Rum, Ermeni ve Abaza çetelerinin yağmalarını önlemek gerekiyordu. Bu maksatla Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Çatalca'da ve Bulgaristan'da hazırlanmış ve Eylül 1922 ortalarında harekete geçirilmiş olan gizli silahlı teşkilât, Trakya Türklerini korumak üzere görevlendirildi. Çatalca'dan da 760 tüfek ve 3 makineli tüfek kuvvetinde 11 müfreze Vize ve Kırklareli istikâmetinde harekete geçirildi. Bu kuvvetlerden bir kısmı Istranca ormanlarında yerleşmişlerdi. Bunlardan başka Bulgaristan'da Burgaz ve

[500] *Vakit*, No: 1735, 12 Ekim 1922, s. 1.
[501] "Trakya'da Yunan Zulmüne Karşı", *İkdam,* No: 9172, 1 Ekim 1922, s. 1.
[502] "Trakya'da Karışıklık Tevsi Ediyor", *Vakit*, No: 1721, 28 Eylül 1922, s. 1.

Yanbolu bölgelerinde kurulmuş olan iki akıncı müfrezemiz (Filibeli Hüseyin ve İbrahim Akıncı) Eylül 1922 ortalarında Bulgaristan'dan Kırklareli ve Hacı Danişmend-Lalapaşa üzerinden Edirne istikâmetinde harekete geçirilmişlerdir. İğneada, Istranca, Kırklareli ve Lalapaşa bölgelerine Ekim 1922 başlarında yerleşmiş olan bu silahlı gizli Türk akıncı kuvvetleri, Mudanya Mütârekesi yürürlüğe girer girmez Çatalca'dan ilerleyen muntazam bir hücum taburu ile birlikte Yunan tecavüzlerine ve Türk köylerinin yağma edilmesine, birçok Türk'ün Yunanistan'a götürülmesine, kuvvetleri yettiği kadar mani olmaya çalışmışlardır[503].

Düşmanın, Trakya'yı boşaltma takvimi işlemeye başladığında Kırklareli ve çevresindeki Yunan birlikleri de bölüm bölüm Edirne'ye doğru çekilmeye başlamışlardır. Böyle bir kafile, topladığı hayvan sürüleriyle eşya ve tahıl yüklü at arabalarının oluşturduğu uzun bir konvoy ile 6 Kasım günü Edirne'ye hareket etti. Konvoyu 50-60 kişilik bir Yunan birliği koruyordu. Yunan birliği İnece bucağını geçtikten sonra Saksağandere mevkiîne gelmişti. Pusu kurmuş bekleyen Üsteğmen Murat Bey (Başkaya) Müfrezesi, Yunanlıları ani ve yoğun bir ateş çemberi içine aldı. Kısa süren çatışma sonucunda Saksağandere Baskını'nda 37 Yunan jandarma eri öldürüldü. İçlerinde iki de Yunan subayı vardı. Türk müfrezesi de 4 şehit vermiştir[504]. Bundan sonra da Saksağandere'nin adı *"Kanlıdere"* olarak söylenir oldu. Saksağandere Baskını Trakya'yı boşaltmak üzere olan Yunanlılara son darbe oldu[505].

Görüldüğü gibi daha İtilaf kuvvetleri Doğu Trakya'ya girmeden Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetince Çatalca'da ve Bulgaristan'da kurulmuş olan gizli teşkilâtımız Kırklareli ve Edirne civarına yetişmişler ve mümkün olduğu kadar Yunan tecavüzlerine mani olmaya çalışmışlardır[506]. Mütârekenin yürürlüğe girmesinden ve müttefik askerlerinin kendilerine tayin olunan bölgelere ulaşmalarından önce Çatalca'dan Doğu Trakya'ya, Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından 800 kişilik bir kuvvet geçirilmiş bulunuyordu. Bu Türk akıncı kuvvetlerinin Vize, Çerkezköy, Demirköy, Pınarhisar, Kırklareli ve Edirne

[503] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî…,* C. I, s. 456-457.
[504] Nazif Karaçam, *Ulusal Kurtuluş…*, s. 213.
[505] *Aynı eser,* s. 213-214.
[506] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 47, G. 119, 12 Ağustos 1922.

havalisinde görünmeleri, mezalimin ve tecavüzlerin devamını mümkün olduğu kadar önlemiştir[507].

Türk kumandanları hazırlıklarını yaparken İstanbul'da bulunan müttefik generalleri de kendi aralarında düzenledikleri toplantılarla Trakya'dan Yunan tahliyesi ve devir teslimi ile ilgili önemli kararlar alıyorlardı. Bu kararlar doğrultusunda Doğu Trakya, üç bölgeye ayrılmıştır[508]. Her bölge ayrı bir İtilaf Devleti kuvvetleri tarafından işgal edilecekti. Buna göre:

İtalyanlar: Çatalca, Silivri, Çerkezköy, Saray, Vize ve Çorlu'yu; Fransızlar: Midye, Lüleburgaz, Kofçaz, İnece, Babaeski, Kırklareli, Edirne ve Lalapaşa'yı; İngilizler: Muratlı, Keşan, Hayrabolu, Malkara, Uzunköprü, Tekirdağ ve Ereğli'yi Yunanlılardan devraldılar[509].

Yunanlıların tahliyesi ile beraber yerli Rumların ve diğer Gayr-i Müslim halkın da göçü devam etmiştir. Bilindiği gibi Trakya'ya Anadolu'dan binlerce Rum ve Ermeni göç etmişti. İşte şimdi bunlar da kısmen Yunanlıların zorlamaları kısmen de kendi arzuları ile Doğu Trakya'dan tamamen Batı Trakya'ya, adalara ve Bulgaristan'a göç ediyorlardı. Fakat asker ve sivillerin beraber tahliyesi, tren hattı boyundaki kasabalardaki yoğunluk, Rumlarla beraber bölgeden ayrılan Ermenilerde görülen düzensiz ve kitleler halindeki göçler gibi zorluklar nedeni ile bu işlerle meşgul olan ilgili heyetlerin işi zorlaştı. Doğu Trakya'da hüküm süren bu başıboşluğun acısını yine Türkler çekiyordu. Yıllardır yaşadıkları yetmiyormuş gibi düzensizlik ve kontrolsüzlükten dolayı eşyaları yağmalanıyor, araba ve hayvanları alınıyor, ürünleri Yunanlılar tarafından Yunanistan'a kaçırılıyordu. Yaşanan karışıklıklar içinde Yunanlılar, kararlaştırılan tarihte Trakya'nın tahliyesini gerçekleştiremeyeceklerini bahane ederek bu tarihin 15 gün daha uzatılmasını istediler[510]. Sonuçta Doğu Trakya'nın teslim alınması belirlenen tarihlerden biraz daha geç fakat Mudanya Mütârekesi'nde belirlenen süre içinde gerçekleşmiştir.

---

[507] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 1787, G. 72, 29 Eylül 1922.
[508] *Vakit*, No: 1738, 15 Ekim 1922, s. 1.
[509] Veysi Akın, *a.g.e.*, s. 76-84, 94-97.
[510] *Aynı eser,* s. 74 -76.

TBMM Hükümeti 8 Ekim 1922'de, Edirne Valiliğine Şakir (Kesebir) Bey'i atamıştır[511]. 16-19 Ekim 1922'de Bursa'daki paşalar, kendi aralarında yaptıkları toplantılarda Doğu Trakya'nın teslim alınması ile ilgili bazı kararlar almışlardır. Bu kararlara göre devir ve teslim işlerine ait hususlarda asayiş ve inzibatın temini için alınacak tedbirlerde tesellüm müddetinin sonuna kadar vilâyet valiliği, Refet Paşa'nın emri altında bulunacak ve Doğu Trakya'nın teşkilâtına ait muamelât Refet Paşa'ya bağlı olarak Edirne Valisi Şakir Bey vasıtasıyla yürütülecektir[512].

17 Ekim 1922'de Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, İstanbul'da Trakya Cemiyeti Reisi konumundaki Şakir Bey'e bir telgraf çekerek Doğu ve Batı Trakya'daki teşkilâtların Refet Paşa'nın emrine verildiğini ve iki dernek için ayrılan 1500 lira tutarındaki yardımın Refet Paşa'ya gönderileceğini duyurmuştur[513].

Refet Bey ve Vali Şakir Bey, Yunanlılar tarafından boşaltılan bölgenin bir an önce teslimi konusunda anlaşmışlardır. Buna göre Şakir Bey ve mülkî idare ilk önce tren ile Çerkezköy'e gidecek oradan da sırası ile Çorlu, Vize, Saray kazalarına giderek mülkî idareyi kuracaklardı. Kırklareli, Lüleburgaz ve Babaeski'de teşkilât kurulmasından sonra en son Edirne ve Meriç çevresine gidilecekti[514].

Trakya'da mülkî idareyi kuracak olan heyet, Edirne Valisi Şakir Bey ve ona refakât eden Edirne Milletvekilleri Mehmet Şeref (Aykut) ve Faik (Kaltakkıran) Beyler, Batı ve Doğu Trakya Cemiyetleri adına Galip Bahtiyar, Kasım (Yolageldili), İbrahim (Akıncı), Şevket (Ödül), Yusuf Ziya ve Cemal Beyler, Defterdar Vehbi Bey, Polis Müdürü Rafet Bey, Muhacirin Müdürü Sadi Bey ile kaymakamlar, nahiye müdürleri, adliye ve rüsumat memurları ile zabıta memurlarından meydana gelen 165 kişiden oluşmaktaydı. Diğer Trakya memurları peyderpey sevk olunacaklardı[515]. 30 Ekim 1922 sabahı, Trakya'yı Müttefik

---

[511] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 1737, G. 176, 18 Ekim 1922; İsmail Eyyupoğlu, *a.g.e.,* s. 262; *Vakit*, No: 1738, 15 Ekim 1922, s. 1.
[512] Gnkur. Bşklığı, *ATASE Arş.,* K. 1743, G. 71, 19 Ekim 1922; İsmail Eyyupoğlu, *a.g.e.,* s. 261.
[513] "Memurlarımızla Jandarmamız Dün Şarki Trakya'ya Dâhil Oldular", *İkdam,* No: 9203, 31 Ekim 1922, s. 1; Özcan Mert, *a.g.m.*, s. 38.
[514] "Trakya'nın Tahliyesi ve Rum Muhacereti", *Renin,* No: 15, 2 Ekim 1922, s. 1.
[515] "Bu Gece Trakya'ya Geçecek Jandarmalarımız", *Renin,* No: 18, 29 Ekim 1922, s. 1.

Devletler heyetlerinden teslim alacak mülkî idaremiz, halkın sevinç gösterileri içinde Sirkeci'den hareket etti[516].

20 Kasım 1922'de alınması gereken Gelibolu, 26 Kasım'da kurtarıldı ve burası TBMM Hükümeti idaresine en son giren Trakya kasabası oldu. Türk jandarmaları, 28 Kasım'da sınır boylarını kontrol altına aldı. Böylece Doğu Trakya TBMM Hükümetinin eline ve idaresine geçti. Şakir Bey, 29 Kasım'da Refet Paşa'ya bir rapor yazarak Trakya'nın tam olarak Türk yönetimine girdiğini bildirdi. Paşa da Başvekâlet ile Genelkurmay Başkanlığına çektiği telgraflarla Mudanya Mütârekesi'nde alınan kararların yerine getirildiğini haber vermiştir[517].

Trakya'nın bir aya yakın devam eden devir teslimi sırasında meydana gelen bir iki olay dışında önemli bir hadisenin yaşanmaması Türk Hükümetini çok memnun etmiştir. Bakanlar Kurulu Başkanı Rauf (Orbay) Bey, 30 Kasım 1922 tarihinde Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne çektiği telgrafta, başarılan işlerden dolayı memnuniyetini belirterek Trakya'nın tesliminde görev alanlara teşekkür etmiştir[518].

---

[516] Özcan Mert, *a.g.m.*, s. 39.
[517] *Aynı makale,* s. 41.
[518] V. Türkan Doğruöz, *a.g.e.*, s. 204.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin, 1353'te Gelibolu'da Çimpe Kalesi'ne yerleşmesiyle başlayan Avupa'da ilerleyişi çok uzun yıllar başarıyla sürmüş ve bu durum 1683'te Viyana'da son bulmuştur. Viyana Bozgunu sonrası Avupa'dan çekiliş dönemi başlamış ve Osmanlı Devleti en büyük darbeleri de 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ve Balkan Savaşı ile yaşamıştır. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan ve Balkanlar'dan atılmasında sadece bir adım kalmıştır. O son adım da Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle atılmak istenmiştir. Bu amaçla San Remo Konferansı'nda Batı Trakya'dan başka Doğu Trakya da Yunanlılara bırakılmıştır. Orduları dağıtılan, silahları toplanan, haberleşmesi ve ulaştırması denetim altına alınan Osmanlı Devleti'nde işgaller önce Anadolu'da başlamıştır. Daha sonra Temmuz 1920 tarihinden itibaren Doğu Trakya'nın Yunanistan tarafından işgal edilmesi takip etmiştir. Trakya Paşaeli Cemiyeti, başlangıçta Trakya üzerindeki Bulgar tehdidine karşı kurulmuştur. Ancak Yunan emellerinin ortaya çıkması ve bölgeyi Yunanistan'ın işgal etmesi üzerine Yunanlılar ile mücadele edilmeye başlanılmıştır.

Trakya, Mondros Ateşkes Anlaşması ile İtilaf Devletlerinin gündemine girmiş daha sonra Yunanistan'a sağlanan destekle bu ülke tarafından işgal edilmiştir. İşgal dönemine kadar Trakyalı vatanseverler genellikle *"arayış"* içinde olmuşlardır. Bu karamsarlık dönemindeki arayışlarda hem İstanbul ile hem de Mustafa Kemal Paşa temaslarda bulunmuşlar, zaman zaman da bağımsız hareket etmişlerdir. Bunun nedenleri arasında Trakya'da bir cemiyetin kurulmasını tavsiye eden ve destek veren Osmanlı Hükümetinin devlet adamları idi. Trakyalı vatanseverlerin bütün Trakya'da teşkilatlanmasını istemişler ve kendilerine ilk başlarda her türlü yardım ve destekte bulunacaklarını açıklamışlardır. Trakya Paşaeli Cemiyeti ileri gelenleri bu ilk dönemde Doğu Trakya üzerinde açık bir tehlike görmedikleri için Bulgaristan'ın elinde olan ama boşaltılması muhtemel, Edirne'den Mesta-Karasu Irmağı'na kadar uzanan Batı Trakya üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Osmanlı Hükümeti devlet adamlarının da destekleri ile hazırlanan nüfus ve arazi dağılımını gösteren istatistik ve haritalar ile belgelere dayalı olarak Wilson İlkeleri gereği buraların da Osmanlı Devleti'ne verilmesi gereğini savunmuşlardır. Cemiyet üyeleri çıkardıkları gazeteler, hazırladıkları harita ve istatistikler, İtilaf Devletleri nezdinde verdikleri muhtıralar, düzenledikleri mitingler ve çektikleri protesto telgrafları ve Avrupa'ya gönderdikleri heyetler ile haklı seslerini dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmışlardır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıp Anadolu'da bir bağımsızlık hareketi başlatmasına kadar olan süreçte doğal olarak İstanbul Hükümeti ile sıkı ilişkiler içinde bulunulmuştur. Sivas Kongresi sonrasında Anadolu Hareketi ile irtibat kurulmuş olsa da İstanbul'un işgali ve Meclis-i Mebusan'ın kapatılması üzerine oluşan belirsizlik döneminde bu bağlılık zayıflamıştır. Bu dönem içinde yayınlanan padişahın fermanı, şeyhülislâmın fetvası ve sadrazamın beyânnâmesi ile kafalar iyice bulanmış; yapılan bu olumsuz propagandalar ve İstanbul Hükümeti yanlısı askerî ve mülkî idarecilerin tutumları, Trakya halkında kısa bir süre de olsa karamsarlık yaratmıştır.

14 Ocak 1919'da Doğu Trakya demiryolu hattının kontrolünün Yunan askerî kuvvetlerine bırakılması ve bu hat boyunca yerleşmeleri yüzlerce yıldır barış içinde yaşamış olan Türklerle yerli Rumlar arasında büyük bir husumetin ortaya çıkmasına yol açtı. Yunanistan'ın yaptığı propagandalardan etkilenen ve Yunan askerlerine güvenen Rumlar, Türk-İslâm halka karşı zulümlere başladılar. Yunanlıların kurulmasına öncülük ederek silahlandırdığı yerli Rum çeteler, Türk-İslâm köy ve kasabalarında şiddet uygulayarak katliamlar işlediler. Bütün bu hareketler hem askerî ve mülkî idareciler hem de Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından Osmanlı Hükümeti ve İtilaf Devletleri temsilcilerine bildirilmiş aynı zamanda protesto telgrafları ile dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Bütün bu çabalar bir sonuç vermediği gibi 18-26 Temmuz 1920 tarihinde yapılan San Remo Konferansı kararları ile bütün Doğu Trakya Yunanistan'a bırakılmıştır. Konferansın bu kararı sonrası hazırlıklarını tamamlayan Yunanistan, 20 Temmuz 1920'de hem Tekirdağ kıyılarından hem de Batı Trakya üzerinden saldırıya geçerek Trakya'yı işgal

hareketini başlatmış ve 27 Temmuz'da yayınladığı resmî tebliğ ile harekâtın tamamlandığını duyurmuştur. Bu duruma Osmanlı Hükümetinin tepkisiz ve seyirci kalmasına karşılık Trakya Paşaeli Cemiyeti harekete geçmiştir. Yaklaşık olarak iki-üç ayda bir topladığı kongrelerin üçüncüsü olan 15 Ocak 1920 tarihindeki kongrede silahlı müfrezeler kurulması kararını almıştır. İstanbul'un resmen işgali sonrasında 31 Mart 1920'de gerçekleştirdiği dördüncü kongre olan Lüleburgaz Kongresi'nde Doğu Trakya'nın savunulması kararını verdi. Nihayet beşincisi olan ve Büyük Edirne Kongresi (9-13 Mayıs 1920) denilen kongrede Trakya'nın silahla korunması ve seferberlik ilan etme kararı alınmıştır. Fakat henüz yeterli hazırlıkların yapılmasına zaman kalmadan Yunan saldırısının başlaması ve Osmanlı Hükümetinin olumsuz tutumu sonucu Trakya, güçlü bir savunma yapılamadan işgale uğramıştır. Trakya'yı savunmakla görevli I. Kolordunun geri kalan efradı ile Trakya Paşaeli Cemiyetinin ileri gelenleri, Bulgaristan'a sığınmışlardır. Bu gelişme üzerine cemiyet, büyük bir sarsıntı geçirmiş olsa daBulgaristan'daki Trakya Paşaeli Cemiyeti ileri gelenleri ile İstanbul'da bulunan murahhaslar arasında haberleşme yeniden sağlanmıştır.

Bundan sonra Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa ile bağlantı kurulmuş, karamsarlık ve dağınıklık ortadan kalkarak yeniden bir mücadele başlamıştır. Nihayet kaderlerini Mustafa Kemal Paşa'ya ve Anadolu'ya bağlamalarıyla Trakyalı vatanseverler için arayış sona ermiştir. Mustafa Kemal ve Fevzi (Çakmak) Paşaların belirlediği strateji ve taktiğe göre mücadeleye başlamışlardır. Bu strateji gereğince Trakya'da işgal döneminde düşmanla *"Çetecilik-Millî Müfrezeler"* yoluyla mücadele edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu dönemde Trakyalı önderlere, Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticilerine verdiği emir, her yola başvurarak düşmanın oyalanması, maddî zararlara uğratılması, Yunanistan'ın Trakya'da daha fazla askerî güç bulundurmaya zorlanması biçiminde olmuştur. Böylece Anadolu üzerindeki Yunanistan baskısının azaltılması amaçlanmıştır. Nitekim Trakyalıların gerçekleştirdiği bu komitecilik hem Türk-İslâm halkına moral vermiş hem de Yunanlıları Trakya'da üç tümen asker bulundurmak zorunda bırakmıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ
Askerî Tarih ve Stratejik Etüt

ATASE, K. 33, G. 27, 3 Ocak 1919.
ATASE, K.563, G. 73, 28 Nisan 1919.
ATASE, K.33, G. 27, 31 Aralık 1919.
ATASE, K. 33, G. 39, 3 Şubat 1920.
ATASE, K. 303, G. 139, 18 Mart 1920.
ATASE, K. 303, G. 140, 19 Mart 1920.
ATASE, K. 423, G. 36, 1920.
ATASE, K. 11, G. 80, 5 Nisan 1920.
ATASE, K. 644, G. 102, 20 Nisan 1920.
ATASE, K. 644, G. 108, 2 Mayıs 1920.
ATASE, K. 781, G. 40, 2 Mayıs 1920.
ATASE, K. 644, G. 108, 3 Mayıs 1920.
ATASE, K. 644, G. 110, 3 Mayıs 1920.
ATASE,K. 644, G. 110, 4 Mayıs 1920.
ATASE, K. 439, G. 168, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 607, G. 76, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 100, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 79, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 106, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 99, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 78, 20 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 139, 21 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 123, 21 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 112, 21 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 143, 22 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 142, 22 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 141, 22 Temmuz 1920.
ATASE, K. 781, G. 161, 22 Temmuz 1920.
ATASE, K. 782, G. 14, 22 Temmuz 1920.
ATASE, K. 782, G. 17, 23 Temmuz 1920.
ATASE, K. 783, G. 37, 26 Temmuz 1920.
ATASE, K. 639, G. 156, 04 Ağustos1920.
ATASE, K. 640, G. 83, 13 Ağustos 1920.
ATASE, K. 639, G. 137, 12 Eylül1920.
ATASE, K. 639, G. 137, 19 Eylül1920.
ATASE, K. 639, G. 137ab, 19 Eylül1920.
ATASE, K. 639, G. 137ac, 19 Eylül 1920.
ATASE, K. 47, G. 119, 12 Ağustos 1922.
ATASE, K. 1787, G. 72, 29 Eylül 1922.
ATASE, K. 1737, G. 176, 18 Ekim 1922.
ATASE, K. 1743, G. 71, 19 Ekim 1922

BaşbakanlıOsmanlı Arşivi

BOA,DH. KMS, No: 57-2, G: 37, B. 3, 27 Ocak 1920.
BOA,DH. KMS, No: 57-2, G: 37, B. 3-4.
BOA, DH. KMS, No: 53-3, G: 49, B. 6.
BOA, DH. KMS, No: 52-3/76, Ek 11, 3 Ağustos 1919.
BOA, DH. KMS, No: 53-3/47, Ek 4/2, 7 Ekim 1919.
BOA, DH. KMS, No: 53-3/49, Ek 2-1/1, 7 Ekim 1919.
BOA, DH. KMS, No: 53-3/49, Ek 2-1/1, 10 Ekim 1919.
BOA, DH. KMS, No: 53-3/74, Ek 48/1, 49, 50, 23 Kasım 1919.
BOA, DH.EUM.AYŞ, No: 28/24, Ek 1, 17 Aralık 1919.
BOA, DH. EUM.SSM, No: 42, G. 4, 1 Mayıs 1920.
BOA, DH, EUM. SSM, No: 42-4, Ek 1/ 2, 1 Mayıs 1920.
BOA, DH.İ.UM, No: 20-23, Ves. No: 14-34, 11 Mayıs 1920.
BOA, DH. EUM. AYŞ, No: 30/40, 14 Ocak 1920.
BOA, DH. EUM. AYŞ, No: 59/95, Ek 6, 14 Mart 1922.
BOA, DH. EUM. AYŞ, No: 59/117, Ek 1, 21 Mart 1922.

Türk İnkılâp Tarihi Arşivi

TİTE, K. 27, B: 9, 9 Mayıs 1920.
TİTE, K: 27, G: 9, 9 Mayıs 1920.
TİTE, K: 27, G: 9, 9 Mayıs 1920. (Edirne Kongresi Tutanağı).
TİTE, K: 28, G: 86, 10 Mayıs 1920.
TİTE, K: 134, G: 20, 28 Kasım 1920.
TİTE, K: 95, B: 23, 5 Aralık 1920.
TİTE, K: 95, B: 1/5-2, 10 Aralık 1920.
TİTE, K: 95, B: 5, 14 Aralık 1920.
TİTE, K: 51, G: 95, 13 Ağustos 1921.
TİTE, K: 95, B: 5, 14 Temmuz 1921.
TİTE, K: 50. G: 29, 24 Kasım 1921.
TİTE, K: 40, G: 9, 3 Şubat 1922.
TİTE, K: 40, G: 33, 9 Şubat 1922.
TİTE, K: 40, G: 20, 9 Nisan 1922.
TİTE, K: 95, G: 5-17, 18 Nisan 1922.
TİTE, K: 95, G: 6, 31 Ekim 1922.
TİTE, K: 49, G: 70, 12 Ağustos 1922.
TİTE, K. 27, G. 9, B. 9, (Edirne Kongresi Tutanağı).

Yayınlanmış Arşiv Belgesi

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Heyeti Karar Defteri, Türk Tarih Kurumu, Tevfik Bıyıklıoğlu Arşivi, Defter No: 39

KİTAPLAR

AKIN, Veysi, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi,* Ankara 1996.

AKŞİN, Sina, "Siyasal Tarih (1789-1908)", *Türkiye Tarihi Osmanlı Devleti 1600-1908*, C. III, Editör Sina Akşin, İstanbul 1992.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul 1999.

APAK, Rahmi, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara 1988.

ARI, Kemal, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi,* Ankara 1997.

ARMAOĞLU, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980*, C.I, Ankara 1991.

_____, *20.Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1995*, C. I-II, İstanbul 2007.

ARTUÇ, İbrahim, *Balkan Savaşı*, İstanbul 1988.

ARSAN, Nimet, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C. I, Ankara 1989.

_____, *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyânnâmeleri (1917-1938),* C. IV, Ankara 1964.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, C. VII, İstanbul 2002.

ATATÜRK, Kemal, *Nutuk*, C. I, İstanbul 1982.

_____, *Nutuk, Vesikalar,* C. III, İstanbul 1982.

AVCIOĞLU, Doğan, *Millî Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e,* C. I, İstanbul 1996.

AYDINLI, Ahmet, *Batı Trakya, Facianın İçyüzü,* İstanbul 1971.

AYKUT, Mehmet Şeref, *Trakya Millî Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler,* (Hazırlayan: Hasan Berke Dilan), İstanbul 2010.

BAŞER, Edip, *Mütârekeden Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları,* İstanbul 2009.

BATIBEY, Kemal Şevket, *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920),* İstanbul 2000.

BAYAR, Celal, *Ben de Yazdım,* C. IV, İstanbul 1997.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. II, I. kısım, Ankara 1983.

_____, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.II, II. kısım, Ankara 1983.

_____, *Türk İnkılâbı Tarihi,* C. II, IV. kısım, Ankara 1983.

BELEN, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1983.

_____, *20. Yüzyılda Osmanlı Devleti,* İstanbul 1973.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Türk İstiklâl Harbi Mondros Mütârekesi ve Tatbikatı***,** Ankara 1962.

_____, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I, Ankara 1992.

_____, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. II, Ankara 1992.

BUJAC, *Yunan Ordusunun Seferleri 1918-1922*, (Çeviren İbrahim Kemal), İstanbul 1939.

Cemal Paşa, *Hatıralar,* Yay. Haz. Behçet Cemal, İstanbul 1977.

COŞAR, Ömer Sami, *Millî Mücadele Basını,* İstanbul 1964.

ÇANKAYA, Ali, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler,* C. II, Ankara 1968.

ÇELEBİ, Mevlüt, *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, İzmir 1992.

DEDE, Abdürrahim, *Balkanlar'da Türk İstiklâl Hareketleri*, İstanbul 1978.

DOĞRUÖZ, V. Türkan, *Millî Mücadele'de Kırklareli*, Kırklareli 2007.

DÖNMEZ, Cengiz, *İngiliz Muhipleri Cemiyeti*, Ankara 2008.

DURSUNKAYA, Ali Rıza, *Kırklareli Vilâyetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik,* C. I, Kırklareli 1948.

Edirne Vilâyet Salnamesi, İstanbul 1309.

ERDEHA, Kamil, *Millî Mücadele'de Vilâyetler ve Valiler,* İstanbul 1975.

ERENDİL, Muzaffer, *Tarihte Türk-Bulgar İlişkileri*, Ankara 1976.

EYYUPOĞLU, İsmail, *Mudanya Mütârekesi*, Ankara 2002.

GOLOĞLU, Mahmut, *Erzurum Kongresi*, İstanbul 2011.

_____, *Sivas Kongresi*, İstanbul 2008.

_____, *Üçüncü Meşrutiyet,* İstanbul 2010.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *Millî Mücâdele Başlarken Mondros Mütârekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına,* İstanbul 2011.

GÖRGÜLÜ, İsmet, *Batı Trakya Mücadeleleri*, İstanbul 1991.

_____, *Ana Hatlarıyla Türk İstiklâl Harbi*, İstanbul 1983.

_____, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Ankara 1993.

GÜNDAĞ, Nevzat, *Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Ankara 1987.

GÜNER, Zekai–KABATAŞ, Orhan, *Millî Mücadele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basını*, Ankara 1990.

GÜNER, Zekai, *Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Ankara 1998.

GÜRER, Turgut, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer,* İstanbul 2008.

_____, *Komitacı, BJK'nın Kurucusu Fuat Balkan'ın Hatıraları,* İstanbul 2008.

Harb Mıntıkaları, Şehir ve Kasabaların İşgal, İstirdat ve Bombardıman Tarihleri, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara 1940.

HATEMİ, Nilüfer, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, C. II, İstanbul 1993.

İNALCIK, Halil, *Osmanlılar*, İstanbul 2010.

JAESCHKE, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,* Ankara 1989.

KARABEKİR, Kazım, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul 1960.

KARAÇAM, Nazif, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, Kırklareli 1995.

_____, *Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Trakya*, İstanbul 1984.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918),* C. IX, Ankara 1999.

KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi*, Ankara 1988.

KOLOĞLU, Orhan, *Arap Kaymakam,* İstanbul 2011.

KUNT, Metin, "Siyasal Tarih (1300-1600)", *Türkiye Tarihi 1300-1600,* C. II, Hazırlayan Sina Akşin, İstanbul 2007.

KURAN, Ahmet Bedevi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücâdele*, İstanbul 2012.

KUTAY, Cemal, *1913'de Garbi Trakya'da İlk Türk Cumhuriyeti*, İstanbul 1962.

_____, *Talat Paşa'nın Gurbet Hatıraları,* C. I, İstanbul 1983.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, *Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926),* Ankara 1978.

MUMCU, Ahmet, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, C. I, Eskişehir 2007.

_____, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi,* İstanbul 1988.

NİHAT, Mehmet, *Balkan Harbi*, C. I, İstanbul 1340.

ÖZALP, Kazım, *Millî Mücadele 1919-1922*, C. I, Ankara 1988.

ÖZELÇİN, H. Adnan, *Nutkun İçinden*, İstanbul 1981.

ÖZMEN, Abidin, *Trakya*, Ankara 1948.

PEREMECİ, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, Edirne 2011.

SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilâli,* İstanbul 1968.

SEREZ, Mehmet, *Atatürk ve Millî Mücadele'de Tekirdağ*, Tekirdağ 2009.

SONYEL, Salahi R.,*İngiliz Gizli Belgelerinde Türk-Yunan İlişkileri,* İstanbul 2011.

SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları,* C. I, Ankara 1989.

SÖYLEMEZOĞLU, Galip Kemali, *30 Senelik Siyasî Hatıralarımın Üçüncü ve Son Cildi 1918-1922*, İstanbul 1953.

_____, *Başımıza Gelenler, Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondros'dan Mudanyaya 1918-1922*, İstanbul 1939.

SÜSLÜ, Azmi-BALCIOĞLU, Mustafa, *Atatürk'ün Silah Arkadaşları,* Ankara 1999.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet, *Tarihte Türk Devletleri,* C. II, Ankara 1987.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kamusü'l Alam*, C. III, İstanbul 1308.

ŞİMŞİR Bilal N, *Malta Sürgünleri*, Ankara 1985.

TANÖR, Bülent, *Türkiye'de Kongre İktidarları (1918-1920),* İstanbul 2009.

TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. I, İstanbul 1991.

_____, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,* C. II, İstanbul 1991.

_____, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,* C. III, İstanbul 1991.

TANSU, Samih Nafiz, *İki Devrin Perde Arkası, Hatıratı Anlatan Hüsamettin Ertürk*, İstanbul 1957.

TBMM Albümü (1920-1991), Ankara 1994.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. X, Devre 1, 16 Nisan-20 Haziran 1921, Ankara 1958.

TEVETOĞLU, Fethi, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1991.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasî Partiler 1859-1952*,İstanbul 1952.

_____,*Türkiye'de Siyasal Partiler, Mütâreke Dönemi*, C. II, İstanbul 2003.

_____, *Türkiye'de Siyasal Partiler,* C. III, İstanbul 2009.

TUNÇAY, Mete "Siyasal Tarih 1908-1923", Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980, C. IV, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Görüp İşittiklerim*, Ankara 2010.

_____, *Mondros ve Mudanya Mütârekelerinin Tarihi,* Ankara 1948.

Türk İstiklâl Harbi, C. II, Ks II, Ankara 1999.

Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, II. Kısım, Atase, Ankara 1991.

Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri, Ankara 1989.

UÇAROL, Rifat, *Siyasî Tarih*, İstanbul 1985.

ULUBELEN, Erol, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul 1982.

ULUĞ, İsmail Hakkı, *Atatürk'ün Çizdiği Portreler,* İstanbul 1968.

ÜÇOK, Coşkun, *Siyasal Tarih (1789-1960),* Ankara 1980.

ÜNAL, Tahsin, *Türk Siyasî Tarihi,* Ankara 1978.

ÜNVER, Süheyl, *Dr. Rifat Osman Edirne Sarayı,* Ankara 1989.

VELİKOV, Stefan, *Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan (1918-1922),* İstanbul 1969.

MAKALELER

AKYÜZ,Yahya, "Millî Mücadele'de Trakya'daki Kongrelerin Avrupa ile İlişkileri", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s.100-110.

ARSLAN, Ali, "Lüleburgaz Kongresi İdare Heyeti Üyelerinden Şevket Ödül ve Mücadele Arkadaşları" *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s. 78-87.

BELEN, Fahri, "İstiklâl Harbi'nde Trakya Harekâtı", *Askeri Mecmua,* S. 101, İstanbul 1936, s. 275-281.

"Bulgaristan'ın Protestosu", *Muvakkit,* No. 447-8, 20 Ocak 1919.

"Bulgarların Yeni Zulüm ve Şenaatleri", *Trakya Paşaeli*, No: 37, 10 Eylül 1919.

"Bu Gece Trakya'ya Geçecek Jandarmalarımız", *Renin,* No: 18, 29 Ekim 1922.

"Cafer Tayyar Esir Edilmiş", *Vakit,* No: 950, 30 Temmuz 1920.

"Cafer Tayyar Yunanlılara Esir Düşmüş", *İkdam,* No: 8416, 30 Temmuz 1920.

"Cafer Tayyar'ın Esareti", *Vakit,* No: 951, 31 Temmuz 1920.

"Cafer Tayyar Nasıl Yakalandı", *İkdam,* No: 8417, 31 Temmuz 1920.

"Cafer Tayyar Karaağaç'ta", *İleri,* No: 916, 3 Ağustos 1920.

"Cafer Tayyar", *İleri,* No: 924, 11 Ağustos 1920.

"Cafer Tayyar'dan Hatıralar", *Millet,* No: 121, 3 Haziran 1948.

"Cemiyetin Bildirisi", *Trakya Paşaeli,* No: 17, 24 Mart 1919.

CEVER, Ali Oktay, "Salih Cevdet'ten Naklen 'İşgalden Kurtuluş Dönemi'ne Ait Birkaç Hatıra", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s.121-123.

DİLAN, Hasan Berke, "Vali Salim Paşa'nın Edirne'den Kaçması Olayı ve Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi,* Lüleburgaz 2001, s.111-120.

"Edirne Heyetinin Teşkili ve Beyannâmeleri", *Tasvir-i Efkâr,* No: 2577, 1 Aralık 1918.

"Fuat Balkan'ın Hatıraları", *Yakın Tarihimiz Dergisi*, C. III, S. 27, İstanbul 1962, s. 171-172.

"Garbî Trakya Mebuslarının Muhtırası", *Trakya Paşaeli,* No: 9, 27 Ocak 1919.

"General Cafer Tayyar Eğilmez'in Hatıra ve Vesikalarından", *Millet,* No: 114, 8 Nisan 1948, s.7.

"Hayal Arkasında", *Tasvir-i Efkâr,* No. 2583, 7 Aralık 1918.

KELEŞ, Zülal, "İstiklâl Savaşı'nda Trakya Bölgesi ve Başarısızlık Nedenleri", *Atam Dergisi,* C. XIX, S. 57, Ankara 2003, s.1017-1042.

"Kongre kararlarıyla İtilaf Devletleri mümessillerine keşide edilen telgrafname", *Trakya Paşaeli,*No: 32, 15 Temmuz 1919.

"Kral Aleksandros Kırkkilise'de", *Vakit,* No: 955, 4 Ağustos 1920.

KOLOĞLU, Orhan, "Sadullah Koloğlu'nun Trakya'da 7,5 Yılı (1913-1920), *81. Yılında Lüleburgaz KongresiUlusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s.68-71.

KURAT, Yuluğ Tekin, "Türkiye Topraklarının Paylaşılması Hazırlıkları-Sevr" *B.T.T.D.* C. X, S. 58, Ankara 1972, s. 7-37.

"Lüleburgaz", *Vakit,* No: 772, 30 Aralık 1919.

MALKOÇ, Nami, "1920 Yılının Kurtuluş Savaşları", *Askeri Mecmua,* S. 48, İstanbul 1937, s. 150-155.

"Memurlarımızla Jandarmamız Dün Şarki Trakya'ya Dâhil Oldular", *İkdam,* No: 9203, 31 Ekim 1922.

MERT, Özcan, "Lüleburgaz Kongresi Başkanı Şakir Kesebir Bey'in İstiklâl Harbi Dönemindeki Etkinlikleri", *81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s. 29-47.

"Mesut Bir Gün", *Trakya Paşaeli,* No: 22, 30 Nisan 1919.

MUMCU, Ahmet, "Devletler Hukuku Açısından I. Dünya Savaşı Öncesi Balkanlar", *90. Yılında Balkan Savaşları ve Lüleburgaz Muharebeleri,* Lüleburgaz 2004, s. 16-23.

"Mustafa Kemal'in Telgrafı Üzerine Edirne'de Yapılan Toplantı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,* S. 14, İstanbul 1968, s. 523-525.

"Mütâreke ve Millî Direnmede Edirne", *Yurt Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul 1982, s. 2380-2384.

"Paşaeli", *Trakya Paşaeli,* No: 1, 2 Kanun-ı Evvel 1918.

Pomak Abdülkerim, "Bulgar Zulümleri", *Trakya Paşaeli,* No: 7, 13 Ocak 1919.

Salih Sevim, "Trakya Garben ve Şarken Baştan Başa İliklerine Kadar Türk'tür Müslümandır", *Trakya Paşaeli,* No: 16, 17 Mart 1919.

SALMAN, Hüseyin, "Trakya'nın Yunanistan'a Verilmemesi İçin Lüleburgazlıların Gösterdiği Gayretler"*,81. Yılında Lüleburgaz Kongresi Ulusal Sempozyum,* Lüleburgaz 2001, s. 22-28.

SELEN, Hamid Sadi, "Paşaeli", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C. I, İstanbul 1931, s. 71-104.

SERTOĞLU, Mithat, "Millî Mücadelemizde Mustafa Kemal'le İlgili Bilinmeyen Belgeler", *B.T.T.D,* S. 14, İstanbul Kasım 1968, s. 24-29.

SEZGİN, İbrahim "Paşa Livası" *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 183-184.

"Siyasî Mümessillerimiz Avrupa Yolunda", *Trakya Paşaeli,* No: 17, 24 Mart 1919.

"Şarkî Trakya Muhaberâtı", *Alemdar,* No: 580-2880, 26 Temmuz 1920.

TAŞ, N. Fahri, "I. Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Trakya'yı İşgali", *Atam Dergisi,* C. XX, S. 60, Ankara 2004, s. 659-674.

"Telgrafnâme Sureti", *Trakya Paşaeli,* No: 32, 15 Temmuz 1919.

"Telgraflar", *Trakya Paşaeli,* No: 41, 11 Ekim 1919.

TOKER, Hülya, "Millî Mücadele Döneminde Türk-Bulgar İlişkileri ve I. Kolordunun Bulgaristan'a Sığınması", *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar İlişkileri,* Ankara 2005, s. 123-141.

"Trakya Paşaeli Müdafaâ Heyet-i Osmaniyesinin Wilson'a gönderdiği izahnâmedir", *Trakya-Paşaeli*, No: 2, 11 Aralık 1918, s. 1; No: 3, 16 Aralık 1918.

"Trakya Paşaeli Heyetinin Muhtırası", *Trakya Paşaeli,* No: 7, 13 Ocak 1919.

"Trakya'da Yunan Asakiri", *Muvakkit,* No. 446-7, 19 Ocak 1919.

"Trakyalılara Davet", *Muvakkit,* No. 448-9, 21 Ocak 1919.

"Trakya İşgal Edilmemiş", *Muvakkit,* No. 448-9, 21 Ocak 1919.

"Trakya Gazetesi Müdiriyet-i Valasına", *Trakya Paşaeli,*No: 10, 3 Şubat 1919.

"Trakya Kongresi", *Trakya Paşaeli,* No: 32, 15 Temmuz 1919.

"Trakya'da Bulgar Mezalimi Yeniden Başladı", *Türk Dünyası,* No: 5, 25 Ağustos 1919.

"Trakya Halkı", *İkdam,* No: 8347, 10 Mayıs 1920.

"Trakya Ahvali", *İleri,* No: 864, 22 Haziran 1920.

"Trakya'da Yunan Taarruz Harekâtı", *İkdam,* No: 8410, 24 Temmuz 1920.

"Trakya'da Muharebeler Devam Ediyor", *İkdam,* No: 8412, 26 Temmuz 1920.

"Trakya'nın Taksimatı", *Vakit,* No: 950, 30 Temmuz 1920.

"Trakya'da Harekât", *Vakit,* No: 955, 4 Ağustos 1920.

"Trakya'da Karışıklık Tevsi Ediyor", *Vakit,* No: 1721, 28 Eylül 1922.

"Trakya'da Yunan Zulmüne Karşı", *İkdam,* No: 9172, 1 Ekim 1922.

"Trakya'nın Tahliyesi ve Rum Muhacereti", *Renin,* No: 15, 2 Ekim 1922.

"Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti", *Türk Ansiklopedisi,* Ankara 1982, s. 381.

TUNCA, Ayhan, "Rıfat Osman'a Notlar", *Yöre Dergisi,* S: 25-26, Edirne Nisan-Mayıs 2002, s. 12-14.

TURAN, Şerafettin, "Kurtuluş Savaşında Kongreler", *Cumhuriyetin 50. Yılı Semineri*, Ankara 1975, s. 147-157.

"Türkiye'nin Trakyası", *Yeni Gazete,* No: 203-1767, 23 Haziran 1919.

UNAT, Faik Reşit, "Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşuna Dair Vesikalar", *Tarih Vesikaları Dergisi*, C. I, S. 1, İstanbul 1941, s. 27-31.

"Vesaik-i Resmiye'ye Müstenid Bulgar Mezalimi", *Trakya Paşaeli*, No: 5, 30 Aralık 1918.

"Yunan Tebliğleri", *İleri,* No: 912, 30 Temmuz 1920.

"Ziyaretler", *Trakya Paşaeli*, No: 25, 21 Mayıs 1919.

"Ziyafet", *Trakya Paşaeli*, No: 32, 15 Temmuz 1919.

SÜRELİ YAYINLAR

1) DERGİ ve MECMUALAR

Askeri Mecmua

Atam Dergisi

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (B.T.T.D)

HTVD

Tarih Vesikaları Dergisi

Yakın Tarihimiz Dergisi

Yöre Dergisi

Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası

2) ANSİKLOPEDİLER

İslam Ansiklopedisi

Türk Ansiklopedisi

Yurt Ansiklopedisi

3) GAZETELER

Akşam, Alemdar,Ati (İleri), Ferda (Adana), Hâkimiyet-i Milliye, İkdam, İleri, Millet,Muvakkit, Söz, Takvim-i Vekayi, Tanin, Tarik, Tasvir-i Efkâr, Trakya Paşaeli, Türk Dünyası, Vatan, Vakit, Yeni Gazete.

DİZİN

A

Abdurrahman Nafiz (Gürman), 150, 162
Adapazarı Şubesi Reisi Hüseyin Hilmi Bey, 26
Ahırköylü Ahmet (Merter), 17, 162, 172
Ahırköylü Ahmet Muhtar (Merter), 74, 160, 170
Ahmedefendizâde Cemal Bey, 68
Ahmet Hikmet Bey, 117, 120, 124, 127, 128, 129
Ahmet Hilmi (Ergeneli), 152
Ahmet İzzet Paşa, 47
Ahmet Rıza Bey, 47
Akıncı Müfrezeleri, 173
Alâaddin (Onuk), 172
Ali Fuat (Cebesoy), 56
Ali Galip (Pekel), 74, 133, 160, 162, 170
Ali Oktay Cever, 141
Ali Rıza (Dursunkaya), 152
Ali Rıza Bey, 104
Ali Rıza Dursunkaya, 92, 153
Ali Rıza Paşa, 24, 60, 62, 72, 73, 82, 115
Ali Seyfeddin Efendi, 17, 19, 24
Ali Seyfi (Tülümen), 19, 160, 162, 163, 164, 165, 170
Ali Seyfi Bey (Tülümen), 17
Almanya, 2, 9, 171
Alpullu, 74, 150, 173
Amasya Genelgesi, 56
Amerika, viii, 7, 8, 34, 39
Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson, 8
Amerika Büyükelçi Vekili Mösyö Mörfi, 39
Amerikalılar, 43
Anadolu Heyeti, 55
Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, 60, 71, 73, 75, 93, 94
Arnavutluk, 2, 3, 4
Avar, 1
Avarlar, 41
Avrupa, iii, vi, vii, 2, 6, 20, 32, 35, 36, 40, 43, 48, 49, 50, 81, 93, 95, 113, 114, 116, 118, 127, 128, 130, 138, 165, 170, 171, 183, 184, 192, 194
Avukat Şeref Bey, 68
Avusturya, 1, 2, 6
Avusturya-Macaristan, 6
Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey, 47
Ayastefanos, 2
Aziz (Alagüneli), 152

B

Babaeski, i, ii, 12, 25, 36, 54, 55, 68, 79, 91, 125, 149, 150, 151, 153, 162, 173, 180, 181
Balkan, i, ii, iii, iv, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 56, 74, 78, 79, 97, 119, 122, 148, 161, 165, 167, 169, 170, 183, 188, 189, 190, 193, 194
Balkan Savaşı, i, iv, 1, 2, 4, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 56, 78, 165, 169, 183, 188
Balkanlar, 1, 4, 37, 183, 189, 194
Batı Trakya, i, iii, 5, 6, 7, 13, 18, 21, 22, 28, 29, 32, 38, 40, 45, 46, 48, 50, 59, 61, 62, 63, 73, 75, 111, 112, 116, 117, 131, 133, 142, 160, 164, 166, 167, 178, 180, 181, 183, 184
Batı Trakya Hükümeti, 5, 142
Batı Trakya Komitesi, 13, 18, 45, 160
Batı Trakya Müstakil Hükümeti, 5
Behçet (Perim) Bey, 119
Bekir Efendizâde Hafiz Mehmed Efendi, 68
Berlin, 2, 10, 123, 171, 172
Binbaşı İsmail Hakkı Bey, 90
Bulgar, v, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 14, 20, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 45, 47, 50, 74, 75, 102, 107, 116, 119, 131, 152, 154, 155, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 176, 183, 189, 194, 195, 196
Bulgar Sobranyası Mebusu Celal (Perin), 50
Bulgaristan, iii, vii, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 39, 42, 45, 74, 90, 107, 148, 152, 154, 155, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 178, 179, 180, 183, 185, 192, 195
Büyük Millet Meclisi, viii, 15, 109, 139, 177, 189
Büyük Petro, 2
Büyükderbend, 154, 155

C

Cafer Tayyar, vi, 46, 56, 57, 59, 75, 76, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 91, 92, 94, 95, 96, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 116, 118, 119, 129, 130, 132, 135, 136, 138, 142, 144, 148, 150, 151, 152, 155, 157, 192, 193
Cafer Tayyar Bey, 86, 90, 97, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 112, 144, 150, 151, 157
Celal (Perin), 18, 47, 48, 50
Celal Bey, 47, 88, 100
Cemaat-i İslâmiye Cemiyeti, 72
Cemal Bey, 25, 60, 68, 72, 94, 181
Cemil (Uybadın), 77, 106, 172, 173
Cemiyet Reisi Müftü Mestan, 46
Cemiyet-i Akvam, 15,18,19, 27, 37, 129
Cevat Abbas (Gürer), 166, 167
Cevdet Kazım Bey, 17
Cezzarzâde Şevki Bey, 68

Ç

Çanakkale Boğazı, 1
Çar II. Nikola, 2
Çatalca, 4, 15, 25, 35, 39, 40, 51, 68, 69, 77, 88, 89, 90, 91, 92, 103, 108, 109, 130, 131, 135, 136, 137, 138, 142, 160, 172, 173, 176, 178, 179, 180
Çatalca Eski Mebusu Hayreddin Bey, 160
Çerkezköy, i, ii, 25, 68, 143, 179, 180, 181
Çimpe Kalesi, 1, 183
Çolak Sabri Bey, 175
Çorlu, 25, 47, 55, 68, 69, 77, 91, 94, 118, 119, 133, 143, 146, 147, 148, 156, 180, 181

Çorlulu Cezzarzâde Ziya Bey, 139
Çorlulu İhsan, 47
Çürüksulu Mahmud Paşa, 47

D

Dahiliye Nazırı Reşid, 97, 114
Dahiliye Nazırı Vekili Müsteşar Refik, 137
Dahiliye Vekaleti, 32
Damat Ferid Paşa, 85, 97
Damat Ferit Kabinesi, 159
Damat Ferit Paşa, 24, 53, 60, 62, 70, 71, 72, 90, 97, 100, 104, 114, 117, 140
Darıdere, 28, 74
Dedeağaç, 4, 21, 24, 33, 34, 36, 37, 38, 73, 74, 142
Dedeağaç Konsolosu Şükrü Bey, 24
Defterdar Vehbi Bey, 181
Demirköy, 80, 159, 176, 179
Devlen (Ropçoz), 38
Dimetoka, 5, 38, 73, 133, 142
Doğu Trakya, i, iii, iv, vi, vii, 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 21, 23, 27, 31, 32, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 56, 59, 61, 62, 63, 71, 75, 76, 77, 78, 81, 83, 86, 90, 96, 101, 105, 107, 112, 116, 117, 131, 132, 133, 134, 143, 144, 146, 151, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184
Doktor Bahaettin Şakir Bey, 171
Doktor Fuat (Umay), 173
Doktor Rifat Osman Bey, 17, 19
Dr. Nihat Reşat (Belger), 43
Dr. Rıfat Osman Bey, 17, 126
Dr. Rüştü Edhem, 111
Drama, 40, 133

E

Edirne, i, ii, vi, vii, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 46, 48, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 82, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 157, 159, 160, 163, 165, 171, 172, 173, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 187, 190, 192, 193, 194
Edirne Belediye Reisi Şevket, 12, 17, 19, 23, 24, 25, 46, 130
Edirne Kongresi, i, vi, vii, 11, 24, 48, 61, 66, 76, 90, 91, 93, 97, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 135, 136, 137, 140, 143, 157, 159, 163, 172, 187
Edirne Mebusu Faik (Kaltakkıran), 12
Edirne Valisi Ali Rıza Bey, 126
Ege, iii, 1, 4, 41, 129
Ege Adaları, 4
Ege Denizi, 1
Eğridere, 28, 38, 74
Ekrem (Demiray), 136, 160, 161, 162, 165, 169, 171
Enez, 4, 7, 25, 68
Enver Bey, 4, 5, 25
Ereğli, vii, 144, 145, 146, 180
Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, 32, 182
Erkek Öğretmen Okulu, 109
Ermeni, 14, 43, 54, 100, 153, 172, 178, 180
Erzurum Kongresi, 58, 71, 189
Eski Edirne Mektupçusu İbrahim Bey, 132
Evreşe, 25, 68

F

Faik (Kaltakkıran) Bey, 11, 17, 18, 22, 24, 25, 165, 181
Faik Bey, 12, 17, 19, 121, 127, 138
Fatih Sultan Mehmet, 1
Fener Kilisesi, 37
Ferecik, 38, 142
Fethi Bey, 17, 19, 24, 25, 68
Fevricihan Hanım (Dingiloğlu), 169
Fevzi (Çakmak), 53, 161, 166, 170, 177
Fevzi Toker, 88
Filibe, 38, 161, 162, 164
Franchet d'Eperey, 48
Fransa, iii, 2, 6, 22, 27, 44, 62, 90, 101, 103, 141
Fransa Başbakanı Alexandre Millerand, 141
Fransa Başbakanı Clemenceau, 141
Fransız, 1, 22, 27, 45, 48, 74, 89, 92, 100, 102, 103, 104, 129, 142, 157, 177
Fransız delegesi General Charpi, 177
Fransız İhtilali, 1
Fransız Şark Orduları Kumandanı General de Bourgogne, 103
Fransızlar, 77, 78, 104, 158, 180
Fuat (Balkan), 22, 167
Füruzan (Hepoer), 82

G

Galib Kemali (Söylemezoğlu)Bey, 43
Galip Bahtiyar, 17, 18, 22, 25, 74, 82, 92, 110, 113, 114, 116, 117, 124, 127, 128, 129, 132, 134, 138, 140, 160, 181
Galip Bahtiyar (Göker), 17, 25, 82, 92, 114, 116, 117, 134, 160
Galip Kemali (Söylemezoğlu), 43, 140
Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkate, 5
Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi, 5, 189
Gayr-i Müslimler, 2, 53
Gelibolu, 1, 6, 13, 15, 25, 34, 53, 68, 77, 91, 92, 93, 94, 114, 130, 135, 136, 138, 159, 160, 182, 183
General F. d'Esperey, 22
General Zimvrakakis, 144
Grek, 41
Gümülcine, 5, 21, 23, 28, 30, 33, 34, 37, 38, 73, 74, 133, 134, 142, 159
Gümülcine temsilcisi Ali Galip Bey, 134
Güney Trakya, 13, 41

H

Hadımköy, 77, 88
Hafız Rıza Efendizâde Ali Seyfeddin Efendi, 24
Halaskarlık Hadisesi, 3
Harbiye Eski Nazırı Cevad Paşa, 53
Hariciye Vekaleti, 32, 81
Hariciye Vekâleti Müsteşarı Reşat Hikmet, 47
Hasan Tahsin (Argun), 13, 17, 18, 47, 48, 161
Hasköy, 36, 153
Haşim Cevdet (İşcan), 111
Havsa, 12, 25, 56, 68, 91, 150, 151, 153, 175
Hayrabolu, 25, 68, 78, 111, 133, 145, 147, 150, 180
Hayreddin (Belli), 90, 91, 92
Heyet-i Merkeziye, 16, 75, 84, 130
Hilmi Efendi (Tekirdağ), 113, 117
Hristiyanlar, 72
Hun, 1
Hunlar, 41
Hurşid Paşa, 34, 35
Hürriyet ve İtilaf, 21, 64, 70, 71, 111, 115, 126
Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 21, 64, 70, 71, 72, 126
Hüseyin (Akkerman), 175, 176
Hüseyin (Temuçin) Bey, 111
Hüseyin Sabri (Tüten), 13, 17, 18, 25, 47, 48, 50

I

I. Balkan Savaşı, 4
I. Dünya Savaşı, i, iii, 4, 6, 7, 9, 10, 24, 27, 38, 44, 56, 183, 194
I. Kolordu Komutanı Muhittin (Kurtiş) Bey, 126
II. Balkan Savaşı, 1, 4

İ

İbrahim (Akıncı), 162, 174, 175, 176, 181
İğneada, i, ii, 25, 68, 179
İhsan Adli Bey, 61, 72
İngiliz, 5, 32, 47, 60, 70, 87, 92, 113, 115, 122, 125, 126, 129, 144, 145, 146, 156, 157, 177, 189, 190, 191
İngiliz delegesi General Harington, 177
İngiliz Muhipleri Cemiyeti, 70, 115, 189
İngiltere, iii, 2, 6, 7, 22, 31, 48, 50, 70
İngiltere Başbakanı Lloyd George, 44
İpsala, 25, 68, 79, 91, 117, 120, 123, 124
İpsala Müftüsü Abdülkadir Efendi, 123
İskeçe, 30, 38, 73, 133, 142, 144
İskeçeli Arif Bey, 13
İskeçeli Hüseyin Sabri (Tüten), 50
İsmail Hakkı, 90, 97, 123, 148, 191
İsmail Nazım Bey, 17
İsmet Paşa, 177
İstanbul, vi, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 77, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 130, 131, 134, 137, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 151, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 166, 167, 169, 170, 172, 173, 175, 178, 180, 181, 183, 184, 185, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196
İstanbul Antlaşması, 5, 35
İstanbul Hükümeti, vi, 5, 57, 63, 80, 90, 91, 96, 103, 105, 107, 137, 145, 184
İstanbul Murahhaslar Heyetine, 46
İstiklâl Savaşı, 11, 64, 193
İsviçre, 43
İtalyan delegesi Mombelli, 177
İtilaf Devletleri, iii, 6, 9, 10, 27, 31, 39, 44, 49, 51, 55, 56, 60, 62, 67, 69, 75, 78, 81, 82, 89, 95, 97, 167, 176, 177, 183, 184, 193
İttihat Terakki, 10, 64, 70, 172
İttihat ve Terakki Partisi, 12
İzzet Paşa, 47, 114, 115

K

Karaağaç, 9, 29, 38, 72, 74, 89, 100, 102, 103, 132, 142, 147, 148, 151, 153, 192
Karadağ, 2, 3
Karadeniz, iii, 1, 76, 91, 140, 165
Karakasım, 153
Karıştıran, 147, 148, 149
Kasım (Yolageldili), 12, 18, 108, 127, 134, 160, 162, 164, 165, 166, 170, 171, 174, 175, 181
Kasım Efendi (Yolageldili), 17, 161
Kavaklı, 25, 54, 68
Kavala, 4, 30, 142
Kâzım Bey, 68, 128, 130
Kazım Karabekir, 56, 70, 77
Keşan, 25, 68, 77, 79, 89, 91, 94, 137, 143, 149, 180
Kırcaali, 4, 28, 38, 74, 123
Kırkkilise, 6, 24, 25, 34, 68, 138, 151, 159, 162, 193
Kırklareli, i, ii, iv, 5, 6, 9, 13, 15, 25, 32, 53, 54, 89, 91, 92, 94, 123, 136, 148, 149, 152, 153, 159, 160, 162, 172, 173, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 189, 190
Kocabaş Arif, 18, 50, 165
Kofçaz, 180
Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey, 115, 122, 157
Komanlızade Ömer Efendi, 19, 24, 25
Koşukavak, 38, 74
Köseler deresi, 145
Kuman, 1
Kumanlızade Ömer Efendi, 17
Kuşçubaşı Eşref, 5
Kuva-i Milliye, 70, 72, 85, 97, 99
Kuva-i Milliyeci, 60
Küçük Kınacıyan Hanı, 12

L

Lalapaşa, 25, 51, 153, 154, 175, 179, 180
Londra Antlaşması, 4, 34, 35

Lüleburgaz, i, ii, vi, 4, 20, 25, 36, 50, 53, 54, 55, 65, 66, 68, 72, 75, 76, 77, 79, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 106, 114, 119, 120, 122, 124, 128, 132, 133, 135, 138, 141, 145, 146, 147, 149, 150, 172, 180, 181, 185, 192, 193, 194
Lüleburgaz Beyânnâmesi, 133
Lüleburgaz Kongresi, i, vi, 20, 50, 65, 66, 75, 76, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 106, 114, 119, 120, 122, 135, 141, 146, 172, 185, 192, 193, 194
Lüleburgazlı Avukat Şevket Bey, 68
Lüleburgazlı Salih Cevdet, 128

M

M. Şeref Bey (Aykut), 17
Maarif Nazırı Fahreddin Bey, 97
Macaristan, 1
Mahmud Nedim, 50
Mahmut Şevket Paşa, 4
Makedonya, 1, 2, 3, 4, 22, 29, 32, 33, 38, 166, 167, 168, 169
Maksud Beyzâde Derviş Bey, 23, 25
Maksudlu Nahiyesi, 26
Maksutbeyzade Derviş Bey, 17, 19
Maksutlu, 25
Maliye Nazırı Raşid Bey, 112
Malkara, 25, 51, 68, 94, 133, 136, 137, 180
Marmara, iii, 1, 41, 65, 80, 91, 129, 140, 144, 145, 147
Marmara Denizi, 1, 140
Meclis-i Mebusan, 11, 59, 63, 64, 66, 82, 134, 184
Meclis-i Vükela, 53
Mehmet Şeref, 6, 11, 12, 13, 14, 22, 65, 72, 74, 82, 84, 90, 173, 181, 188
Meriç, i, ii, iii, 5, 9, 142, 144, 177, 178, 181
Meriç Nehri, 9, 144, 177
Mersinli Cemal Paşa, 56
Mestan Efendi, 17, 19, 20, 23, 24, 25, 67, 68, 72, 97, 108, 120, 122
Midye (Kıyıköy), 159
Midye-Enez, 4, 7
Millî Mücadele, i, iii, iv, 14, 21, 23, 24, 56, 57, 59, 61, 62, 64, 100, 104, 107, 139, 165, 171, 188, 189, 190, 191, 192, 195
Misak-ı Milli, vi, 11, 62, 63, 82
Mondros Mütarekesi, i, iii, 10, 11, 12, 15, 22, 27, 44, 56, 64, 76, 100, 188, 189
Mösyö Hollar, 48
Mudanya Mütârekesi, vii,176, 177, 179, 180, 182, 189
Muhacirin Müdürü Sadi Bey, 181
Muhittin (Kurtiş) Bey, 142
Muratlı, i, ii, 77, 147, 180
Musevi, 14, 54
Mustafa Beyzâde Neyyir Bey, 17, 19, 24, 25
Mustafa Kemal, vi, 22, 44, 46, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 90, 96, 105, 108, 109, 139, 150, 158, 161, 162, 165, 166, 169, 170, 171, 172, 183, 184, 185, 188, 194
Mustafa Kemal Paşa, 44, 48, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 71, 72, 73, 74, 80, 81, 82, 86, 90, 96, 105, 140, 158, 161, 162, 165, 166, 169, 170, 184, 185
Mustafa Neyyir Bey, 112
Mustafa Paşazâde Fethi Bey, 19, 24
Mustafapaşa, 38, 74, 154, 175
Mutasarrıf Ahmet Hilmi (Ergeneli) Bey, 153
Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, 15, 17, 32, 59, 61, 73, 75
Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, 58, 61, 72, 73, 74, 75, 84, 94, 95, 103, 108, 133, 134
Müdâfaa-i Hukuk Nizamnâmesi, 81
Müftü Hilmi Efendi, 24, 68, 69, 114, 115, 116
Müftü Mestan, 17, 71, 97, 120
Müftü Sinan Efendi, 17
Müftüzâde Cemal Bey, 17, 19, 23, 25, 68
Münir Mustafa Bey, 17
Müslüman, 5, 7, 14, 19, 20, 29, 30, 34, 38, 39, 45, 48, 55, 69, 77, 92, 93, 109, 114, 116, 138, 146, 167, 168
Müşir Ahmet İzzet, 47

N

Nafıa Nazırı Cemil (Topuzlu) Paşa, 97, 104
Nasihat Heyetleri, 53, 55, 189
Nazmibeyzade İsmail Bey, 17, 19, 23, 25, 68, 97, 122
Nedim, 17, 18, 25, 25, 47, 48, 50, 165
Nevrekop, 38, 47, 74
Nevrekoplu Celal (Perin), 18, 47
Neyyir Bey, 110, 111, 112, 120, 121, 122, 125, 159

O

Operatör Cemil Paşa, 112
Ortaköy, 38, 74
Ortodoks, 41
Osmanlı Devleti, i, iii, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 18, 22, 27, 31, 33, 34, 43, 44, 45, 47, 49, 55, 56, 59, 64, 85, 116, 122, 123, 124, 183, 184, 188
Osmanlı Hariciye Vekili Mustafa Reşit Paşa, 45
Osmanlı Hükümeti, 6, 44, 45, 49, 53, 80, 103, 184
Osmanlı Murahhas Heyeti, 139
Osmanlı-Bulgar Mübadele Komisyonu, 39
Osmanlılar, 1, 42, 43, 70, 190
Osmanlı-Rus Savaşı, 183
Osmanlı-Rus Savaşları, 1

Ö

Öğretmen Arif Şükrü (Öget), 111
Öğretmen Sıdkı Bey, 111
Ömerbey Nahiyesi, 25

P

Paris Barış Görüşmeleri, 70
Paris Barış Konferansı, 31, 40, 41, 42, 43, 49, 50, 51, 60, 62, 73, 139, 140
Paşmaklı, 38, 74
Pavli (Pehlivanköy), 25
Peçenek, 1

Peçenekler, 41
Pınarhisar, i, ii, 25, 68, 79, 179
Piyer Loti, 50
Polis Müdürü Rafet Bey, 181
Prens Sabahattin Bey, 115

R

Rasimbeyzâde Hacı İbrahim Bey, 68
Rauf (Orbay), 46, 56, 182
Refet (Bele), 56
Refet Paşa, 181, 182
Reşat Hikmet Bey, 11, 47
Reşitbeyzâde Ahmed Bey, 68
Rıdvan Nafiz (Ergüder), 160, 162
Rifat Efendi, 152
Roma, vii, 1, 41, 43, 51, 52, 62, 118, 119, 127, 137, 140, 165
Romenler, 41
Rum, i, vi, 22, 29, 31, 37, 38, 40, 41, 43, 54, 63, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 100, 146, 153, 178, 180, 181, 184, 195
Rumeli, iii, 1, 3, 13, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 71, 73, 75, 81, 85, 93, 94, 96, 106, 109, 123, 163, 167, 178, 189, 196
Rumeli Heyeti, 53, 55
Rumeli Nasihat Heyeti, 53
Rumlar, 40, 52, 78, 91, 184
Rusya, 2, 3, 5, 6
Rüştü (Akın), 162

S

S. Şevket (Dingiloğlu), 170
Sadi Galip (Kırımlı), 111
Sadrazam Tevfik Paşa, 47, 49
Saksağan Dere, 176
Salih Cevdet Bey, 119, 120, 122, 124, 128, 141
Salih Paşa, 63, 115
Salim Nuri (Dağlı), 47
Salim Paşa, 24, 59, 60, 61, 69, 71, 72, 193
Saltanat Şurası, 159
San Remo Konferansı, 97, 107, 109, 114, 116, 124, 140, 142, 183, 184
Saray, i, ii, 25, 68, 123, 129, 136, 137, 146, 156, 159, 180, 181
Saray Müftüsü Ahmet Efendi, 123, 136
Sazlıdere, 148, 150, 153
Selanik, 4, 10, 79, 148
Serez, 30, 40, 96, 133, 142, 172
Sevr Antlaşması, vii, 159
Sırbistan, 2, 3, 4, 33
Sırp, 3, 4
Sivas Kongresi, 22, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 70, 71, 72, 73, 74, 81, 82, 93, 184, 189
Sofulu, 38, 73, 142
Sofya, 5, 6, 9, 14, 33, 34, 37, 62, 161, 162, 163, 164, 167, 170, 171, 172
Sokullu Mehmet Paşa Kütüphanesi, 92
Son Osmanlı Mebusan Meclisi, 63
Sultan Çiftliği, 145, 146
Süleyman Faik (Özkan), 90, 113, 118, 160
Süloğlu, 153, 175
Svilengrad, 38

Ş

Şakir (Kesebir), 18, 90, 91, 92, 114, 115, 117, 160, 161, 162, 165, 167, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 177, 181
Şakir Bey, 68, 82, 90, 91, 93, 97, 114, 120, 125, 138, 171, 172, 173, 181, 182
Şefik (Bicioğlu), 160, 162
Şehbender Şükrü Bey, 67, 68
Şehzâde Abdürrahim Efendi, 53
Şehzâde Cemaleddin Efendi, 53, 54
Şevket (Dağdeviren) Bey, 11, 12, 17, 23, 24
Şevket (Dingiloğlu), 47, 136, 152, 160, 162, 164, 165, 170, 174, 176
Şevket (Ödül), 108, 128, 133, 181
Şeyhülislam Dürrizade Esseyid Abdullah, 98
Şükrü Naili (Gökberk), 78, 162

T

Tahsin (Argun), 17, 161, 162
Talât Paşa, 10, 11, 15, 65, 171, 172, 190
TBMM, viii, 11, 22, 56, 59, 64, 66, 90, 93, 95, 96, 105, 106, 108, 109, 126, 134, 148, 158, 166, 168, 173, 177, 178, 181, 182, 191
Tekfurdağı, 6, 34, 37, 68
Tekirdağ, vii, 13, 15, 25, 47, 53, 55, 81, 82, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 101, 103, 104, 105, 113, 117, 118, 120, 124, 130, 136, 138, 143, 144, 145, 147, 148, 157, 159, 160, 162, 173, 178, 180, 184, 190
Tekirdağ müftüsü Hilmi Efendi, 124
Teşkilat-ı Mahsusa, 90
Teşkilât-ı Milliye, 98
Topçu Feriki Rıza Paşa, 159
Trablusgarp Savaşı, 2
Traklar, 41
Trakya, i, ii, iii, iv, v, vi, vii, viii, ix, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196
Trakya Cemiyeti, 57, 74, 116, 118, 132, 133, 165, 173
Trakya Cumhuriyeti, iv, 22, 23, 58, 103, 132, 157
Trakya Heyeti, vii, 35, 67, 137, 140, 160, 166, 167, 168, 169

Trakya İhtilal Komitesi, 167, 170
Trakya Komitesi, 11, 13, 18, 45, 77, 161
Trakya Millî Kumandanlığı, 106
Trakya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, 12, 13, 15, 76, 102, 104, 108, 109, 132
Trakya Müdâfaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi Riyaseti, 139
Trakya Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Merkez Heyeti, 93
Trakya Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Merkez Heyeti, 93
Trakya Paşaeli Cemiyeti, *i*, iii, iv, vii, 9, 12, 13, 21, 22, 23, 42, 63, 65, 73, 76, 83, 84, 89, 106, 109, 116, 119, 132, 133, 134, 157, 160, 164, 165, 170, 171, 172, 179, 183, 184
Trakya Paşaeli Merkez Heyeti, 135
Trakya Paşaeli Müdâfaa Heyet-i Osmaniyesi, iv, 13, 14, 17, 19, 20, 28, 31, 32, 39, 42, 45, 48, 49, 51, 57, 59
Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti, viii, 13, 62, 82, 84, 131, 143, 148, 153, 156, 162, 166, 170, 171, 174, 177, 178, 179, 185, 193, 195
Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Merkez Heyeti, 132
Trakyalılar, 13, 15, 21, 26, 45, 51, 56, 57, 94, 99, 100, 102, 103, 122, 143, 158, 161, 165, 171, 174, 175
Trakya-Paşaeli Cemiyeti, i, iv, 21, 22, 51, 63, 73, 74, 75, 76, 83, 84, 89, 93, 101, 114, 132, 133, 134, 164, 165, 171, 172, 179
Trakya-Paşaeli Gazetesi, i, 19, 26, 28, 68, 79
Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi, iv, 14, 15, 20, 21, 22, 26, 29, 34, 37, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 58, 59, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 75, 90, 195
Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 61, 71, 75, 82, 83, 84, 92, 131, 143, 152, 156, 162, 166, 171, 174, 177
Trakya-Paşeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 14, 61
Tuna Nehri, 1
Türk, i, iv, viii, ix, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 59, 60, 63, 64, 70, 71, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 101, 102, 105, 107, 109, 111, 114, 116, 120, 123, 126, 131, 133, 137, 138, 139, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 164, 165, 167, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 184, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 196

U

Ustruma Nehri, 1
Ustruma-Karasu, iii, 42
Usturumca, 38
Uzunköprü, 21, 24, 25, 27, 44, 68, 77, 79, 104, 111, 135, 143, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 157, 180

Ü

Üsteğmen Murat Bey (Başkaya) Müfrezesi, 179

V

Vahdettin, 64
Vali Salim Paşa, 61, 72, 193
Venizelos, 7, 12, 27, 31, 40, 41, 42, 71, 79, 140
Vize, i, ii, 25, 68, 80, 125, 146, 149, 156, 159, 162, 178, 179, 180, 181

W

Wilson İlkeleri, iv, 13, 32, 37, 40, 46, 51, 184
Wilson prensipleri, 7, 18, 39, 46

Y

Yahudi, 43, 153
Yakupefendizâde Derviş Bey, 68
Yarbay Cemil Bey, 104
Yardım Komitesi, 77
Yolageldili Kasım Efendi, 12, 17, 19, 24, 25
Yunan, i, iv, vi, vii, 3, 4, 7, 12, 14, 15, 21, 22, 26, 27, 31, 32, 37, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 55, 61, 69, 70, 71, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 88, 89, 91, 99, 101, 102, 107, 110, 111, 112, 113, 115, 117, 119, 123, 126, 128, 131, 134, 135, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 158, 159, 160, 163, 164, 167, 168, 169, 175, 176, 178, 179, 180, 183, 184, 189, 190, 195, 196
Yunan Kralı Aleksandros, 159
Yunanistan, i, iii, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 22, 27, 32, 33, 41, 42, 44, 51, 52, 61, 62, 77, 78, 92, 101, 107, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 129, 138, 140, 159, 166, 172, 178, 179, 180, 183, 184, 194
Yunanistan Başbakanı Venizelos, 44
Yunanistan,, 2, 4, 112, 159
Yunanlılar, 12, 32, 41, 51, 74, 78, 79, 89, 113, 137, 138, 142, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 159, 162, 172, 176, 180, 181, 183
Yusuf Ziya, 181
Yüzbaşı Halit Bey, 150, 151
Yüzbaşı Jambat, 102, 103
Yüzbaşı Mazhar (Çelikman), 176

Z

Zekeriya Zihni Bey, 10, 11